

T. C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

ÜRDÜN'DE YÜKSEKÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİ

(DOKTORA TEZİ)

Yusuf AYDIN

BURSA - 2019

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÜRDÜN'DE YÜKSEKÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİ

(DOKTORA TEZİ)

Yusuf AYDIN

Danışman:

Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

BURSA – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda 711221017 numaralı Yusuf AYDIN'ın hazırladığı "Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi" konulu Doktora Tez Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 09.01.2019 günü 14:00 - 16:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ
Bursa Uludağ Üniversite

Üye

Doç. Dr. Şener ŞAHİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Yusuf BATAR
İnönü Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Cemil ORUÇ
İnönü Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER
Bursa Uludağ Üniversitesi

09 /01/ 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13/12/2018

Tez Başlığı: *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam XV+175 sayfalık kısmına ilişkin, 12.12.2018 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az benzerlik içeren metin kısımları hariç.

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

13/12/2018

Adı Soyadı:

Yusuf AYDIN

Öğrenci No:

711221017

Anabilim Dalı:

Felsefe ve Din Bilimleri

Programı:

Din Eğitimi

Statüsü:

Doktora

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Ürdün’de Yükseköğretimde Din Eğitimi” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarım kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

13.12.2018

Adı Soyadı:	Yusuf AYDIN
Öğrenci No:	711221017
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Din Eğitimi
Statüsü:	Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Yusuf AYDIN
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: XV + 175
Mezuniyet Tarihi	: 09.01.2019
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

Ürdün’de Yükseköğretimde Din Eğitimi

Ürdün’de yüksek din öğretimi kurumlarını konu edinen bu çalışmada ülkedeki yükseköğretimin tarihi süreci, mevcut durumu, hedefleri ve sorunları gibi konular incelenmiştir. Genel olarak Ürdün’deki şeriat fakültelerinin tarihi süreci, eğitsel yapısı, hedefleri, ders programları, istihdam alanları gibi konular ele alınmış, özelde ise Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin tüm eğitsel unsurlarına odaklanılmıştır. Bu çalışma araştırılacak konuyu daha detaylı inceleme ve farklı olgular arasında açılımcı özelliğe sahip olması nedeniyle karma araştırma yöntemiyle (nicel-nitel) desenlenmiştir. Çalışmamızın motivasyon kaynağı; Ürdün gibi farklı kültür ve medeniyetlerin kesişme noktası konumundaki bir ülkede, yüksek din eğitimi kurumlarında alternatif din eğitimi uygulamalarının var olabileceği düşüncesidir. Çalışmamızın gerçekleştirilme amacı, Ürdün Yükseköğretim sistemi içinde sürdürülen din eğitimi modelini tüm boyutları ile ele almaktır. Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Literatür taraması ile birlikte betimleme yönteminin de kullanıldığı çalışmamızın giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, kapsamı ve metodu hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Ürdün hakkında genel bilgiler verilerek eğitimin tarihi süreci ele alınmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yükseköğretim kurumları ve şeriat fakültelerinin yapısını incelediğimiz ikinci bölümde ise Şeriat fakültelerinin tüm eğitsel unsurları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Ürdün’de yüksek din öğretimi kurumu olarak faaliyet gösteren Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin bölümleri, ders programları, öğretim metodları gibi konular incelenmiştir. Çalışmanın özelde yabancı ülke eğitim sistemi araştırmalarına, genelde ise din eğitimi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ürdün, Yükseköğretim, Din Eğitimi.

ABSTRACT

Name and Surname : Yusuf AYDIN
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Philosophy and Religion Sciences
Branch : Religious Education
Degree Awarded : Ph.D.
Page Number : XV + 175
Degree Date : 09.01.2019
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

Religious Education in Higher Education in Jordan

In this study, which deals with higher religious education institutions in Jordan, the historical process of the higher education in the country, its current situation, objectives and problems are examined. In general, the historical processes of Jordanian Shariah faculties, educational structure, objectives, course schedules, areas of employment were discussed and in particular, all the educational elements of the Faculty of Shariah and Islamic Studies of Yermuk University were focused on. This research is designed with a mixed research method (quantitative-qualitative) because it has the feature of examining the subject to be investigated in detail and has an explanatory feature among different phenomena. The motivation source of our study is the idea that there may be alternative religious education practices in higher religious education institutions in a country which is the intersection point of different cultures and civilizations like Jordan. The purpose of our study is to examine the religious education model in the higher education system in Jordan with all dimensions. This study consists of three chapters. In the introduction part of the study, where a literature review and a descriptive method is used, information about the purpose, importance, scope, and method of the study is given. In the first chapter, general information about Jordan was given, the historical process of education was discussed and evaluations were made. In the second chapter, which examines the structure of higher education institutions and the schools of Shariah, all educational elements of Shariah faculties are discussed. In the third chapter, topics such as the departments, curriculums, teaching methods of the Shariah and Islamic Studies Faculty of Yermuk University, which is a high religious education institution in Jordan, were examined. It is thought that this study, in particular, will contribute to the research of foreign education system and, in general, to the literature on religious education.

Keywords: Jordan, Higher Education, Religious Education

ÖNSÖZ

Ürdün’de Yüksek din öğretimi kurumlarını araştırdığımız çalışmamız giriş hariç üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmamızın amacı, önemi, yöntemi, problemleri ve sınırlıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde, Ürdün’ün tarihi, idari, coğrafi sosyo-kültürel ve idari yapısı, din devlet ilişkileri, genel eğitim ve din eğitiminin tarihsel süreci ve mevcut durumu incelenmiştir.

İkinci bölümde ise, yükseköğretimin tarihi süreci, mevcut durumu, hedefleri ve sorunları gibi konular incelenmiştir. Yine bu bölümde Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığının tarihi, idari yapısı ve sorumlulukları gibi konular ele alınmış şeriat fakülteleri üzerinde durulmuştur. Şeriat fakültelerinin tarihi süreci, genel yapısı, hedefleri, ders programları, istihdam alanları gibi konular detaylı bir şekilde araştırılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde Yermük Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin genel yapısı, bölümleri, hedefleri, lisans, yüksek lisans, doktora programları, ders içerikleri ve kazanımları gibi tüm unsurlar detaylı bir şekilde ele alınarak değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sonuç bölümünde ise araştırmamızda ortaya koyduğumuz bulgular neticesinde elde edilen sonuçlar verilmiştir.

Şüphesiz bu uzun soluklu, gayret ve sabır isteyen tez yazım sürecinde üzerimde emeği olan ve müteşekkir olduğum birçok kişi var. Öncelikle desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ Bey’e şükranlarımı sunuyorum. Ürdün’de bana yardımcı olan Doç. Dr. Mohammed THALGİ Bey’e, teşekkür ederim. Ayrıca tezimin büyük bir kısmını okuyan ve tavsiyelerde bulunan Dr. Öğr. Üyesi Teceli KARASU’ya, çalışma azmiyle bani motive eden ve desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ali BALTACI ’ya, Dr. Öğr. Üyesi Turgay GÜNDÜZ’e, değerli dostum Arş. Gör. Fatih ÖZKAN’a ve Arş. Gör. İbrahim YILDIZ’a müteşekkirim. Tez izleme jürisinde bulunan Doç. Dr. Şener ŞAHİN’e ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER hocalarıma teşekkür ediyorum. Son olarak, bu uzun süreçte bana her zaman destek olan kıymetli eşim Arş. Gör. Rukiye Işık AYDIN’a teşekkürlerimi sunuyorum.

Gayret bizden başarı Yüce Allah’tandır.

İÇİNDEKİLER

DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLO LİSTELERİ	XI
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi	6
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
3. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
4. Araştırmanın Yöntemi.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI VE GENEL EĞİTİM SİSTEMİ

1.1. Ürdün Hakkında Genel Bilgiler	13
1.1.1. Ürdün'ün Coğrafi Konumu	13
1.1.2. Ürdün'ün Dini Yapısı.....	14
1.1.3. Ürdün'ün Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli	14
1.1.4. Din-Devlet İlişkileri	15
1.2. Ürdün'de Eğitimin Tarihsel Gelişimi.....	16
1.2.1. Osmanlı Dönemi	16

1.2.2. Osmanlıdan Sonraki Dönem (1918 - 1946)	18
1.2.3. Krallık Dönemi.....	22
1.3. Eğitim Felsefesi ve Amaçları	24
1.4. Örgün Öğretimin Yapısı.....	25
1.4.1. Anaokulu ve Kreş.....	25
1.4.2. Talîmü'l-Esâsi	25
1.4.3. Lise	26
1.4.4. Üniversite	27
1.5. Temel Eğitimde Din Öğretimi	27
1.5.1. Şer'î Liseler.....	28
1.6. Ürdün'de Yaygın Din Eğitimi.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN YÜKSEKÖĞRETİM YAPISI VE ŞERİAT FAKÜLTELERİ

2.1. Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi	32
2.2. Yükseköğretimin Hedefleri.....	33
2.3. Yükseköğretimin Sorunları	35
2.4. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı (YÖBAB)	35
2.4.1. Tarihçesi	36
2.4.2. Yükseköğretim Konseyi.....	37
2.4.3. Yükseköğretim Kurumları İtimat Heyeti	38
2.4.4. Akademik Araştırma Destek Fonu.....	38
2.5. Yükseköğretim Kurumları	39
2.5.1. Devlet Üniversiteleri	39
2.5.2. Özel Üniversiteler	41
2.5.3. Meslek Yüksekokulları	42

2.5.4. Yükseköğretim Kurumlarının Program Yapısı	43
2.6. Şeriat Fakülteleri	43
2.6.1. Devlet Üniversitelerine Bağlı Şeriat Fakülteleri	45
2.6.2. Özel Üniversitelere Bağlı Şeriat Fakülteleri	55
2.6.3. Şeriat Fakültelerinin İstihdam Alanları	60
2.6.4. Şeriat Fakültelerinin Sorunları	62
2.6.5. Öğretim Materyalleri.....	62
2.6.6. Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri.....	63
2.6.7. Şeriat Fakültelerinin Ders Programları Hakkında Değerlendirmeler.....	63
2.6.8. Ölçme-Değerlendirme.....	66
2.6.9. Şeriat Fakültelerinin Öğrenim Harçları.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ KURUMU OLARAK YERMUK ÜNİVERSİTESİ ŞERİAT FAKÜLTESİ: BÖLÜMLER, HEDEFLER, PROGRAMLAR VE ÖĞRENCİ MEMNUNİYET DURUMU

3.1. Fakülte Hakkında Genel Bilgiler	71
3.2. Fakülte Programının Genel Yapısı ve Ders Dağılımları	72
3.3. Fakültenin Bölümleri	74
3.3.1. Usûlü'd-Din	74
3.3.2. İslam Ekonomisi ve Finansı	76
3.3.3. Fıkıh ve Usûlü	77
3.3.4. İslam Araştırmaları	78
3.4. Lisansüstü programlar	86
3.4.1. Yüksek Lisans	86
3.4.2. Doktora.....	92

3.5. Öğrenci Memnuniyet Durumu	96
3.5.1. Öğretim Üyelerinin Derslerde Uygun Öğretim Yöntemlerini Kullanma Durumları	97
3.5.2. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Rehberlik Etme Durumu	99
3.5.3. Öğretim Üyelerinin Derslerin Konularına Hâkim Olma Durumları	102
3.5.4. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Karşı Saygılı Davranma Durumları	104
3.5.5. Öğretim Üyelerinin Derslerde Öğrencilerin Fikirlerini Özgür Bir Şekilde Beyan Etmelerini Destekleme Durumları	106
3.5.6. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Adil Davranma Durumu	108
3.5.7. Derslerin Toplumda Karşılaşılan Problemlerin Çözümüne Katkı Sağlama Durumu	110
3.5.8. Derslerle İlgili Farklı Kaynaklara Ulaşımına İlişkin Bulgular.....	112
3.5.9. Derslerin İstihdam Alanlarıyla Uyumlu Olma Durumu.....	114
3.5.10. Derslerin Hedefleri ve İçeriklerinin Açık Şekilde Belirtilmesi Durumu ..	116
3.5.11. Programındaki Zorunlu Ders Sayısının Yeterlilik Durumu	118
3.5.12. Seçmeli Ders Sayılarının Yeterlilik Durumu	119
3.5.13. Eğitim Kalitesinden Memnuniyet Durumu	121
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	131
EKLER.....	144
ÖZGEÇMİŞ.....	174

TABLO LİSTELERİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri	12
Tablo 2. Emirlik Döneminde Devlet Okullarının İstatistikleri	20

Tablo 3. 1946 Yılında Mevcut Vakıf Okulları ve Özel Okulların Sayıları ve Türleri ...	21
Tablo 4. 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılında Okulların Kurumlara Göre Dağılımları .	26
Tablo 5. Şeri Liselerin Ders Programı	29
Tablo 6. Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü Program Yapısı.	47
Tablo 7 Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Ders Dağılımları	48
Tablo 8. Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümü Ders Dağılımları	51
Tablo 9. Âli Beyt Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Ders Dağılımları	54
Tablo 10. Ceraş Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünü Ders Dağılımları	56
Tablo 11. Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümü Ders Dağılımları..	58
Tablo 12. Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesi İmamlık, Vaizlik ve Rehberlik Bölümü Ders Dağılımları.....	59
Tablo 13. Ders Geçme Not Sistemi	67
Tablo 14. Genel Ortalama Puan Sistemi	67
Tablo 15. Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesinin Ders Dağılımları.....	72
Tablo 16. Yermuk Üniversitesinin Zorunlu Dersleri	73
Tablo 17. Şeriat Fakültesinin Zorunlu Dersleri	74
Tablo 18. Usûlü'd-Din Bölümünün Zorunlu Dersleri.....	75
Tablo 19. İslam Ekonomisi Finansı Bölümünün Zorunlu Alan Dersleri.....	76
Tablo 20. Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Zorunlu Alan Dersleri	78
Tablo 21. İslam Araştırmaları Bölümü Zorunlu Ortak Dersleri	79
Tablo 22. Aile Araştırmaları Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersleri.....	80
Tablo 23. İslami Medya ve Dava Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersle	80

Tablo 24. İslam Eğitimi Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersleri.....	80
Tablo 25. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Derslerde Uygun Öğretim Yöntemlerini Kullanma Durumları.....	98
Tablo 26. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Rehberlik Edebilme Durumu.....	100
Tablo 27. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Verdikleri Dersin Konularına Hâkim Olma Durumları.....	103
Tablo 28. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Karşı Saygılı Davranma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	105
Tablo 29. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Derslerde Öğrencilerin Fikirlerini Özgür Bir Şekilde Beyan Etmelerini Destekleme Durumları.....	107
Tablo 30. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Adil Davranma Durumu.....	109
Tablo 31. Katılımcı Görüşlerine Göre Derslerin Toplumda Karşılaşılan Problemlerin Çözümüne Katkı Durumuna İlişkin Bulgular.....	111
Tablo 32. Katılımcıların, Derslerle İlgili Farklı Materyal ve Kaynaklara Ulaşımına İlişkin Bulgular.....	113
Tablo 33. Öğretim Programındaki Derslerin Mezuniyet Sonrası İstihdam Alanlarıyla Uyumlu Olması İle İlgili Katılımcı Görüşleri.....	115
Tablo 34. Öğretim Programındaki Derslerin Hedefleri ve İçeriklerinin Açık Şekilde Belirtilmesine İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	117
Tablo 35. Öğretim Programındaki Zorunlu Ders Sayısının Yeterliliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	118
Tablo 36. Öğretim Programındaki Seçmeli Ders Sayısının Yeterliliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	120
Tablo 37. Eğitim Kalitesinden Memnuniyete İlişkin Katılımcı Görüşleri.....	122
Tablo 38. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Memnuniyet Algı Düzeyleri.....	123

Tablo 39. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Memnuniyet Düzeyleri
..... 124

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.r.	: Adı geçen rapor
A.g.t.	: Adı geçen tez
A.yer	: Adı geçen yer
Ar.	: Arapça
B	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Karş.	: Karşılaştırınız
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
M.Ü.İ.F	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfadan sayfaya
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
UNURWA	: Birleşmiş Milletler Yakındoğu Filistin Mültecileri Yardım Kuruluşu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayın yılı
YÖBAB	: Ürdün Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin yaklaşık dört asır hüküm sürdüğü günümüz Ürdün toprakları 1920-1946 yılları arasında İngilizlerin kontrolünde emirlik olarak kalmıştır. Ürdün Emirliği 1946 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ve Hâşimî Ürdün Krallığı kurulmuştur. Ülkenin birinci kralı olarak seçilen ve yaklaşık beş yıl tahtta kalan Kral I. Abdullah, 1951 yılında Kudüs'te bir suikast sonucu öldürülmüştür.¹ Abdullah'ın ölümünden sonra tahta geçmesi beklenen oğlu Talal'ın sağlık nedenlerinden dolayı ülkeyi idare edemeyeceği anlaşıncaya, 1952 yılında parlamento anayasada değişiklik yaparak Talal'ın yerine onun 17 yaşındaki büyük oğlu Hüseyin'i seçmiştir.²

İngiliz yönetimi Ürdün'de bulunduğu süre içinde başta eğitim olmak üzere birçok alanda köklü değişiklikler yapmıştır. Bu dönem içerisinde İngilizler ülkenin belirli bölgelerinde zengin ve nüfuzlu ailelerin çocuklarına yönelik modern tarzda okullar açmış ve misyonerlik faaliyetleri yürütmüştür. Ülkenin diğer bölgelerinde ise, genel eğitim ve din eğitimi faaliyetleri ihmal edilmiştir.³

Emirlik dönemi ve sonrasında ülkedeki din eğitimi faaliyetleri daha sonra bakanlığa dönüştürülen Evkaf Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. İlk olarak ülkenin farklı bölgelerinde Şeri Liseler, İslami İlimler Enstitüsü ve Meslek Yüksekokulları gibi kurumlar açılmıştır.⁴ Yüksek din eğitimi kurumları olan İslam Enstitülerinin ilki Amman'da Cebel Lüveybde bölgesinde açılmıştır. Kral Hüseyin 1961 yılında İngiltere'den akademik bir heyeti Ürdün'e davet etmiş ve ülkesinde bir üniversitenin kurulması için gerekli raporları hazırlatmıştır. Kurulun tavsiyeleri doğrultusunda dönemin hükümetine gerekli talimatları vermiş bunun sonucunda 1962 yılında Ürdün üniversitesi kurulmuştur.⁵ İslami İlimler Enstitüsü 1972 yılında Ürdün Üniversitesine

¹ Muhammed Harisât , *Muhâzarâtün fi târihi'l-Ürdüni hazâretihî*, 1.b., Amman: Müessesetü Hamâde, 2000, ss.15-25.

² Vahit Çelik, "Ürdün", MEB İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986, C.11, s. 119.

³ Ahmet Tel, *Ezzurûf essiyâsiyye ve'l-iktisâdiyye ve'l-ictimâiyye elletî eserât fi tetavvur etterbiye ve't-talim fi'l-Ürdün*, Amman: s. 11

⁴ Vezâratü'l-Evkaf ve şuûnu'l-mukaddesâti'l-İslamiyye, *ettakrîru's-Senevî*, Amman: y.y., 1971, s. 49.

⁵ Macit Bedir, *Et'talimu'l-Âli fi'l-Ürdün*, 1.b., Amman: Vezâretü't-Talimü'l-Âli, 1994, s. 31

bağlanarak İslami İlimler Fakültesi adını almıştır.⁶ 1980 yılında Yükseköğretim Konseyince alınan kararlar sonucunda yükseköğretim kurumları bu kurula bağlanmıştır. Kurum 1985 yılında Yükseköğretim ve İlmi Araştırmalar Bakanlığına dönüştürülmüştür. Bakanlığın kurulmasıyla birlikte yükseköğretim alanında yapısal değişikliklere gidilmiş, farklı fakülteler ve programlar açılmış ve diğer ülkelerle yükseköğretim düzeyinde karşılıklı antlaşmalar yapılmıştır.⁷ 2017 yılı itibarı ile Ürdün'de 10'u devlet, 21'i özel olmak üzere toplam 31 üniversite ve 45 meslek yüksekokul bulunmaktadır.⁸ Ülkede ikisi özel, dördü devlet olmak üzere toplam altı şeriat fakültesi bulunmaktadır. Şeriat fakültelerinin bulunduğu üniversiteler şunlardır: Ürdün Üniversitesi, Yermuk Üniversitesi, Âli Beyt Üniversitesi, Mûte Üniversitesi. Zerka Üniversitesi ve Ceraş Üniversitesi.

Ürdün toprakları tarihi süreç içerisinde farklı dinlerin, medeniyetlerin ve etnik gurupların yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Farklı devletlerin hâkimiyetine girmiş ve tarih boyunca başta devlet yapısı olmak üzere ekonomi ve eğitim gibi alanlarda, sosyal ve kültürel hayatta birçok değişikliğe uğramıştır. Yaşanılan değişimlerin şekillenmesinde din ve eğitim önemli unsurlar olmuştur. Çünkü din ve eğitim, medeniyeti oluşturan temel unsurlardan kabul edilmektedir.⁹ Bu nedenle din ve eğitim bireylerin yetiştirilmesindeki en önemli araçlardandır. Günümüzde bütün dünya milletlerinin, istedikleri insan modelini yetiştirmek için eğitim ve öğretim faaliyetlerine büyük önem verdikleri görülür. İnsanların yaşadığı toplumun değerlerini öğrenmesi ve o toplumun sorumlu bir ferdi olduğu anlayışını kazanması din ve eğitim aracılığı ile mümkün olmaktadır.¹⁰

İnsan üzerinde değişikliğe sebep olan her türlü etki, eğitimin sınırları içerisinde bulunmaktadır.¹¹ Öyleyse dinin eğitim ile yakın bir ilişkisi vardır. Bu sebeple ilim adamları ve eğitimciler din eğitimi üzerine çeşitli görüş ve fikirler ileri sürmüşlerdir. Devletler de bunlardan istifadeyle din eğitiminin kurumlarda uygulanması hususunda

⁶ Lecnetü Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Et'talimu'l-Âli fi'ahdi'l-Hüseyn*, Amman: y.y., 1985, s. 89

⁷ Ahmet Yusuf Tel, *Et'Talimü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: Iecneti târihi'l-Ürdün, 1998, s. 46

⁸ Vezâretü't-Talimü'l-Âli el-Ürdünî, *Mesîratü't-Tâlîmi'l-Âli fi'l-Ürdün*, 2015, Amman: y.y., 2015, s. 12.

⁹ Turgay Gündüz, *İslam, Gençlik ve Din Eğitimi*, Bursa: Düşünce Kitabevi, 2003, s. 11.

¹⁰ İbrahim Canan, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Ankara: DİB yayınları, 1980, s. 28-29.

¹¹ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, 4. b., Ankara: Gün Yayıncılık, 1999, s. 26.

çeşitli yöntemler seçmişlerdir. Ancak din eğitimi yaklaşımları devletlerin sahip oldukları yönetim biçimine veya devletin ileri gelenlerinin dini ve siyasi anlayışlarına göre farklılık arz etmektedir. Bu nedenle din eğitiminin nasıl uygulanacağı, plan ve statüsünün ne olacağı doğru bir şekilde tespit edilmelidir.¹² Eğitim sistemlerinin ve yüksek din eğitimi kurumlarının başta felsefesi olmak üzere, hedefleri, programları, dersleri, materyalleri, öğretmenleri, kurumların fiziki yapıları gibi tüm unsurlarının birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Belirtilen eğitsel unsurların günümüz şartlarına uyumlu bir şekilde tasarlanması ve karşı karşıya kalınan sorunlara çözümler üretmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yükseköğretim kurumlarının görevi öğrencilere, bilginin yaşamsal ve öğrenmenin de sürekli olduğunun kabul edildiği bir dünyada öğrenmeyi öğretmek ve akıl yürütücü profesyoneller olarak davranmalarına yardımcı olmaktır.¹³

Ürdün'ün içerisinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyası günümüzde şiddetli etnik ve dini çatışmalara sahne olmaktadır. Sorunların birçoğu Müslümanlar arasında yaşanmaktadır. Ortaya çıkan radikal silahlı gruplar Müslüman kimliği altında İslam kaynaklarını referans alarak masum insanları öldürmektedir. Arap dünyasında İslam adına yapılan terör olaylarının artmasıyla beraber din eğitimi veren kurumlar ve şeriat fakültelerinin uygulamaları tartışılır hale gelmiştir. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler, yaşanan sorunların katı cihatçı İslam eğitimi anlayışından kaynaklandığını iddia etmişlerdir. Böylece ABD, orta doğu ülkelerinden eğitim kurumlarındaki ders kitaplarında radikal fikirlere ve eylemlere teşvik edici tüm unsurların ılımlı hale getirilmesini talep etmiştir.¹⁴ Bu talepten sonra Ürdün ve bazı Arap ülkeleri ders kitaplarındaki cihat ünitesini çıkartmış ya da revize etmişlerdir.

Tarih boyunca dinin insanları yönlendiren en önemli unsurlardan biri olduğu kabul edilir. Ancak yaşanan sorunların tek nedeninin yanlış verilen din eğitimi uygulamaları olduğunu söylemek pek doğru olmaz. Sorunların ideolojik, siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerinin de olduğu göz ardı edilmemelidir. Özü itibari ile İslam şiddet yerine okumaya, kendini tanımaya, iyiliklerle donanıp kötülüklerden kaçınmaya

¹² İrfan Başkurt, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, İstanbul: MÜİFVY, 1995, s. 14

¹³ Richard Ennals, "Yeni Binyılın Üniversitesinin Yeni Paradigması Olarak Eylem-Araştırma", *Eğitimin Geleceği*, ed. Oğuz N. Babüroğlu, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 91

¹⁴ Mohammad Thalgi, *Ürdün'de Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 60.

ve varlığın özüne uygun hareket etmeye teşvik etmektedir.¹⁵ Konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de ayetler bulunmaktadır.¹⁶

İslam Arapçada s-l-m kökünden türemiştir, barış ve teslimiyet anlamına gelmektedir.¹⁷ İslam, İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, onların dünya ve ahiret saadetlerini temin etmek için Yüce Allah'ın indirdiği ilahi sistemler bütünü¹⁸ olarak tanımlanmaktadır. İslamiyet adına yapılan terörizmin İslam'ın kendisinden değil vahiy kaynaklarının yanlış anlaşılması ve uygulanması sonucu meydana geldiği söylenebilir. Böyle bir durumda yüksek din eğitimi veren şariat fakültelerinin önemi daha iyi anlaşılmalıdır. Çünkü yüksek din öğretimi kurumlarının görevi İslam'ın hoşgörü prensibine dayanarak doğru İslam'ın öğretilerini öğrencilere ve topluma aktarmaktır.¹⁹ Din eğitiminin sağlıklı yapılabilmesi için öğretilecek unsurlarının güvenilirliği önemli bir neden olarak kabul edilir. Ancak yukarıda ifade edilen hedeflere ulaşılmada yeterli değildir. Bununla beraber öğretim metotları, materyalleri gibi tüm eğitim unsurlarının uygun bir şekilde kullanılması ve geliştirilmesi din eğitimi kurumlarının önemli görevlerindedir. Aksi takdirde sadece bilgiyle beslenmiş sığ bir din anlayışının doğması kaçınılmazdır.

Son birkaç yıldır Ürdün'ün de içerisinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyasında birçok değişim yaşandığı görülmektedir. Yaşanılan bu değişim ve gelişmeler ile bireyler arasındaki farklılıkların Ürdün'de sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi yapıları ve eğitim yapısını etkilediğini söylemek mümkündür. Ortadoğu ülkeleri içerisinde yüzölçümü ve nüfusu bakımından en küçük ülkelerden biri olan Ürdün, bölgesindeki ve dünyadaki

¹⁵ Gündüz, *a.g.e.*, s. 60. Mehmet Salmazzem, "Kur'an Perspektifinde Barış", *Muş: Anemon Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 3, S. 2, s. 150.

¹⁶ "...Kim Muhsin olarak (iyilik ederek, işini güzel yaparak) özünü Allah'a teslim ederse onun mükâfatı Rabbi katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar üzülecek de değillerdir." (Bakara 2/112). "...İyilik ederek, işini güzel yaparak kendini Allah'a teslim eden ve İbrahim'in Allah'ı birleyen dinine uyan kimseden, din bakımından daha güzel kim vardır?... " (Nisa 4 /125).

¹⁷ Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık , س Maddesi, s.403. El-İsfahânî, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed Râğib "el-Mufredât fî Garibi'l-Kur'an", Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, I, 315-316.

¹⁸ Abdurrahman El-Nahlâvi, *Usûlut' terbiyeti 'l-İslamiyyeti ve Esâlîbuhe*, 2. b., Dimeşk: Dâru'l-Fikir, 2007, s. 18.

¹⁹ Ehdâfu'l-Küllîye, <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School> , (10.10.2017).

değişikliklere kayıtsız kalmamış, Arap devletleri içerisinde eğitimde, özellikle de yükseköğretimde ve şeri ilimlerde önemli bir yer edinmiştir.²⁰

Kurumsal yapılanmayı ve yükseköğretim kalite standartlarını istediği düzeye getiremeye bile bu alanda Ürdün'ün kısa sürede ciddi yol aldığını söyleyebiliriz. Bu duruma örnek olarak Ürdün üniversitelerinde öğrenim gören uluslararası öğrenciler gösterilebilir. Ürdün Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığının (YÖBAB) 2017 yılı verilerine göre Ürdün üniversitelerinde 107 farklı ülkeden 40 binin üzerinde uluslararası öğrenci eğitim almaktadır.²¹

Yaşanılan olumlu gelişmelerle birlikte ülkedeki yükseköğretim kurumlarının ve şeriat fakültelerinin birçok sorunla karşı karşıya kaldığını söylemek mümkündür. Yükseköğretimde kalite standartlarının yükseltilmesine ve yaşanan sorunların çözümüne dair birçok adım atılmıştır. Arap dünyasında İslam adına yapılan terör olaylarının artmasıyla birlikte şeriat fakültelerinin toplumdaki yeri ve önemine dair konular tartışılmaya başlamış ve Ürdün'de bu konuda uluslararası konferanslar ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Şeriat fakültelerinin ders programlarının yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı YÖBAB bu alanda kanuni düzenlemelere gitmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında şeriat fakültelerine giriş puanları 70'ten 80'e çıkartılmış, ders programlarının gözden geçirilerek radikal fikirlerden ve söylemlerden uzak durulması istenmiştir.²² YÖBAB'ın kararlarına karşı şeriat fakültelerindeki öğretim üyeleri ortak bildiri yayımlayarak bu fakültelerin giriş puanlarının önceden olduğu gibi 70'e çekilmesi talep edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretim üyeleri tarafından şeriat fakültelerinde radikal İslam anlayışına teşvik edici fikirlerin ve söylemlerin olmadığı savunulmuş, radikal silahlı guruplara katılan gençlerin çoğunun şeriat fakültesi mezunları olmadığı dile getirilmiştir.

Görüldüğü gibi Ürdün, yakın tarihi süreç içerisinde hızlı değişimlere ve gelişmelere sahne olmuştur. Bu gelişmeler karşısında genel eğitim ve yükseköğretim alanlarında da değişikliğe gidilmiş ve ciddi mesafeler kat edilmiştir.

²⁰Ceridetü'd-dostour, *Şehide el-ürdün tatavvuran mumeyyizen fi terbiye ve talim*. <http://www.addustour.com>, (21.08.2014).

²¹*Ed'dirâset fi'l-Ürdün*, <http://www.rce.mohe.gov.jo>, (21.01.2018).

²² *Veżâretü't-Talimü'l-Âli, Üsüsü'l-kabul li't-Talebe fi'l-Camiât resmîyye ürdüniyye li'l-Âmi 2017-2018*, Amman: y.y., 2017, s.2., <http://www.mohe.gov.jo/ar/PublicUniversities>, (02.12.2017).

1. Araştırmanın Problemi

Yukarıda açıklanan sorunsal dâhilinde bu çalışmada ele alınacak temel problem: Bir İslam ülkesi olan Ürdün’de din eğitimi olgusunu incelemek, yüksek din eğitimi kurumları olarak hizmet veren şeriat fakültelerinin tarihsel gelişimi ve yapısını belirlemek, elde edilen bulgular neticesinde değerlendirme ve önerilerde bulunmaktır. Bu bağlamda çalışma kapsamında aşağıda sıralanan alt problemlere yanıt aranacaktır.

- 1- Ürdün’de genel eğitim kurumlarındaki din eğitimi uygulamalarının tarihsel gelişimi ve güncel yapılanması nasıldır?
- 2- Ürdün Yükseköğretim Bakanlığının, genel görevleri, bürokratik yapılanması, eğitsel ilke ve amaçları ile eğitsel hedefleri nelerdir?
- 3- Ürdün Yükseköğretim Bakanlığının, ülkede hizmet veren üniversitelerle ilişkileri ile üniversitelere karşı yetki ve sorumlulukları nelerdir?
- 4- Ürdün’deki şeriat fakültelerinin genel yapısı nasıldır?
- 5- Bir Ürdün üniversitesi olan Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinin eğitsel ve idari yapısı nasıldır?
- 6- Yermük üniversitesi şeriat fakültesindeki bölümlerin ve programların yapısı nasıldır?
- 7- Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesi Öğrencilerinin öğretim üyeleri ve dersler hakkındaki görüşleri nelerdir?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de karşılaştırmalı din eğitimi alanındaki çalışmalar daha çok Batılı ülkelerin eğitim sistemleri üzerine gerçekleştirilmiştir.²³ Çağdaş İslam ülkelerindeki

²³ Gayri Müslim ülkelerdeki din eğitimi uygulamaları ile ilgili tespit edebildiğimiz çalışmalar şunlardır: Recep Kaymakcan, *Günümüz İngiltere’sinde Din Eğitimi*, DEM Yay. 2004. İrfan Baştürk, *Federal Almanya’da Din Eğitimi*, MÜİFV yay. 1995. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, *Almanya’da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, TDV yay. 1993. Hakkı Maviş, *Almanya, Avusturya ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Fatih yayınevi, 1970. Halit Ev, ‘‘Türkiye ve Almanya’nın Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma’’, *DEÜİF Dergisi*, S. 13, 2001. Halit Ev, *Almanya’da Çocuklara Yönelik Kur’an ve Dini bilgiler Kursları*, Tıbyan yayıncılık, 2003. Cemal Tosun, *Din ve Kimlik: Almanya’da Camilerde Bir Alan Araştırması*, TDV yay. 2006. Mehmet Zeki Aydın, ‘‘Belçika’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Din ve Ahlak Öğretimi’’, *CÜİF Dergisi*, S.3, 1999. Muhammet Fatih Genç, ‘‘Hollanda Okullarında Müslüman Çocuklarının Din Eğitimi’’, *Anadolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S. 38, 2012. M. Besim İsmailfendioğlu, ‘‘Hollanda’da Din Eğitimi’’, (Doktora Tezi), İstanbul:

eğitim sistemleri ve özelde de din eğitimi uygulamaları ile ilgili çalışmalar oldukça azdır.²⁴ Hâlbuki özellikle İslam lkelerindeki din eğitimi ile ilgili uygulamaların belirlenmesi ve ülkemiz veya diğer ülkelerle farklılıklarının çözümlenmesinde yarar vardır. Bu nedenle İslam lkelerindeki din eğitimi olgusuna n yargısız bir şekilde yaklaşılması ve söz konusu ülkelerdeki eğitsel uygulamaların bilinmesi önem arz etmektedir.²⁵

Bir ülkenin eğitim sisteminin derinlemesine incelenmesi ve elde edilen veriler eşliğinde diğer ülkelerin eğitim sistemine ilişkin bir görüş geliştirme çabası olarak da tanımlanabilen²⁶ karşılaştırmalı eğitim araştırmaları, birbirinden farklı yapı ve coğrafyalardaki eğitim sistemleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeye çalışmaktadır.²⁷ Başka ülkelerdeki eğitsel uygulamaları tanıyarak o ülkede kullanılan ağdaş eğitsel pratikler, yönetici ve ğretmen yetiştirme deneyimleri ile bürokratik yapılanmadaki çeşitlilik belirlenip örnek alınabilir.²⁸ Bu amaçla ülkemizde karşılaştırmalı eğitim çalışmaları tarihsel olarak devam etmekte ve çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

Ülkemizde diğer ülkelerde sürdürülen din eğitim ve ğretimi faaliyetlerinin incelenmesine dayalı çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı ülkelerin eğitim kurumlarında yürütülen genel eğitim-ğretim faaliyetlerine odaklanmaktayken büyük çoğunluğu ise, İslam eğitimi-öğretimini genel olarak ya da sınırlı bir yönüyle ele

Marmara Üniversitesi SBE, 1997. Aslıhan Kuşcuoğlu, *Finlandiya'da Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 2016.

²⁴ İslam lkelerindeki din eğitimi uygulamaları ile ilgili tespit edebildiğimiz çalışmalar şunlardır: Musa Kazım Glr, *Dağıstan'da Din Eğitimi ve ğretimi*, Akademi yayımları, 2009. Mehmet Akif Kılavuz, Salih Pay, "Kırgızistan'da Bir Din Eğitimi Kurumu: Medreseler", Bursa: *U..İ.F.D.*, C. 18, S. 1, 2009. Orhan Nadir Büyükalaca, *Kırgızistan'da Din Eğitimi ve Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 2003. Sahaila Kamalluddin, *Afganistan'da Ortaokul ve Liselerde Din Eğitimi ve ğretimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2006. Mehmet Zeki Aydın, "Tunus'ta İlk ve Orta Dereceli Okullardaki Din ğretimi Programları", *CİF* dergisi, S.2, 1998. Zhansaya Badagulova, Religion, Religious Institutions and Religious Education In Kazakhstan, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE, 2017.

²⁵ Mehmet Zeki, Aydın, "Tunus'ta ilk ve Orta Dereceli Okullardaki Din ğretimi Programları", Sivas, *C..İ.F.D.*, S.2, 1998, s. 266.

²⁶ Arnove, Robert F. "Comparative Education and world-systems analysis." New York, *Comparative Education Review*, C. 24.S.1. s. 51, 1980, ss. 48-52.

²⁷ Mc Ginn, Noel F. "Education, democratization, and globalization: A challenge for comparative education.", New York, *Comparative Education Review* C. 40.,S. 4, 1996, s. 344.

²⁸ Masemann, Vandra Lea. "Critical ethnography in the study of comparative education.", New York, *Comparative Education Review* C. 26, S. 1, 1982, s. 8.

almaktadır. Alanda yapılan çalışmaların bir kısmı ise ülkeler arasında karşılaştırmalı ya da nicel veriye dayalı alan araştırması niteliğine sahiptir. Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerin yükseköğretim alanındaki din eğitimi uygulamalarını konu edinen akademik çalışmalar literatürde oldukça azdır.²⁹

Geçmişte Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyet alanında yer alan ancak 1946 yılında tam adı “Hâşimi Ürdün Krallığı” olarak kurulan ülke, kuzeyinde Suriye, kuzeydoğusunda Irak, güneyinde ve doğusunda Suudi Arabistan, batısında İsrail ve Batı Şeria ile çevrili bir Arap ülkesidir. Bölgedeki sosyal ve siyasi güç mücadelesi içinde oynadığı hayati rolün nedeni ise ülkenin stratejik konumudur. Ürdün, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler tarafından kutsal sayılan toprakların kesiştiği yerde bulunmaktadır. Ürdün, bölgedeki çatışmalardan ve güç mücadelesinden büyük ölçüde uzak kalmaktadır. Ancak mevcut güç mücadelesi içinde özellikle Filistin sorunu bağlamında önemli rol oynamaktadır.³⁰ Böylesi stratejik bir öneme sahip olan Ürdün ile ilgili ülkemizde yapılan akademik çalışmalar ise, genelde uluslararası ilişkiler, dil, edebiyat ve coğrafya, siyasal bilgiler, ekonomi vb. sosyal bilim alanlarına dair gerçekleştirilmiştir. Ürdün’de yükseköğretimde din eğitimi uygulamalarını veya şeriat fakültelerini teknik anlamda inceleyen herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Genel olarak Ürdün’ün din eğitimi sistemini konu edinen tek çalışma Mohammad Thalgi’ye ait olup ülkede yürütülen din eğitimine ilişkin genel bilgiler içermektedir.³¹

Çalışma kapsamında Ürdün’de yapılan literatür incelemelerinde dahi bu çalışmanın sorunsalını ele alan bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Yükseköğretim ve şeriat fakülteleri hakkında literatürde yer alan çalışmalar, çoğunlukla şeriat fakültelerinin kültürel ve toplumsal rolü ile toplumsal değişimi sağlayan yönüne odaklanmaktadır. Şeriat fakültelerinin teknik anlamda tüm unsurlarına bütüncül bir bakış açısıyla değinen çalışmaların, literatürde oldukça sınırlı sayıda olduğu

²⁹ Bu alanda tespit edebildiğimiz çalışmaların bazıları şunlardır: jawad Sıddıqi, *Afganistan’da Yükseköğretimde Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 1990. Bülent Uğur Koca, *Kazakistan’da Yüksek Din Öğretimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi SBE, 2006. Rahmi Demiral, *Suudi Arabistan’da Yüksekokullarda Din Öğretimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 1990. M. Nur Pakdemirli, *Pakistan’da Yüksek Din Öğretimi Kurumları*, (Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE., 2013.

³⁰ Patai Raphael, *Kingdom of Jordan*, Boston: Princeton University Press, 2015, s. 24.

³¹ Mohammad Thalgi, *Ürdün’de Din Eğitimi*, (Doktora tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2007.

söylenbilir. Bu nedenle çalışmamız ilgili sorunsalı literatürde ele alan ilk ve öncül çalışma olması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmamızın gerçekleştirilme amacı, Ürdün Yükseköğretim sistemi içinde sürdürülen din eğitimi modelini, tüm boyutları ile ele almaktır. Çalışma kapsamında söz konusu din eğitim modelinin yapısı, işlevleri ve aksayan yönlerinin belirlenmesi ayrıca önem taşımaktadır. Bu süreçte elde edilen veriler eşliğinde genelde Ürdün'deki yüksek din eğitimi kurumları olarak şeriat fakültelerinin ve özelde de Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinin amaçları, fiziksel imkân ve donanımı, yaşadığı idari ve öğretimsel sorunlar ile ders programları ve mezuniyet sonrası istihdam alanları gibi unsurların güncel durumu ele alınacaktır. Açıklamalar doğrultusunda çalışmamızın amacı aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- 1- Ürdün eğitim sistemi içinde yer alan öğretim kurumlarındaki mevcut din eğitimi uygulamalarını ve uygulamaların tarihi sürecini belirlemek.
- 2- Ürdün Yükseköğretim Bakanlığının bürokratik yapılanması ile amaç, ilke ve hedeflerini tespit etmek.
- 3- Ürdün Yükseköğretim Bakanlığı ile ülkede hizmet veren üniversitelerin ilişkisini ve yetki sınırlarını tespit etmek.
- 4- Ürdün'deki Şeriat fakültelerinin genel yapısını belirlemek.
- 5- Ürdün'deki şeriat fakültelerinin, mezunlarına sunduğu istihdam imkânlarını, yönetsel ve öğretimsel sorunlarını tespit etmek.
- 6- Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinin yönetsel ve öğretimsel yapılanmasını, müfredatını, öğretim ilke, hedef ve yöntemlerini belirlemek
- 7- Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesi öğrencilerinin öğretim üyeleri ve dersler hakkındaki görüşleri tespit etmek.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada yer alan Hâşimi Ürdün Krallığı'nın kuruluş döneminden itibaren 1945'ten 2016 yılına kadar olan tarihsel sürecine ilişkin din eğitimi uygulamalarına dair araştırma yapılmıştır. Bu bağlamda Ürdün'deki yükseköğretim ve Şeriat fakültelerindeki din eğitimi uygulamaları ve bu uygulamalara ilişkin tüm unsurlar ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca Yükseköğretim ve İlmî Araştırmalar Bakanlığının görev

ve yetkileri de araştırma kapsamında incelenecektir. Çalışma, genelde Ürdün'deki şeriat fakülteleri özelde ise Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesindeki bölümler, programlar ve derslerin incelenmesi ile sınırlıdır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, bir amaca ve bir sorunu çözmeye yönelik, belirli aşamalar içerisinde ve bir düzen dâhilinde yapılan çalışmalardır.³² Bilim ve araştırma birbiri ile yakından ilişkilidir. Araştırma, bir bilgi kazanma aracı olarak bilginin üretilmesine, bilimin oluşmasına ve gelişmesine yardımcı olmaktadır.³³ Bilimsel bilgi, deneyime dayalı iki olay arasında neden sonuç ilişkilerini tanımlama ve akla uygun bir bağ kurmanın sonucudur. Genellikle kabul edilen, kanıtlanan ve istenildiğinde tekrarlanabilen deneyimler sonucu iki olay arasında neden-sonuç veya nedensellik bağı kurulduğunda, bilimsel bilgi elde edilmiş olur. Bilimsel araştırma gerçeği arayan, akla ve deneye dayalı sistematik bir araştırmadır.³⁴ Bilimsel bilgiye ulaşmayı sağlayan iki araştırma biçimi bulunmaktadır: (1) nicel ve (2) nitel araştırma. Nitel araştırma: gözlem, görüşme ve doküman analizi (literatür tarama) gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir.³⁵ Nicel araştırma ise insandan, kültürden ve zamandan bağımsız olarak nicel yöntemler kullanarak olgular arasındaki ilişkileri keşfetme ve bunları evrensel yasalar olarak genelleştirme amacıyla yürütülmektedir.

Çalışmamız, araştırılacak konuya daha detaylı odaklanma ve açılımlayıcı özelliğe sahip olması nedeniyle karma araştırma yöntemiyle (nicel-nitel) desenlenmiştir. Bu araştırma yapılırken temel merak dürtüsü, Ürdün gibi farklı kültür ve medeniyetlerin kesişme noktası konumundaki bir ülkede alternatif din eğitimi uygulamalarının var olabileceği düşüncesidir.

³² Rauf Arıkan, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*, Ankara: Tutubay Ltd. Şti., 1995, s. 9.

³³ Saim Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekışık yayınları, 1991, s.11.

³⁴ Orhan Türkoğan, *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2000, s. 22.

³⁵ Ali Baltacı, "Nitel Veri Analizinde Miles Huberman Modeli", *Ahi Evren Üniversitesi SBE Dergisi*, 2017, C. 3, S. 1, s. 3.

Çalışma kapsamında Ürdün'ün genel olarak eğitim sistemine, özelde ise yükseköğretim sistemi ve şeriat fakültelerine odaklanılmıştır. Araştırmanın temel güdü kaynağı, din eğitimi alanındaki alternatif uygulamaların, farklı ülke sistemlerine ilişkin yeni ve bilinmeyen olguların tanıtılmasıdır. Bu çalışma kapsamında üzerinde odaklanılan konu genelde Ürdün yükseköğretim sistemindeki din eğitimi uygulamalarıdır. Araştırmacı tarafından kategorize edilen başlıklar, ayrıntılı bir yazılı kaynak taraması ile detaylandırılmış ve incelenen konuların tüm karakteristiği betimlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda temelde kütüphane araştırmaları ile tasarlanmış bir literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında özellikle YÖBAB'a ve üniversitelere ait arşiv kayıtları da incelenmiştir. Araştırma kapsamında internet kaynaklarına da yer verildiği için çok kaynaktan beslenen bir literatür taraması sistematigi kullanılmıştır. Araştırma sürecinde incelenen literatür; tezler, düşünce yazıları, mesleki hakemli dergilerde yayınlanmış makaleler, eğitim raporları, bilimsel referans kitapları, hükümet raporları ve diğer gazete makaleleri gibi belgelerdir. Araştırmada yapılması planlanan literatür taramasının amacı ise; konu hakkında daha önce ne tür bir bilimsel bilgi birikiminin olduğunu belirlemek ve araştırmayı bu bilgi birikimlerinin üzerinde yapılandırmak, konu hakkında bilinen/bilinmeyen boyutları belirlemek ve hangi boyutun araştırılacağına karar vermektir.

Araştırmalarımız sırasında Ürdün'de yükseköğretimle ilgili çok sayıda yazılı kaynak olduğu tespit edilmiş, ancak yükseköğretimde din eğitimi ya da şeriat fakültelerini konu alan çalışmalara pek rastlanılamamıştır. Şeriat fakülteleri ve yüksek din öğretimi ile ilgili toplanan bilgiler resmi kurumların yayınladıkları raporlar, üniversitelerin ve fakültelerin internet sayfalarında yayımlanan ders programları ve çizelgeleri ile süreli yayınlardır. Ayrıca önemli bir veri kaynağı olarak resmi görevli kişilerle (bürokrat ve öğretim üyeleri vb.) yapılan mülakatlar ve araştırmacının objektif gözlemleri ile toplanan veriler de analize dâhil edilmiştir. Bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış ve görüşülen kişilerin görüşleri işitsel kayıt cihazları ile kaydedilerek araştırmanın ilgili yerlerinde bu kaynaklar kullanılmıştır.

Din eğitimi ve öğretimi alanında toplumun ihtiyaç duyduğu din eğitimcilerini donanımlı bir şekilde yetiştirmek yüksek din öğretimi kurumlarının en önemli

görevlerindedir. İfade edilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için Ürdün'deki şeriat fakültelerinin tüm unsurlarının gözden geçirilmeye ihtiyacı vardır. Bunun başlangıcı olarak şeriat fakültelerinin amaçları, programları, derslerde kullanılan materyaller ve öğretim yöntemleri bir bütünlük içerisinde planlanmalıdır. Bu yapılırken şeriat fakültelerinde okuyan öğrencilerin dersler, programlar, öğretim yöntemleri ve öğretim üyeleri hakkındaki görüşlerinin alınması önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında 13 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanarak Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi öğrencilerinin ders programı, derslerde uygulanan öğretim yöntemleri, program amaçlarının ve derslerin istihdam alanlarıyla uyumlu olup olmadığı, derslerin mesleki becerileri geliştirmedeki yeterliliği gibi konularda görüşleri alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Değişkenler	Alt Kategoriler	N	%	Toplam
Cinsiyet	Erkek	220	52,9	416
	Kadın	196	47,1	
Eğitim Durumu	Lisans	344	82,7	416
	Lisansüstü	72	17,3	
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	92	26,7	344
	2. Sınıf	90	26,2	
	3. Sınıf	77	22,4	
	4. Sınıf	85	24,7	

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan 416 öğrenciden %52,9'u erkek, %47,1'i kızdır. Katılımcıların %82,7'si Lisans programlarında öğrenim görmekte iken, %17,3'ü lisansüstü programlarında öğrenim görmektedir. Lisans programlarında öğrenim görenlerin %26,7'si 1. sınıf, %26,2'si 2. sınıf, %22,4'ü 3. sınıf ve %24,7'si 4. sınıfta öğrenim görmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI VE GENEL EĞİTİM SİSTEMİ

1.1. Ürdün Hakkında Genel Bilgiler

Hâşimi Ürdün Krallığı'nın yüksek din öğretimi sistemini konu edinen bu çalışmada genel olarak Ürdün'ü tanımak için ülke hakkında bilgiler vermenin yararlı olduğu düşünüldü. Bu başlık altında Ürdün'ün coğrafi yapısı, dini yapısı, siyasi yapı, yönetim şekli, din-devlet ilişkileri gibi konular ele alınmaya çalışıldı.

1.1.1. Ürdün'ün Coğrafi Konumu

Resmî adı Hâşimi Ürdün Krallığı (el-Memleketü'l-Ürdüniyyeti'l-Hâşimiyye) olan³⁶ ülkenin yüzölçümü 92.300 km² dir.³⁷ Ülke kuzeyde Suriye 110 km, kuzeydoğuda Irak 181 km, güneydoğu ve güneyde Suudi Arabistan 728 km, batıda da İsrail 238 km. ile çevrilidir. Güneybatıda Kızıldeniz kıyısında kuzeyden güneye doğru Akabe Körfezine bakan 19 km. uzunluğunda bir kıyı şeridi vardır. Ülke, kuzeyden güneye 460 km. uzunlukta, doğudan batıya en geniş yeri 355 km'yi bulur.³⁸ Ürdün'ün coğrafi konumu: 31/00 kuzey enlemi, 36/00 doğu boylamıdır.³⁹

Ürdün üç coğrafi bölgeden oluşmaktadır. Her coğrafi bölgesinde dört il yer alır. Kuzey Bölge'de; İrbid, Ajlun, Jerash ve Mafrak, Merkez Bölge'de; Balka (Salt), Madaba, Amman ve Zarka, Güney Bölgede ise; Karak, Tafila, Maan ve Akabe olmak üzere toplam 12 il bulunmaktadır.

Ürdün'ün neredeyse %75'ini oluşturan çöl ve bozkır alanı, Kuzey Arap Çölü olarak bilinen bölgenin bir parçasıdır. Bölge, deniz seviyesinden 600 ila 900 metre arasında değişiklik gösteren rakımıyla, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan'a kadar

³⁶ Vezaretü't-Terbiyeti ve' t-Talim, *Kanunu't-Terbiyeti ve t-Talimi* 1964, Amman: Vezaretü't-Terbiyeti ve' t-Talim, y.y., 1971, ss. 3-30.

³⁷ <http://www.jordan.gov.jo/wps/portal>, (11.10.2016).

³⁸ <http://www.un.org.jo/ar>, (12.10.2016).

³⁹ <https://tr.wikipedia.org/ürdün>, (12.10.2016).

uzanmaktadır. Ülkenin tüm bölgeleri sert çöl iklimi, bitki örtüsü ve seyrek nüfusu ile aynı özellikleri gösterse de, temeldeki jeolojik yapılar açısından oldukça farklıdır.⁴⁰

1.1.2. Ürdün'ün Dini Yapısı

Ürdün, Anayasal olarak bir İslam devletidir. Anayasanın 2. maddesi devletin dininin İslam olduğunu açıkça belirtmiştir.⁴¹ Halkın % 92 gibi önemli bir oranı Sünni Müslümanlardan meydana gelmektedir. Ayrıca % 6 oranında Hıristiyan nüfus mevcut olup kalan % 2 oranındaki nüfus ise Şii ve Dürzîlerden oluşmaktadır.

Ürdün'deki etnik ve mezhepsel farklılığa rağmen, ülkede yaşayan Hıristiyan halk, iç hukuk, eğitim ve dini konularda serbestçe faaliyette bulunabilmektedir. Anayasanın 6. maddesi, Ürdün vatandaşlarının bu yasalar karşısında eşit olduğunu güvence altına alırken, vatandaşlar arasında dil ya da din farklılığı nedeniyle bir ayrımcılık yapılamayacağını vurgulamaktadır. Farklı dinlere ait azınlıkların ve cemaatlerin, ülke güvenliğini tehlikeye sokmadıkları sürece, din ve vicdan özgürlükleri anayasal güvence altına alınmıştır. Bu kesimlerin, ibadethane açma, kendi dinlerini öğrenme ve öğretme ve özgürce ibadet edebilme hakları bulunmaktadır.⁴² Cemaatler ve mezhepler arasında fikir ve inanç olarak farklılıklar olsa da bu durum halk arasında fiziksel çatışmalara neden olmamaktadır.

1.1.3. Ürdün'ün Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Hâşimî Ürdün Krallığı'nda yasama, yürütme ve yargı gibi kuvvetler ayrılığı sistemi geçerlidir. Ancak, kralın geniş yetkileri bulunmaktadır.⁴³ Ürdün anayasanın 34, 35 ve 36. maddeleri⁴⁴ kral'a Parlamentoyu feshetme, başbakan, bakanlar kurulu ve senato üyelerini atama ve görevden alma yetkisi vermektedir. Kral, her türlü yasal sorumluluk ve yükümlülükten muaftır ve yasalar onun onayını takiben yürürlüğe

⁴⁰ Tülin Babal Koçak, *Ürdün'ün Turizm Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2010, s. 3.

⁴¹ Vezâretü't-Terbiye ve't-Tâlim. *kânunu't-terbiyeti ve t-Tâlimi 1964*, Amman: Vezâretü't-Terbiye ve't-Tâlim, y.y., 1971, s. 3.

⁴² Ahmet Can Çevik, *Manda İdaresinde Günümüzde Ürdün ve Türkiye İlişkileri*, (Doktora Tezi) Elazığ: Fırat üniversitesi SBE, 2008, s. 53.

⁴³ <http://www.mfa.gov.tr/urdun-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (09.10.2016).

⁴⁴ Ürdün anayasasının tam metni için bkz. <http://www.representatives.jo/pdf/constitutions.pdf>, (10.12.2016).

girmektedir.⁴⁵ 1992 yılında ise siyasi partilerin kurulabilmesi adına bir kanun çıkartılmış ve siyasi partiler kurulmuştur.⁴⁶

Kral, başbakanı, parlamentodan çoğunluğu oluşturan siyasi grubun içinden atamak zorunda değildir. Bugüne kadar genel uygulama Bakanlar Kurulu'nun Parlamento dışından atanması şeklinde olmuştur. Kral aynı zamanda silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Ürdün Anayasasında 1 Eylül 2014 tarihinde yapılan değişiklikle krala genelkurmay ve istihbarat teşkilatı başkanlarını doğrudan atama yetkisi de verilmiştir.⁴⁷

Parlamento'nun temsilciler meclisi ve senato olmak üzere iki kanadı bulunmaktadır. Temsilciler meclisinde sandalye sayısı, Temmuz 2012'de yapılan kanun değişikliğiyle 120'den 150'ye çıkarılmıştır. Temsilciler meclisi üyeleri, seçimler yoluyla halk tarafından belirlenir ve görev süreleri 4 yıldır. Temmuz 2012 değişikliğiyle, kadınlara ayrılan sandalye sayısı 12'den 15'e çıkartılmıştır. Mecliste Hristiyanlara 9, Çerkezlere ve Çeçenlere 3'er kişilik kontenjan ayrılmıştır. Meclisin görev süresi kraliyet kararnamesiyle bir yıldan az, iki yıldan çok olmamak koşuluyla uzatılabilir. Senato, 75 senatörden oluşur ve üyelerini kral atar. Senatörler 40 yaşını geçen ve önemli kamu görevlerinde bulunmuş, rejime bağlılığıyla temayüz etmiş şahsiyetler arasından seçilir ve görev süreleri dört yıldır.

1.1.4. Din-Devlet İlişkileri

Ürdün anayasasında “devletin dini İslam, resmi dili Arapçadır” ibaresi yer almasına karşın anayasanın maddelerinde açık bir şekilde dini bir referans bulunmamaktadır. Ürdün devleti kurulduğu günden itibaren bir İslam devleti özelliği taşımamakla beraber böyle bir iddiası olmamıştır.⁴⁸ Ürdün medeni hukuk sistemi ve devlet yapısı herhangi bir dini ideoloji üzerine bina edilmemiştir. Ürdün'ün ilk kralı I. Abdullah, babası Şerif Hüseyin'in savunduğu hilafet sistemini ülke yapısına dâhil etmek

⁴⁵ <https://ar.wikipedia.org/wiki>, (09.11 2016).

⁴⁶ Harisât ve diğerleri, a.g.e. s. 320. Münip Mazi ve Süleyman Musa, *Târîhi'l-Ürdün fi karni'l-işrîn*, 2.b., Amman: Mektebetü'l-Mühtesip, 1988, ss. 12-23.

⁴⁷ <http://tr.visitjordan.com/generalinformation/jordanataglace/currentgovernment.aspx>, (10.12.2016).

⁴⁸ M. Ebu Rumman, Hasan Ebu Haniyye, *El-Hallü'l-İslâmi*, Amman: Friedrich Eberto Stiftung, 2012, s. 23.

istese de ülke İngiliz kontrolünde olduğu için bunu gerçekleştirememiştir.⁴⁹ Devlet ve halk sosyal, muhafazakâr bir yapıya sahip olsa da ülke şeriat sistemi ile yönetilmemektedir. Şer'i mahkemelerin sorumluluğu sadece veraset, evlenme ve boşanma gibi alanlarla sınırlıdır.⁵⁰

Ürdün devleti, ülke içerisinde İslami cemaatlerin faaliyetlerine fiziksel çatışmalara girmediği ve devlet güvenliğini tehdit etmediği müddetçe izin vermektedir. Ülkede İhvan-ı Müslimin, Hizbu't-tahrir, selefi cemaatler, tarikatlar ve tebliğ cemaati gibi guruplar bulunmaktadır. En fazla kurumsal yapılanması olan cemaat İhvan-ı Müslimin'dir. Ancak 2005 yılında başkent Amman'da meydana gelen ve El-Kaide'nin üstlendiği bombalama olayları, bunu müteakip Arap baharının başlamasıyla birlikte cemaatlerin faaliyet alanları daraltılmış ve kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.⁵¹

1.2. Ürdün'de Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Araştırmamızın temel amacı, Ürdün'de din eğitimi veren yükseköğretim kurumlarını tüm unsurlarıyla ele almaktır. Yükseköğretimdeki din eğitimi yapısını anlamak ve değerlendirmek için Ürdün'ün eğitim sistemi, tarihsel süreci ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi vermenin gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Bu bölümde Ürdün'ün genel eğitim sistemi hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Osmanlı Dönemi

Bugünkü Ürdün toprakları Hz. Ömer döneminde İslam Devletine katılmıştır. 12. yüzyılda bir süre Haçlı işgali altında kalan Ürdün toprakları 1187'de Haçlılardan kurtarıldıktan sonra sırasıyla Eyyubiler, Fatımîler ve Memlûklerin eline geçmiştir. 1517'de Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim tarafından Mercidabık savaşında Memluklerden alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁵² Ürdün toprakları 1831-1840 yılları arasında Mısır'da Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Mehmet Ali Paşa'nın

⁴⁹ İbrahim Garaybe, *Kırâe Beyne'd-Din ve'd-Devle fi'd-Düstûr ve't-Teşrîâtî'l-Ürdüniyye*, Amman: Merkezü'l-Kudüs, 1998, s. 3.

⁵⁰ Ali Muhâfaza, *El-Fikri's-Siyâsi Fi'l-Ürdün 1916-1946*, Amman: Merkezü'l-Kütübi'l-Ürdüni, 1990, s. 22.

⁵¹ M. Ebu Rumman, Hasan Ebu Haniyye, *a.g.e.*, s. 30.

⁵² https://ar.wikipedia.org/wiki/تاريخ_الأردن (10.18.2016).

hâkimiyetine geçmiştir. Bu ara dönem dışında Ürdün 1917'deki İngiliz işgaline kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır.

Osmanlıların tarih boyunca fethettikleri yerlerde hemen medrese kurmaya başladıklarını ve daha onu inşa ederken uygun eski bir binayı medreseye çevirdiklerini görürüz. Müslümanlar fethettikleri yerlerde önce ibadethane yapıyor veya bir ibadethaneyi camiye çeviriyor, dolayısı ile o bina hem ibadethane hem de eğitim kurumu olarak kullanılıyordu.⁵³ Bu durum genelde Ortadoğu ve özelde Ürdün için de geçerli olmuştur. Osmanlı döneminde Ürdün'de klasik medrese eğitiminin yanı sıra camilerde ve hocaların evlerinde kurulan ilim halkaları şeklinde eğitime devam edilmiştir. Bu küçük çaplı mekteplerde bir hocanın nezaretinde çocuklara Kur'an, okuma yazma, tecvit ve dinî bilgilerin yanı sıra matematik ve astronomi gibi ilimler de öğretilmekteydi. Birinci dünya savaşı başlarında Ürdün topraklarında Osmanlı Maarif Bakanlığına bağlı 21 ilkokul bulunmaktaydı Mekâtib-i İbtidâiye, ya da Usûl-i Cedide⁵⁴ olarak bilinen bu okulların ikisi kız öğrencilere tahsis edilmişti. Okullardaki toplam öğrenci sayısı 1039 toplam öğretmen sayısı ise, 29 idi.⁵⁵

XII. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin Ürdün'de eğitimi herhangi bir denetime tâbi tutmadığı ve eğitimin mahallî yöneticilerle ulema tarafından uygulandığı bilinmektedir. 1830-1840 yılları arasında Kavalalı İbrahim Paşa yönetimindeki Mısır'ın hâkimiyetine giren Ürdün'de Batı tarzında eğitim kurumları açılmaya başladı. Ardından tekrar Osmanlı hâkimiyetine giren ülkede eğitim kurumları 1847 yılında kurulan Maarif Bakanlığına bağlandıktan sonra rüştiye ve idadiler gibi eğitim kurumları açılmaya başlandı. 1869'dan itibaren gayrimüslimlere de okul açma hakkı tanındı.⁵⁶

Gayrimüslimlerin ve misyonerlerin açtıkları okullar özellikle Lübnan ve Filistin'de yoğunlaştığından pek çok Ürdünlü eğitimini sürdürürebilmek için bu bölgelere gitmiştir. Tanzimat döneminde Ürdün'deki resmî ve özel eğitim kurumları gelişmeye başladı. Camide veya bir hocanın evinde yapılan derslerin yanı sıra sıbyan mekteplerinde de eğitim faaliyetleri devam etti. 1874'te Salt şehrinde altı sıbyan

⁵³ Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1983, s. 5.

⁵⁴ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 5.b., İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1994, s. 198.

⁵⁵ Ahmed Yusuf Et'tel, *Et'talimu'l Âm fi'l-Ürdün*, Amman: Lecnetü Târih'ül-ürdün, 1992, s. 91.

⁵⁶ Selman Muhammed al-Haza'le, *En'nizamu't-Terbiye*, Amman: Mektebetü'l-Müctema, 2010 s. 118.

mektebi mevcuttu. 1888’de Karak şehrinde iki, İrbid’de bir okul açılmıştı. Nitekim daha küçük bir yerleşim yeri olan Amman’da 1893 yılında iki mektep bulunmaktaydı.

XIX. yüzyılın sonlarında mekteplerin sayısı artmıştır. 1869’dan itibaren Ürdün’de modern anlamda ilkokullar açılmıştır. 1879’da “enmûzec” diye adlandırılan resmî ilkokullar, hocalar tarafından yönetilen okullarla birlikte alternatif hizmet verdi. Aynı dönemde Salt’ın yanı sıra İrbid, Karak ve Maan da ilkokulların açıldığı önemli merkezlerdendir. 1892 yılında Ürdün’deki ilk kız okulu Salt’ta eğitime başladı; bunu Karak, Aclûn ve Ceraş ’ta açılan kız okulları takip etti.⁵⁷

XIX. yüzyıl sonlarında Ürdün’de İrbid, Karak, Maan ve Salt şehirlerinde dört rüştiye mevcuttu. Ürdün’de oturan Hristiyanlar XIX. yüzyıla kadar eğitimlerini kilise ve manastırlarda din adamlarından almaktaydı. Bu yüzyılda modern eğitimin Osmanlı topraklarında yaygınlaşmasıyla Ürdün Hristiyanları arasında da eğitim özellikle Batılı misyonerler eliyle gelişti. Daha sonra Osmanlı Devleti bu okulları denetimi altına aldı. Ürdün’de ilk misyoner okulu Salt’ta Rum Ortodokslar tarafından açıldı. Ardından Katolikler ve Protestanlar da çeşitli okullar açtı. 1875’te Karak’ta eğitime başlayan Katolik okulunda Hristiyanlığın yanı sıra diğer ilimler de öğretiliyordu. XIX. yüzyıl boyunca bölgede bu türden pek çok okul faaliyete geçti.⁵⁸

1.2.2. Osmanlıdan Sonraki Dönem (1918 - 1946)

Günümüz Ürdün toprakları 1918 yılından 1920 yılına kadar Suriye Arap Devleti’nin kontrolünde kalmıştır. Bu süre zarfında Suriye devleti, Osmanlı eğitim sistemini değiştirerek bölgedeki az sayıdaki okulu merkezi Suriye’de bulunan Maarif Müdürlüğü ve Maarif Bakanlığı’nın kontrolüne bırakmıştır.⁵⁹. Suriye, bölgedeki iki yıllık hâkimiyeti esnasında başta eğitim olmak üzere tüm kurumlarda Osmanlıca’yı tamamen kaldırarak ders müfredatını Arapçaya dönüştürmüştür. Suriye yönetimi, ayrıca tercüme faaliyetleri için bir kurul oluşturarak Osmanlıca kitapların tamamını tercüme ettirmiş ve eğitimde milliyetçilik politikası uygulamıştır. Arapçalaştırma politikası diğer devlet kurumlarında da uygulanmış tüm askeri ve mahkeme terimleri tercüme

⁵⁷ Cengiz Tomar, “Ürdün (III. Kültür ve Medeniyet)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1998, C. 42, s. 357.

⁵⁸ Cengiz Tomar, a.yer.

⁵⁹ Sâti’ el-Husrî, *Havliyyetü’s-sekâfeti’l-Arabiyye*, Amman: Dâru’l-Fikri’l-Arabi, 1978, s. 44.

ettirilmiştir. Bu dönemde Ürdün topraklarında 44 okul bulunmaktaydı. Bu okulların 38'i erkek 6'sı kız okulu idi. Toplam 81 öğretmenin görev yaptığı bu okullarda öğrenci sayısı ise 3396 idi bunların 318'i ise kız öğrencilerdi.⁶⁰

Suriye devleti, hâkimiyetini kaybettikten sonra bugünkü Ürdün topraklarının da içerisinde bulunduğu bölge Sykes-Picot antlaşması⁶¹ gereğince İngiliz kontrolüne geçmiş ve bu bölgede Doğu Ürdün Emirliği kurulmuştur. Ürdün'ün oluşum sürecinde emirlik mali ve askerî anlamda İngiltere'ye bağımlıydı. Ülke için İngiltere tarafından yapılan senelik ödemeler önemli bir gelir kaynağıydı. 1939'a kadar ülke gelirlerinin yaklaşık üçte biri bu ödemelerden sağlanıyordu.⁶²

Emirlik döneminde resmi yönetim her ne kadar Arapların elinde olsa da fiili olarak her alanda karar verici merci İngiliz hükümetiydi. Bu dönemde eğitim sisteminin tüm unsurları baştan oluşturulmaya çalışılmıştır. Ders programları, okullara öğrenci kabulü, müfettiş ve müdür tayini, ders geçme-kalma, disiplin yönetmelikleri gibi alanların tamamında değişikliğe gidilmiştir. 1923 yılında çıkartılan yönetmeliklerle bu değişiklikler yasalaştırılmıştır. 1926'da çıkartılan bir kanunla eğitim ücretsiz ve zorunlu hale getirilmiştir.⁶³ Bu dönemde eğitimde yeni bir aşamaya gelinmiş ve okulların sayısı artmıştır. Amman, Salt ve bazı büyük köylerde temel eğitim kurumlarının eğitim süresi yedi, lise düzeyindeki okulların ise dört yıla çıkartılarak tüm okullara İngilizce dersleri konulmuştur. Geri kalan bölgelerde eğitim faaliyetlerinde çok fazla değişiklik meydana

⁶⁰ Ahmed, Yusuf Et'tel, *Ez'zurûf es'siyâsiyye ve'l-iktisâdiyye ve'l-ictimâiyye elletî eserât fi tetavvuri't-Terbiye ve't-Talim fi'l-Ürdün*, Amman: Dâru's-Şark 1978, s. 27.

⁶¹ I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı yönetimi altında kalan Ortadoğu, savaşta Osmanlıların yenilmeleri üzerine İngiltere ile Fransa arasında paylaşıldı. İngiltere Ortadoğu'yu Türk yönetiminden koparmak için savaş yıllarında büyük gayretler gösterdi. Hicaz Emiri Şerif Hüseyin ile Kahire'deki İngiliz yüksek komiseri Henry McMohan arasında 1915 ve 1916 yıllarında yapılan mektuplaşmalar, Ortadoğu'da bağımsız bir Arap İmparatorluğu'nun kurulmasıyla ilgili prensipleri ve İngiltere'nin bu konudaki vaatlerini ortaya koyuyordu. Fakat savaş yıllarında İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan gizli *Sykes-Picot* Antlaşması (1916) ile Osmanlı ülkesinin doğusu ve Ortadoğu paylaşılıyordu. 1917 Ekim İhtilâli sonrasında Rusya savaştan çekilince Ortadoğu İngiltere ile Fransa'ya kaldı. I. Dünya Savaşı sonunda Irak, Ürdün ve Filistin'de İngiliz, Suriye ve Lübnan'da ise Fransız manda yönetimleri kuruldu 1922. Hicaz bölgesinde Suudi Arabistan bağımsız olmakla birlikte burası da İngiliz etkisi altındaydı. Arap yarımadasının güneyi İngiltere'nin Aden sömürgesi şeklinde teşkilâtlandırılmış iken yarımadasının güneyi doğu ve batı olmak üzere iki ayrı İngiliz himayesi (protectorate) şeklinde örgütlendirildi. Kuveyt, Uman, Bahreyn, Katar, bugünkü Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan yedi emirlik ve Yemen İngiltere'nin denetimine girdi. Böylece dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da İngiltere en büyük güç oldu. DİA, C. 3, s. 531.

⁶² Nuri Yeşilyurt, *Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 2013, s. 67.

⁶³ Muhammed Selman Haza'le, *En'nizamü't-Terbevî beyne vezâretey et'terbiye ve't-Talim, ve't-Talimu'l-Âli*, Amman: Mektebetü'l-müctema, 2010, s. 127

gelmemiştir. Eğitim faaliyetleri eskiden olduğu gibi cami imamaları, köy okulları, kütüphaneler, sıbyan ve ibtidâî mektepleri aracılığı ile devam etmiştir. Böylece Amman, Salt ve bazı köylerdeki eğitim faaliyetleri ile diğer bölgelerdeki faaliyetler arasında ciddi farklar oluşmuştur.⁶⁴ Kırsal alanlardaki eğitim sistemi ise 1939 yılına kadar Osmanlı Tedrisat Kanunu çerçevesinde şekillenmekteydi.⁶⁵ Bu süre içerisinde Emir Abdullah, Evkaf Müdürlüğü, Ordu, Birleşmiş Milletler Yakındoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı (UNRVA) gibi kurumların sorumluluğunda kırsal bölgelerde eğitim kurumları açılmasına öncülük etti. Adı geçen kurumların açtığı okullarla birlikte ülkede toplam 141 okul bulunuyordu. Bu okullarda toplam 5282 öğrenci öğrenim görmekteydi ve öğretmen sayısı 476 idi.⁶⁶ Yaklaşık 30 yıl İngiliz yönetiminde kalan ülke, başta eğitim faaliyetleri olmak üzere ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda da fazla bir gelişim sağlayamadı.⁶⁷

Tablo 2. Emirlik Döneminde Devlet Okullarının İstatistikleri

Öğretim yılı	Okullar	Kız Öğrenciler	Erkek Öğrenciler	Toplam Öğrenci	Öğretmenler
1922-1923	44	318	2998	3316	81
1930-1931	54	588	3871	4998	122
1935-1936	68	1190	4652	5842	154
1940-1941	74	1895	7855	10150	184
1946-1947	77	2056	8673	10729	216

Emirlik döneminde din eğitimi faaliyetleri alanında bir takım resmi adımlar atılmıştır. İlk olarak, 1921’de şeri müsteşar ataması yapılarak ülkedeki din eğitimi faaliyetleri ile şeri mahkemelerin idaresi ve sorumluluğu bu müsteşarlığa bağlanmıştır.⁶⁸

⁶⁴ Ahmet Tel, *a.g.e.* s. 33.

⁶⁵ Ayrıca bkz., Er-Raşdan, *a.g.e.*, ss. 70-110

⁶⁶ Muhammed Ali Ziyâb, *Abdullah Bin El- Hüseyin müessisi’l-Memleke*, Amman: Vezâretü’t-Terbiye ve’t-Talim, s. 43.

⁶⁷ El-Hasrî, *a.g.e.*, s. 42.

⁶⁸ Vezaratü’s-sekâfe ve’l-i’lâm, *El-Ürdün Hamsine Âmen*, Amman: y.y., 2016, s. 71.

Evkaf müdürlüğüne bağlı dini okullar ile Müslüman ve Gayrimüslim şahısların, cemaatlerin ve gurupların açmış oldukları okulların idaresi ve denetimi için 1939 yılında Maarif Kanunu çıkartılmıştır.⁶⁹ 1943 yılında hükümete bağlı Zekât Meclisi tarafından Amman'da İslami İlimler Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün hedefi ise, İslami bilgi ve genel kültür ile donanımlı öğrenciler mezun etmek olarak belirlenmiştir. 1946 yılında çıkartılan kanunla Evkaf Dairesi kurularak kuruma genel müdür ataması yapıldı.⁷⁰ Bu kurumun amacı ise, mescitler inşa etmek ve idarelerini yürütmek, din eğitimi faaliyetlerine ve kuruma bağlı dini okulları, vakıfları idare etmek ve desteklemek şeklinde belirlendi. Kurumun açılmasıyla beraber dini okulların sayısında artış meydana geldi. Eş zamanlı olarak İngiliz yönetiminin kontrolündeki özel ve resmi okul sayılarında da artışlar oldu.⁷¹

Tablo 3. 1946 Yılında Mevcut Vakıf Okulları ve Özel Okulların Sayıları ve Türleri⁷²

Okulun Türü	Okul Sayıları			
	Erkek	Kız	Karma	Toplam
İslami	30	-	4	34
Katolik	17	15	2	34
Ortodoks	20	7	4	31
Protestan	4	-	4	8
Diğerleri	-	-	4	4
Toplam	71	22	18	111

Tablo 3'te görüldüğü gibi Ürdün'de emirlik döneminde 1946 yılına kadar toplamda 77 tane farklı Hristiyan mezheplere ait okul açılmıştır. İngiliz yönetiminin açtığı okulların tamamı özel okul statüsündeydi. İslami okulların sayısı ise toplamda 34'e ulaşmıştı. Bu okullar Evkaf Dairesine bağlı vakıf ya da şahıslar ve cemaatler tarafından açılan okullar idi. Emirlik döneminde din eğitimi faaliyetlerinin durumu hakkında özetle şunları söyleyebiliriz:

⁶⁹ Bkz. Sâti' el-Husrî, *a.g.e.*, ss. 67-68.

⁷⁰ Vezâratü'l-Evkaf ve şüûnu'l-mukaddesâti'l-İslamiyye, *et'takrîru's-Senevî*, Amman: y.y., 1971, s. 56.

⁷¹ El-Husrî, *a.g.e.*, s. 70.

⁷² Salih Ziyâb el-Hindî, *Tatavvuru't-Talîmi'd-Dînî El-İslâmi fi'l-Ürdün*, Amman: Lecnetü't-Târîhi'l-Ürdün, 2006, s. 32.

İngiliz kontrolünde olan ülke maddi sorunlar yaşıyordu. Halkın çoğunluğu yoksul olduğu için eğitime gereken ilgi gösterilmiyordu. Ülkede okul çağındaki nüfusun sadece %30'u örgün eğitim kurumlarında eğitim görmekteydi. Bu öğrencilerin tamamı erkekti ve kız çocukları eğitimden mahrumdu. Devlet okullarındaki Kur'an-ı Kerim ve diğer dini dersler belirli bir hedef ve program dâhilinde sistematik olarak yürütülüyordu. Kırsal kesimlerdeki mahalle ve köylerde bulunan sıbyan mektepleri mekân sorunu ve yenilenmeyen eğitim yöntemleri nedeniyle yetersiz kalmaktaydı. İngiliz yönetiminde açılan ve misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü okullarda Hristiyan din eğitimi faaliyetleri belli hedefler doğrultusunda modern yöntemlerle yürütülüyordu. Bu okulların öğretmen eksikliği ve maddi sorunları bulunmuyordu.⁷³

1.2.3. Krallık Dönemi

25 Mayıs 1946 da Doğu Ürdün Emirliği, Hâşimi Ürdün Krallığı olarak değiştirildi ve Ürdün devleti resmi olarak kurulmuş oldu. Emir Abdullah ülkenin kralı oldu ve Hâşimi Ürdün Krallığı Anayasası çıkartıldı.⁷⁴ Ürdün'ü kontrol eden İngilizler aktif bir eğitim politikası güderek yeni kanunlar çıkardılar ve Eğitim İdaresi Birimi'ni kurdular. Ülkedeki eğitim faaliyetlerini idare eden birim 1949'da Eğitim Bakanlığı'na dönüştürüldü. Eğitime ayrılan kaynakların düşüklüğü ve yetmiş öğretim elemanının azlığı yüzünden Ürdün'de eğitimin gelişmesi oldukça yavaş bir seyir izledi.⁷⁵ Devlete bağlı eğitim kurumlarının yanı sıra İngiliz yönetimi İngiliz tarzı özel okullar kurmak suretiyle zengin ve nüfuzlu ailelerin çocuklarına bu okullarda eğitim vererek misyonerlik çalışmaları yapıyordu.⁷⁶

İngiliz kontrolündeki eğitim faaliyetleri 1950 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde eğitim alanında yukarıda ifade ettiğimiz bazı gelişmeler yaşansa da bu gelişmeler ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kalmıştır. Yeni bir eğitim sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Ürdün devleti bağımsızlığını ilan ettikten sonra ilk olarak eğitimin

⁷³ Muhammed Amâyreh, *Et-terbiye ve't-talim fi'l-ürdün münzü'l-ahidi'l-Osmani hatta âmi 1997*, Amman: Darü'l-Mesîre, 1999, s. 36. Muhammed ve Salih İlimât, *En-nizâmü't-terbevî-Ürdünî*, Amman: Darü's-Şurûk, 2004, s. 54.

⁷⁴ Vezaratü's-sekâfe ve'l-i'lâm, *El-Ürdün hamsine âmen*, Amman: y.y., 2016, S. 71.

⁷⁵ Ulrike Freitag, "Çağdaş İslam Ülkelerinde Tâlim ve Terbiye / Suriye ve Ürdün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1998, C. 39, s. 528.

⁷⁶ Ahmet Tel, *Ezzurûf essiyâsiyye ve'l-iktisâdiyye ve'l-ictimâiyye elletî eserât fi tetavvuri't-Terbiye ve't-t'alim fi'l-Ürdün*, Amman: Dâru's-Şurûk, 1999, s. 11.

hukuksal temellerinde yapısal değişikliklere giderek öğretmen yeterliği, öğrenci ihtiyaçları ve ders programları gibi alanlardaki sorunları gidermeyi amaçlamıştır.⁷⁷

Bu dönemde Ürdün’de ortaöğretim kurumu mevcut olmamakla birlikte dört yıllık bir ek eğitim programı bulunmaktaydı. Bu sebeple pek çok Ürdün vatandaşı ortaöğretim için yurt dışına gitmek zorunda kalıyordu. Ürdün’de 1955’ten itibaren eğitim alanında hızlı bir gelişmeler yaşanmıştır. İlkokul ve ortaokul birleştirilerek yedi yıllık eğitim zorunlu hale getirilmiştir.⁷⁸ Ancak bu sistemin tam işlerlik kazanması yaklaşık otuz yılı buldu. Özel okullar hükümet kontrolüne girdi. 1957’de eğitim sistemi Suriye ve Mısır’la uyumlu hale getirildi. 1962’de altı yıllık ilkokul, üç yıllık ortaokul ve üç yıllık lise şeklinde bir yapılanmaya gidilmiştir. Ders kitaplarının hazırlanması ve basımı 1964 yılından beri Millî Eğitim Bakanlığı’nın sorumluluğundadır. Zorunlu eğitim 1988’de, dört yıllık ortaokulları da kapsayacak biçimde genişletilerek meslekî eğitim kurumları bunun içine alınmıştır.⁷⁹ 1988’de on yıllık zorunlu ilköğretim ve iki yıllık lise eğitiminden meydana gelen yeni bir sistem uygulanmıştır. Yeni sistemde eğitimin ücretsiz olması kararı alınmasına rağmen devletin maddî imkânları elvermediği için bu uygulama gerçekleşmemiştir.⁸⁰

1990 yılında Ürdün’de ilk özel üniversite açılmıştır. 1997 yılına kadar özel üniversitelerin sayısı 12’yi bulmuş ve bu üniversitelerdeki öğrenci sayısı 31000’e ulaşmıştır. Bu yıllardan itibaren özel üniversite ve yüksekokulların sayısında artış görülmüştür. Günümüzde Ürdün’de 10 devlet üniversitesi, 21 özel üniversite ve 45’ten fazla Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır.⁸¹

Kral Hüseyin, ülkede bir denge politikası uygulamaya çalışarak başlangıçta parlamenter bir krallık rejimi kurmak istemiştir. Fakat seçimlerden sonra oluşturulan parlamentolar sembolik bir demokratik kurumdan ibaret kalmıştır. Kral, 1967 Arap-İsrail savaşından hemen sonra parlamentoyu feshetmiştir. Bu parlamento ancak 9 Ocak

⁷⁷ Yusuf Et’tel, *a.g.e.*, s. 90.

⁷⁸ Vezâretü’t-Terbiye ve’t-Talim, *Et-Terbiye ve’t-Talim fi’l-Ürdün*, Amman: y.y., 1977, s. 8.

⁸⁰ Muhammet Amâyreh, *et-terbiye ve et-talim fi’l-Ürdün Münzü’l-ahidi’l-Osmani hatta âmi 1997*, Amman: Darü’l-Mesîre, 1999, s. 27.

⁸¹ <http://www.mohe.gov.jo/ar/Pages/CommunityColleges.aspx>, (08.11.2016).

1984'te bir araya gelebilmiş, genel seçimler ise ancak 8 Kasım 1989 tarihinde yapılabilmıştır.⁸²

1.3. Eğitim Felsefesi ve Amaçları

Bir ülkedeki eğitimin niteliği ve tüm unsurları yine o ülkenin eğitim felsefesi ile tutarlı olmalıdır. Çünkü ülkelerin eğitim sistemlerine yön vermede temel unsur olan eğitim felsefesi, ülkelerin kültürel birikimi ve dayandığı dini inançlar neticesinde ortaya çıkar.⁸³ Bu nedenle eğitim programları belirlenirken yine o ülkenin eğitim felsefesi dikkate alınmalıdır.

Ürdün devleti, anayasasında açık şekilde devletin eğitim felsefesini ve hedeflerini belirleyerek üç temel bölüme ayırmıştır.⁸⁴ Bu bölümlerin ayrıntılarına girmeden eğitim felsefesinin dayandığı temel ilkeleri vermenin daha uygun olacağını düşündük.

Birincisi; “Düşünsel ve fikri temeller”. Bu alandaki maddeler İslami ve Arap milliyetçiliği değerleri üzerinde durmaktadır.

İkinci temel; “İnsani ve milli değerler”. Ürdün devleti Arap toplumunun bir parçasıdır başka toplumlardan kendi ilkeleriyle ters düşmediği müddetçe yararlanabilir, bireylerin ilişkileri adalet ve eşitlik ilkesine dayanmalıdır”.

Üçüncü temel ise; “Her Ürdün vatandaşı yasalar ve kanunlar karşısında eşittir” maddesi gereği eğitimin her vatandaşın hakkı olduğu ve bu hakların sağlanmasının devletin sorumluluğunda olması, vatandaşlar arasında ayrımcılık yapılmaması.”⁸⁵ Bu temele demokratik temel de denmektedir. Ürdün devletinin en çok önemseydiği ilkelerden birisi olan bu temel eğitimin en önemli unsurlarındandır. Çünkü “eğitim, aşiret, kabile ya da kişilerin tekelinde olmayıp her Ürdün vatandaşının hakkıdır”.⁸⁶

⁸² Nurten Çendek, *Ürdün'ün Dış Politikası 1920-2006*, (Yükseklisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, 2008, s. 3.

⁸³ Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem akademi, 2012, s. 17.

⁸⁴ Vezâretü't-Terbiye ve't-Talim, “Kanunu't-terbiyeti ve't-Talimi li-âmi 1994, “*Risâletü'l-Müallim*”, Amman, 1999, C.3-4, S. 39, s. 3-20.

⁸⁵ Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Felsefetü't-Terbiye ve ta'lim Nizâmü't-Ta'lim fi'l-Ürdün*, <http://www.moe.gov.jo>, (02.01.2017).

⁸⁶ Ahmed Yusuf, Et'tel, *Et'talimu'l-Âmi fi'l-Ürdün*, Amman: Lecnetü Târihi'l-Ürdün 1992, s. 11.

Ürdün devletinin belirlemiş olduğu eğitim felsefesinde milliyetçi bir yaklaşım görülmektedir. Öğrencilerin vatana bağlılığı temel alınarak dini ve milli değerlere vurgu yapılmış ve eğitimde fırsat eşitliği esas alınmıştır.

Ürdün eğitim sisteminin genel hedeflerinde, yetiştirilmek istenen ideal bireyin ve hedeflenen toplumun özelliklerine değinilmektedir.⁸⁷ Eğitim sisteminin temel hedefi: kendi milletine, vatanına, içerisinde yaşadığı topluma ve tüm insanlara faydalı olabilme adına ortak insani ve ahlaki aşkın değerleri benimsemiş, Allah'a iman eden, vatanına ve milletine karşı sorumluluk duyan bireyler yetiştirmektir.⁸⁸

1.4. Örgün Öğretimin Yapısı

Ürdün'de temel eğitimin süresi on iki yıldır. Genel olarak ülkenin eğitim sistemi üç aşamadan oluşmaktadır. Ürdün'de devlet okulları zorunlu ve ücretsiz olup ders kitapları yine devlet tarafından ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

1.4.1. Anaokulu ve Kreş

Ürdün'de okul öncesinde öğrenim süresi en fazla iki yıldır. Dört yaşında kreşe, beş yaşında ise anaokuluna kayıt yaptırabilen veliler, devlet okullarını ya da özel okulları tercih edebiliyorlar. Eğitim ve öğretim devlet okullarında ücretsiz, özel okullarda ise ücretlidir. Ücretler okulun konumuna ve verdiği hizmetlere göre değişmektedir. Ürdün'deki okulların yaklaşık %40'ı özel sektöre aittir. Okul öncesi eğitimde yer alan iki yıllık kreş ve anaokulu dönemleri her ne kadar zorunlu değilse de halkın büyük çoğunluğu çocuklarını bu okullara göndermektedir.

1.4.2. et-Talîmü'l-Esâsi

Talîmü'l-Esâsi ilkokul ve ortaokulu kapsayan, öğrenim süresi on yıl olan bir aşamadır. Altı yaşını doldurmuş öğrenciler kayıt yaptırabilmektedir. Ortaöğretim süreci

⁸⁷ El -Hazâle, *a.g.e.*, 2010, s. 46.

⁸⁸ Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *Ehdâfu 't-Terbiye ve 't-Talîm Nizâmu 't-talîm fi-l Ürdün*, <http://www.moe.gov.jo>, (02.01.2017).

zorunlu bir aşamadır. Öğrenci on altı yaşından önce okulu sadece ağır sağlık problemleri varsa bırakabilir.

1.4.3. Lise

Lise öğrenim süresi iki yıldır ve temel on yıllık zorunlu öğrenim sürecinden mezun olan öğrenciler bu okullara kayıt yaptırabilir. Mesleki uygulama liseleri ve genel kapsamlı liseler olmak üzere iki programdan oluşmaktadır. Öğrenci, kabiliyetleri doğrultusunda program seçebilmektedir. Mesleki uygulama liselerini az sayıda öğrenci tercih etmektedir.

Bakanlığın verilerine göre Ürdün'deki okulların yaklaşık %40 ı özeldir. Terbiye ve Talim Bakanlığı başta olmak üzere Evkaf Bakanlığı, Yükseköğretim Bakanlığı, Sosyal Gelişim Bakanlığı, Savunma Bakanlığı gibi farklı devlet kurumlarına aittir. Ayrıca Filistinli mülteci çocuklar için açılmış Birleşmiş Milletlere (UNRWA) ait okullar da bulunmaktadır. Ürdün'de toplamda 6802 okul, 1876816 öğrenci, 75584 derslik, 116742 öğretmen bulunmaktadır.⁸⁹ Tablo 4'te okulların kurumlara göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 4. 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılında Okulların Kurumlara Göre Dağılımları⁹⁰

Kurum	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Derslik	Öğretmen Sayısı
Terbiye ve Talim Bakanlığı	3716	1269886	48191	78739
Özel Okullar	2763	464729	22873	31181
Evkaf Bakanlığı	4	624	30	55
Yükseköğretim Bakanlığı	6	3653	133	264
Sosyal Gelişim Bakanlığı	102	5603	367	399
Savunma Bakanlığı	36	16216	592	1668
BM. UNRW	175	116105	3398	4436
TOPLAM	6802	1876814	75584	1167425

⁸⁹ Salih Asamleh, *en-Nizâmü't-Terbevî*, İrbid: Câmîatü'l-Ülüm ve't-tiknolojya, 2003, s. 158.

⁹⁰ Vezâretü't-Terbiye ve't-Talim, *İhsâiyatü't-Talim*, www.moe.gov.jo/ar/node/, (03.11.2017).

Yukardaki tabloya bakıldığında özel okul oranlarının %40 civarında olduğu görülür. Özel okullar içerisinde Rusya ve Amerika gibi yabancı devletlerin açtığı seksen civarında okulun yanı sıra gayrimüslimler tarafından açılan okullar da vardır.

Özel okul oranı okul öncesi ve yükseköğretim kurumlarında daha fazladır. Ürdün devleti eğitim kurumlarının açılması noktasında kolaylıklar tanımakla beraber sıkı bir denetim mekanizması da oluşturmuştur. Eğitim sektörü Ürdün'ün ana gelir kaynaklarından biridir. Bu nedenle yönetim eğitim alanına öncelik vermiştir.

1.4.4. Üniversite

Lise eğitimini başarı ile tamamlayan öğrenciler “*Tevcihi*” denilen yükseköğretime geçiş sınavına girerler. Bu sınavdan aldıkları puanlara göre üniversite veya meslek yüksekokul düzeyinde bölüm tercihi yapabilirler. En yüksek puanla öğrenci kabul eden fakülteler tıp ve mühendisliktir. Üniversiteler genel olarak kredili sisteme dayalıdır. Güz dönemi, bahar dönemi ve yaz dönemi olmak üzere üç eğitim-öğretim döneminden oluşurlar, yaz dönemindeki öğretim isteğe bağlıdır. Üniversitelerle ilgili detaylı bilgilere ileriki bölümde değinilecektir.

1.5. Temel Eğitimde Din Öğretimi

Ürdün'de on yıllık temel eğitim süresince, birinci sınıftan son sınıfa kadar eğitim kademelerinin hepsinde *et-terbiyetü'l-İslamiye*⁹¹ adlı zorunlu bir din eğitimi dersi bulunmaktadır. Bu dersin dışında Kur'an-ı Kerim okuma ve tecvit dersleri de okutulmaktadır. Özel okullar müfredatlarını kendileri belirlemekle birlikte, din eğitimi derslerine yer vermek zorundadır. Özel okullardaki tüm ders kitapları devlet okullarında okutulan kitaplarla aynı olmak zorunda değildir, ancak okutulan kitapların bakanlığın ilgili kurumundan onaylanmış olması gerekmektedir.⁹² Temel eğitim sürecinde okutulan ders kitaplarının içeriği, amaçları ve hedefleri Terbiye ve Tâlim Bakanlığına bağlı Din Eğitimi Telif Komisyonu tarafından belirlenmektedir.⁹³ Ürdün'de devlet okullarında ve

⁹¹ İbrahim el-kaysi, *El-Ulümü'l-İslâmiyyetü ve't-terbiyetü'l-İslâmiyye lil-merheleti'ssâneviye*, 1.b., Amman: kısmü'l-menâhici ve'l-kütübi'l-medresiyye, 2004. s. 41.

⁹² Nuh El-kudah, *Menâhicü'l-Ulûmi's-şer'iyye*, 1.b., Amman, Vezaretü't-Terbiyeti ve't-Talim kısmü'l-menâhici ve'l-kütübi'l-medresiyye, Amman, 1991, s.7-9.

⁹³ El-Kudah, *a.g.e.*, s. 7-9.

özel okullarda okuyan öğrenciler için İslam Eğitimi dersi zorunludur. Ancak Hristiyan öğrenciler bu dersten muaftırlar. Ürdün’de mayrimüslümlerin yoğun talepleri üzerine 1998 yılında Milli Eğitim Bakanlığının aldığı kararlar neticesinde okullara Hristiyan din eğitimi dersi konulmuştur. Buna göre öğrenciler, kendi din eğitimi derslerini okullarına en yakın kilise veya kendi okulunda alabilmektedir. Kiliselerce verilen din eğitimi dersinin notları okul yönetimine teslim edilmesi gerekmektedir. Okullarda veya kiliselerde görev yapan öğretmenlerin ataması Hristiyan Mezhepleri Kurulu tarafından gerçekleştirilmekte, maaşları Eğitim Bakanlığı tarafından verilmektedir.⁹⁴

1.5.1. Şer’î Liseler

Ürdün’ün tarihi sürecinde Evkaf Müdürlüğü’nün⁹⁵ eğitim alanında ciddi adımlar attığı görülmektedir. Atılan adımların başında ise, ülkenin farklı bölgelerinde açılan ülkemizdeki İmam Hatip liselerinin benzeri olan şeri liseler gelmektedir. Müdürlük bünyesinde Kudüs’te İslam Yetim Yurdunun yanı sıra cami ve mescitlerde görev yapacak imam, müezzin ve vaizler yetiştirmek amacı ile birçok şeri lise açmıştır. İlk şeri lise 1959 yılında Aksa Şeri Lisesi adıyla Kudüs’te açılmıştır.⁹⁶ Daha sonra Nablus, Halil, Kudüs, Beyra, bölgelerinde okullar hizmet vermeye başlamıştır. Evkaf Müdürlüğü’ne bağlı bu kurumların sayısında kısa sürede artışlar olmuştur. Bakanlığa bağlı eğitim kurumlarının sayısı 1959 yılında 8 iken 1972 yılında 71’e ulaşmıştır.⁹⁷

1990 yılında şeri liselerle ilgili resmi düzenlemeler yapılmıştır.⁹⁸ Eğitim Bakanlığına bağlı Din Eğitimi Milli Kurulu (Heyetü Te’lifi’l-Menâhici’ş-Şerriyye) oluşturulmuştur. Kurul üyeleri şeriat fakülteleri öğretim üyeleri ve ilgili bakanlık müfettişlerinden oluşturulmuştur. Şeri liselerin programları yeniden düzenlenerek hedefleri ve amaçları: “Öğrencilerin akli, bedeni, ruhi ve ahlaki yönlerini ihmal etmeden İslami inanç temelli bir kişilik oluşumunu sağlamak; öğrenciye kâinat, insan ve hayata dair İslami bakış açısı kazandırmak; akli ve nakli delillerle doğru İslam anlayışını

⁹⁴ Thalgi, *a.g.t.*, s. 151.

⁹⁵ Evkaf Müdürlüğü, Bakanlar Kurulunda alınan bir kararla 1967 de Evkaf ve İslam İşleri Bakanlığı’na dönüştürülmüştür. Ayrıca bkz., www.awkaf.gov.jo/pages/viewpage, (11.10.2017).

⁹⁶ Vezâratü’l-Evkaf ve’ş-şuûnu’l-mukaddesâti’l-İslamiyye, *Ettakrîru’s-Senevî*, Amman: y.y., 1971, s. 49.

⁹⁷ Vezâratü’l-Evkaf, a.g.r., s. 56.

⁹⁸ El-Ferîku’l-Vatani li’t-Ta’lîmi’ş-Şer’î, *Menâhici’l-Mevâdi’ş-Şer’iyye*, Amman, Fer’i et’Talîmi’ş-Şer’î, 1991, ss. 22-24.

öğrenciye aktarmak; öğrenciye İslam’ın evrensel bir din olduğu anlayışını benimseterek onu İslam’ın toplumun problemlerini çözebilecek bir sistem olduğuna ikna etmek; öğrencinin davranışlarında ve insanlarla ilişkisinde Peygamberimizi ve sahabeleri örnek almasını sağlamak; öğrenciye İslam’da ibadetlerin önemini düzenli bir şekilde anlatmak ve ibadetlerin sadece Allah rızası için yapılması gerektiğini benimsetmek; İslami değerleri öğrencilere kazandırarak onların ırkçılık ve asabiyetten uzak durmasını sağlamaya çalışmak”⁹⁹ şeklinde belirtilmiştir.

Şeri liselerin ders programları ve müfredatları şeriat fakülteleriyle benzerlik göstermektedir. Bu liselerden mezun olan öğrenciler için üniversiteye giriş sınavında ek puan verilmemektedir. Ürdün’deki Şeri liselerin öğrenim süresi toplam dört dönem şeklinde iki yıldır. Bu liselerin ülkemizdeki imam hatip liselerine denk okullar olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıdaki tabloda şeri liselerin ders programı verilmiştir.

Tablo 5. Şeri Liselerin Ders Programı

Birinci Dönem		İkinci Dönem	
<i>Dersler</i>	<i>Saati</i>	<i>Dersler</i>	<i>Saati</i>
İslam Kültürü (1)	3	İslam Kültürü (2)	3
Arapça- Orta Seviye (1)	3	Arapça-Orta Seviye (2)	3
İngilizce (1)	3	İngilizce (2)	3
Bilgisayar (1)	3	Bilgisayar (2)	3
Spor	1	Spor	1
Arapça (1)	4	Arapça (2)	4
Matematik (1)	3	Matematik (2)	3
İslami İlimler A (1)	3	İslami İlimler A (2)	3
İslami İlimler B (2)	3	İslami İlimler B (2)	3
Toplam	26	Toplam	26
Üçüncü Dönem		Dördüncü Dönem	
<i>Dersler</i>	<i>Saati</i>	<i>Dersler</i>	<i>Saati</i>

⁹⁹ el-Kudah a.g.e., ss. 1-30.

Genel Kültür (1)	3	Genel Kültür (2)	3
Arapça-Orta Seviye (3)	3	Arapça-Orta Seviye (4)	3
İngilizce (3)	3	İngilizce (4)	3
Bilgisayar (3)	4	İslam Kültürü (3)	4
Spor	1	Spor	1
Arapça (3)	4	Arapça (4)	4
Matematik (3)	3	Matematik (4)	3
İslami İlimler A (3)	3	İslami İlimler A (4)	3
İslami İlimler B (3)	3	İslami İlimler B (4)	3
Toplam	27	Toplam	27

1.6. Ürdün’de Yaygın Din Eğitimi

Ürdün’de yaygın din eğitimi faaliyetleri genel olarak Kültür Bakanlığı, Vakıflar, İslami ve Mukaddesat İşleri Bakanlığınca yürütülmektedir. Kültür Bakanlığına bağlı yaygın din eğitimi faaliyetleri süreli kurslar, yıllık dini yarışmalar, yaz kursları şeklinde yapılmaktadır. 1991 yılında Kültür Bakanlığına bağlı “Cem’iyyetü’l-Muhâfazati ale’l-Kur’ani’l-Kerim” adında bir dernek kurulmuştur.¹⁰⁰ Derneğin hedefleri şu şekilde belirlenmiştir: Kur’an-ı Kerim’in ezberlenmesine ve Kur’an ilimlerinin öğrenilmesine teşvik etmek. Halka Kur’an öğretilmesi için kurslar açmak ve bu kursların faaliyetlerini yürütmek. Kur’an-ı Kerimle ilgili bilimsel konferans ve sempozyumlar düzenlemek.¹⁰¹ Ürdün’ün farklı bölgelerinde bu derneğe bağlı birçok Kur’an kursu bulunmaktadır.

Ürdün’ün tarihi sürecinde yaygın din eğitimi faaliyetlerinde Vakıflar Bakanlığının önemli bir rolü vardır. Bu kurum 1946 yılında Ürdün devletinin kurulmasıyla beraber çıkartılan anayasada vakıflar dairesine bağlı bir birim olarak belirlenmiş, 1968 yılında ise bakanlığa dönüştürülmüştür. Anayasal olarak yetki sınırları düzenlenmiş, amaçları ve faaliyet alanları ise şu şekilde belirtilmiştir: Ülkedeki cami ve vakıfların bakım ve idaresini yürütmek; Kur’an-ı Kerim merkezleri ve din eğitimi veren kurslar açmak; Kur’an-ı Kerim’in basım ve dağıtım işlerini yürütmek; hac işlerini

¹⁰⁰ Thalgi, *a.g.t.*, s. 160.

¹⁰¹ Cem’iyyetü’l-Muhâfazati ale’l-Kur’ani’l-Kerim, <http://www.hoffaz.org>, (01.02.2018).

organize etmek; İslam kültürünü yaymak amacıyla sohbet halkaları ve konferanslar düzenlemek.¹⁰² Ders halkaları, sohbetler, konferanslar gibi faaliyetler bakanlığın alt kurumlarından biri olan İslam Kültür Merkezi tarafından yürütülmektedir. Bu merkezler ülkenin farklı bölgelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bakanlığa ait yaygın din eğitimi faaliyetlerinden sorumlu bazı alt birimler şunlardır: Din Eğitimi Müdürlüğü, Kur'an Kursları Müdürlüğü, Dini Rehberlik Müdürlüğü, Kadın İşleri Müdürlüğü, İmamlık ve Vaizlik Eğitim Merkezi.

¹⁰² Ürdün'ün farklı yerlerinde 2010 yılı itibari ile Evkaf bakanlığına bağlı toplam 670 Kur'an-ı Kerim merkezi ve 5277 cami bulunmaktadır. Bu merkezlerin ve camilerin bölgelere göre dağılımları ve sayıları için bkz. Vezâratü'l-Evkaf ve 'ş-şuunu'l-mukaddesâti'l-İslamiyye, *En'neşratü'l-İhsâiyye*, Amman, 2010. ss. 10-22. <http://www.awqaf.gov.jo>, (02.12.2017).

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN YÜKSEKÖĞRETİM YAPISI VE ŞERİAT FAKÜLTELERİ

2.1. Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi

Ürdün'de ilk yükseköğretim faaliyeti 1951 yılında eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirmek amacıyla Hüseyin Fakültesi bünyesinde Amman'da açılan Dâru'l-Muallimîn-Erkek Öğretmen Okulu olmuştur. Üniversite eğitimi almak isteyen öğrenciler bu tarihe kadar farklı Arap ülkelerindeki üniversitelerde ya da Ürdün'deki öğretmen okullarında öğrenim görmekteydiler. Ürdün'de yükseköğretim kurumlarının açılışına kadar yurt dışında üniversite eğitimi gören toplam 240 civarında öğrenci bulunmaktaydı. Diğer Arap ülkelerinde okuyan Ürdünlü öğrencilerin yarısı devlet bursu almaktaydı.¹⁰³

1953 yılına gelindiğinde, Ürdün'deki okullarda öğrenim gören öğrenci sayısının arttığı ve ciddi bir öğretmen açığı olduğu görülmektedir. Eğitim kurumlarına duyulan ihtiyacın yanı sıra halktan gelen taleplerin de artmasıyla birlikte mesleki anlamda daha donanımlı öğretmenler yetiştirmek amacıyla ülkede bir üniversite açılması fikri doğmuştur. Böylece 1952 yılında kurulan Yükseköğretim Kurulu ülkede üniversite açılması için bir yardım derneği oluşturmuş ancak, açılan dernek üniversitenin açılması için gerekli maddi desteği sağlayamamıştır.¹⁰⁴

1961 yılında İngiltere'nin farklı üniversitelerinde görev yapan öğretim üyelerinin oluşturduğu akademik bir heyet alanda çalışmalar yapması için ülkeye davet edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda heyet, Ürdün'de bir üniversitenin açılması için gerekli raporları hazırlamıştır.¹⁰⁵ Heyetin tavsiyeleri doğrultusunda Kral Hüseyin 1962 yılında dönemin hükümetine ülkede bir üniversite açılması noktasında gerekli talimatları vermiştir. Krallık bünyesinde oluşturulan bir kurul 1962 yılında Ürdün'ün ilk üniversitenin açılması için gerekli alt yapıyı hazırlamıştır. Böylece yükseköğretimin siyaseti ve stratejileri belirlenmiş, aynı yıl içerisinde Ürdün Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite ilk olarak Edebiyat Fakültesine öğrenci kabul ederek 167 öğrenci ile eğitime

¹⁰³ El-Hazâle, *a.g.e.*, s. 188.

¹⁰⁴ Macid Bedir, *Et-Talimu'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: Vezâretü't-Talimu'l-Âli, 1994, s. 31.

¹⁰⁵ Macid Bedir, *a.g.e.*, s. 35.

başlamıştır. Böylece Ürdünlü öğrencilere ilk defa ülkelerinde üniversite okuma imkânı sağlanmıştır.¹⁰⁶

Ürdün'de ilk üniversitenin açılışına kadar sekizi erkekler, üçü bayanlar için olmak üzere toplam on bir öğretmen okuluyla birlikte bazı bölgelerde öğrenim süresi iki yıl olan meslek enstitüleri bulunmaktaydı. Ürdün Üniversitesinin açılmasıyla birlikte meslek enstitüleri bu günkü meslek yüksekokullarına dönüştürülmüştür.¹⁰⁷

1999 yılında tahta geçen Kral II. Abdullah, yükseköğretime özel ilgi ve alaka göstermeleri ve yükseköğretimde gelişim sağlanması amacıyla gerekli destek ve yardımı sağlamaları hususunda da ilgili kurumlara talimatlarda bulunmuştur. 1999 yılından itibaren Ürdün'de yükseköğretim kurumu somut gelişmelere sahne olmuştur. Bu gelişmeler, özellikle yükseköğretim kurumlarının artışı, kurumlara kayıt yaptıran öğrencilerin donanımı, idari ve akademik kadrosundaki artış ve bu kurumlara hükümetin sağlamış olduğu yatırım hacminde görülmüştür. Üniversite ve meslek yüksekokullarının sayılarındaki artış, beraberinde öğrencilerin artışını da getirmiştir. Yükseköğretim alanında yaşanan gelişmelerle birlikte bazı yapısal değişikliklere gidilmiştir. Değişikliklerin başlangıcı olarak, yükseköğretim kurumlarına sunulan ekonomik destekler arttırılmış ve kurumlardaki tüm hukuki dayanaklar yeniden gözden geçirilmiştir. Böylece, eğitimde niteliğin arttırılması, donanımlı ve her alanda ülkenin kalkınmasını sağlayacak bireylerin yetiştirilmesi, akademik üretimin ve kalitenin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

2.2. Yükseköğretimin Hedefleri

Hedef kavramı, yetiştirdiğimiz insanda bulunmasını uygun gördüğümüz, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikte istendik özellikler olarak tanımlanmaktadır. Eğitim programlarının en önemli öğelerinden olan hedefler, ulaşılması beklenen aşamadır. Toplumlara geleceğe taşımak için eğitimin planlanmış ve tasarlanmış hedefleri olmalıdır. Hedeflerin otak hareket odağında birey, yaşantı alanı olarak toplum ve çağın bilim ve teknoloji birikimi olan bilgi eğitim programlarının evrensel nitelikteki

¹⁰⁶ Said Tel ve Diğerleri, *Kavaidu't-Tedris fi'l-Câmia*, Amman: Lecnetü Târîhi'l-Ürdün, 1997, s. 61. Meslek Yüksekokulları hakkındaki bilgilere çalışmamızın ilgili bölümünde değinilmiştir. Bkz., s.58.

¹⁰⁷ Yusuf et-Tel, *a.g.e.*, s. 465.

öğeleridir.¹⁰⁸ Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı (YÖBAB)'ın ifade edilen genel ilkeler doğrultusunda 2009 yılı 23 numaralı yükseköğretim kanununa istinaden belirlediği hedefleri şunlardır.¹⁰⁹

Toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla değişik bilgi sahaları için uzman ve yetenekli insan kaynağının sağlanması.

İslam inancı, ahlaki ve öğretilerinin sağlamlaştırılması; milli ve ulusal bağlılığın güçlendirilmesi.

Demokrasiye sahip çıkma, güçlendirme; akademik çalışma ortamının özgürce yapılabilmesini sağlama ve düşünce özgürlüğü ve farklı görüşlere saygı ortamının hazırlanması.

Kolektif ruh ile çalışma, mesuliyet şuuru hissetme, eleştirel ve akademik düşünceye önem verilmesi.

Yetenek ve becerilerin geliştirilmesi; yaratıcılık ve farkındalık oluşturmayı desteklemek amacıyla sosyal, psikolojik ve akademik ortamların hazırlanması.

Araştırmacıların genel kültürleri ile yakından ilgilenme; milli, ulusal ve uluslararası kültürün oluşmasının sağlanması.

Arapçanın yükseköğretim aşamasında bilim, eğitim ve öğretim dili olmasını yaygınlaştırma; bu dilde akademik eserler telif etme ve farklı dillerden Arapçaya, Arapçadan da farklı dillere tercüme faaliyetlerini desteklemek.

Araştırmacıların kendi branşlarında kullanabilmeleri için en az bir yabancı dili iyi derecede öğrenmelerine ve bu alanlarda bilgi teknolojilerini uygun bir şekilde kullanabilmeleri için gerekli yetenekleri kazanmalarına olanak sağlamak.

Toplum hizmetini hedefleyen uygulamalı akademik araştırmaları destekleme, teşvik etme ve standartlarını yükseltmeyi teşvik etmek.

Teknoloji üretimini yaygınlaştırmayı ve akademik araştırmaları geliştirmeyi hedefleyen akademik teknik yapıyı tesis etmek.

Bir yandan özel ve genel sektör, diğer yandan da yükseköğretim kurumları ile sağlam kurumsal bağlantıları kurarak; bu müesseselerin değerli

¹⁰⁸ Fethi Çelik, "Türk Eğitim sisteminde Hedefler ve Hedef Belirlemede Yeni Yönelimler", *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 11, 2006, s. 14.

¹⁰⁹ Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Kânûnu't-Talimü'l-Âli*, rakam 27, li seneti 1985. Amman, yy., 2015, s. 16.

katkılarından istifade ederek, uygulamalı akademik araştırmalar ve istişareler kanalıyla bu iki sektörün gelişmesini sağlamak.

YÖBAB tarafından belirlenen hedefler doğrultusunda verilecek eğitimin; bireylerin fırsat eşitliği içerisinde İslam kültürünü benimsemesi, toplumun sorunlarına karşı duyarlı, sorumluluk almaktan kaçınmayan, eleştirel düşünme becerilerine sahip, başkalarının görüşlerine saygılı, insan hakları ve demokrasiyi esas alan, milli ve manevi değerlere bağlı, bilgi ve becerileri yüksek vatandaşlar olması için verilmesi hedeflenmiştir.

2.3.Yükseköğretimin Sorunları

YÖBAB 2009 yılında hazırladığı bir raporda¹¹⁰ Ürdün'deki yükseköğretim kurumlarının karşılaştığı sorunları ele alarak çözüm yolları üretmeye çalışmıştır. Raporda, “Yükseköğretim kurumlarını ilgilendiren yasa ve kanunların zamanında çıkartılmaması ya da istikrar olmaması; devlet üniversitelerinin borçlarının fazla olması ve ekonomik özerkliğini elde edememesi; sosyal bilimler alanında öğretim eğitim teknolojilerinin yeterince kullanılmaması; istihdam alanlarının kısıtlı ve işsizlik oranlarının yüksek olması; mezun öğrenciler ve toplumun ihtiyaç duyduğu iş alanları ile öğrencileri yönlendirememesi” gibi problemlere değinilmiştir.

Görüldüğü gibi YÖBAB tarafından belirlenen problemlerin genel olarak mali yetersizlikler, kalite standartlarına ulaşamama, denetim eksikliği, bilimsel araştırmaların yetersizliği, istihdam olanaklarının azlığı gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir.

2.4. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı (YÖBAB)

Ürdün'deki tüm resmi ve özel yükseköğretim kurumları YÖBAB'a bağlıdır. Bu nedenle aşağıda bakanlığın tarihçesi, genel yapısı, görev sınırları ve yükseköğretim kurumları ile nasıl bir bağlantısı olduğuna dair bilgiler vermeye çalıştık.

¹¹⁰ Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Mesîratü't-Talimü'l-Âli*, Amman: y.y., 2010, s. 3.
<http://www.mohe.gov.jo/ar/Documents/25.pdf>, (22.06.2017).

2.4.1.Tarihçesi

Ürdün Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı 04.04.1985 tarihinde kurulmuştur. O tarihlerde “Yükseköğretim Konseyi” bakanlığın nüvesini oluşturmaktaydı. Yükseköğretim Kurumu Konseyi Kanunu daha önceden, 1980 yılında çıkmıştı. Yükseköğretim alanında önceden alınan kararların tamamı konsey tarafından çıkarılmıştı. 1998 yılına gelindiğinde ise Yükseköğretim Bakanlığının iptal edilmesi kararı alınmış; ne var ki bu kararla birlikte, Ağustos 2001’de yeni bir düzenleme ile bakanlığın “Yükseköğretim ve Akademik Araştırmalar Bakanlığı” adı altında yeniden kurulmasına karar kılınmıştır.¹¹¹ YÖBAB kurulduğu tarihten itibaren ülkedeki eğitim sektörünün düzenlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla, birçok adım atmıştır. O tarihten itibaren Yükseköğretim Konseyi, Yükseköğretim ve Akademik Araştırmalar Bakanlığı ile ülkedeki kurumların yönetim ve stratejilerini belirlemede beraber hareket etmiştir.¹¹²

YÖBAB çalışmalarını iki temel birim aracılığıyla gerçekleştirmektedir. İlk birim; bu kuruma bağlı bölümlerin iş tanziminde katkısı bulunan daimi birçok komite ve konseyler oluşturur. Bunların en önemlileri; Yükseköğretim ve Akademik Konseyi, Yükseköğretim Kurumları Güven Heyeti Konseyi, Akademik Araştırmaları Destek Fonu İdare Konseyi’dir. İkincisi de; bakanlık bünyesinde bulunan alt birimlerdir. Bu birimler genel olarak yükseköğretimin genel politikasını ve Ürdün’ün tüm yükseköğretim kurumlarındaki yıllık kabul politikasını belirlemektedir. Ayrıca üniversitelere destek fonu, öğrencilere burs ve kredi gibi imkânlar sağlamaktadır.¹¹³

Bakanlığa bağlı bu birimler, ayrıca sanayi ve işsizlik alanındaki problemlerin çözümü bağlamında farklı alanlardaki akademik projelere gerekli desteği sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Ürdün dışındaki yükseköğretim kurumlarının denkliğini kabul ederek farklı ülkelerle yükseköğretim ile bağlantılı akademik ve kültürel işbirliği anlaşmaları yapmaktadır. İfade edilen birimler ayrıca Birleşmiş Milletler ile birlikte yükseköğretim programına uygun olarak Avrupa ülkelerindeki üniversitelerle karşılıklı öğrenci değişimini sağlayan Milli Tempus Programı gibi uluslararası eğitim antlaşmaları

¹¹¹ Yusuf, et-Tel, *a.g.e.*, s. 113.

¹¹² Vezâretü’t-Talimü’l-Âli, *Et’Talimü’l-Âli fi ahdî’l-Hüseyn*, Iecne, Amman: y.y., 1985, s. 29.

¹¹³ Vezâretü’t-Talimü’l-Âli, *Mesiratü’t-Talimü’l-Âli fi’l-Ürdün*, Amman: y.y., 2010 s. 6.
<http://www.mohe.gov.jo/ar/Documents/25.pdf> , (22.06.2017).

imzalamıştır. Program'dan sorumlu birim yurt dışında ve Ürdün'deki yükseköğretim kurumlarında okuyan yabancı öğrencilerin işleriyle ilgilenmektedir.

1995 yılından itibaren, Ürdün'deki yükseköğretim kurumlarının tümünü bağlayıcı hükmünde olan özel ve genel itimat kriterleri kararları alınmıştır. Aynı şekilde, yükseköğretim kurumlarının programlarının çeşitliliğinin ve niteliğinin muhafaza edilmesi amacıyla kalite güvencesi kriterleri de belirlenmiştir. Yükseköğretim ve Akademik Araştırmalar Konseyi, yükseköğretim kurumlarının akademik ilerlemenin gerçekleştiği ve fikri aydınlanmanın yayıldığı mekânların olmasını hedeflemektedir. Bu hedef, Ürdün'de kurulan hükümetlerin ilerleme, kalkınma plan ve projelerinde de öncelik arz etmektedir.¹¹⁴

Ürdün hükümeti ifade edilen gaye ve hedefler doğrultusunda akademik çalışmaların yapılabilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi için uygun akademik ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda YÖBAB'ın tüm birimleri, yükseköğretim kurumlarına destek vermektedir. Bakanlık, hedeflenen kalite standartlarını gerçekleştirme adına kendi bünyesinde bazı birimler açmıştır. Bakanlığın yükseköğretim kurumları ile ilgili tüm faaliyetlerini sürdüren birimler hakkındaki bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.4.2. Yükseköğretim Konseyi

2005 yılında çıkartılan Yükseköğretim Kanunu'na istinaden, Yükseköğretim Konseyi ülkedeki akademik araştırmalar ve yükseköğretimin işleyiş politikasını belirlemekle yükümlüdür. Bu bağlamda Kurumun yetki alanları şunlardır: yükseköğretim kurumları açmak ve bu kurumlara öğrenci kabul kriterlerini belirlemek veya düzenlemek; Ürdün'deki üniversitelere eş değer olan Ürdün dışındaki üniversiteler ile akademik ve kültürel işbirliği anlaşmaları yapmak; bakanlar kuruluna üniversitelere sunulacak olan burs ve hibelerin kabulü tavsiyesinde bulunmak; yükseköğretim kurumlarının kanun, tüzük ve kararlarını belirlemek ve denetlemek; rektör atamaları için bakanlar kuruluna önerilerde bulunmak; uluslararası konferanslarda ve toplantılarda

¹¹⁴ Muhammed Hamdan, *Stratijiyaatu't-Talimu'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: Müessesetu'l-Arabiyye, 2006, s. 11.

Ürdün'deki tüm yükseköğretim kurumlarını temsil etmek. Konseyin tüm faaliyetleri, alt birimleri ve yurt dışında bulunan temsilciliklerince gerçekleştirilmektedir.

2.4.3. Yükseköğretim Kurumları İtimat Heyeti

2007 yılında çıkartılan Yükseköğretim Kurumları İtimat Heyeti Kanunu ve bu kanuna bağlı düzenlemeler, adı geçen heyete mali ve idari özerkliği sağlamak gayesiyle çıkartılmıştır. Böylece heyet bünyesinde bakanlar kuruluna benzer küçük bir meclis oluşturulmuştur. Heyetin bir başkan, bir vekil, iki de yardımcından oluşan bir İtimat Meclisi bulunmaktadır. Meclisin almış olduğu kararlar bağlayıcıdır. Heyet aynı şekilde yükseköğretim için özel ve genel itimat kriterlerini belirler ve bu kriterlerin yükseköğretim kurumlarındaki gelişim seyrini izler. Kaliteyi artırma amacıyla kılavuz ve el kitapları yayımlar. Heyetin bir başka çalışma alanı da özel veya devlete bağlı yükseköğretim kurumlarının performansının yükseltilmesini sağlamaktır. Bu gayeyle yükseköğretim kurumlarındaki akademik programların kalite kontrollerinin yapılması ve geliştirilmesini sağlayan proje ve programlar üreterek yükseköğretim kurumlarının hukuki kontrolünü gerçekleştirir. Üniversitelerde geçerli olan talimat ve tüzüklerin kanunlara uygunluğunu kontrol eder. Heyet bir yandan da ülkedeki tüm devlet üniversitelerinin ve özel üniversitelerin gözetim ve denetimini yürütmekte ve Ürdün'deki üniversitelere giriş sınavını (Tevcihi) gerçekleştirmektedir. Adı geçen sınavın tüm aşamalarının objektif ve dikkatli bir şekilde gerçekleştirilmesi; Milli Sınav Merkezi tarafından üniversiteye hazırlık soru bankalarının oluşturulması; bazı devlet üniversitelerinin desteğiyle yapılan ve yükseköğretim programına kayıt yaptırma şartı olarak kabul edilen İngilizce sınavının denetlenmesi de heyetin görevleri arasındadır.

2.4.4. Akademik Araştırma Destek Fonu

Akademik Araştırma Destek Fonu, Akademik Araştırma ve Yükseköğretim Kanunu'na binaen 2009 yılında kurulmuştur. Birimin görevi, ülkeyi bilgi ekonomisine ulaştırabilecek, ekonomik kalkınmayı destekleyecek ve üretim gücünü arttırmada etkili olacak akademik araştırmaları desteklemektir. Ürdün üniversitelerinin hazırlamış olduğu projeleri destekleyen Akademik Araştırma Destek Fonu'nun tahsis etmiş olduğu imkânlar aracılığıyla pratik ve teorik alandaki akademik araştırmaların önünün açılması hedeflenmektedir.

Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak için; özel ve devlet olmak üzere, Ürdün üniversitelerinden uluslararası üniversitelerde doktoralarını tamamlamak üzere öğrenciler gönderilmiştir. Bu amaçla fon, kurulduğu tarihten 2010 yılına kadar, Ürdün üniversiteleri ve ulusal araştırma müesseselerinde 276 araştırma projesine destek vermiştir. Bu desteğin asıl hedefi; özellikle sanayi, ziraat, su ve enerji sektörlerinde ülkenin önemseydiği araştırmaların yapılmasını sağlamaktır. Yine fon, devlet üniversitelerinde 45 doktora, 423 yüksek lisans öğrencisi olmak üzere toplamda 468 yükseköğretim öğrencisine burs imkânı sağlamıştır.

2.5. Yükseköğretim Kurumları

2.5.1. Devlet Üniversiteleri

Ürdün'de 2017 yılı itibarı ile on devlet üniversitesi, 21 özel üniversite bulunmaktadır. Üniversiteler ülkenin farklı bölgelerinde kurulmuş ve bu bölgelerin aynı zamanda üniversiteler sayesinde büyümesi ve gelişmesi hedeflenmiştir. Ürdün'deki Tüm üniversiteler YÖBAB'a bağlıdır.¹¹⁵

Ürdün'deki devlet üniversitelerinin 1 açılış tarihleri ve genel bilgileri aşağıda verilmiştir:

Ürdün Üniversitesi: 1962 yılında başkent Amman'da kurulmuştur ve Ürdün'ün ilk üniversitesidir.¹¹⁶ 24 fakültesi ve bu fakültelere bağlı lisans düzeyinde 94 bölüm ve 250 akademik program bulunmaktadır. Üniversitenin yüksek lisans düzeyinde 111 farklı programı bulunmaktadır. Bu oran Ürdün üniversitelerindeki tüm yüksek lisans programlarının %25'ini oluşturmaktadır. Doktora düzeyinde ise 38 farklı program bulunmaktadır. Ürdün'deki tüm üniversitelerde bulunan doktora programlarının %50'sini oluşturmaktadır.

Üniversitenin kurulduğu 1962'den 2015 yılına kadar yaklaşık 200 binden fazla öğrenci mezun olmuştur. QS¹¹⁷ in Dünya üniversiteleri sıralamasına göre Ürdün Üniversitesi dünyanın ilk 600 ve Arap ülkelerinin 10 üniversitesi arasına girmiştir.

¹¹⁵ Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *Mesîratü't-Talîmi'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: y.y., 2015, s. 12.

¹¹⁶ El-Câmiatü'l-Ürdüniye, *el-kitabü's-senevi*. Amman: 2007, S. 35, s. 17.

¹¹⁷ Londra merkezli yükseköğretim derecelendirme kuruluşu.

Yermuk Üniversitesi: Başkent Amman'a 75 km. uzaklıkta ülkenin kuzeyinde bulunan İrbid şehrinde. Yermuk savaşının yapıldığı alan bu bölgede bulunduğu için üniversite, adını buradan almaktadır. Kral Hüseyin, dönemin başbakanına İrbid şehrinde en kısa zamanda ülkenin ikinci üniversitesinin açılması talimatı vermiş ve bunun akabinde bir kurul oluşturulmuştur. Kurul gerekli altyapı çalışmalarını tamamlamasıyla Yermuk Üniversitesi Ekim 1976 da açılmış ve aynı yıl 640 öğrenci ile eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır.¹¹⁸ Üniversitede toplam 15 fakülte, bu fakültelele bağlı lisans düzeyinde 62 program bulunmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde 13 fakültede tezli ve tezsiz 67 program, doktora düzeyinde ise üç fakültede toplam 16 program faaliyet göstermektedir.

Mute Üniversitesi: Ürdün'ün güneyinde bulunan Kerak şehrinde 1981 yılında kurulmuştur. Mute Üniversitesi Sivil ve Askeri olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Askeri kısım 1984 yılında, sivil kısım ise 1986 yılında eğitim öğretime başlamıştır. Mute Üniversitesi Ürdün'de kurulan üçüncü devlet üniversitesidir. Üniversitede 2017 yılı itibari ile 13 fakülte 50 bölüm ve toplamda 92 program bulunmaktadır. Bu programların 51'i lisans, 33'ü yüksek lisans, 8'i ise doktora programıdır. 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibariyle üniversitenin toplam öğrenci sayısı 21 bin 576'ya ulaşmıştır. Bu sayının yaklaşık %10'unu ise yabancı öğrenciler oluşturmaktadır. Üniversitenin 600 akademik personeli bulunmaktadır.¹¹⁹

Ulûmu't-Teknolojiya Üniversitesi: Üniversite, 1986 yılında Ürdün'ün kuzeyinde, İrbid şehrinde kurulmuştur. Öğretim elemanlarının %80'inden fazlası Amerika ve Avrupa ülkelerindeki üniversitelerden mezun olmuştur. Üniversite bünyesinde toplam 12 fakülte ve 55 bölüm hizmet vermektedir. Lisans düzeyinde 42, yüksek lisans düzeyinde ise 85 program bulunmaktadır. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı 29 bin 350 dir. Bu sayının iki bine yakını yüksek lisans öğrencisi olmakla beraber yine bu sayının yaklaşık beş bini uluslararası öğrencilerdir.

Hâşimiye Üniversitesi: Üniversite 1991 yılında Zarka şehrinde kurularak 1995 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Üniversite bünyesinde 13 fakülte,

¹¹⁸ Câmîatü'l- Yermuk, *Delîlü't-Tâlib*, www.yu.edu.jo, (02.08.2017).

¹¹⁹ Câmîatu Mute, *Hutatü'l-Istraticiyye 2015-2020*, kerak: Merkezü'l-tatviri'l-Akademi, 2015, s. 5.

lisans düzeyinde 51, yüksek lisans düzeyinde ise 33 farklı akademik programı bulunmaktadır. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı 20 bin 230 dur.

Âli Beyt Üniversitesi: Üniversite 1992 yılında Mafrak şehrinde kurulmuştur. Üniversite bünyesinde 12 fakülte bulunmaktadır. Bu fakültelere ait lisans düzeyinde toplamda 39, yüksek lisans düzeyinde 36, doktora düzeyinde ise 2 program vardır. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı 21 bin 450 dir.¹²⁰

Belka Tatbikiyye Üniversitesi: Üniversite, 1996 yılında Salt şehrinde kurularak bir sene sonra eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır.¹²¹ Belka Üniversitesini diğer üniversitelerden ayıran en önemli özelliği program ve fakülte çeşitliliğinin fazla olmasıdır. Üniversite bünyesinde on iki fakülte bulunmaktadır. Ayrıca Ürdün'de faaliyet gösteren Külliyyetü'l-Müctema el-Mütevassıt¹²² denilen, Öğrenim süresi genelde iki yıl olan 51 meslek yüksekokulu da Belka Üniversitesine bağlıdır. Üniversite bünyesindeki fakültelere bağlı lisans düzeyinde toplam 52, yüksek lisans düzeyinde 11, meslek yüksekokulları düzeyinde 117, mesleki yüksek diploma düzeyinde 2 program bulunmaktadır. Üniversitenin toplam öğrenci sayısı 43 bin civarındadır.¹²³

Hüseyn Bin Talal Üniversitesi: Üniversite 1999 yılında Maan şehrinde kurulmuştur. Üniversite bünyesinde 8 fakülte, bu fakültelere bağlı lisans düzeyinde toplam 33 program bulunmaktadır.

Tafile Teknik Üniversitesi: Üniversite 2005 yılında Tafile şehrinde kurulmuştur. Üniversite bünyesinde 5 fakülte ve bu fakültelere bağlı lisans düzeyinde 18, yüksek lisans düzeyinde 4 program bulunmaktadır.

2.5.2. Özel Üniversiteler

2017 yılı itibarı ile Ürdün'de toplam 20 özel üniversite faaliyet göstermektedir. Özel üniversiteler içerisinde şeriat fakültesi sadece Zerka ve Ceraş Üniversitelerinde bulunmaktadır. Açılış yılı itibarı ile Ürdün'deki özel üniversiteler şunlardır.

Al Ahliyya Amman University (Amman Ehliyye Üniv.) 1990

¹²⁰ https://www.aabu.edu.jo/fact_2015.pdf, (02.08.2017).

¹²¹ <http://www.bau.edu.jo/bauar/about/media/Statistics.pdf>, (02.01.2017).

¹²² Bu kurumlarla ilgili detaylı bilgi ilgili kısımda verilmiştir.

¹²³ Câmîyatü'l-Belka et'tatbikiyye, *Ettakrîru's-senevi*, 2016-2017, s. 8
http://www.bau.edu.jo/bauar/About/media/4624_1.pdf, (01.07.2017).

Universty Of Petra (Özel Petra Ünv.) 1991
Philadelphia University (Fledelfia Ünv.) 1991
Applied Science Private University (Uygulamalı Bilimler Ünv.)1991
İsra University (Özel İsra Üniversitesi) 1991
Princess Sumaya University for a Technology (Emir Sümeyye Tek. Ünv.) 1991
Jerash University (Ceraş Ünv.) 1992
Al-Zaytoonah University of Jordan (Ürdün Zeytuniye Ünv.) 1993
Zarqa University (Zerka Ünv.) 1994
Irbid National University (Ulusal İrbid Ünv.) 1994
Amman Arab University (Amman Arap Ünv.) 2001
Jadara University (Cidara Ünv.) 2005
Jordan Academy of Music (Ürdün Müzik Akademisi) 1989
Ammon Applied University College (Ammon Akademi Ünv.) 1989
American University of Madaba (Madaba Amerika Ünv.) 2009
Ajloun National University (Özel Aclun Ünv.) 2009
Aqaba University of Technology (Akabe Teknik Ünv.) 2010

2.5.3. Meslek Yüksekokulları

Ülkedeki eğitim kurumlarının artmasına karşın mevcut öğretmen sayısının yetersiz kalması sonucunda Terbiye ve Talim Bakanlığı 1980 yılında aldığı kararla öğretmen enstitüleri meslek yüksekokullarına dönüştürülmüştür.¹²⁴ Ürdün'deki yükseköğretim kurumlarından biri olan meslek yüksekokulları iki farklı isimde açılmıştır. Külliyyetu'l-Mütevassita-Orta Fakülte (junior colleges) ya da külliyyetü'l-Müctema-Toplum Fakülteleri (community colleges). İsimleri farklı olsa da bu kurumlarda eğitim süresi genelde iki yıldır. Bazıları üniversiteler bünyesinde çoğunluğu bağımsız olarak faaliyet göstermektedir.¹²⁵ Bu kurumlarda dereceye giren öğrenciler bir üniversitede kendi bölümlerinde iki yıl daha öğrenim görerek dört yıllık üniversite diploması almaya hak kazanmaktadır.

Ürdün'de devlet kurumlarında ve özel kurumlarda artan insan ihtiyacının karşılanması amacıyla 1982 yılından itibaren bu kurumların sayılarında ciddi artışlar

¹²⁴ Vezâretü't-Talimü'l-Âli, Et'Talimü'l-Âli fi ahdi'l-Hüseyn, Amman: 1985, s. 72.

¹²⁵ Said Tel ve diğerleri, *kavaidu't-tedris fi'l-Câmia*. Amman: Darü'l-Mesîre, 1997, s. 217.

meydana gelmiştir. Ancak mezun sayısının artmasıyla özellikle de bayan öğrencilerin istihdam edilememe sorunu ortaya çıkmıştır. Zamanla meslek yüksekokullarına kayıt yaptıran öğrencilerin sayılarında ciddi bir azalma meydana gelmiş ve bazı meslek yüksekokulları kapatılmıştır. 2017 yılı itibarı ile bu kurumların sayısı 42'ye ulaşmıştır¹²⁶

2.5.4. Yükseköğretim Kurumlarının Program Yapısı

Ürdün'ün tüm üniversitelerinde kredili sistem uygulanmaktadır. Bir öğrenim yılı içerisinde birinci dönem, ikinci dönem ve yaz dönemi olmak üzere üç eğitim öğretim dönemi vardır. Yaz döneminde öğrencilerin ders alma zorunluluğu yoktur. Normal bir dönemin öğrenim süresi 16 hafta, yaz döneminin ise 8 haftadır. Derslere haftada üç gün birer saat, ya da haftada iki gün bir buçuk saat şeklinde öğrencilerin tercihine göre kayıt yaptırılabilir. Normal bir dönemde öğrenci en az dokuz, en fazla 18 kredi alabilir. Yaz döneminde ise öğrenci en fazla 9 kredi alabilir.¹²⁷ Ders programı içerisinde sunulan seçmeli ya da zorunlu derslerin bazıları hariç öğrencinin tercihine göre istenilen dönemde kayıt yaptırılabilir.¹²⁸

2.6. Şeriat Fakülteleri

Ürdün'de dördü devlet üniversitesinde ikisi de özel üniversitede olmak üzere toplam altı şeriat fakültesi bulunmaktadır. Ayrıca 2014 yılında yarı devlet üniversitesi statüsünde olan Uluslararası İslami İlimler Üniversitesi açılmıştır. Aclun Arap Üniversitesi, Uygulamalı Belka Üniversitesi, Amman Arap Üniversitesi gibi kurumlarda da eğitim fakültelerine bağlı şeriat bölümleri hizmet vermektedir. Devlet üniversitelerine ve özel üniversitelere bağlı şeriat fakülteleri arasında genel yapı itibarı ile fazla farklılık bulunmamakla beraber bölümler ve okutulan dersler açısından farklılıklar söz konusudur.

Ürdün'de yüksek din öğretimi uygulamaları ilk olarak Evkaf Bakanlığı tarafından açılan meslek yüksekokulları ve İslam enstitüleri aracılığı ile başlamıştır. O zamana kadar Evkaf Bakanlığının sorumluluğunda olan meslek yüksekokulları bir üniversiteye bağlı olmayan bağımsız kurumlar niteliğindedir. 1997 yılında Ülkedeki

¹²⁶ Macit, Bedir, *Et'Talimü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: Vezâretü't-Talimu'l-Âli, 1994. s. 27.

¹²⁷ Said Tel ve diğerleri, a.g.e., s. 218.

¹²⁸ Ahmet Yusuf Et-Tel, *Et'Talimü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: Lecnetü târihi'l-Ürdün, s. 56, 1998.

tüm resmi meslek yüksekokulları Belka Üniversitesine bağlanmıştır. Bu kurumların genelinde eğitim süresi iki yıldır. Özel meslek yüksekokulları ise herhangi bir üniversiteye bağlı değildir. Bu kurumların bazılarında İslam Şeriatı adında programlar açılmıştır. Bu program şu alt bölümlere ayrılmıştır: Tilavet ve Kur'an İlimleri, Vaizlik ve İrşat, İmamlık.¹²⁹

Son yıllarda Ürdün'deki şeriat fakültelerinin yeniden yapılandırılması tartışmaları gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Ürdün devleti bazı somut adımlar atmıştır. YÖBAB bazı kararlar almış ve bu kararları fakülte dekanları ile paylaşmıştır. Başta dekanlar olmak üzere öğretim üyeleri YÖBAB tarafından alınan kararların gözden geçirilmesine yönelik tavsiye mahiyetinde bir bildiri yayınlamış, bu bildiri de birçok noktaya değinilmiştir. Bahsi geçen konuların başında, şeriat fakültelerine giriş puanı, ders programları ve materyaller gibi konular gelmektedir.

Bakanlığın aldığı bu karar metnine ulaşamadık ancak öğretim üyelerinin ortak bildirisinde değinilen konulara bakıldığında şeriat fakültelerinin radikal fikirli mezunlar vermemesi için birtakım değişiklikler yapılmasının talep edildiği görülmektedir. Öğretim üyelerinin imzaladığı ortak bildiri de genel olarak şeriat fakültelerinin ders müfredatı ve içeriklerinin öğrencileri radikalleştirmediği savunulmaktadır. Bildiri de bu konu üzerinde geniş açıklamalar yapılmış buna gerekçe olarak da Ürdün üniversitelerinde çıkan öğrenci olaylarına katılan öğrencilerin çok az bir kısmının şeriat fakültelerinden mezun olduğu, radikal silahlı İslami cemaatlere katılanların çoğunun şeriat fakültesi mezunları olmadığını gerekçe gösterilmiştir. Dolayısı ile şeriat fakültelerinde programların ve okutulan derslerin radikal fikirler aşlamadığı ifade edilmiştir.

Bakanlığın aldığı kararlar Ürdün'de şeriat fakültelerinin taban giriş puanı 70 ten 80'e çıkartılmıştır.¹³⁰ Bu değişikliğin gerekçesi ise, şeriat fakültelerine gelen öğrenci seviyesinin belirli bir düzeyde tutulmak istenmesidir. Bu gerekçe başlangıçta mantıklı görünse de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Örneğin, şeriat fakültesini tercih eden

¹²⁹ Meclisü't-Talimü'l-Âli, El-Emânetü'l-Âme, *Ettakrîrü'l-Ihsâi essenevi ani't-Talîmi'l-Âli fi'l-Ürdün li âmi 1997-1998*, Amman, 1999, s. 189.

¹³⁰ Şeriat fakültelerinin taban giriş puanının 80 e çıkartılmasına dair alınan karar 8.8.2017 de 203 numaralı oturumda alınmıştır, bkz; *Üsüsü'l-kabul li't-talebe fi'l-câmiât resmiyye ürdüniyye li'l-Âmi 2017-2018*, s.2, <http://www.mohe.gov.jo/ar/PublicUniversities>, (02.12.2017).

öğrenci sayılarındaki ciddi azalmalar olmuş ve bazı fakültelerdeki bölümler öğrenci yokluğu nedeniyle kapatılma noktasına gelmiştir.

Öğretim üyelerinin ortak bildirisinde değinilen konulardan biri de şeriat fakültelerinin programlarındaki dersler ve derslerin kredi saatlerine dairdir. Mevcut uygulamada Ürdün'deki tüm şeriat fakültelerinin toplam ders kredisi 132 saattir. Hocaların ifadesine göre kredi sayısı fıkıh, tefsir, hadis gibi Temel İslami Bilimler alanı için yeterlidir ancak müfredata tüm bölümler için zorunlu bazı derslerin eklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Programın içerisinde eksik görülen derslerin şunlar olduğu ifade edilmiştir; Dünya Tarihi, Hukuk, Modern Düşünce, Sosyoloji, Felsefe, İletişim Becerileri, Dil Becerisi. Şeriat fakültesi programlarına bu derslerin eklenmesi programın kredi sayısını artıracığı için mevcut yönetmelikler buna müsaade etmemektedir. Zira şeriat fakültelerinin kredi sayısı 132 saatle sınırlandırılmıştır.

2.6.1. Devlet Üniversitelerine Bağlı Şeriat Fakülteleri

Bu bölümde Ürdün Üniversitesi, Âli Beyt Üniversitesi, Mute Üniversitesi, Ceraş Üniversitesi ve Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültelerinin bölümleri, programları, hedefleri ve dersleri hakkında bilgiler verilecektir. Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi ise üçüncü bölümde incelenecektir.

2.6.1.1. Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi

Ürdün'de ilk şeriat fakültesi 1964 yılında Amman'da Cebel Lüveybde bölgesinde açılmış ve aynı yıl öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 1971 yılında Ürdün Üniversitesi'nde şeriat fakültesinin açılmasıyla beraber kurulan ilk şeriat fakültesi İslami İlimler Fakültesi olarak değiştirilmiştir. İlk olarak Tilavet ve Ulûmü'l-Kur'an, Vaaz ve İrşat şeklinde iki program açılmıştır.¹³¹ Fakülte, Ürdün Üniversitesi bünyesinde açılan dördüncü fakültedir. Lisans programında dört bölüm bulunmaktadır.

2017 yılı itibarı ile fakültede 1630 kız, 1069 erkek olmak üzere toplam 2699 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Öğrenci sayısı üniversitenin %6'sını oluşturmaktadır. Fakültenin öğretim üyesi sayısı ise 84'tür.

¹³¹ Lecnetü Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Et'talimu'l-Âli fi ahdi'l-Hüseyn*, Amman: 1985, s. 89

Fakültenin hedefleri: “Şeri ilimlerin ayrıntılı bir şekilde araştırılması ve ortaya çıkacak sonuçlarını analiz edilmesini sağlamak; İnsanın yaratılma nedeni olan Allaha karşı samimi bir şekilde kulluk görevini yerine getirme amacını gerçekleştirmeye çalışarak İslam’ın öğrenilmesi ve öğretilmesiyle İslam’a hizmet etmek; İnsanlara Allah’ın razı olduğu gerçek İslami hakikatleri, İslam’ın kapsayıcılığını, prensiplerini, mutedillliğini, dünyaya ve ahirete bakan yönlerini insanlara anlatarak bu noktada insanların zihinlerindeki şüpheleri gidermek; Samimi ve güvenle İslam’ın yüce mesajını taşıyan, alanında ehil bireyler yetiştirerek yerel halka, Arap ve İslam toplumlarına hizmet etmek; Bu günkü İslam ümmeti ile köklü İslam medeniyeti ve kültürü arasında bağ kurmak, birleştirmek; Aşkın ahlaki değerlerin İslami çerçevede düşünsel ve pratik olarak geliştirilmesi ve uygulanması; Kadılık dairesi bünyesinde Şeri mahkemelerde görev yapacak yetkin uzmanlar yetiştirmek; İslam’ın yüce mesajlarını, hükümlerini, prensiplerini, anlatacak imam, vaiz ve davetçiler yetiştirmek; İslami hükümlerinin amaçlarını eğitim yöntem ve teknikleri ile öğrencilere anlatıp onları bilinçlendirecek öğretmenler yetiştirmek” olarak ifade edilmiştir. Fakültede yüksek lisans ve doktora düzeyinde beşer program hizmet vermektedir. Aşağıda fakültede bulunan lisans düzeyindeki bölümler ve bu bölümlere ait zorunlu derslere değinilecektir.

Fakültenin Bölümleri

İslam Ekonomisi ve Finansı: Son yıllarda İslam ülkelerindeki devlet veya özel İslam bankalarının sayısındaki artışla beraber bu alanda donanımlı uzman İslam finansçılara duyulan ihtiyaç da artmıştır.

Bölüm dekanlar kurulunun almış olduğu kararla 2010 yılında kurulmuş ve 2011 yılının ilk eğitim döneminde ders programlarını ve müfredatını tamamlayarak eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Zamanla İslam ekonomisi alanında meydana gelen gelişmeler sonucunda programda bazı değişikliklere gidilmiştir. İslam ülkelerinde henüz yeni bir alan olan bu bölümün amacı; devlete ve özel sektöre bağlı İslam finans bankalarına ve finans şirketlerine alanında donanımlı uzmanlar yetiştirmektir. Bölümün sadece lisans programı bulunmaktadır.¹³²

¹³² Câmîatü’l-Ürdüniyye, Külliyyetü’ş-Şeria ,<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.09.2017).

Bölümün ders kredisi lisans programında 132 teorik, altı pratik olmak üzere toplam 138'dir. Altı kredilik pratik dersi öğrencilerin finans bankalarında yapmış olduğu stajlardır. Ders programı içerisinde bölüm dersleri ağırlıklı olmakla beraber işletme ve hukuk fakültelerinden de dersler bulunmaktadır.

Tablo 6. Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünün Program Yapısı.

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	27
Bölümün dersleri	84
Toplam	138

Yukarıdaki tabloda bölümün programındaki ders dağılımları verilmiştir. Genel olarak üç bölüm şeklinde planlanan dersler zorunlu ve seçmeli olarak ayrılmıştır. Örneğin 27 kredilik Üniversitenin ortak dersleri 18 kredi zorunlu, dokuz kredi seçmeli şeklindedir. Tabloda belirtilen fakültenin 27 kredilik ortak derslerinin tamamı zorunludur. 84 kredilik bölüm derslerinin ise 6 kredisi seçmelidir.

Bölümün ders programı içerisinde 18 kredilik (altı ders) üniversite zorunlu dersleri şunlardır: *Öğretim Becerileri ve Araştırma Yöntemleri, İnsan Medeniyeti, Felsefeye Giriş ve Eleştirel Düşünce, Milli Kültür, Askeri Bilimler, Üniversite Hayatı ve Ahlakı, İletişim Becerileri.*

Bölümün programında fakülte zorunlu derslerinin toplam kredisi 27 (dokuz ders) dir. Okutulan fakülte zorunlu ortak dersleri şunlardır: *Kur'an İlimleri, Tilavet 1, Hadis İlimleri, İslam Ekonomisinin Temelleri, Genel Usûlü'l-Fıkıh, Siyer, Akidenin Temelleri, Tilavet 2, Tilavet 3, Oruç, Namaz ve Taharet Fıkıhı, Hac ve Zekât Fıkıhı.*

Fakülte zorunlu dersleri içerisindeki 27 kredilik (11ders) derslerin ikisi İslam Ekonomisi ve Finansı bölümüne, altısı Fıkıh ve Usûlü Bölümüne, üç tanesi ise Usûlü'd-Din bölümüne aittir.

Ders programında bulunan bölümün lisans düzeyindeki 78 (26 ders) kredilik zorunlu dersleri şunlardır: *Uygulamalı İslam Finansı, Mali Ahişveriş, Vesikalar, Borçlar, teberrular, İslami Sigorta, İslam Fıkıhında Şirketler, İslam Finansı Uygulamaları, İslam'da Para Politikaları, Mali İşlemlerde Fıkhi Kaideler, İslam'da Finans Piyasası, İslam Bankacılığı Yönetimi, İslam Mali Kurumlarında Sigorta ve Risk*

*Yönetimi, İslam Finansı Uygulamaları ve Muhasebe, İslami Finansında Para Piyasaları, İslam Finansında Şeri Rekabet ve Denetim, İslam Finans Kurumları Ticari Yönetmeliği, İslam Finansı Hizmetleri, Mezuniyet Projesi, Modern Ekonomi Uygulamalarında Araştırma Yöntemleri, Genel İşletme Prensipleri, Muhasebe Prensipleri, 1,2,Mali Yönetim Prensipleri, Elektronik Uygulamalar, Mikro Ekonomi Prensipleri, Makro Ekonomi Prensipleri, .*¹³³

Yukarıda verilen İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünün 26 dersi içerisindeki sekiz ders İktisat Fakültesine, diğerleri ise bölüme ait derslerdir. Öğrenciler 90 krediyi tamamladıktan sonra Üniversitenin anlaşma yaptığı finans kurumlarının birinde staj görmek zorundadırlar.

Fıkıh ve Usûlü: Fıkıh ve Usûlü şeriat fakültesinin ilk açılan bölümüdür. 1971 yılında eğitim-öğretime başlayan bölüm 1995 yılına kadar Fıkıh ve Teşri (hüküm) adı altında eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Lisan, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır. Bölümde lisans düzeyinde sadece Fıkıh ve Usûlü programı hizmet vermektedir. Yüksek lisans düzeyinde ise, Fıkıh ve Usûlü bölümünün yanı sıra Şer'i Hükümler bölümü de hizmet vermektedir. Doktora düzeyinde ise Fıkıh ve Usûlü ile Şeri ve Siyasi hükümler bölümleri faaliyet göstermektedir. Bölümde dersler dört büyük fıkhi mezhebinin görüşleri esas alınarak işlenmektedir. Fıkhi deliller doğrultusunda en güçlü görüşün hangisi olduğu öğrencinin tercihine bırakılarak mezhep tarafgirliğinden kaçınılmaktadır. Bölümün programındaki ders dağılımları tablo 6'daki gibidir.

Tablo 7 Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Ders Dağılımları

Dersin Türü	Kredisi
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	30
Bölümün dersleri	75
Toplam	132

¹³³ Câmîatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, *Hittatu'l- Masârîf İslamiye 2014*, <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.09.2017).

Bölümün toplam kredisi 132'dir. 27 kredilik üniversite ortak derslerinin 18 kredisi zorunlu, dokuz kredisi ise seçmelidir. 30 kredilik fakülte ortak derslerinin tamamı zorunludur. Bölümün 75 kredilik derslerinin ise 66 kredisi zorunlu, dokuz kredisi seçmelidir.

Bölüme ait lisans programındaki zorunlu dersler şunlardır: *Tefsir, Analitik Hadis, Nübüvvet ve Akide, İngilizce İslam Araştırmaları, Fıkıh Usulünde Hüküm kaynakları, Yemin, Adak ve İbadet Fıkıhı, Ortaklık ve Anlaşmalar Fıkıhı, İslam'da Hüküm Sistemi, Ahval-i Şahsiye Fıkıhı 1, Şeri Hükümler ve Deliller, Teberriyat Hükümleri, Ürdün Medeni Kanunu Fıkıhı, İslam'da Devlet İlişkileri, Ahval-i Şahsiye Fıkıhı 2, Cezalar Fıkıhı, Modern Ekonomi Uygulamaları, İspatlama ve Hüküm Fıkıhı, Fıkıhî Kaideler, Karşılaştırmalı Fıkıh, Fıkıh ve Usulünde Araştırma Yöntemleri, İçtihat, Taklit ve Tercih, Nahiv 1, Raşit Halifeler Tarihi, Hadislerde Ahlak ve Edep, Davet ve Hitabetin Temelleri, Tefsircilerin Yöntemleri, İbadetlerde Güncel Meseleler, Fıkıhî Teoriler, İslam'da Eğitim, Kitap ve Sünnet Fıkıhı, İslam Ekonomisi, İslam'da Hüküm Tarihi, Muhakemenin Temelleri ve Uygulamaları, Usülden Furu Çıkarma Esasları, Hukuk Bilimine Giriş.*¹³⁴

Yukarıda verilen 22 zorunlu dersin sekizi Usûlü'd-Din bölümüne, ikisi Edebiyat ve Hukuk Fakültelerine, geri kalanları ise bölüme ait derslerdir.

Usûlü'd-Din: Bölüm 1977 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine Şeriat Fakültesi bünyesinde başlamıştır. Bölümün farklı alt dalları, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır.

Bölümün ders dağılımları Fıkıh ve Usûlü bölümünün dağılımları ile aynıdır.¹³⁵ Lisans düzeyinde okutulan zorunlu dersleri şunlardır: *Usûlü'd-Din'de Araştırma yöntemleri, Tefsir, Tahlili Hadis, Nübüvvet ve sem'iyat Akidesi, Davet ve Hitabetin Temelleri, Tahlili Tefsir, Kur'an Kıssaları, Kur'an-ı Kerim'de beyân üslupları, Sahihayn Hadisleri, İsimler ve sıfatlar Akidesi, Karşılaştırmalı Dinler, İngilizce İslam eğitimi, İcazu'l-Kur'an, Tefsircilerin Yöntemleri, Hadisçilerin Yöntemleri, Cerh ve*

¹³⁴ Câmîatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'ş-Şeria, *El-Hittatu'd-dirâsiyye, deracetu'l-Bakaloryus, fi'l-Fıkıh ve Usûlühü, liâmi 2010*, <http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.10.2017).

¹³⁵ Bkz. Tablo: 6.

*Ta'dil, İslam Mezhepleri, İslami Hareketler ve Ekoller, Yemin ve Nezir Fıkhı, Ortaklık ve Anlaşma fıkhı, Ahval-i Şahsiye fıkhı, Deliller ve Şeri Hüküm, Nahiv İlmi.*¹³⁶

Bölümün programında toplam 132 kredilik ders bulunmaktadır. Yukarıda verilen 66 kredilik 22 zorunlu bölüm derslerinin dördü Usûlü'l-Fıkıh bölümüne, biri Edebiyat Fakültesine, diğerleri ise bölüme ait derslerdir.

Bölümde Yüksek lisans programı açılan ilk alan tefsirdir. 1985-1986 eğitim-öğretim yılında açılmış ve aynı tarihte eğitime başlanmıştır. Bu alandaki doktora programı ise 2009-2010 eğitim-öğretim döneminde açılmış ve eğitime başlanmıştır.

Hadis, yüksek lisans programının açıldığı ikinci alandır. Bu programda da eğitime 1985-1986 eğitim-öğretim yılında başlanmıştır. Bu bölümde doktora programı 2004-2005 eğitim-öğretim döneminde açılmış ve aynı yıl eğitime başlanmıştır.

Yüksek lisans programının açıldığı üçüncü bölüm Akide bölümü olmuştur. Bu programda eğitim- öğretim faaliyeti 2004-2005 eğitim-öğretim döneminde başlamıştır. Bu alanda doktora programı henüz açılmamıştır.

2.6.1.2. Mûte Üniversitesi Şeriat Fakültesi

1999 yılında açılan Şeriat Fakültesi daha önce Edebiyat fakültesinin bir bölümü olarak İslam Araştırmaları ve Şeriat adı altında faaliyet göstermekteydi. Şu an Şeriat Fakültesinin lisans düzeyinde Usûlü'd-Din, Fıkıh ve Usûlü olmak üzere iki bölümü bulunmaktadır. Her iki bölümün de yüksek lisans, Usûlü'l-Fıkıh bölümünde ise doktora programı bulunmaktadır. 2017 yılı itibarı ile fakültede 301 kız, 674 erkek olmak üzere toplam 975 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Fakültenin öğrenci sayısı üniversitenin genel öğrenci sayısının %7 sini oluşturmaktadır. Fakültenin öğretim üyesi sayısı ise 33 tür.

Fakültenin Hedefleri: “İslami ilimlerin eğitimini toplumun bireylerine üretkenlik, doğruluk, hoşgörü, mutedil, başkalarını ötekileştirmeme gibi değerler bağlamında aktararak, bencillik ve bireysellik anlayışından uzak durulmasını sağlamaya çalışmak; Şeri İlimlerde yetkin, toplumun sorunları üzerinde düşünen, insanların fikri, sosyal, eğitim ve davet alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılayabilen araştırmacılar yetiştirmek; Kadılık, eğitim-öğretim, cami idaresi, evkaf bakanlığı ve fetva dairesi gibi

¹³⁶ Câmîatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'ş-Şeria, *Hittatu Usûlü'd-Din, mutetallebât tahassüs icbâriyye, liseneti 2010*, http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School_DeptStudyPlans, (10.12.2017).

şeri ilimleri ilgilendiren farklı alanlarda bölgesel ve yerel anlamda ihtiyaç duyulan mesleki iş alanlarının ihtiyaçlarını karşılamak; Şeri ilimleri ilgilendiren alanlarda toplumun ihtiyaç duyduğu konular hakkında bilimsel çalışmaların yapılmasını teşvik ederek toplumun karşı karşıya kaldığı fikirselsel ve davranışsal sorunları tespit etmek ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak; Fakülte öğrencileri ve personeline vatana bağlılık, sadakat ve sorumluluk bilinci gibi değerlerin derinleştirilmesi adına gayret sarf etmek ve toplumda iyi vatandaşlık bilincini yerleştirmek; Uluslararası, bölgesel ve milli standartlara uygun bir şekilde fakülte bölümlerini ve programlarını geliştirmek”¹³⁷ şeklinde belirtilmiştir.

Fakültenin Bölümleri

Usûlü'd-Din: Bölüm fakültenin kuruluş yılı olan 2000-2001 öğretim yılında açılarak aynı yıl eğitime başlamıştır. Bölümün temel amacı; Kur'an ve hadis bilimlerinin, sağlam inanç sistemlerinin eğitiminin bilimsel yöntemlerle uygulanması ve yaygınlaştırılması olarak belirlenmiştir. Bölümün lisans ve yüksek lisans düzeyinde programları bulunmaktadır. Doktora programı açılması için çalışmalar devam etmektedir.¹³⁸ Lisans programının dersleri genel olarak üç guruba ayrılmıştır.

Tablo 8. Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümünün Ders Dağılımları

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	21
Bölümün dersleri	84
Toplam	132

Bölümün toplam kredisi 132 dir. Genel olarak üç kısma ayrılmış dersler zorunlu ve seçmeli olarak gruplandırılmıştır. Buna göre tabloda verilen 18 kredilik üniversite ortak derslerinin 12 (dört ders) kredisi zorunlu 6 kredisi (iki ders) ise seçmelidir.

¹³⁷ Câmîiatu Mute, Külliyyetü'ş-Şeria, *Erru'yetu ve'rrişaletü ve'l-Ehdâf*, <https://www.mutah.edu.jo/ar/content/>, (02.01.2018).

¹³⁸ Câmîiatu Mute, Külliyyetü'ş-Şeria, *Erru'yetu ve'rrişaletü ve'l-Ehdâf, kısmu Usûlü'd-Din*, <https://www3.mutah.edu.jo/ar/content/>, (01.02.2018)

Bölüme 84 kredilik (dersleri ise 72 kredi (24 ders) zorunlu, 12 kredi (dört ders) seçmeli şeklinde ayrılmıştır.

Bölümün programında bulunan 72 kredilik zorunlu dersleri şunlardır: *İbadetler Fıkhı 1, Genel Usûlü'l-Fıkıh, İbadetler Fıkhı 2, Ahvâli Şahsiye(Evlenme-boşanma), Muamelat Fıkhı, Ahvâli Şahsiye3 (Vaisiyet-miras), Siyer, Tahlilî Tefsir, Konulu Tefsir, Ahkâm Hadisleri, Sahihayn Hadisleri, Ahkâm Ayetleri, İcazu'l-Kur'an, İslam Akidesi 2, İslam Akidesi 3, Hadis Tahrici, Hadisçilerin Metotları, Metin Tahkik ve İncelemeleri, Tefsircilerin Yöntemleri, İslam Tarihinde Guruplar, Mukayeseli Dinler Tarihi, Davet ve Hitabet, İslam Eğitimi Öğretim Yöntemleri.*

Yukarıda verilen bölümün zorunlu 24 dersi içerisindeki altı ders Fıkıh ve Usûlü bölümüne, diğerleri ise bölüme ait derslerdir. Bölümün seçmeli havuzundaki dersler şunlardır: *Müfessirlerin Metotları, Şeri Bilgisayar Uygulamaları, Mantık, Hz. Peygamberin Edep ve Ahlâkı, İngilizce İslam Araştırmaları, Hüküm Hadisleri, Ahlak İlmi, Tasavvuf, Usûlü'l-Fıkıh 2, Yeminler ve Adak Fıkhı, Hukuk Bilimine Giriş.*

Fıkıh ve Usûlü: Bölümün lisans ve yüksek lisans düzeyinde programları bulunmakla beraber doktora düzeyinde de ortak doktora programı açılmıştır. Bölümün programındaki dersler Usûlü'd-din bölümündeki gibi üç genel kısma ayrılmıştır¹³⁹. Bölümün 84 kredilik 28 dersi arasındaki 25 ders zorunlu, üç ders ise seçmeli derslerdir.

Bölümün zorunlu dersleri şunlardır: *Temizlik ve Namaz Fıkhı, Usûlü'l-Fıkıh1, İslam'da Yönetim Sistemi, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı1 (Evlenme), Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı2 (Boşanma), Hac, Oruç ve Zekât Fıkhı, Muamelat Fıkhı, Usûlü'l-Fıkıh2, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı3 (Miras ve Vesayet), Usûlü'l-Fıkıh3, Cezalar Fıkhı1,2, İspat Yolları, Fıkhî Kaideler, İslam'da Uluslararası İlişkiler, Yeminler ve Adaklar Fıkhı, Ürdün Medeni Kanunu, Mukayeseli Fıkıh, Siyer, Tahlili Tefsir, İslam Akidesi2, Hadis Tahrici, Metin Tahkik Yöntemleri, Karşılaştırmalı Dinler.*

Yukarıda bölümün zorunlu dersleri verilmiştir. 25 Zorunlu dersten altısı Usûlü'd-Din bölümüne, diğerleri ise bölüme ait derslerdir. Bölümün seçmeli

¹³⁹ Bkz. Tablo: 7.

havuzundaki dersler ise şunlardır: *Nahiv Çalışmaları*², *Îcazu'l-Kur'an*, *Kur'an Kıssaları*, *Hadisçilerin Yöntemleri*, *İslam Tarihinde Fırkalar*, *Davet ve Hitabet* .

2.6.1.3. Âli Beyt Üniversitesi Şeriat Fakültesi

Şeriat Fakültesi Fıkhi ve Kanun Araştırmaları bölümü adı altında 1994 yılında kurularak aynı yıl eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 2011 yılında fakültenin ismi Şeriat Fakültesi olarak değiştirilmiştir. Lisans düzeyinde fakültenin Usûlü'd-Din, Fıkıh ve Usûlü olmak üzere iki bölümü vardır. Fakültenin yüksek lisans düzeyinde toplam beş programı bulunmaktadır.

Fakülteadaki yüksek lisans programları şunlardır; Fıkıh ve Usûlü bölümünün Fıkıh ve Kada Şer'i olmak üzere iki, Usûlü'd-Din bölümünün ise, Tefsir İlimleri, Hadis İlimleri, İslam Akidesi ve Dinler olmak üzere 3 programı vardır. Doktora düzeyinde ise sadece Fıkıh ve Usûlü programı mevcuttur. Fakültede 727 kız, 512 erkek olmak üzere toplam 1245 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Fakültenin öğrenci sayısı üniversitenin genel öğrenci sayısının %7 sini oluşturmaktadır. Öğretim üyesi sayısı ise 39 dur.

Fakültenin Hedefleri: “Şeri ilimlerde ilmi ve akademik yönden donanımlı, İslam'ın ılımlı prensibini esas alan, günümüz dünyasını tanıyan ve dini alanda toplumun karşı karşıya kaldığı problemlere bilimsel çözümler üretebilen, İslam'a hizmet edecek ehil bireyler yetiştirmek; Hoş görü ve mutedillik anlayışı ile temel İslam kültürünün, birikiminin ve eğitiminin yaygınlaştırılarak marifet ve ahlaki değerler bilinci ile çağın ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak; Tüm boyutları ile İslam düşüncesinin ve fikrinin önceki âlimlerden bize miras kaldığı bilinci ile İslam'ın, marifet ve ilim başta olmak üzere, tüm boyutlarını insanlara anlatarak çıkması muhtemel fikri inhiraflarının önüne geçmek; Marifet, eğitim ve akademik yönden donanımlı mezunlar vererek ilgili kurumların eleman ihtiyacını karşılamak; Başka tecrübelerden faydalanmak ve yaşanan değişim ve gelişmeleri takip etme adına ulusal, uluslararası düzeyde sempozyumlar ve konferanslar düzenlemek”¹⁴⁰ olarak belirlenmiştir.

¹⁴⁰ Câmîatu Âli Beyt, Külliyyetü'ş-Şerîa, Ehdâfü'l-küllîyye, https://web2.aabu.edu.jo/faculties_site/arabic/index, (01.03.2018).

Fakültenin Bölümleri

Fıkıh ve Usûlü: Bölümün lisans, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır. Genel bir yapı olarak bölüm dersleri dört guruba ayrılmıştır.

Tablo 9. Âli Beyt Üniversitesi Şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Ders Dağılımları

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	21
Bölümün dersleri	81
Serbest dersler	3
Toplam	132

Bölümün toplam kredisi 132 dir. Genel olarak dört kısma ayrılmış dersler, zorunlu ve seçmeli şeklinde gruplandırılmıştır. Buna göre tabloda verilen 27 (yedi ders) kredilik üniversite ortak derslerinin 18 kredisi zorunlu, dokuz kredisi ise seçmelidir. Fakültenin ortak derslerinin tamamı zorunludur. 81 kredilik (27 ders) dersin bölümün ortak derslerinin 72 (24 ders) kredisi zorunlu, 9 (üç ders) kredisi ise seçmelidir üç kredilik (bir ders) dersi ise öğrenci istediği fakülteden alabilmektedir.

Bölümün programdaki 72 (24 ders) kredilik zorunlu dersler şunlardır: *Tilavet ve Tecvit 1, Tefsir 1, Siyer, Tilavet ve Tecvit 2, İslam Akidesi 1, Hadis Tahrici, Tilavet ve Tecvit 3, Ahkâm Ayetlerini Tefsiri, İslam Hukukuna Giriş, Usûlü'l-Fıkıh 1,2,3, Ekonomi Uygulamaları Fıkıhı, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkıhı 2, İslam'da Yönetim Sistemi, İbadetler Fıkıhı, İslam'da Uluslararası İlişkiler ve Cihat Fıkıhı, Fikhî Kaideler, Cezalar Fıkıhı, Mukayeseli Dinler, Ekonomi Uygulamaları Fıkıhı 2, Yeminler ve Adak Fıkıhı, İspat Yolları, Güncel Ekonomi Meseleleri, İslam Ekonomisinin Temelleri.*

Yukarıda bölüme ait verilen zorunlu dersler içerisinde dokuzu Usûlü'd-Din bölümüne, diğerleri ise bölüme aittir. Bölümün seçmeli havuzundaki dersleri şunlardır: *İngilizce İslam Araştırmaları, Davet ve Hitabet Yöntemleri, İslam'da Siyaset Fıkıhı, İslam'da İnsan Hakları, Fakihlerin Hüküm Çıkarma Yöntemleri, İslam Finansı Uygulamaları, Hukuk Bilimine Giriş.*

Usûlü'd-Din: Bölüm 1998 yılında açılarak aynı yıl eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Bölümün yüksek lisans düzeyinde Tefsir İlimleri, Hadis İlimleri ve İslam

akidesi olmak üzere üç programı bulunmaktadır. Bölümün ders dağılımları Fıkıh ve Usûlü ile aynıdır.¹⁴¹

Bölümün Programdaki 72 kredilik zorunlu dersler şunlardır: *Tilavet ve Tecvit 1, Kur'an Kıssaları, Tefsir 1, Hadis 1, Tilavet ve Tecvit 2, İslam Akidesi 1, Hadis Tahrici, Ahkâm Ayetlerinin Tefsiri, Hadis 2, Muhaddislerin Metotları, Dinler Tarihi, İslam Akidesi 2, Kur'an ve Hadislerde Beyani Üsluplar, İcazu'l-Kur'an, Konulu Tefsir, Konulu Hadis, İtikadi Mezhepler, Davet ve Hitabet Yöntemleri, Güncel Fikri Akımlar, Usûlü'l-Fıkıh 1, Ekonomi Uygulamaları Fıkhi, İbadetler Fıkhi 2, İslam Şeriatına Giriş.*

Yukarıda verilen Usûlü'd-Din Bölümünün 72 kredilik (24 ders) zorunlu dersleri içerisindeki dört ders Fıkıh ve Usûlü bölümüne, diğer dersler ise bölüme aittir. Bölümün seçmeli ders havuzunda toplam 12 ders bulunmaktadır. Öğrenciler bu derslerden dokuz kredi (üç ders) almak zorundadırlar. Seçmeli havuzundaki dersler şunlardır: *Müfessirlerin Metotları, Şeri Bilgisayar Uygulamaları, Mantık, Hz. Peygamberin Edep ve Ahlâkı, İngilizce İslam Araştırmaları, Hüküm Hadisleri, Ahlak İlmi, Tasavvuf, Usûlü'l-Fıkıh 2, Yeminler ve Adak Fıkhi, Hukuk Bilimine Giriş.*

2.6.2. Özel Üniversitelere Bağlı Şeriat Fakülteleri

2.6.2.1. Ceraş Üniversitesi Şeriat Fakültesi

Fakülte 1993 yılında Şeriat Fakültesi ve Hukuk adı altında açılmış, 1997 yılında ise Şeriat Fakültesi olarak eğitim- öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Fakültenin lisans düzeyinde sadece Fıkıh ve Usûlü bölümü bulunmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde ise 2010 yılında Mukayeseli Fıkıh programı açılmıştır ve bu program eğitim- öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Fakültede 30 kız, 224 erkek olmak üzere toplam 254 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Fakültenin öğrenci sayısı üniversitenin genel öğrenci sayısının %6'sını oluşturmaktadır. Fakültenin öğretim üyesi sayısı ise 8 dir.

Genel olarak fakültenin hedefleri şu şekilde ifade edilmiştir: “Bir eğitim kurumu olarak fakülteyi şeri ilimler alanında diğer kurumlarla rekabet edecek seviyeye getirmek; Öğrenciye Şeri ilimlerin verilmesi için gerekli olanakları sağlamak; Öğretim

¹⁴¹ Bkz. Tablo: 8.

elemanlarının akademik beceri yeterliklerini geliştirmek; Akademik ilmi çalışmaların yapılması için gerekli ortamı hazırlamak; Teşvik edici bir eēitim-ğretim ortamı hazırlamak; Farklı alanlarda toplumun gelişiminde faal rol oynamak; Yeni akademik programlar açarak kalite standartlarını yükseltmek.”

Tablo 10. Ceraş Üniversitesi şeriat Fakültesi Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Ders Daēılımları

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	21
Bölümün dersleri	84
Toplam	132

Bölümün toplam kredisi 132’dir. Genel olarak fakültenin ders programındaki dersler  bölüme ayrılmıştır. Bölümlere ayrılan dersler ayrıca zorunlu ve seçmeli olarak gruplandırılmıştır. Buna göre yukarıdaki tabloda verilen toplam 27 kredilik niversite ortak derslerinin 12 kredisi zorunlu dokuzu ise seçmelidir. Fakültenin ortak dersleri olarak verilen 21 kredilik derslerin tamamı zorunludur. Tabloda verilen 82 kredilik bölüm derslerinin 72 kredisi zorunlu 12 kredisi ise seçmelidir.

Bölümün ders programı içerisinde verilen 72 kredilik (24) zorunlu dersler şunlardır: *Tefsir1, Hadis1, Akide1, Kur’an ve Hadislerde Nahiv Uygulamaları, Hadis Tahri Yöntemleri, Ahkâm Ayetlerinin ve Hadislerinin Tefsiri, İbadetler Fıkıhı1(zekât ve hac), Usûlü’l-fıkıh2, İslam fıkıhında Akitler, Ahvl’ř-şahsiyye2, Usûlü’l-fıkıh3, Cezalar Fıkıhı1, Cezalar Fıkıhı2, Uluslararası İlişkiler ve Cihat Fıkıhı, Mukayeseli Fıkıh, İslam’da İspat Yolları, Fıkıh kaideler, Güncel Mali Uygulamalar, Sarf1, Hukuk Bilimine Giriş.*

2.6.2.2. Zerka Üniversitesi şeriat Fakültesi

Fakülte 1994 yılında kurulmuş ve aynı yıl eēitim-ğretim faaliyetlerine başlamıştır. Fakültenin lisans düzeyinde Usûlü’d-Din, Fıkıh ve Usûlü, İmamlık Vaizlik ve İşat bölümü bulunmaktadır. Fakültede yüksek lisans ve doktora programları bulunmamaktadır.

Fakültede 346 kız, 155 erkek olmak üzere toplam 501 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Fakültenin öğrenci sayısı üniversitenin genel öğrenci sayısının %7'sini oluşturmaktadır. Fakültenin öğretim üyesi sayısı ise 9' dur.

Fakültenin Hedefleri: Evkaf Bakanlığı bünyesinde camilerde görev yapacak vaiz, vaize ve imamlar yetiştirmek; Şeri mahkemeler için kadılık dairesi bünyesinde görev yapacak donanımlı kâtipler yetiştirmek; Terbiye ve Talim Bakanlığı bünyesinde devlet ve özel okullarda görev yapacak İslam Eğitimi öğretmenleri yetiştirmek; Müftülük dairesi bünyesinde görev yapacak donanımlı müftü ve müftü yardımcılarını yetiştirmek".¹⁴² Şeklinde belirtilmiştir.

Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesinin hedeflerine bakıldığında hedeflerin ülkenin ihtiyaç duyduğu istihdam alanlarına yönelik olarak belirlendiği görülür. Bu amaçla Şeriat fakülteleri mezunlarının istihdam edildiği dört genel kurum olan Evkaf Bakanlığı, Terbiye ve Talim Bakanlığı, Müftülük Dairesi ve Şeri Mahkemeler gibi kurumlara alanında donanımlı uzmanlar yetiştirerek bu kurumların eleman ihtiyacının karşılanması hedeflenmiş ve hedeflerin istihdam merkezli belirlendiği görülmüştür. Fakültenin lisans düzeyindeki mevcut üç bölümünün hedefleri ayrıca detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Ürdün'deki tüm şeriat fakültelerinde lisans düzeyinde branşlaşmaya gidildiği görülmektedir. Öğrenciler fakültenin zorunlu ve seçmeli ortak derslerini aldıktan sonra tercih ettikleri bölümün derslerini almaktadırlar. Öğrenciler mezun oldukları bölüme göre istihdam alanı seçmek zorunda değiller. Örneğin imamlık ve vaizlik bölümünden mezun olan bir öğrencinin imam ya da vaiz olma zorunluluğu yoktur öğrenci isterse öğretmen de olabilir. Bu durum diğer tüm bölümler için de söz konusudur.

Fakültenin Bölümleri

Usûlü'd-Din: Bölüm 1994 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Genel bir yapı olarak bölümün dersleri üç bölüme ayrılmıştır.

¹⁴² Câmîiatu Zerka, *Ehdâfu Külliyyetü'ş-Şeria*, <http://zu.edu.jo/ar/Collage/Sharia/index.aspx?id=23>, (11.12.2017).

Tablo 11. Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümünün Ders Dağılımları

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	21
Bölümün dersleri	69
Destek dersleri	12
Toplam	129

Bölümün toplam kredisi 129 dur. Yukarıdaki tabloda verilen üniversitenin ortak derslerinin 15 kredisi zorunlu, 12 kredisi ise seçmelidir. Bölüm programında belirtilen 21 kredilik fakülte ortak derslerinin tamamı zorunludur. Tabloda ifade edilen dersleri ise yine fakülte bünyesinde verilmektedir. Bölümün 12 kredilik (dört ders) dersleri: *İngilizce İslami Terimler, Nahiv 1, İslam Eğitimi Öğretim Yöntemleri, Medeni Kanun dersleridir*. Tabloda belirtilen Bölümün 69 kredilik (23 ders) zorunlu dersleri şunlardır: *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve İslam Araştırmaları Kaynakları, Muamelat Fıkhı1, Hac, zekât ve oruç Fıkhı, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı1, Yemin ve Adak Fıkhı, Kitap ve Sünnet Fıkhı, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı2, Hitabet ve Davet Fıkhı, İslam'da İspat Yöntemleri, İcmâli Tefsir, Hadis Tahrici, Siyer ve Raşit Halifeler, Tahlilî Tefsir, Tahlilî Hadis, Akide2, Kur'an Kıssaları, Konulu Tefsir, Akide3, Karşılaştırmalı Dinler, Mezhepler, Ahlak ve Tezkiye, İcazu'l-Kur'an, Hadis Metinlerinin Tenkidi*.

Yukarıda verilen bölümün 23 zorunlu dersi içerisindeki dokuz ders Fıkıh ve Usûlü bölümüne, diğerleri ise bölüme aittir.

Fıkıh ve Usûlü: Bölüm 1994 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Bölümün ders dağılımları Usûlü'd-Din de olduğu gibi üç genel kısma ayrılmıştır.¹⁴³ Ders programı içerisinde bulunan bölümün 69 kredilik (23 ders) zorunlu dersleri şunlardır: *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve İslam Araştırmaları Kaynakları, Muamelat Fıkhı1, İslam'da Uluslararası İlişkiler ve cihat Fıkhı, Hac, zekât ve oruç Fıkhı, Usûlü'l-Fıkıh 2, Cezalar Fıkhı, İslam'da Yönetim Sistemi, Ahvâlü'ş-Şahsiye Fıkhı1, Muamelat Fıkhı 2, Yemin ve Adak Fıkhı, İslam Ekonomi Sistemi, Usûlü'l-Fıkıh 3, Ahvâlü'ş-*

¹⁴³ Bkz. Tablo: 10.

Şahsiye Fıkhı 2, Fıkhın Güncel meseleleri, Mukayeseli Fıkıh, İslam Şeriatında Fıkhî Kaideler, Usûlü'l-Fıkıh4, Hitabet ve Davet Fıkhı, İslam'da İspat Yolları, Siyer ve Raşit Halifeler, Ahlak ve Tezkiye.

Yukarıda verilen Fıkıh ve Usûlü bölümünün 69 kredilik (23 ders) zorunlu dersleri içerisindeki 6 ders Usûlü'd-Din bölümüne, diğerleri ise bölüme aittir. Bölümün seçmeli havuzundaki 12 kredilik dersler ise şunlardır: *İcmâli Tefsir, Hadis Tahrici, Nahiv1, Medeni Kanun.* Nahiv dersi Edebiyat Fakültesine Medeni Kanun dersi ise Hukuk Fakültesine aittir.

İmamlık Vaizlik ve Rehberlik: Bölüm 2017 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Diğer bölümlerde olduğu gibi burada da dersler üç kısma ayrılmıştır ancak zorunlu ve seçmeli ders kredileri birer saat farklılık göstermektedir.

Tablo 12. Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesi İmamlık, Vaizlik ve Rehberlik Bölümünün Ders Dağılımları

<i>Dersin Türü</i>	<i>Kredi</i>
Üniversitenin ortak dersleri	27
Fakültenin ortak dersleri	21
Bölümün dersleri	72
Destek dersleri	9
Toplam	129

Yukarıdaki tabloda bölümün toplam 129 kredilik dersleri verilmiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi burada da dersler zorunlu ve seçmeli şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Buna göre 27 kredilik üniversitenin ortak derslerinin 15 kredisi zorunlu, 12 kredisi ise seçmelidir. Tabloda belirtilen 21 kredilik fakülte ortak derslerinin tamamı zorunludur. Bölüme ait toplam 81 kredilik derslerin 72 kredisi zorunlu, 9 kredisi ise seçmeli şeklinde belirlenmiştir.

Bölümün 72 kredilik zorunlu dersleri şunlardır: *Muamelat Fıkhı1, Hac, zekât ve oruç Fıkhı, Ahvâlî's-Şahsiye Fıkhı1, Yemin ve Adak Fıkhı, Kitap ve Sünnet Fıkhı, Hitabet ve Davet Fıkhı, İcmâli Tefsir, Hadis Tahrici, Siyer ve Raşit Halifeler, Tahlilî Tefsir, Tahlilî Hadis, Kur'an Kıssaları, Karşılaştırmalı Dinler, Ahlak ve Tezkiye,*

*Hitabet Becerileri, Uygulamalı Hutbe, Cami İdaresi, Kur'an İcâzeti, Uygulamalı İmamlık ve Vaizlik, İslam Dünyasının Bugünü ve Filistin Meselesi, Kur'an Beyanı.*¹⁴⁴

Yukarıda verilen bölüme ait 72 kredilik (24 ders) zorunlu derslerin 21 kredisi (7 ders) Fıkıh ve Usûlü bölümüne, 24 kredisi (8 ders) Usûlü'd-Din bölümüne geri kalan dersler ise bölümün kendisine aittir. Bölümün seçmeli havuzundaki 9 kredilik dersler şunlardır: *İslami İlimlerde Araştırma Yöntemleri, İslam Sosyolojisi Araştırmaları, Nahiv1.*

Yukarıda Zerka Üniversitesi Şeriat Fakültesi İmamlık ve Vaizlik bölümünün 72 kredilik zorunlu verilmiştir. Programdaki dersler ağırlıklı olarak Fıkıh ve Usûlü bölümünün dersleridir. Programda imamlık, vaizlik ve hitabet becerilerini geliştirmeye yönelik uygulama derslerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

Fakültenin program amaçlarına ve genel olarak dört istihdam alanının mesleki yeterliklerine bakıldığında programdaki derslerin uyumlu olduğu söylenebilir. Ancak programda öğretmenlik meslek formasyon dersleri, Din Psikolojisi, Din Eğitimi, Din Felsefesi, Din Sosyolojisi gibi din bilimleri alanına ait derslerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra bölümün teorik derslerinin mesleki yeterlilik açısından makul düzeyde olduğu görülmekte ancak, uygulama derslerinin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir.

2.6.3. Şeriat Fakültelerinin İstihdam Alanları

Bir fakülte dalı, mezunlarının faaliyet alanlarını (istihdam) düşünmeden soyut bir programa göre hareket etmemelidir. İlim için ilim yapmak tasasının yanında ihtiyaç için ilim yapmak, öğretmenlik gibi sosyal görevlerin gerektirdiği şartlara göre eleman yetiştirmek tasarıları da yer almalıdır ki, mezunlardan bütün sosyal alanlarda faydalanılabilsin.¹⁴⁵ Şeriat fakültelerinin en önemli görevlerinden biri de bu amacı gerçekleştirmeye çalışmaktır.

¹⁴⁴ Câmîiatu Zerka, *El-Hittatü 'd-dirâsiyye likısmi'l-İmame ve'l-Va'z*, http://zu.edu.jo/ar/Collage/Sharia/Dept_Imamate/GetStudyPlan, (11.12.2017).

¹⁴⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Cumhuriyet Devri 50 yıllık Türk Eğitimi*, 50. Yıl, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım evi, 1973, s. 51.

Ürdün’de şeriat fakültesi mezunlarına yönelik istihdam alanları çeşitli olmakla beraber sınırlıdır. Bu istihdam alanlarının çoğu resmi kurumlardır ve sınırlı da olsa özel sektörde istihdam olanakları bulunmaktadır. Örneğin İslami bankalar bazı çalışanlarını şeriat fakültesi İslam bankacılığı mezunlarından seçmektedir. Bunun yanı sıra bazı büyük şirketler de fetva danışmanı olarak şeriat fakültesi mezunlarını istihdam etmektedir.¹⁴⁶

Devlet kurumları içerisinde şeriat fakültesi mezunlarının istihdam edildiği en fazla kurum Terbiye ve Talim bakanlığıdır. Şeriat fakültesi mezunları Bakanlığa bağlı okullarda talimu’l-esâsi denilen ilkokul 3 sınıftan sonra İslam eğitimi öğretmenliği yapmaktadırlar. İlkokul 3. sınıfa kadar olan aşamadaki din eğitimi derslerini eğitim fakültelerinden mezun olan sınıf öğretmenleri vermektedir. Bunun yanı sıra yine Bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren özel okullarda da öğretmenlik yapma imkânı bulunmaktadır. Okullarda öğretmenlik yapmak için diploma notu ve mülakat esas alınmaktadır. Ülkemizde uygulanan KPSS gibi genel bir sınav söz konusu değildir.

Diğer bir istihdam alanı ise, Ürdün Silahlı Kuvvetleridir. Bu kuruma ait askeri müftülük birimi bulunmaktadır. Şeriat fakültesi mezunları bu kurumda müftü, müftü yardımcısı, imam ya da dini danışmanlık gibi görevler yürütmektedir. Muhammed Beni Âmir’in ifade ettiğine göre Ürdün ordusuna bağlı öğrenim süresi dört yıl olan bir fakülte¹⁴⁷ bulunmaktadır. Bu fakülteden mezun olanlar ordu içerisinde şeriat fakültesi mezunları ile aynı görevleri yapmaktadır. Ama askeri şeriat fakültesinden mezun olanlar ordu içerisinde sivil statüde değil rütbeli asker (Mülazım) statüsünde hizmet vermektedir. Bunun yanı sıra Ürdün Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı, Sivil Savunma Müdürlüğü gibi kurumlarda da şeriat fakültesi mezunları imam, müftü, müftü yardımcısı ya da dini danışman olarak görev yapabilmektedir. Bu kurumlar birbirinden bağımsız kurumlar olduğu için her kurum istihdam edeceği kişileri mülakat sistemiyle kendisi seçmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Muhammed Beni Âmir, Görüşme, (24.07.2017).

¹⁴⁷ Fakültenin adı Prens Hasan Askeri Şeriat Fakültesidir. Fakülte Ürdün Ordusu bünyesinde faaliyet gösterdiği için girişimlerde burunsakta fakülte hakkında çok fazla bilgi edinemedik. Muhammed Beni Âmir’in ifade ettiğine göre bunun için özel izinlerin alınması gerekiyor.

¹⁴⁸ Ahmed Diyaddin, Görüşme, (24.07.2017).

2.6.4. Şeriat Fakültelerinin Sorunları

Ürdün'deki Şeriat fakültelerinin yaşadığı problemler genel itibari ile diğer fakültelerin yaşadığı sorunlarla benzerlik teşkil etmektedir. Yaşanılan problemler ağırlıklı olarak yönetsel, ekonomik ve akademik problemlerdir.

Bu problemlerin başında bazı idarecilerin tecrübe eksikliği gelmektedir. Bu durum fakülte ile diğer birimler arasındaki resmi işlemlerin yavaşlamasına neden olmaktadır. Yaşanılan problemlerden biri de; şeriat fakültelerine ayrılan ödeneklerin yetersizliğidir. Bu durum şeriat fakültesindeki eğitimin kalitesini kısmen de olsa düşürmektedir. Diğer bir sorun ise idareciler tarafından alınan kararların ilgili birimlerle görüşülmeden veya üzerinde araştırma yapılmadan alınmasıdır. Bu durum da eğitim kalitesini olumsuz etkileyen faktörlerdendir. Bunun yanı sıra üniversitenin birimlerinde çalışan memurların motive edilmemesi ve yeterince takip edilememesi sorunları gelmektedir.¹⁴⁹ Diğer bir sorun ise yetersiz öğretim üyesi kadrosudur. Bu sorun öğretim elemanlarının azlığından değil üniversite yönetiminin, şeriat fakültelerinin ihtiyaç duyduğu kadroları açmamasından kaynaklanmaktadır.¹⁵⁰

2.6.5. Öğretim Materyalleri

Ürdün'de edindiğimiz izlenimler ve fakültede yaptığımız araştırmalara göre üniversite ya da fakülte yönetiminin ders içeriklerinin ve materyallerin seçimine dair herhangi bir telkini söz konusu değildir. Derse girecek öğretim üyeleri, fakülte ve bölüm kurulu toplantılarında derste takip edilecek kaynaklar ve materyaller konusunda fikir alışverişinde bulunarak verilecek dersle ilgili listeler oluşturmaktadırlar. Bu kaynak ve materyal listesi içerisinden ise derste okutulacak kitaba ve diğer materyallere dersi veren hocanın kendisi karar vermektedir. Bazı derslerde tek kitap, bazı derslerde birden fazla kitap, bazı derslerde ise kitap ve ilgili makaleler takip edilmektedir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Halid el-Ayasra, Görüşme, (24.07.2017).

¹⁵⁰ Muhammed Omari, Görüşme, (24.07.2017).

¹⁵¹ Muhammed Thalgi, Görüşme, (24.07.2017).

2.6.6. Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri

Ürdün'deki şeriat fakültelerinde uygulanan öğretim yöntemleri arasında çok fazla farklılık olduğu söylenemez. Dersi veren hoca dönem başında derste takip edilecek kitap, ders notlarını ve diğer benzer kaynakları öğrencilere liste halinde verir. Derslerde metinlere bağlı olarak klasik *takrir-anlatma*, *tartışma*, *örnek olay inceleme*, *soru-cevap*, *buldurma (Sokrates)*¹⁵² gibi aktif öğretim yöntem ve teknikleri kullanılır. Dersler dersin hocası tarafından ya da hocanın önceden konu dağılımı yaptığı öğrenciler tarafından anlatılır. Derslerde öğrenciler aktif bir şekilde konuları tartışmaya, karşılıklı müzakere etmeye, yeni materyaller üretmeye ve araştırmaya teşvik edilir.

Yüksek lisans ve doktora derslerinde ise daha çok *aktif metot* uygulanmaktadır. Bu metotta hoca, dersin plan ve ana hatlarını öğrencilerle paylaşır. Dersin işlenmesini büyük oranda öğrencilere bırakır. Hoca dersin akışını bazı küçük anlatım ve sorularla yönlendirir ve hızlandırır.¹⁵³

2.6.7. Şeriat Fakültelerinin Ders Programları Hakkında Değerlendirmeler

Her programın amacı, toplumun ve bireylerin beklentileri göz önünde bulundurularak belirlenir. Toplum ve birey, bu konuda belirleyici kaynak görevi görürler.¹⁵⁴ Bu doğrultuda programların kişisel gelişimler dikkate alınarak belirlenmesi ülkenin ilerlemesinin en önemli dinamiği olacaktır.¹⁵⁵ Bu nedenle, programın muhtevasının, toplumun ve bireylerin beklentilerine cevap verecek, onların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Bu doğrultuda yüksek din eğitimi kurumlarına büyük görevler düşmektedir. Şeriat fakültelerinin, üzerlerine düşen bu bilimsel görevi iyi bir şekilde yapabilmesi için gereken programlar ve yöntemler hakkında yeni fikirler üretebilecek hale gelmektir.¹⁵⁶

¹⁵² Bkz., Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 2. B., Ankara: Nobel Yayınları, 2005, s. 83. Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Ankara: TDV yayınları, 1999, s. 202.

¹⁵³ Bkz; Ferruh Müftüoğlu, *Maarif Meseleleri*, Ötüken yayınları, 2004, s. 228.

¹⁵⁴ M. Şevki Aydın, ‘İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu’, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, 16-17 Ekim 2003*, Isparta: SDÜ, 2004

¹⁵⁵ İ. Latif Hacinebioğlu, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, 16-17 Ekim 2003*, Isparta: SDÜ, 2004, s.50.

¹⁵⁶ Halit Ev, *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, İzmir: Tibyan Yayınları, 2003. s. 42

İlahiyat öğrencilerinin insan, toplum ve din problemleri ile ilgilenen birer entelektüel olarak, İslam düşüncesini etkileyen girdileri ve bu düşüncenin ürünlerini, başarı ve başarısızlıklarını objektif bir şekilde değerlendirebilen ve özellikle bu gün ne yapılması gerektiği hakkında fikir üretebilen kişiler olması gerekmektedir.¹⁵⁷ Yüksek din öğretimi kurumları olarak Şeriat fakültelerinde okutulan derslerin içerikleri de yukarıda belirtilen donanıma sahip din eğitimcileri yetiştirme adına önemli bir boyuttur. Şunu söyleyebiliriz ki din bilimleri olmadan günümüz dünyasını, bireylerin özelliklerini, toplumun sosyo-kültürel yapısını sağlıklı bir şekilde kavramak ve sorunlara çözüm önerileri sunmak güçtür

Eğitim programlarının içeriği hazırlanırken geçmiş kültürel mirası geleceğe taşıyan, bulunduğu çevrenin sosyo-kültürel yapısını sağlıklı analiz edebilen, dünyadaki ve çevresindeki değişimleri takip eden bireyler yetiştirilmesi hedefi esas olmalıdır.¹⁵⁸ Bu anlamda Ürdün'deki şeriat fakültelerinin programlarında Kur'an ilimleri, tefsir, hadis, fıkıh gibi temel İslami ilimler alanındaki derslerin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak din psikolojisi, din eğitimi, din sosyolojisi gibi dersler hiç yer almamaktadır.

Ürdün'deki şeriat fakültelerinin programları fakültelerin kendileri tarafından belirlenmiş ve yetiştirilmek istenen öğrenci profili bu fakültelerin vizyon ve amaçlarında ifade edilmiştir. Şeriat fakültelerinin programları ve hedefleri arasında çok fazla farklılık görülmemektedir. Genel olarak tüm şeriat fakültelerinin yetiştirmek istediği öğrenci profilini şu şekilde özetleyebiliriz; şerî ilimlerde ehil, milli ve manevi değerleri benimsemiş, günümüz dünyasını tanıyan, dini ve kültürel miras ışığında toplumun yaşadığı sorunlara çözüm üretebilen davetçiler, imamlar, vaizler, araştırmacılar ve öğretmenler yetiştirmek. İfade edilen meslek guruplarının beslendiği kaynaklar aynı olsa da uygulama alanları ve biçimleri farklıdır. Bu nedenle şeriat fakültelerinde tek tip bir müfredatın uygulanması gerekli mesleki yeterliklerin kazandırılmasında zayıf kalacaktır.

¹⁵⁷ Halit Ev, *a.g.e.*, s. 41

¹⁵⁸ Halit Ev, "Yükseköğretimde Din Eğitimi", Din Eğitimi, Edt, Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz yayıncılık, 2012, s. 41.

Genel bir yapı olarak Ürdün'deki şeriat fakültelerinin tümünde branşlaşma söz konusudur. Öğrenciler ilk iki yıl aynı dersleri aldıktan sonra alan seçebilmektedir. Örneğin Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinde lisans düzeyinde dört bölüm bulunmaktadır; Usûlü'd-Din, Usûlü'l-Fıkıh, İslam Finansı ve İslam Araştırmaları. Her bölümün zorunlu ve seçmeli dersleri ayrıca belirlenmiştir. Yani şeriat fakültesinde birinci ve ikinci sınıflarda tek program, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise dört ayrı ders programı uygulanmaktadır.

Şeriat fakültelerinin ders programlarında teorik olarak fıkıh, tefsir, hadis gibi temel İslami ilimlere ait derslerin ağırlıkta olduğunu ifade etmiştik.¹⁵⁹ Programdaki derslere ve istihdam alanlarına baktığımızda bu noktada bir uyum olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Ürdün'de fıkhi hükümlerin pratikte uygulanma imkânı ve alanı geniştir.¹⁶⁰ Örneğin, şeri mahkemeler veraset, evlenme, boşanma gibi konularda İslam hukukuna göre hüküm vermektedir. Aynı şekilde, askeri ve sivil müftülükler, imamlık, vaizlik gibi meslek guruplarının da dayandığı temel alan İslam hukukudur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda programlardaki fıkıh derslerinin fazla olmasının nedeni daha iyi anlaşılır.

Ürdün'de şeriat fakültelerinin müfredatlarının istihdam alanlarıyla uyumlu olup olmadığı tartışılmalı bir konudur. Bu uyumluluğu sadece şeriat fakültelerinin müfredatına bakarak belirlemek zordur. Aynı zamanda bu fakültelerden mezun olan öğrencilerin mesleki yeterliklerini pratikte uygulayabilme becerileri, mezunların mesleklerini icra ederken yetersiz kaldığı alanlar ve problemler tespit edilmeli ve müfredat bu doğrultuda güncellenmelidir. Bunun tespit edilebilmesi için istihdam sağlayan kurumlarla koordineli bir şekilde çalışılması gerekmektedir.

Ürdün Evkaf Bakanlığı 2017 yılında bir rapor yayımlayarak kurum bünyesinde görev yapan imam ve hatiplerin mesleki anlamda yetersiz kaldığı alanları belirleyerek, raporu şeriat fakültelerinin yöneticileriyle paylaşmıştır. Rapora göre imamların eksiklikleri arasında; dili iyi kullanamama, hitabet ve iletişim yetersizliği gibi konular

¹⁵⁹ Bkz., Ek: 5.

¹⁶⁰ Yusuf Eşit, "Türk-Arap ilişkilerinin Din Eğitimi Boyutu (İslam Hukuku Eğitimi Örneği)", *İhya uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 2, S. 2, s. 95.

gelmektedir.¹⁶¹ Bu sorunların en büyük nedeni, fakültelerinin müfredatında ilgili derslerin yetersiz olması ve yeteri kadar uygulama yapılmamasıdır. Fakültelerin müfredatlarında İletişim Becerileri, Dil Becerileri, Hitabet Becerileri gibi dersler uygulamalı bir şekilde işlenirse mezunlara bir tecrübe alanı ve özgüven kazandırılarak eksikliler de minimum düzeye indirilmiş olur.

Ürdün'de şeriat fakültelerinde uygulanan lisans düzeyindeki branşlaşma yapısının bir dönem Türkiye'de de uygulandığı görülür. Yüksek İslam Enstitülerinin açılmasıyla birlikte ders programlarında branşlaşmaya gidilmiş üçüncü ve dördüncü sınıflarda özel alan dersleri, Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam, İslam Dini Esasları şeklinde üç bölüm olarak gruplandırılmıştır. Bu uygulamanın farklı nedenlerden dolayı başarılı olmadığı öne sürülmüştür. 1982 yılında Yüksek İslam Enstitülerinin ilahiyat fakültelerine dönüştürülmesi ile birlikte branşlaşmadan vaz geçilerek tek tip program uygulamasına geçilmiştir.¹⁶²

2.6.8. Ölçme-Değerlendirme

Ürdün Yüksek Öğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı (YÖBAB) tarafından belirlenen ders geçme kalma kriterleri üniversitelere bağlı tüm fakülteleri kapsamaktadır. Buna göre lisans programlarında öğrenim gören öğrenciler için ders geçme notu %50, mezuniyet için ise genel ortalama notu %60'tır. Öğrenci, dersin dönemlik kredi saatinin %15'inden fazla devamsızlık yaparsa başarısız sayılır. Genel devamsızlık hakkı ise bir dönemin kredi toplamının %20'sidir.

Şeriat fakültelerinde sınavlar 100'lük not sistemi üzerinden hesaplanır. Her ders için dönem içerisinde final dâhil iki sınav uygulanır. Final sınavından 50 puan ve üzeri almayan öğrencinin birinci sınavı ortalamaya dâhil edilmez ve öğrenci dersten başarısız olur. İki sınavın dışında dersin hocası öğrencilerden sunum, seminer veya her hangi bir ödev isteyebilir. Sınav dışındaki bu ödevlerin puanı en fazla % 10'dur. Dersin hocasının sınavın yapılacağı tarihi bir hafta önceden öğrencilere duyurması gerekir. Sınavlar

¹⁶¹ Muhammed Omari, Görüşme, (24.07.2017).

¹⁶² Mevlüt Kaya, "İlahiyat Fakültelerini İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, 16-17 Ekim 2003*, SDÜ, Isparta: 2004, s. 215.

genelde yazılı şekilde yapılır. Çok az hoca çoktan seçmeli sınav tekniğini uygulamaktadır. Öğrenciler sınav sonucu açıklandıktan sonra bir hafta içerisinde sonuca itiraz edebilir. İtirazlar dersin hocasına değil, bölüm başkanlığına yapılır. Bölüm başkanı uygun gördüğü takdirde öğrencinin sınav kâğıdını tekrar değerlendirmeye alır. Sınav takviminde öğrenci bir gün içerisinde en fazla üç sınava girebilir. Eğer üçten fazla sınav var ise öğrenci, dersin hocasıyla konuşup sınav tarihini değiştirme hakkına sahiptir. Uygulanan not sistemi ve başarı düzeyi tablo 13 ve 14'te belirtilmiştir.

Tablo 13. Ders Geçme Not Sistemi

Yüzdeler Not	Derecesi	Harf Sistemi
90- 100	Pekiyi	A-أ
80-89	Çok İyi	B-ب
70-79	İyi	C-ج
60-69	Geçer	D-د
50-59	Zayıf	E-هـ
50'nin altı	Başarısız	F-ف

Tablo 14. Genel Ortalama Puan Sistemi

Genel Ortalama	Derece
84-100	Pekiyi
76-83	Çok İyi
68-75	İyi
60-67	Geçer

2.6.9. Şeriat Fakültelerinin Öğrenim Harçları

Ürdün devletinin ana gelir kaynaklarından biri de üniversite öğrenim harçlarıdır. Bu nedenle harç ücretlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. En yüksek harç ücreti ödenen fakülteler tıp, eczacılık ve mühendislik fakülteleridir. Devlet

üniversitelerinde ve özel üniversitelerde harçların oranlarında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin şeriat fakültesi harç ücretleri devlet üniversiteleri arasında dahi farklılık arz etmektedir. Genel olarak şeriat fakültelerinin harç ücretlendirmesi iki bölüm şeklinde planlanmıştır. Normal Program (bernâmec âdi), Uluslararası Program (bernâmec Müvâzi). Normal program Ürdünlü öğrenciler, Uluslararası program ise yabancı uyruklu öğrenciler içindir. Ücretlendirmeler dersin kredisine göre hesaplanır. Genel bir yapı olarak şeriat fakültelerinde her ders üç kredidir. Ders harç ücretlerinin dışında öğrenciler dönemlik sağlık ve internet hizmetleri için de ayrıca ücret ödemektedirler. Harç ücretini yatırmayan öğrenci bir sonraki dönemde ders kaydı yapamaz. Şeriat fakültelerinin karşılıklı eğitim anlaşması yaptığı üniversitelerden gelen yabancı uyruklu öğrenciler Ürdünlü öğrencilerin ödediği normal program harcına tabi tutulur. Öğrenim harçları Ürdünlü öğrenciler için dinar, yabancı öğrenciler için ise dolar üzerinden belirlenir. Dönem sonunda herhangi bir derste başarılı olamayan öğrencinin kaldığı dersi sonraki dönemlerde tekrar alabilmesi için dersin harç bedelini ödemesi gerekir.

Ürdün'deki şeriat fakülteleri içerisinde harç ücretinin en fazla olduğu fakülte Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesidir. Fakültenin dört bölümünde farklı ücretler söz konusudur. Örneğin lisans programı Usûlü'd-din ve Usûlü'l-Fıkıh bölümlerinin kredisi Ürdünlü öğrenciler için 16 dinar, yabancı uyruklu öğrenciler için 140 dolar şeklindedir. Bu iki bölümün kredisi 132'dir. Toplamda ödenecek ücret Ürdünlüler için 2112 dinar, yabancılar için 18.480 dolardır. Öğrenciler öğrenim harçları dışında ayrıca her dönem sağlık, internet gibi hizmetler içinde 210 dolar hizmet bedeli ödemektedirler. İmamlık-Vaizlik ve İslam Finansı bölümlerinin harç ücretleri biraz daha yüksektir.¹⁶³

Yüksek lisans öğrenim harçları programın tüm bölümlerinde aynıdır. Yüksek Lisans programlarının kredisi toplamda 33'tür. Ürdünlü öğrenciler için bir kredi 80 dinar, toplam harç ücreti ise 2640 dinardır. Yabancı uyruklu öğrenciler için bir kredi 350 dolar toplam harç ücreti ise 11550 dolardır. Doktora programındaki tüm bölümlerin kredisi doktora tezi ile birlikte toplamda 54 saattir. Ürdünlü öğrenciler için doktora harç ücreti saat başına 100 dinar, toplamda ödenecek ücret ise 5400 dinardır. Yabancı

¹⁶³ Câmîatü'l-Ürdüniyye, <http://registration.ju.edu.jo/RegPages/Parallel/SpecializationHumantic.aspx> (16.04.2018).

uyruklu öğrenciler için ders saat ücreti 300 dolar, toplamda ödenecek harç bedeli ise, 16200 dolardır. Öğrenim harcı dışında öğrenciler ayrıca kayıt ücreti ve dönemlik ücretler öderler.

Âli Beyt Üniversitesi şeriat fakültesinin öğrenim harçları bölümlere göre farklılık göstermektedir. Örneğin lisans programında Usûlü'l-Fıkıh ve Usûlü'd-Din bölümlerinin bir saatlik ders ücreti Ürdünlü öğrenciler için 10 dinar, yabancı öğrencilere ise 60 dolardır. İmamlık ve Vaizlik bölümü Ürdünlü öğrenciler için 30 dinar yabancılar için 150 dolardır. Fakültenin yüksek lisan programlarında ise harç ücretleri aynıdır. Her bölümün toplam kredisi 33 saattir. Bir saat ders ücreti Ürdünlü öğrenciler için 50 dinar, yabancı öğrenciler için ise 113 dolardır. Doktora programlarının kredi sayısı 54'tür. Ürdünlü öğrenciler için saat ücreti 125 dinar, yabancılar için 300 dolardır.¹⁶⁴

Mute Üniversitesi Şeriat fakültesinde lisans programının toplam kredisi 132dir. Bir saatlik ders ücreti Ürdünlü öğrenciler için 15 dinar, yabancı öğrenciler için 90 dolardır. Yüksek lisans programlarının kredi sayısı toplam 33'tür. Bir saatlik ders ücreti Ürdünlü öğrenciler için 90 dinar, yabancılar için 250 dolardır. Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesinin henüz doktora programı bulunmamaktadır.¹⁶⁵

Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesi lisans programının tüm bölümlerinde öğrenim harç bedelleri aynıdır. Programın tüm bölümlerinde kredi sayısı toplam 132 saattir. Bir saatlik ders ücreti Ürdünlü öğrenciler için 16 dinar, yabancı öğrenciler için 60 dolardır. Öğrenim harçlarının dışında Ürdünlüler her dönem 98 dinar, yabancılar ise 430 dolar ayrıca hizmet bedeli ödemektedirler.¹⁶⁶

Ürdün'de şeriat fakültesi bulunan iki özel üniversiteden biri olan Özel Ceraş Üniversitesi lisans programında bir bölüm bulunmaktadır. Programın toplam kredisi 132 saattir. Bir saatlik ders ücreti 20 dinardır. Fakültenin yüksek lisans programında sadece bir bölüm bulunmaktadır. Bölümün toplam kredisi 33 saattir. Bir saatlik harç bedeli 75 dinardır. Fakültenin henüz doktora programı bulunmamaktadır.¹⁶⁷ Ürdün'de şeriat fakültesi olan diğer özel üniversite ise Özel Zerka Üniversitesidir. Fakültede

¹⁶⁴ Câmîatu Âli Beyt, <https://www.aabu.edu.jo/regDepartment/summs.html>, (16.04. 2018).

¹⁶⁵ Câmîatu Mute, <https://www.mutah.edu.jo/docs/fees1-8.pdf>, (16.04.2018).

¹⁶⁶ Câmîatu'l-Yermük, <https://graduatestudies.yu.edu.jo/images/1-2018-2019/fees.pdf>, (14.04.2018).

¹⁶⁷ Câmîatu Ceraş, <http://www.jp.u.edu.jo/jpu/files/shquier/adv.pdf>, (14.04.2018).

lisans programında üç bölüm bulunmaktadır. Her bölümün toplam kredisi 132 saattir. Bir saat harç bedeli 30 dinardır. Fakültenin yüksek lisans programında bir bölüm bulunmaktadır. Bölümün toplam kredisi 33 saattir. Bir saatlik harç bedeli 150 dinardır.¹⁶⁸

Görüldüğü gibi Ürdün üniversitelerinde öğrenim harç bedelleri gayet yüksektir. Ortadoğuda yaşanmakta olan problemlerin de etkisiyle ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik durumun iyi olduğu söylenemez. Ekonomik olumsuzluklar halka da ciddi anlamda yansımakta ve birçok öğrenci öğrenim harçlarının yüksek olmasından dolayı burs olanakları olan ülkelere gitmektedirler. 2017 yılı itibarıyla Ürdün dışındaki farklı ülkelerde lisans ve lisansüstü programlarda 24737 Ürdünlü öğrenci öğrenim görmektedir. Türkiye’de de farklı üniversite ve bölümlerde 1622 Ürdünlü Öğrenci öğrenim görmektedir.

¹⁶⁸ Câmîatu Zerka, <http://zu.edu.jo/ar/AdmissionAndRegistration/DisciplinesAndFees.aspx>, (14.04.2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ KURUMU OLARAK YERMUK ÜNİVERSİTESİ ŞERİAT FAKÜLTESİ: BÖLÜMLER, HEDEFLER, PROGRAMLAR VE ÖĞRENCİ MEMNUNİYET DURUMU

3.1. Fakülte Hakkında Genel Bilgiler

Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, Yermuk Üniversitesi'ne bağlı olarak 1990 yılında kurulmuştur. Kuruluş amaçlarından biri de “Ürdün yükseköğretim hedeflerini gerçekleştirmek” şeklinde belirlenen fakültenin misyonu şu şekilde ifade edilmiştir: “Ümmetin problemlerini çözüme noktasında kendisini sorumlu hisseden öncü bir fakülte olmak, belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesi için çaba sarf etmek.”¹⁶⁹

Bu misyon temelinde fakültenin genel hedefleri şu şekilde ifade edilmiştir:

Öğrencileri asli şeri ilimlerle ve marifetle donanımlı hale getirmek,

Öğrencilere ılımlı İslami değerleri benimsetmek,

Öğrencilerin bilimsel araştırma ve okuma becerilerini geliştirmek,

Teorik ve pratik yönleriyle birbirine uygun ve birbirini tamamlayıcı eğitim faaliyeti yapmak,

Fakültenin belirlenen hedeflerini gerçekleştirmesi için gerekli olanakları sağlamak,

Fakültenin belirlediği hedeflere bakıldığında istihdam alanlarına yönelik herhangi bir ifadenin olmadığı görülür. Belirlenen hedeflerle İslami ve milli değerlere bağlı, demokratik anlayışı benimsemiş, şeri ilimlerde araştırma yapan ve okuyan bilinçli bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Ürdün'ün tüm şeriat fakültelerinde olduğu gibi Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde de lisans döneminde öğrenciler belli bir krediyi tamamladıktan sonra bölüm seçebilmektedir. Programda genel olarak fıkıh ve usûlü,

¹⁶⁹ Câmîatu'l-Yermuk, Külliyyetü'ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, *Nebeze Ani'l-Küllîye*, <http://sharia.yu.edu.jo/ar/>, (15.04.2018)

usûlü'd-din, ed'dirâset İslamiye ve İslam finansı bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümlerin ülkemizde olduğu gibi ana bilim dalları vardır. Ülkemizde ilahiyat fakültelerinde lisans döneminde bölüm seçme gibi bir durum söz konusu değildir. Ürdün'deki şeriat fakültelerinde lisans dönemindeki bir öğrenci üniversitenin ve fakültenin istediği toplam 51 krediyi aldıktan sonra bölüm seçebilmektedir. Öğrenci, bölümün 48 saatlik zorunlu derslerini tamamladıktan sonra tercih ettiği anabilim dalının alan derslerini almak zorundadır.¹⁷⁰

3.2. Fakülte Programının Genel Yapısı ve Ders Dağılımları

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslami Araştırmalar Fakültesi ile ülkedeki diğer şeriat fakültelerinin ders dağılımları arasında ciddi bir farklılık görülmemektedir. Genel bir yapı olarak şeriat fakültesinin ders programlarında yer alan bölüm bazındaki ders dağılımları tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesinin Ders Dağılımları

	Program	Kredi
1	Üniversite'nin zorunlu dersleri	12
2	Üniversite'nin seçmeli dersleri	15
3	Fakülte'nin zorunlu dersleri	24
4	Bölümü'n ortak zorunlu dersleri	48
5	Anabilim Dalı'nın zorunlu dersleri	21
6	Bölümü'n seçmeli dersleri	12
	Toplam	132

Tablo 15'te Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin ders dağılımları verilmiştir. Fakültenin herhangi bir bölümünü kazanan öğrenci üniversitenin belirlediği zorunlu ve seçmeli dersleri tamamlamak zorundadır. Görüldüğü gibi ders dağılımları altı gurup şeklindedir. Şeriat fakültesini kazanan bir öğrenci tablodaki 1, 2 ve 3 numaralı kategoriden toplam 51 kredilik dersi aldıktan sonra bölüm seçebilmektedir.

¹⁷⁰ Câmiatu'l-Yermuk, a.g.yer.

Tablo 16. Yermuk Üniversitesi'nin Zorunlu Dersleri

Dersin adı	Kredisi
Arapça	3
İngilizce Becerileri	3
Milli Eğitim (Vatandaşlık Bilgisi)	3
Askeri Bilimler (Milli Güvenlik)	3
Toplam	12

Genel olarak Ürdün'deki üniversitelerin tüm bölümlerindeki öğrenciler tablo 16'da verilen toplam 12 kredilik dersleri almak zorundadır. Üniversiteyi kazanan öğrenciler İngilizce, Arapça ve Bilgisayar Becerileri dersleri için muafiyet sınavına girerler. Sınavda başarılı olan öğrenciler bu üç dersten muaf olurlar. Sınavda başarısız olan ya da sınava girmeyen öğrenciler *İstidrakî ders* olarak isimlendirilen bu takviye dersleri almak zorundadır.

Seçmeli dersler, öğrencinin fakültesi dışından seçilir ve üç bölümden oluşmaktadır. Öğrenciler İki bölümden ikişer, bir bölümden ise tek ders seçebilir. Bu derslerin alındığı fakülte dışındaki üç bölüm şunlardır; “İnsani İlimler”, “İktisadi ve sosyal Bilimler”, “Sağlık ve Ziraat Teknolojileri Bilimleri”.

Program içerisinde derslerin hangi bölüme ait olduğunun anlaşılması için derslere belirli kodlar verilmiştir. Böylece, FQH: Fıkıh ve Usûlü, ASL Usûlü'd-Din, IEB: İslam Ekonomisi ve Finansı, ISS: İslam Araştırmaları Bölümünün derslerini temsil etmektedir.

Tablo 17. Şeriat Fakültesinin Zorunlu Dersleri ¹⁷¹

Alanı	Dersin adı	Kredisi
SCI	Bilgisayar Becerileri 2	3
ASL	Kuran'ı Kerim İlimleri	3
FQH	İslam Hükümü ve Amaçlarına Giriş	3
ASL	Nebevi Sünnet ve İlimlerine Giriş	3
FQH	İbadetler Fıkhı 1	3
ISS	İslami Medya ve Davaya Giriş	3
ISS	İslam İncelemeleri ve Araştırma Yöntemleri	3
ASL	Tilavet ve Ezber 1	1
ASL	Tilavet ve Ezber 2	1
ASL	Tilavet ve Ezber 3	1
	Toplam	24

Fakültenin herhangi bir bölümünde okuyan öğrencilerin yukarıdaki tabloda verilen ortak zorunlu dersleri almaları gerekir. Tabloda verilen 24 kredilik zorunlu ortak derslerin 9'u Usûlü'd-Din, 6'sı Fıkıh ve Usûlü, 6'sı İslam Araştırmaları bölümüne, 3 kredisi ise Bilgisayar Mühendisliği bölümüne aittir. Fakültenin zorunlu dersleri içerisinde İslam Ekonomisi ve Finansı bölümüne ait ders bulunmamaktadır.

3.3. Fakültenin Bölümleri

Fakültede hizmet veren Usûlü'd-Din, Fıkıh ve Usûlü, İslam Ekonomisi ve Finansı, İslam Araştırmaları bölümlerinin programları ve dersleri hakkında bilgi verildikten sonra İslam Eğitimi Kısımının ders içerikleri ve eğitsel kazanımları verilecektir.

3.3.1. Usûlü'd-Din

Usûlü'd-Din bölümü dekanlar kurulunun kararıyla 1992-1993 eğitim-öğretim yılında açılmış ve aynı yıl öğrenci almaya başlamıştır. Bölümde lisans ve tezsiz yüksek lisans programları bulunmaktadır. Tefsir ve Kur'an-ı Kerim ilimleri, hadis ve hadis ilimleri alanında lisans, yüksek lisans ve doktora programları hizmet vermektedir.

¹⁷¹ Program içerisinde derslerin hangi bölüme ait olduğunun anlaşılması için araştırmacı tarafından derslere belirli kodlar verilmiştir. Böylece, FQH: Fıkıh ve Usûlü, ASL Usûlü'd-Din, IEB: İslam Ekonomisi ve Finansı, ISS: İslam Araştırmaları Bölümünün derslerini temsil etmektedir.

Bölümün hedefleri şu şekilde belirlenmiştir: “Üniversite ve toplum için mescitlerde, okullarda ve eğitim kurumlarında dini faaliyetlere katkı sunma; ilmi toplantılar, konferanslar, seminerler, tez danışmanlıkları, öğrenci ve öğretim üyesi değişim programları gibi bilimsel faaliyetlerin canlandırılması ve organizasyonunda katkı sağlamak.”¹⁷²

Programın toplam kredisi 132’dir. Üniversite’nin ortak zorunlu ve seçmeli dersleri haricinde bölümün dersleri 63’ü zorunlu, 18’i ise seçmeli olmak üzere toplamda 81 kredidir.¹⁷³

Tablo 18. Usûlü’-d-Din Bölümünün Zorunlu Dersleri

Alanı	Ders Adı	Kredisi
ASL	Kur’an-ı Kerim’in Nakli Tefsiri	3
FQH	Oruç, Zekât ve Hac Fıkhı	3
FQH	Fıkıh Usulünde Dil Kuralları 1	3
ASL	Siyer-i Nebi ve Raşit Halifelerin Faaliyetleri	3
ASL	İslam Akidesine (İnancına) Giriş	3
FQH	Ahval-i Şahsiye Fıkhı	3
FQH	Fıkıh Usûlü İlmi	3
ASL	Sahihayn (Buhari ve Müslim) Hadis İncelemeleri	3
ASL	Allah’a İman ve Kader	3
ASL	Kur’an ve Sünnette Beyani Yöntemler	3
ASL	İcazu’l Kur’an	3
ISS	Şeri İlimlerin Öğretim Yöntemleri	3
IEB	Modern İslam Ekonomisi Uygulamaları	3
ASL	Hadis Tahrici ve Sened İncelemeleri	3
ASL	Nübüvvet ve Sem’iyyat	3
ASL	İslami Fırkalar (Gruplar)	3
ASL	Ahkâm Hadisleri Şerhi	3
ASL	Hadisçilerin Yöntemleri	3
ASL	Dinlerin Karşılaştırılması	3
ASL	Modern Fikri Akımlar	3
ASL	Kur’an-ı Kerim’in Aklî Tefsiri	3
	Toplam	63

Yukarıdaki tabloda Usûlü’-d-Din bölümüne ait 63 kredilik zorunlu dersler verilmiştir. Buna göre müfredattaki derslerin 45 kredisi (%68) bölüm,12 kredisi Fıkıh ve Usûlü, 3 kredisi İslam Ekonomisi ve Finansı, 3 kredisi İslam Araştırmaları bölümüne ait derslerdir.

¹⁷² Câmîatu’l-Yermuk, Külliyyetü’ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, Kısım-1 Usûlü’-d-Din, <http://sharia.yu.edu.jo/ar/اصول الدين>, (15.04.2018)

¹⁷³ Câmîatu’l-Yermuk, Külliyyetü’ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, Kısım-1 Usûlü’-d-Din, *Hittatu’l-Bakaloryus li kısmi Usûlü’-d-Din*, s.18. http://admreg.yu.edu.jo/index.php?option=com_docman&task, (15.04.2018).

3.3.2. İslam Ekonomisi ve Finansı

İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü dekanlar kurulunun kararıyla 2001 yılında açılmıştır. Bölümün amacı; “genel ekonomi bilgileri ile şeri ilimleri bir araya getirecek toplumun ihtiyaç duyduğu uzmanları yetiştirmek” şeklinde belirlenmiştir. Lisans, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır.¹⁷⁴

Bölümün toplam ders kredisi 132’dir. Öğrenciler Üniversite’nin zorunlu ve seçmeli 27, fakültenin zorunlu 24 kredilik dersleri tamamladıktan sonra bölümün 69 saat zorunlu 12 saat seçmeli olmak üzere toplam 81 kredilik dersi tamamlamak zorundadır. Müfredattaki zorunlu ders kredisi 69’dur.¹⁷⁵

Tablo 19. İslam Ekonomisi Finansı Bölümünün Zorunlu Alan Dersleri

Kod	Ders adı	Kredi
IEB	İslam Ekonomisi ve Bankacılığı Prensipleri	3
IEB	Külli Ekonomi Teorisine İslami Giriş	3
IEB	Cüzi Ekonomi Teorisine İslami Giriş	3
IEB	İslam’da Bankacılık ve Finans Düşüncesi	3
IEB	İslam’da Genel Maliye	3
IEB	İslam’da Para Ekonomileri	3
IEB	Vakıf ve Zekât Ekonomisi	3
IEB	İslam’da Gelişim ve Planlama	3
IEB	Uluslararası İslam Ekonomisi	3
IEB	İslami Bankacılık İşlemleri	3
IEB	İslam’da Finans ve Yatırım	3
IEB	İslami Mali Kurumların Muhasebesi	3
IEB	Para Piyasaları	3
IEB	İslam Bankacılığının Denetlenmesi	3
IEB	Sigorta ve İslami Şirketler	3
IEB	İslami Açından Alternatif Ekonomi İncelemeleri	3
FQH	Ticari Sözleşmeler ve Belgeler Fıkhı	3
FQH	Katılım (ortaklık) ve Yardımlar Fıkhı	3
ECO	Külli Ekonomi Prensipleri	3
ECO	Cüzi Ekonomi Prensipleri	3
ECO	İstatiksel Ekonomi Prensipleri	3
ACC	Muhasebe Prensipleri 1	3
STT	Yönetim ve Ekonomi Öğrencileri İçin İstatistik	3
	Toplam	69

¹⁷⁴ Câmîatu’l-Yermuk, Külliyyetü’ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, <http://sharia.yu.edu.jo/ar/الإقتصاد والمصارف الإسلامية>, (15.04.2018).

¹⁷⁵ Câmîatu’l-Yermuk, Külliyyetü’ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, *Hittatu’ d-Dirâsiyye li kısmı’l-İktisad ve Masârif İslamiyye*, http://admreg.yu.edu.jo/index.php?option=com_docman&task=cat, (15.04.2018).

Yukarıdaki tabloda İslam Finansı ve Ekonomisi Bölümüne ait zorunlu alan dersleri verilmiştir. Tabloya göre derslerin 48 kredisi (%69) bölüme, 6'sı Fıkıh ve Usûlü, 9'u İktisat Fakültesine, 3'ü Maliye bölümüne, 3ü ise İdari Bilimler Fakültesine aittir. Müfredattaki dersler içerisinde Usûlü'd-Din ve İslam Eğitimi bölümlerine ait ders bulunmamaktadır.

Öğrenciler, bölümün seçmeli grubundan sadece 9 kredilik ders (üç ders) almak zorundadırlar. Seçmeli grubundaki dersler şunlardır: *İslam Ekonomisinin Prensipleri, İlim Talebesinin Adabı, Güncel İslam Ekonomisi Uygulamaları, Ahkam Ayetlerinin Tefsiri, Hitabet ve Vaaz, Hadis Tahric Yöntemleri, Fıkhi Kavramlar, Ahkam Hadislerinin Şerhi, İngilizce İslami Araştırma Metinleri.*

3.3.3.Fıkıh ve Usûlü

1993 yılında Fıkıh ve İslam Araştırmaları adı altında hizmet vermeye başlayan bölüm 2001 yılında Fıkıh ve Usûlü adını almıştır. Üniversitenin seçmeli dersler gurubunda "İslam Sistemi" adında bölüme ait bir ders bulunmaktadır. Müfredattaki İbadetler Fıkıhı 2 dersi kapsamında uygulama mahiyetinde hac ve umre organizasyonları düzenlenmektedir. Bölümün toplam ders kredisi 132'dir. Bu ders kredisinin 72 saati zorunlu, 9'u ise seçmelidir. Toplam 72 krediye denk gelen zorunlu dersler tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 20. Fıkıh ve Usûlü Bölümünün Zorunlu Alan Dersleri

Alanı	Dersin Adı	Kredisi
FQH	Oruç, Zekât ve Hac Fıkıhı	3
FQH	Fıkıh Usulünde Dil Kuralları 1	3
ASL	Siyer-i Nebi ve Raşit Halifelerin Faaliyetleri	3
ASL	İslam Akidesine (inancına) Giriş	3
FQH	Kanun ve Fıkıhta Nikâh Akdi	3
FQH	Uluslararası İlişkiler ve Cihat Fıkıhı	3
FQH	Alışveriş ve Belgeler Fıkıhı	3
FQH	Fıkıh Usulü (Temel Kaynaklar)	3
FQH	Fıkıh Usulünde Dil Kuralları 2	3
FQH	Şeri İlimlerde Elektronik Kaynaklar	3
FQH	Yeminler, Adaklar ve Yiyecekler Fıkıhı	3
FQH	Fıkıhta ve Kanunda Evlenme Fırkaları	3
FQH	Miras Fıkıhı	3
FQH	Ortaklıklar ve Bağışlar Fıkıhı	3
FQH	İslam'da Yönetim ve Hüküm Fıkıhı	3
ISS	Şeri İlimlerde Öğretim Yöntemleri	3
FQH	Cezalar Fıkıhı	3
FQH	Fıkıh Usulü (Ferî kaynaklar)	3
FQH	Mukayeseli Fıkıh	3
FQH	Fıkıhî Teoriler	3
FQH	Fıkıh Usulü (Hüküm çıkarma yolları)	3
FQH	Fıkıhî Kaideler	3
FQH	Şeri Muhakeme Temelleri ve Hükümler Fıkıhı	3
FQH	Güncel Fıkıhî Meseleler ve Fetvalar	3
	Toplam	72

Yukarıdaki tabloda Fıkıh ve Usûlü Bölümünün 72 kredilik zorunlu alan dersleri verilmiştir. Buna göre müfredattaki derslerin 63 kredisi (%87) bölüme, 6'sı Usûlü'd-Din, 3 kredisi ise İslam Araştırmaları bölümüne aittir.

Öğrenciler bölümün seçmeli gurubundan 9 kredilik ders almak zorundadır. Seçmeli dersler şunlardır: *İslam Ekonomisinin Temelleri, İlim Âdabı, Güncel İslam Finans Uygulamaları, Ahkâm Ayetlerinin Tefsiri, Hitabet ve Vaaz, Fıkıh Terimleri, Ahkâm Hadislerinin Şerhi.*

3.3.4. İslam Araştırmaları

İslam Araştırmaları Bölümü, Dekanlar Kurulunun aldığı kararla 2001 yılında açılmış ve aynı yıl öğrenci kabul etmeye başlamıştır. Bölüm üç anabilim dalına ayrılmıştır.

İslam Eğitimi Anabilim Dalı

Aile Eğitimi Anabilim Dalı

Dava ve İslami Medya Anabilim Dalı

Aile Eğitimi, Dava ve İslami Medya alanlarında sadece lisans, İslam Eğitimi alanında ise lisans, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır. Bölümün toplam kredisi 132'dir. Müfredattaki derslerin 27 kredisi üniversitenin zorunlu ve seçmeli, 24'ü fakülte zorunlu, 48'i bölüm zorunlu, 21'i zorunlu alan dersleri ve 12 kredi ise anabilim dalı seçmeli dersleri şeklindedir.

Her üç alana ait ders kredisi 33'tür. Derslerin 12 kredisi seçmelidir. Her üç alanın toplam 99 kredisi ortak derslerden oluşmaktadır. Üniversitenin seçmeli gurubunda bölüme ait iki ders bulunmaktadır. Müfredattaki ortak zorunlu dersleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 21. İslam Araştırmaları Bölümü Zorunlu Ortak Dersleri

Kod	Dersin adı	Kredisi
ISS	İslam Eğitime Giriş	3
FQH	Oruç, Zekât ve Hac Fıkhi	3
ASL	Nebevi Sünnet ve Raşit Halifelerin Uygulamaları	3
ASL	İslam Akidesine Giriş	3
FQH	Fıkhi Usûlü İlmi	3
ISS	İslam'da Aile Rehberliği	3
ISS	Davet ve Enformasyon	3
ISS	Davet 'in Sanatları ve Kuralları	3
ISS	İslam Dünyası	3
ISS	Kitap ve Sünnette Eğitim İçerikleri	3
ISS	İslami İncelemelerde Saha Araştırmaları	3
ISS	Şeri İlimlerin Öğretim Yöntemleri	3
ISS	Aile ve Güncel Sorunlar	3
ISS	İslam'da Aile	3
IEB	Modern İslami Finans İşlemleri	3
ISS	İslam Sosyolojisi	3
	Toplam	48

Yukarıdaki tabloda İslam Araştırmaları Bölümünün 48 kredilik zorunlu ortak dersleri yer almaktadır. Buna göre müfredattaki derslerin 32 kredisi (%66) bölüme, 6'sı Fıkhi ve Usûlü, 6'sı Usûlü'd-Din, 3'ü ise İslam Ekonomisi ve Finansı bölümüne aittir. İslami Medya ve Dava, Aile Araştırmaları alanlarının ders programlarını verdikten sonra İslam Eğitimi anabilim dalının programları ve dersleri ayrıca bir sonraki başlık altında değerlendirilecektir.

Tablo 22. Aile Araştırmaları Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersleri

Alanı	Dersin Adı	Kredisi
ISS	İslam'da Çocuk Eğitimi	3
ISS	Müslüman Ailenin Ev Adabı	3
FQH	Ahvâli Şahsiye Fıkhı	3
ISS	Ayetlerde ve Hadislerde Aile Araştırmaları	3
ISS	İslam'a Göre Eğitim Psikolojisi	3
ISS	İslam'da Aile İlişkileri	3
ISS	İslam Eğitimi Açısından Gelişim Aşamaları	3
	Toplam	21

Tablo 23. İslami Medya ve Dava Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersle

Alanı	Dersin Adı	Kredisi
ISS	Davetçi Yetiştirme	3
ISS	Modern İletişim Araçları	3
ISS	Dini Programlar Hazırlama	3
ISS	Arap Basınında İslami Medya	3
ISS	Dini Program Editörlüğü	3
ISS	Medyanın Dini Programlara etkileri	3
ISS	Hitabet ve Vaaz	3
	Toplam	21

3.3.4.1. İslam Eğitimi Anabilim Dalının Zorunlu ve Seçmeli Alan Dersleri

Tablo 24. İslam Eğitimi Anabilim Dalının Zorunlu Alan Dersleri

Alanı	Dersin Adı	Kredisi
ISS	İslam'da Çocuk Eğitimi	3
ISS	İslam Eğitimi Kurumları	3
FQH	Ahvâli Şahsiye Fıkhı	3
ISS	İslam'a Göre Eğitim Psikolojisi	3
ISS	İslam'da Değerler	3
ISS	İslam Eğitimi Yöntemleri	3
ISS	İslam Eğitiminde Öğretmen ve Öğrenci	3
	Toplam	21

Yukarıda görüldüğü gibi kısmın zorunlu dersleri toplam 21 kredi (7 ders) dir. Derslerin sadece bir tanesi Fıkıh Bölümüne aittir. Ayrıca her kısmın 12'şer saat seçmeli dersi bulunmaktadır.

İslam Eğitimi Anabilim dalının seçmeli gurubunda ise dokuz kredilik dersler bulunmaktadır (3 ders). Öğrenciler bu derslerin tamamını almak zorunadırlar. Dersler şunlardır: *İslam Eğitiminde Kişilik Yönetimi, İslam Eğitimi Açısından Davranış Değişiklikleri, Ürdün’de İslam Eğitimi.*

3.3.4.2. İslam Eğitimi Anabilim Dalına Ait Lisans Programındaki Zorunlu Derslerin Konuları ve Eğitsel Kazanımları

İslam Eğitime Giriş: Derste genel olarak; İslam’da eğitim düşüncesi, İslam eğitiminin kaynakları, temelleri, hedefleri, alanları, yöntemleri ve uygulamaları, İslam eğitiminin şeri ilimler arasındaki konumu ve diğer disiplinlerle olan ilişkisi, İslam eğitimi alanındaki eserlerin ve yazarlarının tanıtılması, İslam’da eğitimin tarihsel süreci gibi genel konular işlenmektedir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci genel eğitim faaliyetlerinde İslam eğitim fikrini ve prensiplerini uygulayabilme yeteneğini kazanır.
- 2- Öğrenci şeri kaynaklarda İslam eğitimi ile ilgili metinleri belirleyip üzerinde düşünebilme yeteneğini kazanır.
- 3- Öğrenci İslam eğitimi alanındaki önemli müelliflerin eserlerini değerlendirebilir.
- 4- Öğrenci İslam’da eğitim faaliyetinin tarihsel sürecindeki önemli aşamaları belirleyebilir.

İslam İncelemeleri Kaynakları ve Araştırma Yöntemleri: Derste farklı kaynaklarla beraber şeri ilimlerin kaynaklarını da kullanarak alanda bilimsel çalışmaların nasıl yapılacağı konu edinir. Bununla beraber bilimsel araştırmanın çeşitleri, yöntemleri, önemi, adımları, dipnot, kaynakça gösterimi gibi teknik konuların yanında önsöz, çalışmanın problem cümlesi, hipotezi, önemi geçmiş çalışmalar, sonuç ve tavsiye bölümleri gibi bilimsel araştırmaların tüm unsurları işlenir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci kendi alanında bilimsel çalışmalar yapabilir.
- 2- Şeri ilimler için diğer araştırma yöntemlerini ve kaynaklarını kullanabilir.

- 3- Bilgisayar programları ve uygulamalarını kullanarak İslam Eğitimi konuları üzerinde araştırmalar yapabilir.

İslam'da Çocuk Eğitimi: Bu derste İslam'da çocuk hakları ve görevleri, Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde çocuklarla ilgili hükümler gibi konular işlenir. Bunun yanı sıra ilk ve son çocukluk döneminin gelişim aşamaları ve özellikleri, gençlik ve ergenlik döneminin özellikleri, davranış değişiklikleri, duygu eğitimi, çocuk eğitiminde uzmanlaşan Müslüman eğitimcilerin görüşleri ve alandaki şeri kaynakları incelenir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci İslam'da çocuk eğitiminin prensiplerini ve yöntemlerini uygulayabilir.
- 2- Öğrenci İslam'da çocuk eğitimi alanında öğrendiği bilgileri uygulayabilir.
- 3- Öğrenci çocuk eğitiminde karşılaşılan sorunlara karşı çözüm odaklı uygulamalar kullanabilir.
- 4- Öğrenci çocuk eğitimi alanında eğitsel projeler üretebilir.

Kur'an ve Hadislerde Eğitim: Derste öğrencinin şeri metinlere ilmi yöntemlerle ve eğitimci gözüyle bakması, yorumlaması, uygulama becerilerini kullanarak tahlil edebilmesi amaçlanmaktadır. Öğrencinin şeri metinlerdeki inanç, ahlak, nefis terbiyesi gibi temel konulardaki eğitim ile ilgili yönleri doğru bir şekilde yorumlayıp İslam toplumunun ve aile yapısının özellikleriyle bağdaştırma yapabilmesi hedeflenmektedir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci şeri metinleri eğitim açısından tahlil edebilir.
- 2- Öğrenci şeri metinlerdeki eğitim içeriklerini eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilişkilendirebilme yeteneği kazanır.
- 3- Öğrencinin şeri ilimlerde İslam eğitiminin temellerine taalluk eden metinleri öğrenmesi.

İslami İncelemelerde Alan Araştırmaları: Ders öğrenciye İslami incelemeler alanında saha araştırmaları yapabilme yeteneğinin kazandırılmasını amaçlayan bir derstir. Öğrencinin bilimsel çalışmaların tüm unsurlarını kavraması; anket, mülakat ve sınav kurallarını öğrenerek istatistiksel verileri analiz ederek sonuçlandırabilmesi, bu dersin kazandırmayı hedeflediği becerilerdir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci kendi alanında bilimsel alan çalışmaları üretebilir.
- 2- Öğrenci anket, mülakat, test gibi alan çalışmalarında gereken bilimsel yöntemleri uygulayıp yorumlayabilir.
- 3- Öğrenci alan çalışmaları sonucunda çıkan verilerden hareketle çözümler üretebilir.

Şeri İlimlerde Öğretim Yöntemleri: Öğrenciye İslam eğitimcisinin temel yeterliklerinin kazandırılmasını hedeflemektedir. Ders ayrıca şeri ilimlerin eğitiminde gerekli olan sınıf yönetimi, eğitimin hedefleri, planlama, ölçme-değerlendirme gibi eğitsel unsurları konu edinir. Öğrenciye doğrudan eğitim, problem çözme, işbirlikçi eğitim gibi temel stratejilerin öğretilmesi amaçlanır. Ayrıca öğrencilere ders esnasında programlı bir şekilde nasıl uygulamalı eğitim yapılacağı da konu edinilmektedir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci şeri ilimlerde aktif öğretim modelini öğrenir
- 2- Öğrenci eğitimin ahlaki hedeflerini kavrayıp şeri ilimlerde uygulayabilir.
- 3- Öğrenci planlama, değerlendirme sınıf yönetimi gibi temel eğitim stratejilerini uygulayabilme yeteneğinin kazanır.

İslam Eğitimi Kurumları: Derste mescitler, kütüphaneler, Kur'an-ı Kerim merkezleri, üniversiteler, dernekler ve enstitüler gibi eğitim kurumlarının tanımı ve tarihsel süreci gibi konular işlenir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci, insan yetiştirmede eğitim kurumlarının rolünü kavrayıp açıklayabilir.
- 2- Öğrenci, eğitim kurumlarının oluşumunu ve tarihsel süreçteki gelişimini açıklayabilir.
- 3- Öğrenci, modern eğitim kurumlarının İslam eğitimi faaliyetlerindeki rolünü değerlendirebilir.

İslam Açısından Eğitim Psikolojisi: Ders eğitim psikolojisinin tanımı, hedefleri ve insanın gelişim aşamalarını İslami açıdan değerlendirmektedir. Ayrıca eğitim faaliyeti ile ilgili yeni bilimsel yönelimler ve İslam eğitiminin genel eğitim faaliyetlerindeki

konumu ve etkileşimi gibi konular işlenmektedir. Ayrıca eğitim faaliyetinde öğrenci, öğretmen, eğitim çevresi arasındaki bağın önemi, öğretim modelleri, eğitim stratejileri ve İslam eğitimi alanındaki uygulamaları, İnsan duyguları ve kişilik aşamaları, eğitim faaliyetinde koruyucu ve iyileştirici eğitim yöntemleri, aktif öğretim modelleri ve yolları, İslami açıdan öğretmenin özellikleri ve görevleri gibi konularda derste işlenmektedir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci İslam eğitimi konularında eğitim psikolojisi ilkelerini uygulayabilir.
- 2- Öğrenci eğitim alanındaki modern bilimsel yönelimleri İslam eğitimi kurumlarına uygulayabilir.
- 3- Öğrenci aktif öğretim modelini kavrar ve uygular.
- 4- Öğrenci İslam açısından öğretmenin özelliklerini ve görevlerini kavrar.

İslam Eğitimi Yöntemleri: Derste İslam eğitimi yöntemlerinin tanımı, planlanması, içerik ve hedef gibi tüm eğitsel unsurların Ürdün'deki İslam eğitimi faaliyetlerindeki uygulamalarını konu edinmektedir. Ayrıca ders, Ürdün'deki İslam eğitiminin geçirdiği planlama, geliştirme gibi merhalelerin analizi yapılarak İslam'da eğitim yöntemlerinin ilkeleri ve hedefleri gibi konuları da kapsamaktadır.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci İslam eğitimi yöntemlerinin unsurlarını, özelliklerini, planlama yollarını öğrenip ifade edebilir.
- 2- Öğrenci Ürdün'de eğitim yöntem ve programlarının geçirmiş olduğu aşamaları kavrayıp bunun üzerine yorumlar yapabilir.
- 3- Öğrenci İslam eğitiminde örnek ders programı planlayabilir.

İslam Eğitiminin Değerleri ve İlkeleri: Derste İslam eğitiminin ilkeleri ve değerleri arasındaki ilişki, önemi, özellikleri ve kaynakları gibi konular işlenir. Ayrıca İslam eğitimi ilkelerinden bireysel farklılıkları gözetme, mesuliyet, sürekli eğitim, şahsiyet eğitimi, gibi ilkelerin yanı sıra hayatın her alanında karşılaşılan İslam eğitiminin değerler bütünlüğü işlenerek değerler ve ilkeler arasındaki ilişkiyi ve modern eğitim alanındaki konumu gibi konular üzerinde durulur.

Dersin kazanımları

- 1- Eğitim faaliyetlerinde öğrenci, İslam eğitimi ilkelerini uygulayabilir.
- 2- Öğrenci modern eğitim faaliyetleri içerisinde değerlerin rolünü analiz edebilir.
- 3- Öğrenci davranışsal, fikirselsel ve kişilik yönden şahsiyet oluşumunda değerlerin rolünü ve önemini kavrar.

İslam Eğitiminde Öğrenci ve Öğretmen: Derste İslam eğitimi açısından öğrenci ve öğretmenin ahlaki özellikleri, şeri kaynaklar referans alınarak İslam eğitimcilerinin görüşleri ile beraber işlenmektedir. Genelde eğitim, özelde İslam eğitimi faaliyetlerini yürüten öğretmenler için gerekli bilgi, marifet ve ahlak yeterlikleri konu edinir. Ayrıca derste İslam eğitimcilerinde olması gereken mesleki yeterlikler konu edilmektedir.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci İslam eğitimi açısından öğretmenler ve öğrenciler için gerekli olan ahlak ve bilgi yeterliklerini ifade edebilir.
- 2- Öğrenci İslam eğitiminde öğretmenin özellikleri ve adabını kavrar ve sözlü olarak bu konuları ifade eder.

İslam Eğitiminde Kişilik Yönetimi: Ders Müslüman bireyin hayatında önceliklerini ve hedeflerini belirlemede kendisine yardımcı olacak şu unsurları konu edinir; zaman yönetiminin nasıllığı, duygu, istek ve şehvet kontrolü, nefis tezkiyesi. Bu unsurların İslami kaynaklara göre uygulanması ve sonuç olarak şu özelliklerin kazanılması; Öz güven, pozitif düşünme, uygun kararlar alma, başkalarıyla olumlu iletişim kurma, şeri hükümlerin temelini oluşturan din, nefis, akıl, nesil, mal, gibi beş temel esasın muhafazası.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci İslami hayatın önceliklerini ve hedeflerini belirleyebilir.
- 2- Öğrenci zaman yönetimi için gerekli stratejileri uygulayabilir.
- 3- Öğrenci İslam'ın temelini teşkil eden beş esasın muhafazası için gerekli yolları ve yöntemleri kavrar.
- 4- Öğrenci başkalarıyla pozitif iletişim kurması, uygun kararlar alması, pozitif düşünmesi gibi konularda gerekli becerileri öğrenip uygulayabilir.

Ürdün'de İslam Eğitimi: Derste Ürdün'de İslam eğitiminin geçirdiği tarihsel süreci ve mevcut durumu konu edinilir. Ürdün'deki okullarında İslam ve kültür eğitiminin öğretimi, öğretim faaliyetlerini yürüten öğretmenlerin yeterlikleri ve Terbiye ve Talim Bakanlığının okullarda İslam eğitimi alanında uyguladığı ders programları da bu derste işlenir. Ayrıca derste, Ürdün'deki İslam eğitiminin hukuksal temelleri bağlamında kanunlar, yönetmelikler üzerinde durularak örgün öğretimde okullarda ve üniversitelerde karşılaşılan sorunlar konu edinmektedir. Ülkede yaygın eğitim faaliyeti yürüten Evkaf ve Kültür Bakanlığı'na bağlı kurumların İslam eğitimi alanındaki faaliyetler üzerinde durularak Ürdünlü İslam eğitimcilerin görüşlerine yer verilir. Bunun yanı sıra Ürdün'deki Örgün ve yaygın İslam eğitimi faaliyetleri ile Arap ve İslam ülkelerindeki İslam eğitimi faaliyetleri arasında genel mukayeseler yapılır.

Dersin kazanımları

- 1- Öğrenci Ürdün'deki İslam eğitimi faaliyetlerinin tarihsel sürecini kavrar.
- 2- Öğrenci Ürdün'deki eğitim kurumlarında verilen örgün ve yaygın İslam eğitimi programlarını ve içeriklerini kavrayıp analiz edebilir.
- 3- Öğrenci Ürdün'deki İslam eğitimi faaliyetleri ile Arap ve İslam ülkelerinde yürütülen İslam eğitimi faaliyetleri arasında karşılaştırma yapabilme becerisini kazanır.

3.4. Lisansüstü programlar

Ürdün'de devlet üniversitelerinde ve özel üniversitelerde lisansüstü eğitimi faaliyetleri Kulliyetu'd-Dirâsâti'l-Ulyâ - yüksek araştırmalar fakültesi - adındaki birim tarafından yürütülmektedir. Ülkedeki mevcut altı şeriat fakültesinden dördünde yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır.

3.4.1. Yüksek Lisans

Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi yüksek lisans programı, tezli ve tezsiz olarak iki programdan oluşmaktadır. Her iki programın ders kredisi otuz üç tür. Tezsiz yüksek lisans programında, öğrenciler üç kredi yerine geçen mezuniyet projesi hazırlamak zorundadır. Belirlenen dersleri başarıyla bitiren öğrenciler, İmtihânü'l-Şâmil (kapsamlı sınav) denilen yeterlik sınavına girmek zorundadır. Sınav için öğrencilere genellikle fakülte tarafından kitap listesi verilir ve öğrenciler sınavda bu kitaplardan

sorumlu olurlar. Tezli yüksek lisans programında öğrencinin alması gereken ders kredisi yirmi dördttür. Tez ise dokuz kredi yerine geçmektedir. Bu durum Ürdün'deki diğer üniversiteler için de aynıdır.

Fakültenin herhangi bir bölümüne kayıt yapabilmek için şeriat fakültesi mezunu olmak şartı aranmaktadır. Öğrenci, lisans programında okuduğu bölümün dışında bir alandaki programa kayıt yaparsa programın dışında 9 kredilik telafi dersi alır. Bu durum fakülte yönetiminin inisiyatifindedir. Dönem başında yapılan İngilizce dil muafiyet sınavından başarılı olamayanlar ayrıca İngilizce Becerisi dersini almak zorundadır.¹⁷⁶ Fakülte yönetimi mezuniyet şartı olarak Âli İmran suresini ezberleme şartı getirmiştir. Bu şart, sadece Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinde geçerlidir.

Ürdün'deki tüm şeriat fakültelerinde olduğu gibi Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesinde de yüksek lisans programları bahar ve güz olmak üzere yıllık iki dönemden oluşmaktadır. Yüksek lisans bitirme süresi en az üç, en fazla sekiz dönemdir. Yüksek lisans programlarının birinci ve ikinci dönemlerinde akademik danışmanın onayı alındıktan sonra öğrenciler iki seminer sunmak zorundadırlar. Programdaki dersleri tamamlayıp seminer sunumunu gerçekleştiren öğrenci yeterlik sınavında da başarılı olursa tez izleme komitesi adıyla bir kurul oluşturulur. Yüksek lisans yeterlik sınavı sadece tezsiz programlar için geçerlidir. Öğrenci, yüksek lisans tez taslağı hazırlar ve bu taslağı kurula sunar. Kurula öğrencinin akademik danışmanı başkanlık eder. Kurul çalışılacak tez konusunu uygun görürse onaylar ve tez yazım süreci başlamış olur.

Aşağıda fakülte bulunan yüksek lisans programları hakkında bilgiler verilmiştir.

3.4.1.1. Fıkıh ve Usûlü

Yüksek lisans programını tercih eden Fıkıh ve Usûlü lisans mezunu öğrencilerine kayıta öncelik tanınır. Tezli ve tezsiz her iki programın kredileri 33'tür. Müfredattaki dersler zorunlu ve seçmeli olarak ikiye ayrılmıştır. Tezsiz Programın zorunlu kredisi 24, seçmeli ise, 9'dur. Müfredattaki zorunlu dersler şunlardır; *İslami İlimlerde Araştırma Yöntemleri, İslam Fıkıhına Göre Evlenme Boşanma, İslam Fıkıhında*

¹⁷⁶ <https://graduatestudies.yu.edu.jo/images/t3deel-ososmokafe.pdf> , (01.03.2018).

Muâmelât, Karşılaştırmalı Kıyas ve Deliller, Fıkhın Güncel Meseleleri. Lafızların Delaleti, İslam Fıkhının Amaçları, Mezuniyet Projesi.

Bölümün seçmeli ders toplamı ise 9 kredi (üç ders) dir. Öğrenciler 11 dersin yer aldığı gruptaki 3 dersi almak zorundalar. Seçmeli grubundaki dersler şunlardır; *İslam hukukuna göre ispat yolları, İslam Hukukunda Suçlara Dair Araştırmalar, İbadetler Fıkhı, İslam'a Göre Uluslararası İlişkiler, İslam'da Ekonomi Sistemi, Medenî Kanun Fıkhı, Fâkihlerin Hüküm Çıkarma Yöntemleri, Fer'i ve Asli Haklar Fıkhı, İslam'da Vakıf Hükümleri ve Fıkhı.*

3.4.1.2. Usûlü'd-Din

Lisans programında Usûlü'd-Din bölümünden mezun olan öğrencilere bölümün yüksek lisans programında kayıt önceliği tanınır. Tezli ve tezsiz her iki programın da kredisi 33'tür. Tezsiz yüksek lisans programın zorunlu dersleri şunlardır: *İslami İlimlerde Araştırma Yöntemleri, Kur'an ve Sünnette Beyan, Kur'an İlimleri Araştırmaları, Tahlilî Tefsir Araştırmaları, Hadis İlmi Kavramları, Hadis Araştırmaları, Kelam Araştırmalarında Temel Yöntemler, Karşılaştırmalı Dinler Araştırmaları.*

Bölümün seçmeli grubundaki dersler şunlardır: *Cerh ve Ta'dil, Konulu Tefsir, Kur'an'ın icazı, Sened İlmi, Tefsirde Yenilik, Modern Fikir Akımları Araştırmaları, Mantık, Tasavvuf, Hadis Metinleri Araştırmaları.*

3.4.1.3. İslam Ekonomisi ve Finansı

İslam bankacılığı sisteminin gelişmesiyle birlikte bu alanda yetkin uzmanlara duyulan ihtiyaç artmıştır. Başta Ürdün olmak üzere nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde İslami finans kurumlarının sayılarının artmasıyla beraber bu kurumlarda çalışacak, hem genel bankacılık sistemini hem de finans sistemini bilen elemanlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması için 2001 yılında İslam Finansı ve Ekonomisi bölümü ilk olarak Yermuk Üniversitesi bünyesinde açılmıştır. Bölüm, Ürdün Üniversitesinde sadece lisans düzeyinde hizmet vermektedir. Yermuk Üniversitesinde ise, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde faaliyet göstermektedir.

Programda İslam ekonomisinin teorik arka planı ve İslami finans ile ilgili uygulamaya ve araştırmaya yönelik derslerle birlikte diğer bölümlerden genel ekonomi

ve finans dersleri yer alır. Bölümün tezli ve tezsiz iki yüksek lisans programı bulunmaktadır. Tezsiz yüksek lisans programının zorunlu dersleri şunlardır: *İslam'da Ekonomi Kaynakları ve Araştırma Yöntemleri, İslam'da Ekonomi Teorileri, İslam'a Göre Ekonomi ve Para Teorileri, İslam'a Göre Finans ve İşlemleri, Para Piyasaları, Fıkıh Açısından Güncel Ekonomi Meseleleri, Zekât Fıkıhı, Mezuniyet Projesi.*

Bölümün zorunlu derslerinin tamamı şeriat fakültesine aittir. Seçmeli dersler içerisinde iktisadi ve idari bilimler fakültesine ait dersler de bulunmaktadır. Bölümün seçmeli ders grubunda toplam 42 kredilik ders (14 ders) bulunmaktadır. Öğrenciler bu gruptan sadece 9 kredilik ders (3 ders) seçebilirler. Seçmeli derslerin bazıları şunlardır: *Ticari Şirketler, Uluslararası Ekonomi İlişkileri, İslam Ekonomi Düşüncesinin Gelişimi, İslam Açısından Mülkî Haklar, İngilizce İslam Ekonomisi Okumaları.*

3.4.1.4. İslam Araştırmaları

Bölümün lisans düzeyinde üç anabilim dalı bulunmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde programı bulunan tek alan İslam Eğitimi'dir. Bu alanda yüksek lisans ve doktora programlarının bulunduğu tek fakülte Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesidir. İslam Eğitimi anabilim dalı, yüksek lisans düzeyinde tezli ve tezsiz olmak üzere iki programdan oluşmaktadır. Tezsiz yüksek lisans programına ait zorunlu dersler şunlardır: *İslam Eğitimi Araştırma Yöntemleri, İslam Eğitiminin Temelleri ve İlkeleri, İslam Eğitimi Düşüncesinin Gelişimi, Kur'an ve Hadislerde Eğitim İçerikleri, İnsani ve Sosyal Bilimlerin İslamileştirilmesi, Mezuniyet Projesi, Yöntem Teorisi ve Planlama.* Öğrenciler, anabilim dalının seçmeli grubundan sadece 9 kredilik ders (üç ders) seçebilmektedirler. Bu gruptaki bazı dersler şunlardır: *İslam Eğitiminde Öğretim Yöntemleri, İslam'da Eğitim Yönetimi, İslam'a Göre Öğretmen Yetiştirme, Arap Ülkeleri Eğitim sistemleri, İslam Eğitimi Kurumları.*

Bölümün tezli ve tezsiz yüksek lisans programındaki zorunlu dersler şunlardır: *Sosyal Bilimlerin İslamileştirilmesi, Kur'an ve Hadis Beyanlarında Eğitim İçerikleri, Mezuniyet Projesi.*

Fıkıh ve Usûlü bölümünün programına bakıldığında derslerin tamamına yakınının İslam hukuku alanına ait olduğu görülür. Usûlü'd-Din bölümünün programındaki dersler ise Tefsir ve Hadis İlimleri alanında yoğunluk göstermektedir.

Arap dünyasında yeni bir alan olan İslam Ekonomisi ve Finansı bölümünün dersleri ise, İslam Hukuku temelli derslerdir. İslam Eğitimi bölümünü dersleri ise Eğitim Bilimleri alanında yoğunlaşmaktadır.

3.4.1.4.1. İslam Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Dersleri ve İçerikleri

İslam İncelemelerinde Araştırma Yöntemleri: Derste bilimsel araştırmaların temel unsurları olan tümevarım, tümdengelim, tarihsel, betimleme, deneysel, yazma eser tahkikleri, araştırma projesi ve planı hazırlama, materyal toplama, rapor yazma, tez ve makale yazma yöntemi ve araçları, araştırma takvimi oluşturma, uygulamalı tez yazımı ve savunması gibi konular işlenmektedir.

İslam Eğitiminin Temelleri ve İlkeleri: Bu ders, genel eğitimin temelleri ve hedeflerinin yanı sıra, İslam eğitiminin inanç, ibadet, fikrî, tarihi, teşrî, ahlaki, psikolojik, ekonomik ve siyasi temelleri gibi konuları içerir. Ayrıca derste İslam eğitiminin ilkeleri ve kaynakları tevhid, ilim, ödül ve ceza, objektiflik, eşitlik, şûra, adalet, fırsat eşitliği, bireysel farklılıklar, mesuliyet şuuru gibi kavramlar bağlamında ele alınır .

İslam Eğitiminin Metodları ve Öğretim Yöntemleri: Derste eğitim metodları anlayışı, prensipleri, temelleri, planlanması ve gelişimi gibi konuların yanı sıra İslam eğitiminin hedefleri doğrultusunda okullarda okutulan kitaplardaki İslam eğitim metodlarının analizi, İslam eğitiminde ders planlaması, öğretim yöntemleri ve örnek uygulamalar, ölçme ve değerlendirme, İslam eğitimi öğretmenlerinin yeterlikleri ve özellikleri gibi genel konular ele alınmaktadır.

İslam Eğitimi Düşüncesinin Gelişimi: Derste, değişim ve yenilik kavramlarının aralarındaki ilişki ele alınarak İslam eğitim anlayışının gelişimi ve araştırılması, İslam eğitimi anlayışının aşamaları, günümüzdeki durumu ve analizi, İslam eğitim anlayışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, İslam eğitimi anlayışı ile modern batı eğitim anlayışının karşılaştırılması gibi konular işlenmektedir.

Ayet ve Hadislerde Eğitim Metinleri: Derste, Kur'anı Kerim ve hadislerde seçilen ilgili metinlerin analizleri, sahabe ve tâbiin sözlerinin analizi, İslam'a göre olumlu ve olumsuz davranışlar ele alınarak modern eğitimin hedefleri ve temellerinin ayet ve hadis metinleri ile uygulanabilirliği konu edilmektedir.

İslamda Eğitim Yönetimi: Bu derste İslam eğitim kurumlarında eğitim yönetiminin varlığının önemi, hedefleri ve eğitim yönetimi anlayışının öğrencilere tanıtılması amaçlanmaktadır. Ayrıca günümüz İslam eğitimi kurumlarının yönetsel ilkeleri genel olarak ele alınmaktadır.

İslam'a Göre Öğretmen Yetiştirme: Bu dersin genel konuları şunlardır: Eğitimde öğretmenin rolü ve konumu, farklı boyutları ile öğretmen yetiştirmede yönetsel temeller. İslam'a göre öğretmenlerin mesleki, şahsi ve ilmi yönleri, öğretmenin teknik ve pratik becerilerinin gelişimi, İslam geleneğinde İmam Nevevi, Gazali, İbn-i Sahnun gibi alimlerin öğretmen yetiştirmedeki görüşlerinin ve bazı modern çalışmaların analizleri yapılır.

İslam Dünyasındaki Eğitim Modelleri: Derste İslam dünyasından veya Arap dünyasından bir kaç ülke belirlenerek bu ülkelerin eğitim sistemleri tanıtılır ve eğitim alanında karşılaştıkları sorunlar üzerinde durulur. Eğitim sistemlerinin ele alındığı ülkeler arasındaki kültürel farklılıklar gözönünde bulundurularak aralarında karşılaştırma yapılır, benzer, farklı noktalar belirlenir.

Sosyal Bilimlerin İslamlaştırılması: Dersin genel konuları şunlardır: Bilginin islamlaştırılması kavramının açıklanması. Ümmetin ilerlemesinde ilimlerin İslamlaştırılmasının önemi. Günümüzde İslam devletlerinde insani ve sosyal ilimlerin dayandığı bilişsel modeller. Siyasi bilimler, iktisat, eğitim, psikoloji gibi alanların İslamlaştırılmasında atılacak önemli adımlar.

İslam Eğitimi Kurumları: Derste eğitim-öğretim kurumları ve kavramları, insan yetiştirmede ve eğitim faaliyetlerinde eğitim kurumlarının rolü gibi konular işlenmektedir. Ayrıca günümüz İslam eğitim kurumları olarak aile, okullar, üniversiteler, mescitler, sivil toplum kuruluşları, lokaller gibi kurumlarda yürütülen din eğitimi faaliyetleri ele alınmaktadır.

Mezuniyet Projesi: Ders kapsamında her öğrenciye İslam eğitimi alanında bir konu verilir. Öğrenci, belirlenen konu hakkında bir proje hazırlar ve proje bittikten sonra ilgili jüri önünde savunmasını yapar.

3.4.2. Doktora

Ürdün'de şeriat fakültelerinde doktora programlarının yapısı Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Herhangi bir programa açılan kontenjan sayısından fazla başvuru olursa lisans, yüksek lisan not ortalaması ile bölümün yapacağı sınavın ortalamaları esas alınarak öğrenci alımı yapılır. Lisans diploma notunun %50'si yüksek lisans diploma notunun %30'u, fakültenin yapacağı sınavın ise %20'si esas alınır. Ortalamaların eşit olması durumunda hangi bölüme başvuru yapılmışsa o bölümün yüksek lisans programından mezun olan öğrencilere öncelik tanınır. Fakülte'deki doktora programlarının tamamında kredi sayısı 21 zorunlu, 15 seçmeli olmak üzere toplam 36'dır. Yabancı dil sınavında başarılı olamayan öğrenciler ayrıca İngilizce telafi dersleri almak zorundadır. Doktora programından mezun olmak için şu şartlar aranmaktadır: programdaki 36 krediyi başarıyla tamamlamak, yeterlik sınavında başarılı olmak, tez konusuyla ilgili hakemli bir dergide makale yayımlamak, Bakara Suresi'ni ezberlemek ve tez savunmasında başarılı olmak.

Fakültede doktora derslerine devamlılık esastır. Bir dersten toplam devamsızlık hakkı dersin dönemlik kredisinin %13'dür. Her bir dersin geçme notu %70, mezuniyet için genel not ortalamasının ise %80 olması gerekir. Doktora süresi en fazla (yaz dönemleri hariç) toplam on dönemdir. Belirlenen sürenin dışında fakülte yönetiminin uygun görmesi halinde iki dönem de uzatma süresi verilebilir. Bir dönemde en az 6 (iki ders) en fazla 12 kredi (dört ders) alınabilir. Dönem içerisinde her dersten iki sınav yapılır. Birinci sınavın %30'u, final sınavının %40'ı, hazırlanan ödev ve sunumların ise %30'u esas alınır.

Öğrenci ders dönemini bitirip yeterlik sınavında başarılı olursa tez danışmanı belirlenir. Doktora tez danışmanlığı yapacak öğretim üyesinin profesör ya da doçent doktor ünvanına sahip olması gerekir. Bir profesör aynı anda altı, doçent ise dört tez danışmanlığı yürütebilir. Tez yazım süresinde öğrenci, danışmanına her ders döneminin sonunda tezin mevcut durumuyla ilgili rapor vermek zorundadır.

Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesinde İslam Ekonomisi ve Finansı, Usûlü'd-Din ve İslam Araştırmaları bölümlerine ait toplam dört doktora programı bulunmaktadır. Mevcut programlar şunlardır: İslam Ekonomisi ve Finansı, Tefsir ve Kur'an İlimleri, Hadis İlimleri, İslam Eğitimi.

3.4.2.1. İslam Ekonomisi ve Finansı

Programın toplam kredisi 21 zorunlu, 15 seçmeli olmak üzere toplam 36'dır. Öğrenci kabulünde bu bölümün lisans ve yüksek lisans programlarından mezun olanlara öncelik tanınır. Müfredattaki 21 kredilik (yedi ders) zorunlu dersler şunlardır: *İslam Ekonomisinde Küllî Konular, İslam Ekonomisinde Cüzî Konular, İslam'da Sosyal ve Ekonomik Refah, İslam ve Para Teorisi, İslam'ı Fikhî Ekonomi Teorileri, İslam'da Finans Düşüncesi, İslam Finansının Sorunları.*

Öğrenciler programın seçmeli grubundaki 15 kredilik dersi almak zorundadırlar. Bu gruptaki dersler şunlardır: *Ekonomi ve Zekât, İslam'a Göre Ekonomik Gelişim Teorileri, Uluslararası Güncel Ekonomi Meseleleri, İslami Genel Maliye Konuları, İslam Finansında Risk Yönetimi, İslam Açısından Yatırım ve Muhafazası, İslam Finans Uygulamalarının Kuralları ve İlkeleri.*

3.4.2.2. Tefsir ve Kur'an İlimleri

Programın kredisi 21 zorunlu, 15 seçmeli olmak üzere toplam 36'dır. Programa öğrenci kabulünde tefsir ve Usûlü'd-Din alanında yüksek lisans yapmış öğrencilere öncelik tanınır. Programın 21 kredilik (yedi ders) zorunlu dersleri şunlardır: *Kur'an ve Sünnetin Beyan ve Nahiv İncelemeleri, Kur'an İlimlerinde Güncel İncelemeler, Tefsircilerin Yöntem ve Ekollerinin İncelenmesi, Tahlilî tefsir İncelemeleri, İcazu'l-Kur'an İncelemeleri, Kur'an ve İlimlerinin Savunulması, Tefsirde Tercih Kuralları.*

Öğrenciler programın seçmeli grubundaki toplam 15 kredilik (beş ders) dersi almak zorundadır. Bu gruptaki dersler şunlardır: *Kur'an'ın Filolojik İncelemesi, Kur'an'ın Genel Tefsiri, Ahkâm Ayetleri Araştırmaları, Kur'an'ın Müteşâbih İncelemeleri, Tefsir Kitaplarının Metin Analizi, Kur'an ve Hadislerde Akâid İncelemeleri, Mütevâtir Ayetleri Okumaları ve Analizi, Konulu Tefsir İncelemeleri, İngilizce Kur'an İncelemeleri.*

3.4.2.3. Hadis İlimleri

Programın kredisi 21 zorunlu, 15 seçmeli olmak üzere toplam 36'dır. Programa öğrenci kabulünde Hadis ve Usûlü'd-Din alanında yüksek lisans yapmış öğrencilere öncelik tanınır. Programın 21 kredilik (yedi ders) zorunlu dersleri şunlardır: *Hadislerin Nahiv ve Beyân İncelemeleri, Hadis Terimleri İlmî, Hadisçilerde Tenkit, Hadis*

Kitaplarının Metin İncelemeleri, İletli Hadis İncelemeleri, Hadisçilerin Yöntemleri, Çağdaş Araştırmalarda Hadisler.

Öğrenciler programın seçmeli grubundaki 15 kredilik (beş ders) dersleri almak zorundadır. Bu gruptaki dersler şunlardır: *İngilizce Hadis İncelemeleri, Siyer ve Megâzi İncelemeleri, Hadis Fıkhi İlmi, Mevzu Hadis Araştırmaları, Hadis Metinlerinin Tenkîdi, Tabakât İlmi.*

3.4.2.4. İslam Eğitimi

İslam Eğitimi Anabilim Dalı, İslam Araştırmaları Bölümünün üç alt kısmından biridir. Yüksek lisans ve doktora programları sadece bu alanda bulunmaktadır. Öğrenci kabulünde eğitim bilimleri ve İslam eğitimi alanında yüksek lisans yapmış öğrencilere öncelik tanınır. Diğer doktora programlarında olduğu gibi bu bölümün de toplam kredisi 21 (yedi ders) zorunlu, 15 seçmeli (beş ders) olmak üzere toplam 36'dır. Programın 21 kredilik zorunlu dersleri şunlardır: *Karşılaştırmalı İslam Eğitimi Teorisi, İslam Eğitiminde Değerler, İslam Eğitiminde Fikrî Yönelimler, İslam Eğitimi Araştırma Yöntemleri, İslam Eğitiminde Program Teorisi ve Uygulamaları, İslam ve Batı Eğitim Modellerinde Kişilik, İslam Eğitimi Güncel Sorunlar.*

Bu programda da öğrenciler seçmeli grubundaki 15 kredilik (beş ders) dersleri almak zorundalar. Seçmeli havuzundaki dersler şunlardır: *İslam Eğitiminde Bilgi Teorisi, Kur'an ve Hadislerde Konulu Eğitim Araştırmaları, İslam'da Eğitim Yönelimleri ve Günümüz Uygulamaları, İslam Eğitiminin Temelleri ve Uygulamaları, İslam Eğitiminde Kalite ve Gelişim, Aile İrşat ve Dini Rehberlik, Müslüman Azınlıkların Güncel Eğitim Sorunları, İslam'da Medeniyet Eğitimi, İslam Eğitiminde İstatiksel Araştırmalar.*

3.4.2.4.1. İslam Eğitimi Bölümü Doktora Programı Dersleri ve İçerikleri

Bu başlık altında İslam Eğitimi Kısmı doktora programındaki bazı zorunlu derslerinin içerikleri verilmiştir.

Karşılaştırmalı İslam Eğitim Teorisi: İslam eğitiminin beşeri ilimlerle karşılaştırılması. İnsan tabiatına bakış, İslam ve batı eğitim sistemlerinde teoriksel etkileri. İslam eğitim teorisinin özellikleri, İslam eğitim teorisinin dayandığı temelleri ve

kaynakları, İslam eğitim teorisinin boyutları, yenilik ve kimlik arasında İslam eğitim teorisinin yansımalarını belirleme.

İslam Eğitiminde Değerler: İslam eğitiminin değerleri ve farklı gruplara göre değerlendirilmesi, eğitim açısından bu grupların birbirleri arasındaki ilişkiler, insan psikolojisi ve aklı açısından güdülerin ve isteklerin rolünün araştırılması ve disipline edilmesi.

İslam Eğitimi Açısından Bilgi Teorisi: Bilgi, bilginin konumu ve ilkeleri, kelamcılara göre bilgi teorisi ve metodolojik temeller bağlamında İslam âlimlerinin eleştirileri, Kur'an'da bilgi teorisini kabul etmeyen fikirlerin tartışılması, Razi, İbn Hazm ve Gazali gibi İslam âlimleri ve İslam felsefecilerine göre bilgi. Bilgi teorisinin eğitimsel uygulamaları, akıl ve duyuların Kur'an, sünnet ve icmâ açısından uygulama yöntemleri, aşamaları, şartları, engelleri ve ölçütleri.

İslam Eğitimi ve Güncel problemler: Güncel meseleler karşısında İslam eğitiminin rolü, ilim, sosyoloji, eğitim, medeniyet, ekonomi İslam ümmetinin karşı karşıya kaldığı sorunlar, küreselleşme, ilmî gerilik, batılılaşma, bölgesel ve uluslararası bloklaşmalar, enformasyon ve iletişim devrimi gibi bazı güncel meselelerin İslam eğitimi açısından değerlendirilmesi.

Müslüman Azınlıkların Güncel Eğitim Problemleri: Dünyadaki Müslüman azınlıkların durumu, var olan durum ve gerçek kimlik arasında (kültürel çatışma) Müslüman azınlıkların yaşadıkları eğitimsel problemlerin araştırılması. İslam Kültürü ve Arapça öğretimi, metotlar, öğretmenler, kitaplar ve bu unsurların mevcut eğitim sistemi ile ilişkisi, Müslüman azınlıkların ihtiyaç duyduğu Kültür, medya, din (Fetva, namaz ve dini vecibeler). İslam örgüt ve teşkilatlarının Müslüman azınlıklar karşısındaki rolü.

3.5. Öğrenci Memnuniyet Durumu

Yüksek din öğretimi kurumları, İslami ilim ve kültür birikimini nesilden nesile aktarmak, toplumun dini görevlerini yerine getirmesi için gerekli bilgileri öğretmek, insanların manevi ihtiyaçlarını gidermek ve akademik düzeyde araştırmalar yapacak kişileri yetiştirmek için açılan önemli kurumlardır.¹⁷⁷

Yüksek din öğretimi kurumlarının başarısını, uyguladığı eğitim programının niteliği ve uygulama biçimi belirlemektedir. Bir programda, toplumun yaşadığı gelişmelerle birlikte ihtiyaç duyulan yeniliklerin gerçekleştirilmesi elzemdir. Yüksek din öğretimi kurumlarının hedeflerine ulaşabilme derecesi sahip olunan programın muhtevasının yanı sıra uygulanma aşamasında öğretim elemanı yeterlikleri ve öğretim metotları gibi eğitsel unsurların niteliği ile orantılıdır.¹⁷⁸ Öğrencilerin ifade edilen unsurların uygulanma durumuna yönelik görüş ve beklentilerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ürdün'de yüksek din öğretimi faaliyetleri devlet üniversitelerine ve özel üniversitelere bağlı şeriat fakültelerinde yürütülmektedir. Şeriat fakülteleri bir yandan yükseköğretimin hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırken bir yandan da ülkedeki kurumların ihtiyaç duyduğu nitelikli din eğitimcilerini yetiştirmeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁹

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin tüm unsurlarını incelediğimiz çalışmamızın üçüncü bölümünde fakülte öğrencilerinin yürütülen eğitim faaliyetlerine yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla 13 sorudan oluşan anket uygulaması yapılmıştır. Anket formundaki sorular iki guruba ayrılmıştır. Buna göre ilk grup (1-6 sorular) öğretim üyelerinin öğrencilere karşı yaklaşımları ve ders işleme durumları ile ilgilidir. İkinci grup ise (7-12 sorular) fakültenin program yapısı ve dersleri kapsayan sorular öğrencilere yöneltilmiştir. Anket formunda bulunan 13. soru

¹⁷⁷ Şuayip Özdemir, "Avrupa Birliğine Giriş sürecinde İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Çalışma Alanları ve Bu Alanlara Eleman Yetiştirmek Üzere İlahiyat Lisans Programında Yapılması Gerekli Düzenlemeler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 16-17 Ekim 2003, SDÜ, Isparta, 2004. ss. 193-210.

¹⁷⁸ Adem Korukçu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Seçmeli Ders Tercihlerini Etkileyen Faktörler" İstanbul, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 10, No. 23, s. 158.

¹⁷⁹ Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Mesîratü't-Talimü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman, y.y., 2010 s.6. <http://www.mohe.gov.jo/ar/Documents/25.pdf> (22.06.2017).

ise öğrencilerin fakültede yürütülen eğitim faaliyetleri hakkındaki genel memnuniyet düzeylerini tespit etme amacı taşımaktadır.

3.5.1. Öğretim Üyelerinin Derslerde Uygun Öğretim Yöntemlerini Kullanma Durumları

Yüksek din öğretimi kurumlarının toplumda yaşanan sosyal ve teknolojik gelişmelere karşı kayıtsız kalması düşünülemez. Bu nedenle yüksek din öğretimi kurumlarının başta eğitim felsefesi ve anlayışı olmak üzere tüm unsurlarının toplumun yapısına ve yaşanan değişimlere uyum sağlaması gerekir.¹⁸⁰ Üniversitelerin amaçları, programları ve dersleri gibi unsurlarının birbirini tamamlayıcı nitelikte olması önem arz etmektedir. Ancak istenen başarıyı elde etmede bu unsurlar tek başına yeterli değildir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde en önemli hususlardan biri de öğrencilere nelerin, ne zaman, nerede ve nasıl verileceğidir¹⁸¹. Öğretim üyelerinin derslerde kullanacakları öğretim yöntemlerinin mevcut imkânlarla ve şartlara uygun olma, bireysel farklılıkları gözetme, derslerde öğrenci etkinliğini esas alma gibi ilkelere uygun olması gerekir.¹⁸² İfade edilen ilkelerin ve yöntemlerin şeriat fakültelerinde uygulanma durumunu tespit etmek için fakültede okuyan öğrencilerin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 25'te öğretim üyeleri tarafından derslerde kullanılan öğretim yöntemlerinin yeterli düzeyde kullanılma durumuna yönelik fakülte öğrencilerinin görüşleri verilmiştir.

¹⁸⁰ Bkz., Adem Güneş, “ İlahiyat Fakültesi Öğretim elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve materyal Kullanma Durumları” *Darulfunun İlahiyat Dergisi*, C.29, S.1, 2018, s. 79.

¹⁸¹ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, 2.B., Ankara: TDV Yayınları, 1991, s.47.

¹⁸² M. Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi*, 1.B., Ankara: Karakoç Yayınları, 1998, s. 51.

Tablo 25. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Derslerde Uygun Öğretim Yöntemlerini Kullanma Durumları

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	14	24	182	220
		%	3,3	5,8	43,8	52,9
	Kadın	Sayı	22	11	166	196
		%	5,3	2,6	39,2	47,1
Toplam		Sayı	36	35	345	416
		%	8,6	8,4	82,3	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	30	28	286	344
		%	7,2	6,7	68,7	82,7
	Lisansüstü	Sayı	6	7	59	72
		%	1,4	1,7	14,2	17,3
Toplam		Sayı	36	35	345	416
		%	8,6	8,4	82,9	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	6	5	81	92
		%	1,7	1,5	23,6	26,7
	2. Sınıf	Sayı	8	6	76	90
		%	2,4	1,7	22,1	26,2
	3. Sınıf	Sayı	5	13	59	77
		%	1,5	3,8	17,2	22,4
	4. Sınıf	Sayı	11	4	70	85
		%	3,2	1,2	20,3	24,7
Toplam		Sayı	30	28	286	344
		%	8,8	8,1	83,1	100

Tablo 25'te katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin derslerde uygun öğretim yöntemlerini kullanma durumları yer almaktadır. Buna göre erkeklerin %43,8'i ile kadınların %39,2'si, lisans programlarına devam edenlerin %68,7'si ile lisansüstü programlara devam edenlerin %14,2'si öğretim üyelerinin derslerde uygun yöntemler kullandığı görüşüne katılmaktadır. Benzer şekilde lisans programlarına devam eden 1.Sınıftaki öğrencilerin %23,6'sı, 2.sınıftaki öğrencilerin %22,1'i, 3. sınıftaki öğrencilerin %17,2'si ile 4. sınıftakilerin %20,3'ü öğretim üyelerinin derslerde uygun yöntemler kullandığını düşünmektedir.

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğretim üyeleri derslerde genellikle metinlere bağlı olarak klasik *takrir-anlatma*, *tartışma*, *örnek olay*

inceleme, soru-cevap, buldurma-Sokrates gibi öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaktadır.¹⁸³ İfade edilen tekniklerin öğretim üyeleri tarafından kullanılma durumlarına yönelik fakülte öğrencilerinin görüşleri tablo 25’te verilmiştir. Verilerde erkek öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin kız öğrencilere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Sınıf durumlarına göre görüşler arasında ciddi farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Ancak lisans öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksektir. Literatürde bu durumun nedenine yönelik farklı açıklamalar bulunmaktadır. Örneğin benzer bir çalışmada araştırmacılar, erkek öğrencilerin öğrenim gördükleri okullardan ve eğitim sisteminden beklentilerinin kız öğrencilere göre daha az olduğu, beklentinin az olmasının ise memnuniyet düzeyini arttırdığını bildirmişlerdir.¹⁸⁴ Alanla ilgili yapılan diğer bir çalışmada ise eğitim sisteminde kalma süresinin öğrencilerde giderek artan beklentiler yarattığını, okulun ilk dönemlerinde öğrencilerde ölçülen memnuniyet oranının zamanla azaldığını bildirmektedir.¹⁸⁵ Bu çalışmada elde edilen bulguların, literatür ile benzerlik göstermesi önemlidir. Araştırmamızla belirginleşen “yaşadığı sosyal çevre ve etnik köken dikkate alınmaksızın, eğitim görülen süre arttıkça okul memnuniyetinin azalması” bulgusu dikkat çekicidir.

3.5.2. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Rehberlik Etme Durumu

İnsanların hayatlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için hayat boyu devam edecek bir eğitim sürecine ihtiyaçları vardır. Bireylere öğrenmeyi öğretmenin yollarını göstermek ve rehberlik etmek de bu açıdan önem arz etmektedir.¹⁸⁶ Kişinin kendisini ve çevresini tanımasına, ona sağlanan imkânların farkına varmasına fırsat verilmesi; ama

¹⁸³ Ahmet Diyaddin, Görüşme, (25.07.2017)

¹⁸⁴ Hatice Ulusoy, Çiğdem Arslan, Nezaket Öztürk, Mine Bekar, “Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleriyle İlgili memnuniyet Düzeylerinin Saptanması”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, C. 3, S. 2, 2010, s. 22.

¹⁸⁵ M. Karahan, “Yükseköğretim Kurumları Kalite Yeterliliklerinin Öğrenci Memnuniyeti ve Sürdürülebilirlik Açısından İncelenmesi: İnönü Üniversitesi Malatya MYO uygulaması” *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 3, 2013, s. 5.

¹⁸⁶ Mehmet Akif Kılavuz, “İlahiyat Fakültelerinde “Din Hizmetleri Bölümü” oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004, s. 395.

tüm bunların sistematik bir süreç içerisinde gerçekleşmesi¹⁸⁷ anlamına gelen rehberlik faaliyetlerinin yüksek din öğretimi kurumlarında görev yapan öğretim üyeleri tarafından da dikkate alınması gerekir. Özellikle çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu yükseköğretim kurumlarındaki rehberlik faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Geleceğin din eğitimcileri, vaizleri ve şeri hâkimleri olacak şeriat fakültesi öğrencilerinin doğru yönlendirilmesi görev yapacakları topluma da olumlu katkılar sağlayacaktır. Tablo 26’da katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin talep edilen rehberlik ve danışmanlık konularında öğrencilere yardımcı olma durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 26. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Rehberlik Edebilme Durumu

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	8	-	212	220
		%	1,9	-	51	52,9
	Kadın	Sayı	4	-	192	196
		%	1,0	-	46,1	47,1
Toplam		Sayı	12	-	404	416
		%	2,9	-	97,1	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	10	-	334	344
		%	2,4	-	80,3	82,7
	Lisansüstü	Sayı	2	-	70	72
		%	0,5	-	16,8	17,3
Toplam		Sayı	12	-	404	416
		%	2,9	-	97,1	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	-	-	52	92
		%	-	-	26,7	26,7
	2. Sınıf	Sayı	3	-	87	90
		%	0,9	-	25,3	26,2
	3. Sınıf	Sayı	-	-	77	77
		%	-	-	22,4	22,4
	4. Sınıf	Sayı	7	-	78	85
		%	2,0	-	22,6	24,7
Toplam		Sayı	10	-	334	344
		%	2,9	-	97,1	100

¹⁸⁷ M. Emin Ay, “Rehberlik Kavramı ve İlkeleri” Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik, 3.B., edt: M. Emin Ay, Eskişehir: AÖF yay., 2013, s. 180, ss. 178-198., Turgay Gündüz, *a.g.e.*, s. 294., Bayraktar Bayraklı, *İslam’da Öğretmen/Öğrenci Münasebetleri*, 2. B., MÜİF yayınları, 1987, s. 233.

Tablo 26 incelendiğinde, katılımcı erkeklerin %51'i, kadınların %46,1'i ile lisans programlarına devam edenlerin %80,3'ü, lisansüstü programlara devam edenlerin %16,8'i öğretim üyelerinin talep edilen rehberlik ve danışmanlık konularında öğrencilere yardımcı olduğu düşüncesine katıldıklarını bildirmişlerdir. Lisans programlarından 1. sınıfa devam edenler % 26,7, 2. sınıfa devam edenler % 25,3, 3.sınıfa devam edenler % 22,4 ve 4.sınıfa devam edenler %22,6 oranında öğretim üyelerinin talep edilen rehberlik ve danışmanlık konularında öğrencilere yardımcı olduğu düşüncesine katıldıklarını belirtmişlerdir

Uzmanlar, kesin sınırlar belirlememekle birlikte yapıldığı alana göre rehberlik faaliyetlerini eğitsel, kişisel ve psikolojik problemler şeklinde tasnif etmişlerdir.¹⁸⁸ Yermuk Üniversitesi Şariat ve İslam Araştırmaları fakültesinde öğretim üyeleri tarafından yapılan rehberlik faaliyetleri daha çok eğitimle ilgili konuları kapsamaktadır. Fakültede her öğrencinin danışman hocası bulunmaktadır.¹⁸⁹ Öğrencilerin danışman hocalarından en çok yardım istedikleri konular; Fakülteye yeni başlayan öğrencilerin uyumu, derslerde işlenen konularla ilgili karşılaşılan sorunlar, alan belirleme, seçmeli dersler ve meslek tercihi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. İfade edilen danışmanlık hizmetlerinin fakültedeki öğretim üyeleri tarafından gerçekleştirilme durumu hakkında fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 26'daki verilerde erkek öğrencilerin memnuniyet durumlarının kız öğrencilere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Öğrenim durumlarına göre öğrenci görüşleri arasında ciddi farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Ancak lisans öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksektir. Araştırmanın söz konusu bulgusu alanda yapılmış bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Örneğin, öğrenci memnuniyet düzeyleri ile ilgili yürütülen bir çalışmaya göre lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerinde öğrenim gören öğrencilerin memnuniyet düzeyleri farklılaşmakta; lisans seviyesinde öğrenim görenler okul ve

¹⁸⁸ M. Emin Ay, *a.g.yer.*

¹⁸⁹ Mohammed Omari, Görüşme, (24.07.2017).

eğitimden daha fazla memnun olmaktadır.¹⁹⁰ Diğer benzer bir çalışma da, lisansüstü seviyede öğrenim görenlerin eğitim sistemi içinde uzun süre kaldığını, farklı hoca ve okullarda eğitim gördüklerini ve aldıkları eğitime karşı daha eleştirel tutum geliştirme eğiliminde olduklarını bildirmektedir.¹⁹¹

3.5.3. Öğretim Üyelerinin Verdikleri Dersin Konularına Hâkim Olma

Durumları

Yermuk Üniversitesi Şariat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde, öğretim üyelerinin girecekleri dersleri bölümlerin yönetimleri belirlemektedir. Ders dağılımları yapılırken hocaların uzmanlık alanları dikkate alınmaktadır. Ayrıca öğretim üyesinin vereceği dersle ilgi tecrübe ön planda tutulur.¹⁹² Kanaatimizce, öğrenciye göre bir hocanın derse hâkim olma durumu, öğrencinin derisi anlama, sorduğu sorulara ikna edici cevaplar alma ve hocanın öğrenci görüşlerine önem vermesi gibi konularla ilgilidir. Öğrenciler bu değerlendirmeyi yaparken hocanın bilgisine göre değil, derisi anlama durumlarına göre karar vermektedirler. Bu bağlamda öğretim üyelerinin verdikleri derslere hâkim olma durumlarıyla ilgili olarak fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 27’de katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin verdikleri dersin konularına hâkim olma durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

¹⁹⁰ Yaprak Gülcan, Yeşim Kuştepe, Ceyhan Aldemir, “Yükseköğretim ‘de Öğrenci Doyumu: Kuramsal Bir Çerçeve ve Görgül Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2002, s. 112.

¹⁹¹ Barış Erdem, Fazıl Şenol, “Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Üniversiteye İlişkin Memnuniyet Algıları: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Örneği”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 5, 2005, s. 177-196.

¹⁹² Adnan Hatatbe, Görüşme, (25.07.2017).

Tablo 27. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Verdikleri Dersin Konularına Hâkim Olma Durumları

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	4	19	197	220
		%	1,0	4,6	47,3	52,9
	Kadın	Sayı	-	4	192	196
		%	-	1,0	46,1	47,1
Toplam		Sayı	4	23	389	416
		%	1,0	5,5	93,5	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	3	21	320	344
		%	0,7	5,0	76,9	82,7
	Lisansüstü	Sayı	1	2	69	72
		%	0,2	0,5	16,8	17,3
Toplam		Sayı	4	23	389	416
		%	1,0	5,5	93,5	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	1	2	89	92
		%	0,3	0,6	25,9	26,7
	2. Sınıf	Sayı	1	3	86	90
		%	0,3	0,9	25	26,2
	3. Sınıf	Sayı	1	5	71	77
		%	0,3	1,5	20,6	22,4
	4. Sınıf	Sayı	-	11	74	85
		%	-	3,2	21,5	24,7
Toplam		Sayı	3	21	320	344
		%	0,9	6,1	93	100

Tablo 27 incelendiğinde erkeklerin %47,3'ü, kadınların %46,1'i, lisans programlarına devam edenlerin %76,9'u, lisansüstü programlara devam edenlerin %16,8'i öğretim üyelerinin verdikleri dersin konularına hâkim oldukları düşüncesine kesinlikle katıldıklarını bildirmişlerdir. Yine lisans programlarından 1. sınıfa devam edenlerin % 25,9'u, 2. sınıfa devam edenlerin %25'i, 3. sınıfa devam edenlerin %20,6'sı ile 4. sınıfa devam edenlerin %21,5'i öğretim üyelerinin müfredata hâkim olduğuna yönelik görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Erkek öğrencilerin memnuniyet durumunun kız öğrencilere nazaran daha yüksek olmasının nedenlerinden biri de öğretim üyelerinin ağırlıklı olarak erkek hocalardan oluşmasıdır. Zira erkek öğrenciler erkek hocalarla kız öğrencilere nazaran daha kolay

iletişime geçebilmekte ve özel sorunlarını daha rahat dile getirebilmektedirler. Sınıf düzeyi arttıkça rehberlik faaliyetlerinden duyulan memnuniyet düzeyi de artmaktadır. Bu durum hocalar ve öğrenciler arasında yıllar içinde daha sağlıklı ve yakın bir ilişkinin ortaya çıktığını göstermektedir. Literatürde araştırmanın bu bulgusu ile paralel sonuçlara ulaşan çalışmalar vardır. Tespit ettiğimiz bir çalışmada araştırmacılar, öğrencilerin yaşlarındaki artış ile birlikte okulu ve öğretmenleri daha iyi tanıdıkları, öğretmenlerin ise yıllar içinde öğrenciyi daha iyi tanıyarak onlarla daha güçlü ilişkiler kurduklarını bildirmişlerdir.¹⁹³

3.5.4. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Karşı Saygılı Davranma Durumları

Öğretim üyelerinin derslerde öğrencilere karşı samimi davranması nitelikli bir eğitim-öğretim faaliyeti için önemli bir husustur. Hocaların derslerde öğrencilere karşı samimi olmaları, öğrencilere kendi görüşlerini ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etme imkânı verir. Öğretim üyesi tarafından yapılan yanlış bir tavır öğrencilerin derse katılımları noktasında olumsuz sonuçlar doğurabilir.¹⁹⁴ Zira hocanın kızacağı, alay edeceği veya cezalandıracağı korkusuyla çekinen, endişelenen ve mahcup olacağını düşünen bir öğrenci derse katılım sağlayamaz. Bu eksende, Yermuk Üniversite Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğretim üyelerinin öğrencilere karşı samimi olma durumları hakkında fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 28’de katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin öğrencilere saygılı davranma durumlarına ilişkin görüşler yer almaktadır.

¹⁹³ Kemal Kayıkçı, Özlem Sayın, “Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okuldan Memnuniyet Düzeyleri”, *Milli eğitim dergisi*, C. 40, S. 2, s. 223.

¹⁹⁴ M. Şevki Aydın, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, 1.B., Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1996, s. 67.

Tablo 28. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Karşı Saygılı Davranma Durumlarına İlişkin Bulgular

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	5	5	210	220
		%	1,2	1,2	50,5	52,9
	Kadın	Sayı	4	12	180	196
		%	1,0	2,9	43,3	47,1
Toplam		Sayı	9	17	390	416
		%	2,2	4,1	93,8	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	8	14	322	344
		%	1,9	3,4	77,4	82,7
	Lisansüstü	Sayı	1	3	68	72
		%	0,2	0,7	16,4	17,3
Toplam		Sayı	9	17	390	416
		%	2,2	4,1	93,8	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	-	-	92	92
		%	-	-	26,8	26,7
	2. Sınıf	Sayı	1	2	87	90
		%	0,3	0,6	25,2	26,2
	3. Sınıf	Sayı	0	8	69	77
		%	0,0	2,3	20	22,4
	4. Sınıf	Sayı	7	4	74	85
		%	2,0	1,2	21,5	24,7
Toplam		Sayı	8	14	322	344
		%	2,3	4,1	93,1	100

Tablo 28 incelendiğinde erkeklerin %50,5'i, kadınların %43,3'ü, lisans programlarında öğrenim görenlerin %77,4'ü ve lisansüstü programlara devam edenlerin %16,4'ü öğretim üyelerinin öğrencilere karşı saygılı davrandığı yönündeki görüşe katıldıklarını bildirmişlerdir. Benzer şekilde lisans programlarından 1. sınıfa devam edenlerin %26,8'i, 2. sınıfa devam edenlerin %25,2'si, 3. sınıfa devam edenlerin %20'si ve 4.sınıfa devam edenlerin %21,5'i öğretim üyelerinin öğrencilere karşı saygılı davrandığı yönündeki görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Literatürde öğrenci-öğretmen etkileşimde saygının önemli bir unsur olduğuna yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Alanla ilgili yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin öğrencilere karşı saygı ve sevgi çerçevesinde olumlu iletişim kurmasının, öğrencilerde istendik davranış oluşturma

ihtimalini arttırdığını,¹⁹⁵ diğer benzer bir alan çalışmasında ise araştırmacılar, öğrencilere saygılı davranmasının, öğrencilerde okula yönelik olumlu memnuniyet duygusu geliştirdiğini bildirmektedir.¹⁹⁶

Tablo 28'deki verilere bakıldığında erkek öğrencilerle kız öğrencilerin görüşleri arasında ciddi bir farkın olmadığı görülür. Lisans öğrencilerinin lisansüstü öğrencilere nazaran düzeyleri daha yüksektir. Sınıf durumu açısından bakıldığında da üst sınıfların memnuniyet düzeylerinin alt sınıflara nazaran daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde lisans seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin, lisansüstü seviyedekilere göre daha fazla beklenti içinde buldukları, yıllar içinde beklentileri karşılanmadığında memnuniyet seviyelerinin de azaldığına yönelik bulgular mevcuttur. Örneğin, benzer bir alan çalışmasında ulaşılan sonuca göre, yükseköğrenim öğrencilerinin, öğrenim gördükleri süre arttıkça memnuniyet seviyelerinin azaldığını bildirmektedir. Buna göre son sınıf öğrencilerinin son sınıfa gelinceye kadar geçen süre içerisinde beklentilerinin yeterince karşılanamadığı, birinci sınıf öğrencilerinin ise henüz böylesi bir düş kırıklığı yaşamadığı ve beklentilerinin karşılanacağı umudunu taşıdıkları şeklinde yorumlanabilir.¹⁹⁷

3.5.5. Öğretim Üyelerinin Derslerde Öğrencilerin Fikirlerini Özgür Bir Şekilde Beyan Etmelerini Destekleme Durumları

Öğrencilerin, kendi fikirleriyle katılım sağlayamadıkları, sadece öğretim üyesinin aktif olduğu bir dersten verim alması güçtür. Öğretim üyesiyle birlikte öğrencilerin de fikir ve düşünceleriyle katılım sağladığı dersler öğrenciye kendisini değerli hissettirecek ve dersler tekdüzelikten çıkarılarak, hem öğrencilerin hem de hocaların daha fazla istifade edecekleri nitelikte işlenmiş olacaktır. Ayrıca öğrenciler meslek hayatlarında toplum önünde dini ya da her hangi bir konu hakkında sıkılmadan, rahatlıkla konuşma yeteneği kazanmış olacaktır. Bu anlamda Yermuk Üniversitesi

¹⁹⁵ M. Nuri Gömleksiz, Elif Cüro, "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 1, 2011, s. 121.

¹⁹⁶ Ali Ünal, Emine Ünal, "Öğretmen ve Öğrencilerin Rehber Öğretmeni Algılamalarına İlişkin Bir Durum Çalışması", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 2, 2010, s. 935.

¹⁹⁷ İdris Şahin, Yunus R. Zoraloğlu, Necla Ş. Fırat, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri, Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, C.1 7, S. 3, 2011, s. 435.

Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğretim üyelerinin, derslerde öğrencilere fikirlerini özgür bir şekilde sunma imkânı verme durumlarına dair fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 29’de katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin derslerde öğrencilerin fikirlerini özgür bir şekilde beyan etmelerini destekleme durumları yer almaktadır.

Tablo 29. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Derslerde Öğrencilerin Fikirlerini Özgür Bir Şekilde Beyan Etmelerini Destekleme Durumları

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	9	14	197	220
		%	2,2	3,4	47,3	52,9
	Kadın	Sayı	4	24	168	196
		%	1,0	5,8	40,4	47,1
Toplam		Sayı	13	38	365	416
		%	3,2	9,1	87,7	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	11	32	301	344
		%	2,6	7,7	72,3	82,7
	Lisansüstü	Sayı	2	6	64	72
		%	0,4	1,4	15,4	17,3
Toplam		Sayı	13	38	365	416
		%	3,2	9,1	87,7	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	1	10	81	92
		%	0,3	2,9	23,6	26,7
	2. Sınıf	Sayı	2	8	80	90
		%	0,6	2,3	23,2	26,2
	3. Sınıf	Sayı	1	8	68	77
		%	0,3	2,3	19,8	22,4
	4. Sınıf	Sayı	7	6	72	85
		%	2,0	1,7	21,0	24,7
Toplam		Sayı	12	32	301	344
		%	3,2	9,3	87,5	100

Buna göre tablo 29 incelendiğinde erkeklerin %47,3’ü, kadınların ise %40,4’ü lisans programlarına devam edenlerin %72,3’ü ile lisansüstü programlarına devam edenlerin %15,4’ü ve lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeyindeki öğrencilerin %87,5’i öğretim üyelerinin derslerde öğrencilerin fikirlerini özgür bir şekilde beyan etmelerini desteklediği yönündeki görüşe katıldıklarını bildirmişlerdir.

Veriler incelendiğinde erkek öğrencilerim memnuniyet durumunun bayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülür. Lisans öğrencileri ile lisansüstü öğrencilerinin görüşleri arasında ciddi bir fark vardır. Lisans öğrencilerinin memnuniyet durumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ürdün’de bulunduğumuz süre içerisinde katıldığımız derslerin tümünde öğrencilerin derslere sıkça katılım sağladıklarını müşahade ettik. Hatta öğrenciler dersi veren öğretim üyesinin görüşlerine katılmasa bile bunu açık bir şekilde ifade edebilmektedir. Literatürde öğrencilerin açık bir şekilde görüşlerini ifade etmesinin gerek öğrenmeye, gerek öğrencinin okula yönelik tutumuna olumlu yönde katkı sağladığını bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinin memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmaya göre, öğretmenlerin derslerde öğrencileri dinlemesi ve onlara söz hakkı vermesinin önemli olduğu, derslere öğrenci katılımının sağlandığı okullarda öğrenci memnuniyetinin de kayda değer oranda arttığı bildirilmektedir.¹⁹⁸

3.5.6. Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Adil Davranma Durumu

Öğretim üyelerinin derslerde dikkat etmesi gereken önemli hususlardan biri de öğrencilere karşı adaletli davranmasıdır. Öğrenciler, sınıf ortamında pozitif ayrımcılık yapıldığını görürlerse bu durum eğitim kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Öğretim üyelerinin öğrencilere karşı davranışlarında, öğrencilerin söz hakkı isteme durumlarında, ölçme ve değerlendirmede adil bir tavır sergilemesi öğrencilerde bir güven duygusu oluşturur. Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğretim üyelerinin öğrencilere karşı adil davranma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 30’da katılımcı görüşlerine göre öğretim üyelerinin öğrencilere adil davranma durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

¹⁹⁸ Gönül Özgür, Aysun B. Gümüş, Banu Durdu, “ Evde ve Yurtta Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 29.

Tablo 30. Katılımcı Görüşlerine Göre Öğretim Üyelerinin Öğrencilere Adil Davranma Durumu

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	13	50	92	220
		%	3,1	12,0	37,7	52,9
	Kadın	Sayı	10	34	152	196
		%	2,4	8,2	36,5	47,1
Toplam		Sayı	23	84	309	416
		%	5,5	20,2	74,3	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	19	70	255	344
		%	4,6	16,8	61,3	82,7
	Lisansüstü	Sayı	4	14	54	72
		%	1,0	3,4	12,9	17,3
Toplam		Sayı	23	84	309	416
		%	5,5	20,2	74,3	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	6	20	66	92
		%	1,7	5,8	19,1	26,7
	2. Sınıf	Sayı	4	16	70	90
		%	1,2	4,7	20,4	26,2
	3. Sınıf	Sayı	2	22	53	77
		%	0,6	6,4	15,4	22,4
	4. Sınıf	Sayı	7	12	32	85
		%	2,0	3,5	19,2	24,7
Toplam		Sayı	19	70	255	344
		%	5,5	20,3	74,2	100

Tablo 30'a göre kadınların %36,5'i ile erkeklerin %37,7'si, lisans programlarına devam edenlerin %61,3'ü ve lisansüstü programlara devam edenlerin %12,9'u; lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %74,2'si öğretim üyelerinin öğrencilere adil davranma durumuna ilişkin görüşe katıldıklarını beyan etmişlerdir. Tablo 30'daki veriler incelendiğinde bayan öğrencilerin memnuniyet durumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülür. Literatürde kadınlar ve erkeklerin etik ve adilane davranışları algılama biçimlerinin anlamlı olarak farklılaştığına yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan uygulamalı bir çalışma, kadınların, günlük yaşamda karşılaştıkları etik ve hukuki ikilemlere ve sorunlara erkeklere göre daha fazla oranda hassasiyet gösterdiğini

bildirmektedir.¹⁹⁹ Tablo 30'dan hareketle lisans ve lisansüstü öğrencilerin görüşleri arasında ciddi bir fark olduğu anlaşılmıştır. Lisansüstü öğrencilerin lisans öğrencilerine göre daha az memnun oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanında sınıf durumuna göre öğrenci görüşleri arasında ciddi bir farkın olmadığı görülmektedir. Araştırmanın söz konusu bulgusu literatür ile benzerlik göstermektedir. Literatürdeki benzer çalışmalarda araştırmacılar, eğitim süresi arttığında öğrenci memnuniyetinin azaldığını, öğrencilerin memnun olmama nedenlerinin temelde yaşamlarında aynı arkadaşlar ve öğretmenlerle zaman geçirmekten sıkılmaları olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, aynı okul içinde ve sürekli aynı öğretmenle karşılaşan öğrencilerin, derslerde sıkıldıklarını, öğretmenlerin adil değerlendirme yapacaklarına ilişkin beklentilerinin azaldığını ve öğretimin sıradanlığını eleştirdikleri bildirilmiştir.²⁰⁰

3.5.7. Derslerin Toplumda Karşılaşılan Problemlerin Çözümüne Katkı Sağlama Durumu

İhtiyaçlar, bireylerin duygu ve düşüncelerini etkilediği gibi, toplumun siyasi, ekonomik, hukuki, dini ve eğitim yapılanmalarını da şekillendirmektedir. Bu nedenle eğitim kurumları toplumun ihtiyaçlarını karşılayıp yaşanan problemlere çözüm ürettikleri sürece varlıklarını sürdürebilirler.²⁰¹ Yüksek din öğretimi kurumlarından mezun olacak öğrencilerin, toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek donanıma sahip olması gerekir. Bu durum Ürdün'deki şeriat fakültelerinin hedeflerinde; “Şeri İlimlerde yetkin, toplumun sorunları üzerinde düşünen, insanların fikri, sosyal, eğitim ve davet alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılayabilen araştırmacılar yetiştirmek” şeklinde açıkça ifade edilmiştir. Bu bakımdan Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde verilen eğitimin toplumda karşılaşılan problemlerin çözümüne katkı sağlama durumu ile ilgili fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

¹⁹⁹ İbrahim Sani Mert, *Düşünme Stilleri ve Etik Algı Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama.*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi) Ankara, 2003, s. 39.

²⁰⁰ Reha Saydan, “Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İ.İ.B.F. Örneği” *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, 2008, s. 76.

²⁰¹ Ramazan Buyrukçu, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması problemi” *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta: SDÜ, 2004, s. 509.

Tablo 31’de katılımcı görüşlerine göre derslerin toplumda karşılaşılan problemlerin çözümüne katkı durumuna ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 31. Katılımcı Görüşlerine Göre Derslerin Toplumda Karşılaşılan Problemlerin Çözümüne Katkı Durumuna İlişkin Bulgular

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	9	26	185	220
		%	2,2	6,3	44,5	52,9
	Kadın	Sayı	12	7	177	196
		%	2,9	1,7	24,5	47,1
Toplam		Sayı	21	33	362	416
		%	5,2	7,9	87,0	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	19	29	296	344
		%	4,5	7,0	71,1	82,7
	Lisansüstü	Sayı	2	4	66	72
		%	0,4	1,0	15,9	17,3
Toplam		Sayı	21	33	362	416
		%	5,1	7,9	87	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	7	5	80	92
		%	2,1	1,5	23,3	26,7
	2. Sınıf	Sayı	4	7	79	90
		%	1,2	2,0	23,0	26,2
	3. Sınıf	Sayı	4	11	62	77
		%	1,2	3,2	18,0	22,4
	4. Sınıf	Sayı	4	6	75	85
		%	1,2	1,7	21,8	24,7
Toplam		Sayı	19	29	296	344
		%	5,6	8,4	86,0	100

Tablo 31’e göre erkeklerin %44,5’i, kadınların %24,5’i; lisans programlarına devam eden öğrencilerin %71,1’i ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %15,9’u ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %86’sı fakültede yer alan derslerin toplumda karşılaşılan problemlerin çözümüne katkı sağlayacağı görüşüne katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Verilerde erkek öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin bayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrenciler, fakültede verilen eğitimin toplumun karşılaştığı problemlerin çözümüne dair olumlu katkıları olduğunu düşünmektedir. Araştırmanın söz konusu bulgusu, literatürdeki çeşitli araştırmalar ile benzerlik göstermektedir. Örneğin öğrencilerin üniversite hakkındaki görüşlerini tespit etmeye

çalışan bir alan çalışmasında araştırmacılar, üniversitede okutulan derslerin, topluma hizmet eden ve toplumun çeşitli sorunlarına yönelen bir çeşitlilikte sunulmasının öğrencilerde okula yönelik olumlu tutum geliştirdiğini; toplumun sorunlarına eğilen bir üniversite eğitiminden öğrencilerin büyük bölümünün memnun olduğunu bildirmektedir.²⁰² Diğer benzer bir alan çalışmasında ise araştırmacı, toplumda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin pratik uygulamalar öneren derslere erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerden daha fazla ilgi ve özen gösterdiklerini bildirmiştir.²⁰³

3.5.8. Derslerle İlgili Farklı Kaynaklara Ulaşımına İlişkin Bulgular

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde her öğretim üyesi dönem başında öğrencileri ders hakkında bilgilendirmektedir. Derste takip edilecek materyallerin yanı sıra öğrencilere o dersle ilgili faydalanabilecekleri kitap ve makale listesi verilir.²⁰⁴ Öğrenciler bu materyalleri üniversitenin kütüphanesinden, dersin hocasından ya da kitapçılardan temin edebilirler. Bu açıdan konuyla ilgili olarak fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 32’de katılımcıların, derslerle ilgili farklı materyal ve kaynaklara ulaşımına ilişkin bulgular yer almaktadır.

²⁰² C. Ergin Ekinci, Berrin Burgaz, “Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Bazı Akademik Hizmetlere İlişkin Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.33, 2007, ss. 120-122.

²⁰³ Reha Saydan, “Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİB. Fakültesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, s. 71, ss. 63-79.

²⁰⁴ Adnan Hatatbe, Görüşme, (25.07.2017)

Tablo 32. Katılımcıların, Derslerle İlgili Farklı Materyal ve Kaynaklara Ulaşımına İlişkin Bulgular

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	7	57	156	220
		%	1,7	13,7	37,5	52,9
	Kadın	Sayı	2	39	155	196
		%	0,5	9,4	37,3	47,1
Toplam		Sayı	9	96	311	416
		%	2,2	23,1	74,7	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	7	80	257	344
		%	1,7	19,2	61,8	82,7
	Lisansüstü	Sayı	2	16	54	72
		%	0,5	3,8	13,0	17,3
Toplam		Sayı	9	96	311	416
		%	2,2	23,1	74,7	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	1	22	69	92
		%	0,3	6,4	20,0	26,7
	2. Sınıf	Sayı	2	18	70	90
		%	0,6	5,2	20,4	26,2
	3. Sınıf	Sayı	1	21	55	77
		%	0,3	6,1	16,0	22,4
	4. Sınıf	Sayı	3	19	63	85
		%	0,9	5,5	18,3	24,7
Toplam		Sayı	7	80	219	344
		%	2,0	23,3	74,7	100

Tablo 32'e göre erkeklerin %37,5'i, kadınların %37,3'ü; lisans programlarına devam eden öğrencilerin %61,8'i ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %13'ü ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %74,7'si derslerle ilgili farklı materyal ve kaynaklara rahatlıkla ulaşılabilirdiği yönündeki görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Verilere göre erkek öğrencilerin memnuniyet düzeyi bayan öğrencilere göre daha yüksektir. Sınıf düzeyinde ki verilere bakıldığında en yüksek memnuniyet düzeyi %20,4 ile ikinci sınıf öğrencilerindedir. Lisan ve lisansüstü öğrencilerinin görüşleri arasında ciddi bir fark görülmektedir. Fakülte öğrencilerinin genel olarak derslerle ilgili farklı kaynak ve materyallere ulaşma nokta ciddi sorunlar yaşamadıkları görülmektedir. Literatürde öğrencilerin derslerde önerilen kaynaklara ulaşma durumları ile okul veya

öğretmenlerden memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen farklı araştırmalar bulunmaktadır. Benzer bir alan çalışmasında araştırmacılar, öğrencilerin farklı materyal ve kaynaklara ulaşma imkânı sağlayan bir eğitimden memnun olduklarını belirtmiştir.²⁰⁵

3.5.9. Derslerin İstihdam Alanlarıyla Uyumlu Olma Durumu

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi fakültede öğrenciler 2. sınıftan sonra bölüm tercihi yapmak zorundadır. Her bölümün kendine ait zorunlu ve seçmeli alan dersleri bulunmaktadır. Yermük Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin tüm bölümlerinde ders programları ve içerikleri temel İslami bilimler alanına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu derslerin fakülteden mezun olacak öğrencilere mesleklerini icra ederken ne derecede katkı sunacağını, istihdam alanları ve fakülte programına bakarak değerlendirmek gerekir. Fakülteden mezun olacak öğrencilerin istihdam alanları şunlardır:

- Terbiye ve Talim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında ve özel okullarda öğretmenlik.
- Evkaf Bakanlığı bünyesinde imamlık, vaizlik, Kur'an kursu öğreticiliği.
- Askeri birimlerde müftülük, manevi danışmanlık, vaizlik, imamlık.
- Emniyet Müdürlüğü birimlerinde müftülük, manevi danışmanlık, vaizlik, imamlık.
- Şeri Mahkemelerde kâtiplik ve kadılık.
- Ürdün Fetva Dairesi bünyesinde müftülük ve vaizlik.
- Aile Bakanlığı bünyesinde manevi danışmanlık ve rehberlik.
- Özel sektör: özel bankalarda ve ticari şirketlerde İslam ekonomisi danışmanlığı.

Fakülte programında yer alan derslerin yukarıda belirtilen istihdam alanlarıyla uyumlu olma durumu hakkında öğrencilerin görüşleri alınmıştır.

Tablo 33'te öğretim programındaki derslerin mezuniyet sonrası istihdam alanlarıyla uyumlu olması ile ilgili katılımcı görüşleri yer almaktadır.

²⁰⁵ Barış Kantoğlu, Orhan Torkul, Remzi Altunışık, "E-Öğrenmede Öğrenci Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Model Önerisi", *Business Economics Research Journal*, C. 4, S. 1, 2013, s. 139.

Tablo 33. Öğretim Programındaki Derslerin Mezuniyet Sonrası İstihdam Alanlarıyla Uyumlu Olması İle İlgili Katılımcı Görüşleri

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	6	64	150	220
		%	1,5	15,4	36,0	52,9
	Kadın	Sayı	12	47	137	196
		%	2,9	11,3	32,9	47,1
Toplam		Sayı	18	111	287	416
		%	4,3	26,7	69,0	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	15	89	240	344
		%	3,6	21,4	57,7	82,7
	Lisansüstü	Sayı	3	22	47	72
		%	0,7	5,3	11,3	17,3
Toplam		Sayı	18	111	287	416
		%	4,3	26,7	69,0	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	6	30	56	92
		%	1,8	8,7	16,3	26,7
	2. Sınıf	Sayı	5	22	63	90
		%	1,5	6,4	18,3	26,2
	3. Sınıf	Sayı	3	21	53	77
		%	0,9	6,1	15,4	22,4
	4. Sınıf	Sayı	1	16	68	85
		%	0,3	4,7	19,7	24,7
Toplam		Sayı	15	89	240	344
		%	4,3	25,9	69,8	100

Tablo 33'e göre erkeklerin %36'sı, kadınların %32,9'u; lisans programlarına devam eden öğrencilerin %57,7'si ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %11,3'ü ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %69,8'i öğretim programındaki derslerin mezuniyet sonrası istihdam alanlarıyla uyumlu olduğu yönündeki görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Verilere göre derslerin istihdam alanlarıyla uyumluluğuna dair erkek öğrencilerin memnuniyet düzeyi bayan öğrencilere göre daha yüksektir. Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin görüşleri arasında ciddi bir fark yoktur. Anket formunu dolduran öğrencilerin %50,6'sı derslerin istihdam alanlarıyla uyumlu olduğu görüşüne katılmaktadır. Öğrenci memnuniyetini etkileyen önemli olgulardan biri olan istihdam, literatürdeki farklı araştırmalara konu olmuştur. Konuyla ilgili uygulamalı bir

çalışmasında araştırmacılar, istihdam alanı geniş olan bölümlerde okuyan öğrencilerin daha memnun olduğunu, gelecekte istihdam edilme ihtimali düşük olan bölümlerde okuyan öğrencilerin ise bireysel özgüvenlerinin düşük olduğu ve aldıkları eğitimden memnun olmadıklarını belirtmektedir.²⁰⁶ Benzer diğer bir çalışmada ise araştırmacılar, çalışma hayatında erkek öğrencilerin kadınlara göre daha aktif olduğunu ve istihdama yönelik derslere kadınlara göre daha fazla ilgi gösterdiklerini; gelecekte istihdam imkânını artıran derslerden daha fazla memnun olduklarını bildirmektedirler.²⁰⁷

3.5.10. Derslerin Hedefleri ve İçeriklerinin Açık Şekilde Belirtilmesi

Durumu

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğretim üyeleri, derste işlenecek haftalık konular, derslerin içerikleri, hedefleri ve eğitsel kazanımları, dersin konuları ile ilgili farklı materyaller gibi konularda öğrencileri bilgilendirirler. Bu bilgiler ayrıca fakültenin internet sitesinde detaylı bir şekilde yer almaktadır.²⁰⁸ Derslerin içerikleri ve hedeflerinin öğrencilere yeterli düzeyde açıklanma durumuna dair fakülte öğrencilerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 34’te öğretim programındaki derslerin hedefleri ve içeriklerinin açık şekilde belirtilmesine ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

²⁰⁶ Mehmet Şeremet, “Denizcilik Programlarının İstihdam Boyutunun Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 6, S. 2, 2016, s. 264.

²⁰⁷ Adnan Akşit, Veli R. Kalfa, Bülent Arpat, “Bir İşveren-Öğrenci Buluşması Modeli–Meslek Yüksekokullarında İşbaşı Eğitimi Programında Öğrenci Algılarının Belirlenmesi: Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı, ed., Murat Ercan, Ali Ayata, *Bilecik, B.Ş.E.Ü. Yayınları*, 2016, s. 1106, ss. 1099-1108.

²⁰⁸ Câmîiatu'l-Yermuk, Külliyyetü'ş-Şeria ve Dirâset İslamiye, *Hittatu'd-Dirâsiyye*, http://admreg.yu.edu.jo/index.php?option=com_docman&task=cat, (15.04.2018).

Tablo 34. Öğretim Programındaki Derslerin Hedefleri ve İçeriklerinin Açık Şekilde Belirtilmesine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	10	40	170	220
		%	2,4	9,6	40,8	52,9
	Kadın	Sayı	8	31	157	196
		%	1,9	7,5	37,7	47,1
Toplam		Sayı	18	71	327	416
		%	4,3	17,1	78,6	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	14	60	270	344
		%	3,4	14,4	64,9	82,7
	Lisansüstü	Sayı	4	11	57	72
		%	1,0	2,6	13,7	17,3
Toplam		Sayı	18	71	327	416
		%	4,3	17,1	78,6	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	3	11	78	92
		%	0,9	3,2	22,7	26,7
	2. Sınıf	Sayı	4	16	70	90
		%	1,2	4,7	20,3	26,2
	3. Sınıf	Sayı	1	12	64	77
		%	0,3	3,5	18,6	22,4
	4. Sınıf	Sayı	6	21	58	85
		%	1,7	6,1	16,9	24,7
Toplam		Sayı	14	60	170	344
		%	4,1	17,4	78,5	100

Tablo 34 incelendiğinde erkeklerin %40,8'i, kadınların %37,7'si; lisans programlarına devam eden öğrencilerin %64,9'u ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %13,7'si ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %78,5'i öğretim programındaki derslerin hedefleri ve içeriklerinin açık şekilde belirtilmesine ilişkin görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo verilerine göre bayan öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Lisans ve lisansüstü öğrencilerin görüşleri arasında ciddi farklılık bulunmaktadır. Genel olarak ilgili soruya cevap veren öğrencilerin %78,5 gibi yüksek bir kısmı derslerin hedefleri ve içerikleri hakkında yeteri kadar bilgilendirildikleri görüşüne katılmışlardır.

3.5.11. Programındaki Zorunlu Ders Sayısının Yeterli Olma Durumu

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin programındaki zorunlu dersleri 12 kredi üniversite, 24 kredi fakülte, 48 kredi bölüm, 21 kredi kısım olmak üzere toplam 141 kredidir.²⁰⁹ Üniversitenin ve fakültenin ortak dersleri fakültenin bölümlerinde okuyan tüm öğrenciler için zorunludur. Bölümlerin programındaki dersler ağırlıklı olarak fıkıh ve Usûlü'd-din alanlarında yoğunlaşmaktadır. Fakülte programında yer alan zorunlu ders sayılarının yeterli düzeyde olup olmadığına ilişkin öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Tablo 35'te öğretim programındaki zorunlu ders sayısının yeterliliğine ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

Tablo 35. Öğretim Programındaki Zorunlu Ders Sayısının Yeterliliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	26	40	154	220
		%	6,2	9,6	37,0	52,9
	Kadın	Sayı	12	38	146	196
		%	2,8	9,1	35,1	47,1
Toplam		Sayı	38	78	300	416
		%	9,2	18,8	72,1	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	30	65	249	344
		%	7,2	15,6	59,9	82,7
	Lisansüstü	Sayı	8	13	51	72
		%	1,9	3,1	12,3	17,3
Toplam		Sayı	38	78	300	416
		%	9,2	18,8	72,1	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	12	15	65	92
		%	3,5	4,4	18,9	26,7
	2. Sınıf	Sayı	9	14	67	90
		%	2,6	4,1	19,5	26,2
	3. Sınıf	Sayı	2	12	63	77
		%	0,6	3,5	18,4	22,4
	4. Sınıf	Sayı	5	24	54	85
		%	2,1	7,0	15,7	24,7
Toplam		Sayı	30	65	249	344
		%	8,7	18,9	72,4	100

Tablo 35'e göre erkeklerin %37'si, kadınların %35,1'i lisans programlarına devam eden öğrencilerin %55,9'u ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin

²⁰⁹ Bkz. Tablo 9.

%12,3'ü ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %72,4'ü öğretim programındaki zorunlu ders sayısının yeterliliğine ilişkin görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Verilere göre zorunlu derslerin yeterli düzeyde olduğuna dair erkek öğrencilerin memnuniyet durumları bayan öğrencilere oranla daha yüksektir. Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin görüşleri arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak öğrenciler programda yer alan zorunlu ders sayılarının yeterli olduğunu düşünmektedirler.

3.5.12. Seçmeli Ders Sayılarının Yeterlilik Durumu

Seçmeli dersler, öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda daha fazla derinleşmesini sağlamanın yanı sıra farklı alanlardaki yeteneklerini geliştirmelerine de yardımcı olan dersler olarak tanımlanmaktadır. Bu dersler, öğrencilerin farklı düzeylerde ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak açısından büyük öneme sahiptir.²¹⁰

Yermük Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde 132 kredilik toplam ders kredisinin 15'i üniversite seçmeli, 12'si ise kısım seçmeli dersleri olmak üzere toplam 27'dir.²¹¹ Üniversite seçmeli derslerini öğrenciler başka bir fakülteden almak zorundalar. Sunulan 15 kredilik 5 ders dört farklı fakülteye aittir. Böylece öğrenciler istedikleri alanda ilgili dersleri yine ilgili fakültenin hocalarından alabilmektedirler. Kısım seçmeli derslerinin tamamı fakülteye aittir. Seçmeli derslerin çoğu fakülte bünyesindeki başka bölümlere aittir. Fakülteadaki seçmeli derslerin yeterli sayıda olup olmadığına dair öğrencilerin görüşleri alınmıştır.

Tablo 36'da öğretim programındaki seçmeli ders sayısının yeterliliğine ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

²¹⁰ Adem Korukçu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Seçmeli Ders Tercihlerini Etkileyen Faktörler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 10, No. 23, 2012, s. 158.

²¹¹ Bkz. Tablo: 9.

Tablo 36. Öğretim Programındaki Seçmeli Ders Sayısının Yeterliliğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	36	53	131	220
		%	8,6	12,7	31,5	52,9
	Kadın	Sayı	24	47	125	196
		%	5,7	11,3	30,1	47,1
Toplam		Sayı	60	100	256	416
		%	14,5	24,0	61,5	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	52	86	206	344
		%	12,5	20,7	49,5	82,7
	Lisansüstü	Sayı	8	14	50	72
		%	1,9	3,4	12	17,3
Toplam		Sayı	60	100	256	416
		%	14,5	24,0	61,5	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	20	23	49	92
		%	5,8	6,7	14,3	26,7
	2. Sınıf	Sayı	13	21	56	90
		%	3,8	6,1	16,2	26,2
	3. Sınıf	Sayı	14	17	36	77
		%	4,1	4,9	13,4	22,4
	4. Sınıf	Sayı	5	25	55	85
		%	1,5	7,3	16,0	24,7
Toplam		Sayı	52	86	206	344
		%	15,5	25,0	59,8	100

Tablo 36’da görüldüğü üzere erkeklerin %31,5’i, kadınların %30,1’i, lisans programlarına devam eden öğrencilerin %49,5’i ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %12’si ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %59,8’i öğretim programındaki seçmeli ders sayısının yeterliliğine ilişkin görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 36’daki verilere göre bayan öğrencilerin programdaki seçmeli derslere dair memnuniyet düzeyleri erkek öğrencilere göre biraz daha yüksektir. Lisans ve lisan üstü öğrencilerinin görüşleri arasında ciddi bir farklılık olduğu görülmektedir. Programdaki seçmeli derslerin oranı %20,4’tür. Öğrencilerin genel olarak bu orandan memnun oldukları sonucu çıkmaktadır. Üniversitenin seçmeli derslerle ilgili olarak öğrencilere farklı fakültelerden ders alabilme imkânı vermesinin memnuniyet düzeylerini artırdığı sonucuna ulaşılabilir. Literatürde araştırmamızda elde ettiğimiz

sonuçla paralellik gösteren çalışmalar vardır. Örneğin Korukçu, sınıf düzeyi arttıkça memnuniyet durumlarının azalmasının son sınıftaki öğrencilerin beklentilerinin çok fazla olmamasına bağlı olduğunu bildirmiştir.²¹²

3.5.13. Eğitim Kalitesinden Memnuniyet Durumu

Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin memnun edilebilmesi kaliteli bir eğitim ve yönetim anlayışı ile mümkündür. Eğitim kurumlarında yürütülen faaliyetlerin istenen düzeyde uygulandığını anlamak için öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin beklentilerinin karşılanma düzeyi, memnuniyet veya memnuniyetsizliklerini ortaya koyacağı ve beklentilerinin karşılandığı oranda da okul memnuniyetlerinin artacağı düşünülmektedir. Öğrenci değerlendirmeleri kaliteli eğitim verilip verilmediğini değerlendirmede tek bilgi kaynağı olmamakla birlikte yararlı bilgiler sağlar ve öğretimin kalitesini gösteren diğer pek çok göstergeden daha geçerli ve güvenilirlerdir. Çünkü öğrenciler bu sürecin doğrudan alıcısı ve yararlanıcısı konumundadır. Eğitim faaliyetlerini değerlendirme ve öğrenmenin/öğretimin niteliğini belirleme yoluyla ve hizmetlerden yararlananların görüşlerine dayalı olarak verimliliğini ispat etmeye yönelik üniversiteler için bu tür değerlendirmeler önemli bir veri kaynağıdır.²¹³ Bu bağlamda Yermük Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerinin genel olarak memnuniyet düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 37’de eğitim kalitesinden memnuniyete ilişkin katılımcı görüşleri yer almaktadır.

²¹² Korukçu, a.g.m., s. 169.

²¹³ C. Ergin Ekinci, Berrin Burgaz, “Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Bazı Akademik Hizmetlere İlişkin Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 33, 2007, ss. 121-122.

Tablo 37. Eğitim Kalitesinden Memnuniyete İlişkin Katılımcı Görüşleri

Değişkenler			Katılımcı Görüşleri			
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Sayı	23	36	161	220
		%	5,5	8,7	38,7	52,9
	Kadın	Sayı	17	29	150	196
		%	4,1	7,0	36,1	47,1
Toplam		Sayı	40	65	311	416
		%	9,6	15,6	74,8	100
Öğrenim	Lisans	Sayı	36	57	251	344
		%	8,7	13,7	60,4	82,7
	Lisansüstü	Sayı	4	8	60	72
		%	1,0	1,9	14,4	17,3
Toplam		Sayı	40	65	311	416
		%	9,6	15,6	74,8	100
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	Sayı	9	18	65	92
		%	2,6	5,2	18,9	26,7
	2. Sınıf	Sayı	7	13	70	90
		%	2,0	3,8	20,4	26,2
	3. Sınıf	Sayı	9	15	53	77
		%	2,6	4,4	13,5	22,4
	4. Sınıf	Sayı	11	11	63	85
		%	3,2	3,2	18,3	24,7
Toplam		Sayı	36	57	251	344
		%	10,5	16,6	73,0	100

Tablo 37’de görüldüğü üzere erkeklerin %38,7’i, kadınların %36,1’i; lisans programlarına devam eden öğrencilerin %60,4’ü ve lisansüstü programda yer alan öğrencilerin %14,4’ü ile lisans programlarına devam eden tüm sınıf düzeylerindeki öğrencilerin %73’ü fakültede sunulan eğitim kalitesinden memnun olduklarına ilişkin olumlu görüş bildirmişlerdir. Genel olarak fakültede sunulan eğitime ilişkin memnuniyet (katılıyorum seçeneğine verilen cevapların toplamı) %87,4 düzeyindedir.

Yapılan anket uygulamasında yer alan maddelerden 6 tanesi (1-6. maddeler) öğretim üyeleri, 9 tanesi (7-13. maddeler) ise öğretim programı ve derslerle ilgilidir. Söz konusu iki boyut 13 maddelik anketi oluşturmaktadır. Katılımcıların, öğretim üyeleri ile program ve derslere ilişkin görüşlerinin cinsiyet, eğitim durumu ve sınıf düzeyine göre farklılaşma derecesi Tablo 38 ve 39’da belirlenmiştir.

Tablo 38. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Memnuniyet Algı Düzeyleri

Alt Boyutlar	Değişkenler	Kategoriler	Say. (N)	Ort. (X)	Stan. Sapma	Farklılaşma Derecesi (t)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Öğretim Üyeleri	Cinsiyet	Erkek	220	2,05	,193	,221	,825
		Kadın	196	2,04	,183		
	Eğitim Durumu	Lisans	344	2,05	,189	,023	,982
		Lisansüstü	72	2,04	,187		
Program ve Dersler	Cinsiyet	Erkek	220	2,43	,294	,491	,624
		Kadın	196	2,42	,225		
	Eğitim Durumu	Lisans	344	2,43	,266	,382	,704
		Lisansüstü	72	2,42	,255		
Genel Memnuniyet Algısı	Cinsiyet	Erkek	220	2,24	,243	,405	,942
		Kadın	196	2,23	,204		
	Eğitim Durumu	Lisans	344	2,24	,227	,345	,648
		Lisansüstü	72	2,23	,224		

Tablo 38'e göre katılımcıların cinsiyetleri ile öğretim üyeleri ve program ve derslere ilişkin memnuniyet algıları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(415)}=0,405$; $p>.05$]. Öğretim üyelerine ilişkin görüşlerin yer aldığı boyutta kadınların ($\bar{X}=2,04$), erkeklere oranla öğretim üyelerine ilişkin memnuniyet algıları ($\bar{X}=2,05$) daha düşüktür. Program ve dersler boyutunda ise erkekler ($\bar{X}=2,43$) kadınlara göre ($\bar{X}=2,42$) daha yüksek bir memnuniyet algısına sahiptirler. Genel memnuniyet algısında kadınlar ($\bar{X}=2,23$), erkeklere göre ($\bar{X}=2,24$) daha düşük düzeyde memnuniyet algısına sahiptirler. Benzer şekilde katılımcıların öğrenim gördükleri eğitim seviyesi (öğrenim durumu) ile öğretim üyeleri ve program ve derslere ilişkin memnuniyet algıları arasında anlamlı bir değişim söz konusu değildir [$t_{(415)}=0,345$; $p>.05$]. Öğretim üyelerine ilişkin görüşlerin yer aldığı boyutta lisans eğitimine devam edenlerin ($\bar{X}=2,05$), lisansüstü eğitimlerine devam edenlere göre ($\bar{X}=2,04$) öğretim üyelerine ilişkin öğrencilerin memnuniyet algıları daha yüksektir. Program ve dersler boyutunda da lisans öğrenimine devam edenlerin ($\bar{X}=2,43$) lisansüstü öğrenime devam edenlere göre ($\bar{X}=2,42$) daha yüksek bir memnuniyet algısına sahip olduğu görülmektedir. Genel memnuniyet algısı ise lisansüstü öğrenimine devam edenlerde ($\bar{X}=2,23$), lisans öğrenimlerine devam edenlere göre ($\bar{X}=2,24$) daha düşük düzeydedir.

Tablo 39. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Memnuniyet Düzeyleri

Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	Sayı (N)	Ortalama (X)	Standart Sapma	Farklılaşma Derecesi (F)	Anlamlılık Düzeyi	
Öğretim Üyeleri	1	1. Sınıf	92	2,03	,148	2,181	,090
	2	2. Sınıf	90	2,04	,170		
	3	3. Sınıf	77	2,10	,194		
	4	4. Sınıf	85	2,03	,232		
	Toplam		344	2,05	,189		
Program ve Dersler	1	1. Sınıf	92	2,40	,242	1,141	,332
	2	2. Sınıf	90	2,41	,251		
	3	3. Sınıf	77	2,43	,298		
	4	4. Sınıf	85	2,47	,274		
	Toplam		344	2,43	,266		
Genel Memnuniyet Algısı	1	1. Sınıf	92	2,21	,154	1,955	,248
	2	2. Sınıf	90	2,23	,165		
	3	3. Sınıf	77	2,26	,201		
	4	4. Sınıf	85	2,25	,122		
	Toplam		344	2,24	,189		

Tablo 39 incelendiğinde, lisans düzeyindeki katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf düzeyi ile genel memnuniyet algılarının anlamlı olarak değişmediği görülmektedir [$F_{(3;340)} = 1,955$; $p > .05$]. Sınıf düzeyi, öğretim üyeleri ile program ve dersler boyutlarında da anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$). Genel memnuniyet algısının, sınıf düzeyi değişkeninin tüm alt kategorilerindeki farklılaşması incelendiğinde 3. sınıfa devam edenlerin ($\bar{X}=2,26$), diğer sınıflara devam eden katılımcılara göre daha fazla memnuniyet düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte memnuniyetteki artışın, sınıf düzeyi yükseldikçe arttığına yönelik bir bulgu da söz konusudur.

SONUÇ

Ürdün’de yükseköğretimde din eğitimi yapısını incelediğimiz bu araştırmada, Ürdün’ün genel eğitim sistemi ve yüksek din öğretimi kurumları olan Şeriat fakültelerinin tarihi arka planı, mevcut durumu, programları ve müfredat yapısı ele alınmış, Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinin eğitsel unsurları incelenmiştir.

Jeopolitik yapısı ile önemli bir Ortadoğu ülkesi olan Ürdün Devleti bir krallık olmasına rağmen, ülkede yasama, yürütme ve yargı gibi kuvvetler ayrılığı sistemi geçerlidir. Buna rağmen anayasal olarak kralın geniş yetkileri bulunmaktadır. Ürdün’ün parlamento yapısı temsilciler ve senato olmak üzere iki guruptan oluşmaktadır. Temsilciler meclisi halk tarafından seçilen üyelere, Senato ise kralın atadığı üyelere oluşur.

Ürdün anayasasında “devletin dini İslam’dır” ibaresi yer alsa dahi devlet kurumlarının yapısı ve işleyişi İslami bir nitelik taşımamaktadır. Yani ülke şeri kanunlarla yönetilmemektedir. Ülkede bulunan şeri mahkemelerin alanı evlenme, boşanma ve miras gibi konularla sınırlıdır. Şeri mahkemelerde genellikle Hanefi fıkhı ve Osmanlı medeni kanunu olan mecelle referans alınmaktadır. Diğer konular ise Ürdün medeni hukuk sisteminin alanına girmektedir.

Ürdün halkının %94’ü Müslüman %6’sı ise Hristiyanlardan oluşmaktadır. Müslüman nüfusun çoğunluğu sünnidir ve şafi mezhebini benimsemiştir. Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında ciddi anlamda bir sorun yaşandığı görülmemiştir. Ürdün devleti ülkede yaşayan Hristiyanlar gibi dini azınlık gruplarına anayasal haklar tanımıştır. Örneğin millet meclisinde belli bir kontenjan dini azınlıklar için tahsis edilmiş, böylece azınlıklara mecliste temsil edilme hakkı verilmiştir. Aynı durum eğitim alanında da görülmektedir. Ürdün’de temel eğitimde İslam Eğitimi dersi zorunlu olmasına rağmen Hristiyan öğrenciler bu dersten muafırlar ve kendi din derslerini alabilmektedirler. Bu nedenle Hâşimi Ürdün Krallığı’ndaki eğitim sisteminin demokratik bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmamızda Ürdün’ün genel eğitim sisteminin tarihi sürecini Osmanlı dönemi, Osmanlı sonrası -emirlik dönemi- ve Krallık dönemi şeklinde üç bölümde incelemeye

çalıştık. Buna göre Osmanlı döneminde eğitim-öğretim faaliyetlerinin, klasik medreselerde, camilerde ve Osmanlı Maarif Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında yapıldığı görülmektedir. Medreselerde Kur'an, okuma yazma, tecvit ve dini bilgilerin yanı sıra matematik ve astronomi gibi dersler okutulmuştur. Bu dönemde Osmanlı, eğitim kurumlarını herhangi bir denetime tabi tutmamış, okullardaki eğitim-öğretim faaliyetleri yerel yönetici ve ulemalar tarafından idare edilmiştir.

Bugünkü Ürdün toprakları Osmanlı hâkimiyetinden sonra iki yıl (1918-1920) gibi kısa bir zaman diliminde Suriye Arap Devletinin kontrolünde kalmıştır. Bu süre içerisinde devletin diğer birimlerinde olduğu gibi, eğitim alanında da hızlı değişimlerin yaşandığı görülmüştür. Ülkedeki tüm okullar, merkezi Suriye'de bulunan Maarif Müdürlüğüne bağlanmış ve Arap milliyetçiliği siyaseti güdülmüştür. Eğitim kurumlarındaki tüm müfredat Arapçaya dönüştürülmüş ve bir tercüme kurulu oluşturularak tüm Osmanlıca kitaplar tercüme ettirilmiştir. Suriye Devletinin iki yıllık hâkimiyetinden sonra Ürdün toprakları İngilizlerin idaresine geçmiş ve Doğu Ürdün Emirliği kurulmuştur. 26 yıl (1920-1946) İngilizlerin kontrolünde kalan Emirlik bu süre içerisinde başta eğitim olmak üzere birçok alanda köklü değişiklikler yaşamıştır. Bu değişikliklerin başlangıcı olarak Osmanlıdan kalan eğitim sistemi değiştirilerek ülkenin büyük bölgeleri olan Amman ve Salt gibi şehirlerde batı tarzı eğitim kurumları açılmıştır. Ancak, ülkenin kırsal kesimlerindeki bölgelerde eğitim faaliyetleri 1939'a kadar Osmanlı Tedrisat Kanunu çerçevesinde idare edilmiştir. 1939 yılında eğitim alanında köklü değişikliklere gidilmiştir. Emirlik sınırları içerisinde faaliyet gösteren tüm eğitim kurumları çıkartılan Maarif Kanunuyla İdare ve denetim altına alınmıştır.

1946 yılında Hâşimi Ürdün Krallığının kurulmasıyla birlikte eğitim alanında yapısal değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Ürdün her ne kadar bağımsız bir devlet olsa bile 1955 yılına kadar ülke idaresinde ve eğitim yapılanmasında İngilizlerin etkileri devam etmiştir. İngilizler, krallık döneminin ilk yıllarında aktif bir eğitim politikası uygulayarak eğitimin hukuksal temellerini oluşturmuşlardır. Bu bağlamda İngilizlerin öncülüğünde eğitim alanında yeni kanunlarla birlikte Hâşimi Ürdün Krallığı Anayasası çıkartılmıştır. 1949 yılında ise Eğitim İdaresi Kurulu, Eğitim Bakanlığına dönüştürülmüştür. Hukuksal temellendirilmesi tamamlanan eğitim sisteminde 1955'ten itibaren yapısal değişikliklere gidilmiştir. İlkokul ve ortaokul birleştirilerek yedi yıllık

zorunlu bir eğitim yapısı oluşturulmuştur. Ders kitapları Suriye ve Mısır'la uyumlu hale getirilmiştir. 1962'de 3+3+3 şeklinde ilkokul, ortaokul ve lise üçer yıl olmak üzere toplam dokuz yıllık bir eğitim sistemine geçilmiştir. 1988 yılından itibaren Ürdün örgün öğretim yapısı, on yıl ilk ve ortaokul, iki yıl lise şeklinde devam etmektedir. Ürdün'ün tüm örgün eğitim kademelerinde İslam Eğitimi dersinin yanı sıra Kur'an-ı Kerim okuma ve tecvit dersleri verilmektedir. Temel eğitim kademelerinde okutulan ders kitaplarının tüm düzenlemesini Terbiye ve Talim Bakanlığı'na bağlı Eğitim Telif Komisyon'u yürütmektedir.

Ürdün nüfusunun %6'sı Hristiyanlardan oluşmaktadır. 1998 yılında ülkede yaşayan Hristiyanların yoğun talepleri üzerine Terbiye ve Talim Bakanlığının aldığı bir kararla Hristiyan din dersleri müfredata dâhil edilmiştir. Bu kararla birlikte Hristiyanlara kendi dinlerini alma hakkı verilmiş ve bu hak hukuksal bir temele bağlanmıştır. Okullarda ve kiliselerde Hristiyan din derslerini veren öğretmenlerin ataması, okutulan kitapların düzenlenmesi gibi tüm unsurların Hristiyan Mezhepleri Kurulu tarafından organize edildiği görülmektedir.

Hâşimi Ürdün Krallığının eğitim felsefesi fikri, milli ve eşitlik gibi genel üç temele dayanmaktadır. Ürdün eğitim sisteminin felsefesi ve hedeflerine göre yetiştirilmek istenen bireylerin; kendi vatanına ve Arap milletine bağlı, İslami ve evrensel değerleri benimsemiş, demokratik bir anlayışla başkalarının görüşlerine saygılı, toplumun sorunları üzerinde düşünen vatandaşlar olması amaçlanmıştır.

Ürdün'deki tüm yükseköğretim kurumları, Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığına (YÖBAB) bağlıdır. Bununla birlikte üniversitelerin kısmen özerk bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. YÖBAB, üniversitelerle ilgili faaliyetlerini Yükseköğretim Konseyi, Yükseköğretim Kurumları İtimat Heyeti ve Akademik Araştırmalar Destek Fonu gibi bakanlığın alt birimleri aracılığı ile yürütmektedir.

Ürdün'de ilk yükseköğretim faaliyetleri 1951 yılında açılan Dâru'l-Muallimin (erkek öğretmen okulu) ile başlamıştır. Öğretmen okullarının yetersiz kalması ve Üniversite eğitimi için Ürdün dışına giden öğrencilerin sayılarının artmasıyla birlikte ülkede bir üniversite açılması fikri doğmuştur. Böylece İngiltere'den davet edilen akademik bir heyetin öncülüğünde 1962 yılında Ürdün Üniversitesi Kurulmuştur. İngilizlerin hem genel eğitim hem de yükseköğretim alanındaki gelişmelerde Ürdün'de

aktif bir rol aldığını söylemek mümkündür. YÖBAB, üniversitelerde verilen eğitimle yetiştirmek istediği mezun profilini yükseköğretim hedeflerinde belirlemiştir. Belirlenen hedefler genel eğitim hedefleriyle benzerlik göstermektedir. Buna göre üniversitelerde verilen eğitimle mezunların, İslam kültürünü benimseyen, topluma karşı duyarlı, eleştirel düşünceye sahip, milli ve manevi değerlere bağlı bireyler olması hedeflenmiştir.

Ürdün'de yüksek din öğretimi faaliyetleri devlet üniversitelerine ve özel üniversitelere bağlı şeriat fakültelerinde yürütülmektedir. Ülkedeki ilk şeriat fakültesi 1964 yılında müstakil bir fakülte olarak açılmış ve 1971 yılında Ürdün Üniversitesine bağlanmıştır. 2017 yılı itibarı ile Ürdün'de dördü devlet üniversitelerinde ikisi özel özel üniversitelerde olmak üzere toplam altı şeriat fakültesi faaliyet göstermektedir. En çok öğrencisi olan fakülte ise Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesidir.

Genel bir yapı olarak ülkedeki tüm şeriat fakültelerinde bir eğitim-öğretim yılı üç dönem şeklinde planlanmıştır. Şeriat fakültelerinin ders dağılımları Üniversite ortak dersleri, fakülte ortak dersleri ve bölüm alan dersleri şeklinde üç kısma ayrılmıştır. Yüksek din öğretimi kurumları olarak şeriat fakültelerinin hedefleri, programları ve dersleri fakülteler tarafından belirlenmektedir. Buna rağmen ifade ettiğimiz unsurlar açısından fakülteler arasında ciddi farklılıklar bulunmamaktadır. Fakültelerde derslerde takip edilen kitaplar ve materyaller hususunda fakülte yönetiminin her hangi bir telkini söz konusu değildir. Derslerde takip edilecek kaynakların ne olacağına dersi veren öğretim üyesi karar vermektedir. Bu durum, aynı dersi farklı şubelerde veren öğretim üyelerinin derste takip ettikleri kitaplar açısından farklılıklar doğurmaktadır.

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi Ürdün'deki yüksek din öğretimi kurumları içerisinde en fazla program çeşitliliğine sahip olması nedeniyle önemli bir kurumdur. Fakültenin lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında kredili sistemin uygulanması, öğrencilere ders ve öğretim üyesi seçimi hakkı verdiği için olumlu bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Fakültenin dersleri genel bir yapı olarak altı gruba ayrılmıştır Buna göre 132 kredilik lisans derslerinin %9'u üniversite zorunlu, %11'i üniversite seçmeli, %18'i fakülte zorunlu, %36'sı bölüm zorunlu, %9'u bölüm seçmeli, %18'i ise anabilim dalı derslerinden oluşmaktadır. Fakültenin tüm

bölümlerinde okutulan derslerin ağırlıklı olarak Fıkıh ve Usulü veya Usûlü'd-Din bölümlerine aittir.

Fakülteden mezun olan öğrencilerin istihdam edildikleri alanlara bakıldığında müfredattaki derslerin teorik olarak Evkaf Bakanlığı bünyesinde ve Şeri Mahkemelerde çalışacak öğrenciler için uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, müfredatta uygulama dersleri neredeyse hiç yoktur. Bu nedenle yeni mezun imamların ve vaizlerin iletişim, hitabet ve dil becerileri noktasında eksik kaldıkları tespit edilmiştir. Aynı durum öğretmenler için de söz konusudur. Fakülte müfredatında öğretmenlik pedagojik formasyon dersleri hem teorik hem de uygulamalı olarak neredeyse hiç yer almamaktadır. Ayrıca bölümlerin ders programlarında Felsefe ve Din Bilimleri alanına ait din felsefesi, din sosyolojisi, din psikolojisi gibi derslerin hiç yer almadığı görülmektedir. Şeriat fakültesinin müfredatında istihdam alanlarında her biri ayrı beceri yeterlik isteyen mesleklere yönelik teorik ve uygulamalı derslerin yer alması gerekmektedir. Okullardaki öğretmen, camilerdeki imam ihtiyacını karşılama ve mezunlara yeni istihdam olanakları sağlanması adına yeni kadrolar açılarak istihdam olanakları genişletilmelidir. Üniversitelerde araştırma görevliliği kadroları neredeyse hiç açılmamaktadır. Hem akademisyenler yetiştirmek hem de var olan istihdam sorununu kısmen azaltmak için şeriat fakültelerinde araştırma görevlisi kadroları açılmalıdır.

Ürdün devleti birçok ülkeyle karşılıklı eğitim anlaşmaları yapmıştır. Türkiye dâhil olmak üzere çok sayıda ülke, Ürdün üniversitelerinin vermiş olduğu çeşitli derecedeki diplomaların denkliklerini kabul etmektedir. Özellikle Malezya başta olmak üzere diğer Müslüman ülkelerden pek çok öğrencinin öğrenim gördüğü Ürdün'deki şeriat fakülteleri uluslararası eğitim çevrelerinde önemli bir tanınırlık kazanmıştır.

Ürdün'deki Şeriat fakültelerine yabancı öğrencilerin gösterdiği ilginin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden bazıları: şeriat fakültelerinin diğer ülkelerle yapmış olduğu öğrenci değişimi programları gibi anlaşmaların yanı sıra bu fakültelerinin diploma denklik işlemlerindeki bürokratik kolaylıklar, Ürdün'ün güvenli bir ülke olması, eğitim dilinin Arapça olması, müfredatın İslami ilimler alanında yoğunlaşmasıdır.

Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öğretim üyeleri, program ve dersler hakkındaki memnuniyet düzeylerini

belirleyebilmek için yapılan anket çalışması sonucunda aşağıda belirlenen hususlar dikkate değer bulunmuştur:

Fakülte öğrencileri, öğretim üyelerinin derslerde uygun öğretim yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde öğrenciler, kendilerine yeterli düzeyde rehberlik etme, derslerdeki konulara hakim olma, öğrencilere karşı saygılı ve adil davranma konularında da öğretim üyelerinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Öğrencilere, öğretim üyeleri hakkında yöneltilen sorularla ilgili olarak (1-6 sorular) erkek öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde lisans öğrencilerinin memnuniyet düzeylerinin lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Fakülteye yeni başlayan öğrencilerin ilk yıllarda gerek fakülteden gerekse öğretim üyelerinden beklentileri fazladır. Beklentilerin yeteri seviyede karşılanmaması zamanla memnuniyet düzeyini de azaltmaktadır. Bu durum üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin memnuniyet düzeylerinin alt sınıflardakilere oranla daha düşük düzeyde olmasının temel nedeni olarak görülebilir.

Öğrencilerin çoğunluğu, fakülte programındaki derslerin toplumdaki problemlerin çözümüne katkı sağladığı, derslerin içerik ve hedeflerinin açık olduğu, programdaki zorunlu ve seçmeli ders sayılarının yeterli olduğu, derslerin istihdam alanlarıyla uyumlu olduğu görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuca göre, Ürdün'de fihhi hükümlerin uygulama alanlarının geniş olması, şeriat fakültesi mezunları için farklı istihdam alanlarının oluşmasına imkân vermekte, bu durum da öğrencilerin memnuniyet düzeylerini artırmaktadır. Örneğin Şeri mahkemeler veraset, evlenme, boşanma gibi konularda İslam hukukuna göre hüküm vermekte; askeri ve sivil müftülükler, imamlık, vaizlik gibi meslek gurupları da İslam hukukuna uygulama alanı sunmaktadır. Böylelikle geniş bir çalışma alanı oluşmakta ve fakülteden mezun öğrencilerin çeşitli alanlarda çalışma imkânını artırmaktadır. Derslerin günlük hayatta uygulanabilir nitelikte olmasının ve farklı istihdam alanlarının bulunmasının, öğrencilerin, dersler hakkındaki memnuniyet düzeylerini de artırdığı sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, 5. b., İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1994.
- ALAKUŞ Fatih, BAHÇEKAPALI Mehmet, *Din Eğitimi açısından İngiltere ve Türkiye*, 1. b., İstanbul: Ark Yayınları, 2009.
- AMÂYREH Reife el-Asali, *Vâkiü talimi'l-mar'a fi'l-ürdün (1952-2000)*”, (Yüksek Lisans Tezi), Amman: Ürdün Üniversitesi Lisansüstü Fakültesi, 2005.
- AMÂYREH Muhammed, *Et-terbiye ve't-talim fi'l-ürdün münzü'l-ahidi'l-Osmani hatta âmi 1997*,1. b., Amman: Darü'l-Mesîre, 1999.
- ARIKAN Rauf, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*, 5. b., Ankara: Asil yayın Evi, 2005.
- ASAMALAH Salih, *En'Nizâmü't-terbevi*, İrbid: Câmîatü'l-Ulum ve't-Tiknolojya, 2003.
- ATAY Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, 1. b., İstanbul: Dergâh Yayınları, 1983.
- AVAZ Abdülaziz, *El-İdaretü'l-Osmaniyye fi Vilayeti Suriye*, 2. b., Kahire: Dâru'l-Maârif, 1969.
- AY M. Emin, “Rehberlik Kavramı ve İlkeleri” Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik, 3. b., ed., M. Emin Ay, Eskişehir: AÖF yay., 2013, ss. 178-198.
- AYDAR, Hidayet, *Kırgızistan'da Din Eğitimi ve Araşan İlahiyat Fakültesi*, 1. b., Yeni zamanlar Yayınevi, 2009.
- AYDAR Hidayet, “Ürdün Üniversitelerinde Tefsir alanında yapılmış çalışmalar”, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.7, 2003, ss. 15-59.
- AYDIN Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 2. b., Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

- AYDIN Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi*, 1. b., Ankara: Karakoç Yayınları, 1998.
- AYDIN Mehmet Zeki, “Tunus’ta İlk ve Orta Dereceli Okullardaki Din Eğitimi”, Sivas: *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 1998, ss. 263-284.
- AYDIN M. Şevki, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, 1. b., Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1996.
- AYDIN M. Şevki, ”İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, 16-17 Ekim 2003*, Isparta: SDÜ, 2004, ss. 19-25.
- AYDIN Serdar, GÖRMÜŞ A. Şahin, ALTINTOP M. Yasir, “Öğrencilerin Memnuniyet Düzeyleri İle Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Doğrusal Olmayan Kanonik Korelasyon Analizi İle İncelenmesi: Meslek Yüksekokulu’nda Bir Uygulama”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 1, 2014, ss. 35-58.
- AYHAN Halis, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 1. b., İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- AYHAN Halis, *Eğitime Giriş ve İslamiyet’in Eğitime Getirdiği Değerler*, 1. b., İstanbul: Damla Yayınları, 1982.
- BALTACI Ali, “Nitel Veri Analizinde Miles Huberman Modeli”, *Ahi Evren üniversitesi S.B.E.D.*, C. 3, S. 1, ss. 1-15.
- BAYRAKLI Bayraktar, *İslam’da Eğitim*, 6. b., İstanbul: MÜİF yayınları, 1997.
- BAYRAKLI Bayraktar, *İslam’da Öğretmen/öğrenci Münasebetleri*, 2. b., İstanbul: MÜİF yayınları, 1987.
- BEDİR Macit, *Et’talimu’l-Âli fi’l-Ürdün*, 1. b., Amman: Vezâretü’t-Talîmü’l-Âli, 1994.
- BİLGİN Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 1. b., Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1988.

- BİLGİN Beyza, SELÇUK Mualla , *Din Öğretimi*, 4. b., Ankara: Gün Yayıncılık, 1999.
- BUYRUKÇU Ramazan, “İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması problemi”
Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Isparta: SDÜ, 2004, ss.509-520.
- CANAN İbrahim, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, 1. b., Ankara: DİB yayınları, 1980.
- EL-CELLAD, Macid, *Et-Terbiyetü’l-İslâmiyyetü Fi’l-Ürdün Dirasetun Bibliyografiye*, 1. b., Amman: Mektebu’l-Ürdün, 2000.
- EL-CELLAD Macid, *Et-Terbiyetü’l-İslamiyye*, 2. b., Amman: Dâru’r-Râzi, 2003.
- ÇELİK Abbas, *Din Eğitimi Tarihi*, 1. b., İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2013.
- ÇELİK Fethi, “Türk Eğitim sisteminde Hedefler ve Hedef Belirlemede Yeni Yönelimler”, *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 11, 2006, ss. 1-14.
- ÇELİK Vahit “Ürdün”, MEB İslam Ansiklopedisi, C. 11, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986, ss. 111-142.
- ÇENDEN Nurten, *Ürdün’ün Dış Politikası 1920-2006*, (Yüksek lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2008.
- ÇEVİK Ahmet Can, *Manda idaresinde günümüzde Ürdün ve Türkiye İlişkileri*, (Doktora tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- DEMİREL Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, 2. b., Ankara: Pegem akademi, 2012.
- DODURGALI Abdurrahman, *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, 1. b., İstanbul: Marmara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.
- EBURUMMAN Muhammed, EBUHANIYYE Hasan, *El-Hallü’l-İslâmi*, 1. b., Amman: Friedrich Eberto Stiftung, 2012.

- EKİNCİ C. Ergin, BURGAZ Berrin, “Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Bazı Akademik Hizmetlere İlişkin Beklenti ve Memnuniyet Düzeyleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 33, 2007, ss. 120-134.
- ENNALS Richard “Yeni Binyılın Üniversitesinin Yeni Paradigması Olarak Eylem-Araştırma”, *Eğitimin Geleceği*, ed., O.N. Babüroğlu, Z. Dicleli, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2003, ss. 91-104.
- ERDEM Barış, ŞENOL Fazıl, “Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Üniversiteye İlişkin Memnuniyet Algıları: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Örneği”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 5, 2005, ss. 177-196.
- EŞİT Yusuf “Türk-Arap ilişkilerinin Din Eğitimi Boyutu (İslam Hukuku Eğitimi Örneği)”, *İhya uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, 2016, ss. 82-107.
- EV Halit, “Yükseköğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, 1. B., Edt. Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, Ankara: Gündüz yayıncılık, 2012, ss. 213-240.
- EV Halit, *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, İzmir: Tibyan Yayınları, 2003.
- El-Ferîku’l-Vatani li’t-Talîmi’ş-Şerî, *Menâhici’l-Mevâdi’ş-Şer’iyye*, Amman: Fer’i et’Talîmi’ş-Şeri, 1991.
- GARAYBE İbrahim, *Kırâe Beyne’d-Din ve’d-Devle fi’d-Düstûr ve’t-Teşrîati’l-Ürdüniyye*, 2. B., Amman: Merkezü’l-Kudüs, 1998.
- GÖMLEKSİZ M. Nuri, CÜRO Elif, “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 1, 2011, ss. 95-134.

GÜLCAN Yaprak, KUŞTEPELİ Yeşim, ALDEMİR Ceyhan, “Yükseköğretim ‘de Öğrenci Doyumu: Kuramsal Bir Çerçeve ve Görgül Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 2002, ss. 99-114.

GÜNDÜZ Turgay, *İslam Gençlik ve Din Eğitimi*, Bursa: Düşünce Kitabevi, 2003

GÜNEŞ Adem, “ İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumları” *Dârulfunun İlahiyat Dergisi*, C. 29, S.1, 2018, ss. 71-93.

HAMDAN Muhammed, *Stratijiyaatu't-Talimu'l-Âli fi'l-Ürdün*, 2. b., Amman: Müessesetü'l-Arabiyye, 2006.

HARİSÂT Muhammed, *Muhâzarâtün fi târihi'l-Ürdüni ve hazâretihî*,1. b., Amman: Müessesetü Hamâde, 2000.

EL-HAZALE, Selman Muhammed. *En'nizamu't-Terbiye*, 2. b., Amman: Mektebetü'l-müctema, 2010.

EL-HİNDÎ Salih Ziyâb, *Tatavvuru't-Talîmi'd-Dînî El-İslâmî fi'l-Ürdün*, 3. b., Amman: Lecnetü't-Târîhi'l-Ürdün, 2006.

EL-HUSRÎ Sât'ı, *Havliyyetü's-sekâfeti'l-Arabiyye*, 1. b., Amman: Dâru'l-Fikri'l-Arabi, 1978.

İLİMAT Muhammed Salih, *En-nizâmü't-terbevî-Ürdünî*, Amman: Darü's-Şurûk, 2004,

İRFAN Başkurt, *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, 1. b., İstanbul: MÜİF Yayınları, 1995.

EL-İSFAHÂNÎ Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed Râğıb “el-Mufredât fi Garibi'l-Kur'an”, Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, I, 315-316.

KANTOĞLU Barış, TORKUL Orhan, ALTUNIŞIK Remzi, “E-Öğrenmede Öğrenci Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Model Önerisi”, *Business Economics Research Journal*, C.4, S. 1, 2013, ss. 121-141.

KAPTAN Saim, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, 4. b., Ankara: Tekişik yayınları, 1991.

KARAHAN M., “Yükseköğretim Kurumları Kalite Yeterliliklerinin Öğrenci Memnuniyeti ve Sürdürülebilirlik Açısından İncelenmesi: İnönü Üniversitesi Malatya MYO Uygulaması” *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 3, 2013, ss. 1-9.

KAYA Mevlüt, “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004. ss. 211-241.

KAYIKÇI Kemal, SAYIN Özlem, “Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okuldan Memnuniyet Düzeyleri”, *Milli Eğitim Dergisi*, C. 40, ss. 207-224.

KAYMAKCAN, Recep, *Günümüz İngiltere’sinde Din Eğitimi*, 1. b., İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

EL-KAYSİ İbrahim, *El-Ulümü’l-İslâmiyyetü ve’t-terbiyetü’l-İslâmiyye lil-merheleti’ssâneviye*, 1. b., Amman: kısmü’l-menâhici ve’l-kütübi’l-medresiyeye, 2004.

KILAVUZ Mehmet Akif, “İlahiyat Fakültelerinde “Din Hizmetleri Bölümü” Oluşturulmasına Duyulan İhtiyaç”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004, ss. 383-409.

KOÇAK Tülin Babal, *Ürdün’ün Turizm Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2010.

KORUKÇU Adem, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Seçmeli Ders Tercihlerini Etkileyen Faktörler” İstanbul: *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 10, No. 23, ss.157-181.

- KÖYLÜ Mustafa, ALTAŞ Nurullah, *Din Eğitimi*, 6. b., İstanbul: Ensar Yayınları, 2012.
- KÖYLÜ Mustafa, TURAN, İbrahim, *Karşılaştırmalı Din Eğitimi*, 2. b., İstanbul: Nobel Yayınları, 2014.
- KÖYLÜ Mustafa, “Çağdaş Bir Eğitim Yaklaşımı Olarak Aktif Eğitim Modeli (İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004, ss. 27-46.
- EL-KUDAH Nuh, *Menâhicü'l-Ulûmi's-Şerîyye*, 1. b., Amman: Vezaretü't-Terbiyeti ve't-talim Kısmü'l-Menâhici ve'l-Kütübi'l-Medresiyye, 1991.
- MAZİP Münip, MUSA Süleyman, *Târîhi'l-Ürdün fi Karni'l-İşrîn*, 2. b., Amman: Mektebetü'l-Mühtesib, 1988.
- MERT İbrahim S., *Düşünme Stilleri ve Etik Algı Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama.*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- MUHAFAZA Ali, *El-Fikri's-Siyâsi Fi'l-Ürdün 1916-1946*, Amman: Merkezü'l-Kütübi'l-Ürdünî, 1990.
- MUTÇALI Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yay., 1995.
- MÜFTÜOĞLU Ferruh, *Maarif Meseleleri*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2004.
- EL-NAHLÂVÎ Abdurrahman, *Usûlut'terbiyeti'l-İslamiyyeti ve Esâlîbuhe*, 2. b., Dimeşk: Dâru'l-Fikir, 2007.
- ÖCAL Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, 6. b., Ankara: TDV yayınları, 1999.

- ÖZGÜR Gönül, GÜMÜŞ Aysun B., DURDU Banu, “ Evde ve Yurtta Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 25-32.
- PATAİ Raphael, *Kingdom of Jordan*, Boston: Princeton University Press, 2015.
- EL-REŞDAN Abdullah, EL-HEMŞERİ Ömer, *Nizamu't-Terbiyeti ve't-Talim fi'l-Ürdün*, 1. b., Amman: Daru's-Safa, 2002.
- SALMAZZEM Mehmet, “Kur'an Perspektifinde Barış”, Muş: *Anemon Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 3, S. 2, ss. 149-169.
- SAYDAN Reha, “Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİB. Fakültesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, ss. 63-79.
- ŞAHİN İdris, ZORALOĞLU Yunus R., FIRAT Necla Ş., “Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri, Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, C.1 7, S. 3, 2011, ss. 429-452.
- ŞEREMET Mehmet, “Denizcilik Programlarının İstihdam Boyutunun Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 6, S. 2, 2016, ss. 261-267.
- ŞÜKEYRAT, Ahmet, *Tarih-u İdaret-u Osmaniyeye fi Şarki'l-Ürdün, 1864-1918*, 1. b., Amman: İman Li't-Tıbbâ ve Tasmim, 1992.
- TAANİ Hasan, *En-Nizâmü't-Terbeviyyu'l-Ürdünî*, 1. b., Kerak: Merkez, 2004.
- ET-TEL Said, *kavaidu't-tedris fi'l-Câmia*, Amman: Lecnetü Târîhi'l-Ürdün, 1997.
- ET-TEL Yusuf, *Ezzurûf es'siyâsiyye ve'l-iktisâdiyye ve'l-ictimâiyye elletî eserât fi tetavvuri't-Terbiye ve't-Tâlim fi'l-Ürdün*, Amman: Dâru'ş-Şark, 1978.
- ET-TEL Yusuf, *Talîmü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman: lecneti târîhi'l-Ürdün, 1998.

- THALGİ Mohammad, *Ürdün'de Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- TOMAR Cengiz “Ürdün (III. Kültür ve Medeniyet)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1998.
- TÜRKDOĞAN Orhan, *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, 6. b., İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- ULUSOY Hatice, ARSLAN Çiğdem, ÖZTÜRK Nezaket, BEKAR Mine, “Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleriyle İlgili Memnuniyet Düzeylerinin Saptanması”. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, C. 3, s. 2, 2010, ss. 15-24.
- ULRİKE Freitag, “Çağdaş İslam Ülkelerinde Tâlim ve Terbiye / Suriye ve Ürdün”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1998.
- ÜLKEN Hilmi Ziya, *Cumhuriyet Devri 50 yıllık Türk Eğitimi, 50. Yıl*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım evi, 1973.
- ÜNAL Ali, ÜNAL Emine,” Öğretmen ve Öğrencilerin Rehber Öğretmeni Algılamalarına İlişkin Bir Durum Çalışması”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 2, 2010, ss. 919-945.
- YEŞİLYURT Nuri *Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 2013.
- ZENGİN Zeki Salih, *Medreseden Darülfünuna Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- ZİYAB Muhammed Ali, *Abdullah Bin El- Hüseyin müessisi'l-Memleke*, 2. b., Amman: Vezâretü't-terbiye ve't-Talim, 2010.

RAPORLAR

El-Câmiatü'l-Ürdüniyye, *el-kitabü's-senevî*. Amman: y.y., 2007.

Meclisü't-Talîmü'l-Âli, El-Emânetü'l-Âme, *Ettakrîrû'l-İhsâi essenevi ani't-Talîmi'l-Âli fi'l-Ürdün li âmi 1997-1998*, Amman: y.y., 1999.

Vezâratü'l-Evkaf ve şûunu'l-mukaddesâti'l-İslamiyye, *ettakrîru's-Senevî*, Amman: y.y., 1971.

Vezeratü's-Sekâfe ve'l-i'lâm, *El-Ürdün hamsine âmen*, Amman: y.y., 2016.

Vezâretü't-Talîmü'l-Âli; *Üsüsü'l-kabul li't-Talebe fi'l-Camiât resmiyye ürdüniyye li'l-Âmi 2017-2018*, Amman: y.y., 2017.

Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *Mesîratü't-Tâlîmi'l-Âli fi'l-Ürdün*, 2015, Amman: y.y., 2015.

Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *Et'talimu'l-ali fi ahdi'l-Hüseyn*, Iecne, Amman: y.y., 1985.

Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *kânûnu't-Talîmi'l-Âli, rakam27, li seneti 1985*. Amman: y.y., 1996.

Vezâretü't-Talîmü'l-Âli, *kânunu't-Terbiyeti ve't-Talimi 1964*, Amman: y.y., 1971.

İNTERNET KAYNAKLARI

Câmiatu Âli'l-beyt, Külliyyetü'ş-Şeria, *Ehdâfu'l-küllîye*.

https://web2.aabu.edu.jo/faculties_site/arabic/index (01.03.2018).

Câmiatü'l-Belka et'tatbikiyye, *Ettakrîru's-senevi, 2016-2017*,

http://www.bau.edu.jo/bauar/About/media/4624_1.pdf , (01.07.2017)

Câmiatu Ceraş el-Ehliyye, Dâiratü't-Tescil, Rusûmu's-Saat.

<http://www.jpue.edu.jo/jpu/files/shquier/adv.pdf>, (14.04.2018).

Câmiatu Mute, Külliyyetü'ş-Şeria, *Erru'yetu ve'rrişaletü ve'l-Ehdâf, kısmi Usûlü'd-Din*,

<https://www3.mutah.edu.jo/ar/content/> (01.02.2018).

Câmiatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, *Hittatu Usûlü'd-Din, mutetallebât tahassüs icbâriyye, liseneti 2010,*

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/SchoolDeptStudyPlans>.(10.12.2017)

Câmiatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, *Ehdâfu'l-Külliyeye,*

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.10.2017)

Câmiatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, *Hittatu'l- Masârîf İslamiye 2014.*

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.09.2017).

Câmiatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, , *El-Hittatu'd-dirâsiyye deracetu'l-Bakaloryus, fi'l-Fıkıh ve Usûlühü liâmi 2010.*

<http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Departments/School>, (10.10.2017).

Câmiatü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü's-Şeria, *El-Hittatu'd-dirâsiyye kısmu'd-diraset al-İslamiyye, fi âlemi'l-Muâsır*

http://sharia.ju.edu.jo/ar/arabic/Lists/DepartmentOverview/School_DepartmentOverview. (10.12.2017).

Câmiatu'l-Yermuk, Külliyyetü's-Şeria ve Dirâset İslamiye, *Nebeze Ani'l-Külliyeye,*

<http://sharia.yu.edu.jo/ar/>, (15.04.2018).

Câmiatu'l-Yermuk, Külliyyetü's-Şeria ve Dirâset İslamiye, Kısmı Usûlü'd-Din, *Hittatu'l-Bakaloryus li kısmi Usûlü'd-Din,*

http://admreg.yu.edu.jo/index.php?option=com_docman&task, (15.04.2018).

Câmiatü'z-Zerka, Külliyyetü's-Şeria, *Ehdâfu'l-Külliyeye,*

<http://zu.edu.jo/ar/Collage/Sharia/index.aspx?id=23>, (11.12.2017).

Câmiatü'z-Zerka, Külliyyetü's-Şeria, *El-Hittatü'd-dirâsiyye likısmi'l-İmame ve'l-Va'z*

http://zu.edu.jo/ar/Collage/Sharia/Dept_Imamate/GetStudyPlan, (11.12.2017).

Cem'iyetü'l-Muhâfazati ale'l-Kur'ani'l-Kerim, <http://www.hoffaz.org>, (01.02.2018).

Ceridetü'd-dostour, *Şehide el-ürdün tatavvuran mumeyyizen fi terbiye ve talim'.*

<http://www.addustour.com>, (21.08.2014).

Vezâratü'l-Evkâf, Karârat, www.awqaf.gov.jo/pages/viewpage (11.10.2017).

Vezâratü'l-Evkâf, *En'neşratü'l-İhsâiyye*, Amman, 2010. ss.,10-22.

<http://www.awqaf.gov.jo>, (02.12.2017).

Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Ed'dirâsetü fi'l-Ürdün*, <http://www.rce.mohe.gov.jo>, (21.01.2018).

Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Mesîratü't-Talimü'l-Âli fi'l-Ürdün*, Amman, y.y., 2010 s.6.

<http://www.mohe.gov.jo/ar/Documents/25.pdf>, (22.06.2017).

Vezâretü't-Talimü'l-Âli, *Üsüsü'l-kabul littalebe fi'l-camiat resmiyye ürdüniyye liâmi 2017-2018*, s. 2 <http://www.mohe.gov.jo/ar/PublicUniversities>, (02.12.2017)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/dostluk_gruplari.ulkeler?pUlkeNo=364&pTip, (09.12.2016).

<http://www.mfa.gov.tr/urdun-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (09.10.2016).

GÖRÜŞMELER

EL-AYASRA Halid, Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi Dekanı, Mute, (25.07.2017).

DIYADDİN Ahmet, Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi İslam Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, İrbid, (25.07.2017).

EBU'L-BASAL, Abdülnasır Musa, Ürdün Vakıflar ve Mukaddes İşleri Bakanı, İrbid, (26.07.2017).

EL-FAKİR Üsame, Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi Dekan Yardımcısı, İrbid, (26.07.2017).

EL-OMARÎ Raika, Yermük Üniversitesi Şeriat Fakültesi Doktora Öğrencisi, İrbid, (27.07.2017).

HATATBE Adnan, Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi Öğretim Üyesi, İrbid, (25.07.2017).

OMARÎ Muhammed, Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi Dekanı, İrbid, (24.07.2017).

THALGÎ Muhammed, Yermuk Üniversitesi Şeriat Fakültesi İslam Araştırmaları Bölüm Başkanı, İrbid, (24.07.2017)

EKLER

EK 1: Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi Lisans Programı Ortak Dersler Tablosu

Üniversite Ortak Zorunlu Dersleri		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	اللغة العربية	ع 101
3	مهارات اللغة الانجليزية	ل ز 101
3	التربية الوطنية	س هـ 102
3	العلوم العسكرية	ع ع 100

Fakülte Ortak Zorunlu Dersleri			
المتطلب السابق	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
	3	مهارات الحاسوب / 2	ن ح 101 أ
	3	علوم القرآن الكريم	ش أ 110
	3	المدخل إلى التشريع الإسلامي ومقاصده	ش ف 111
	3	المدخل إلى السنة النبوية وعلومها	ش أ 120
	3	فقه العبادات / 1	ش ف 112
	3	المدخل إلى الدعوة والإعلام الإسلامي	ش د 130
	3	أساليب البحث ومصادر الدراسات الإسلامية	ش د 200
	1	التلاوة والحفظ (3 ساعات عملي)	ش أ 111
ش أ 111	1	التلاوة والحفظ (3 ساعات عملي)	ش أ 210
ش أ 210	1	التلاوة والحفظ (3 ساعات عملي)	ش أ 310

**Ek 2: Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi Lisans
Programı Zorunlu Bölüm Dersleri Tablosu**

Fıkıh ve Usûlü Bölümü Dersleri			
رمز المساق ورقمه	اسم المساق	الساعات المعتمدة	المتطلب السابق
ش ف 113	فقه العبادات / 2	3	
ش ف 120	القواعد اللغوية في أصول الفقه / 1	3	
ش أ 121	السيرة النبوية وأعمال الخلفاء الراشدين	3	
ش أ 130	المدخل إلى العقيدة الإسلامية	3	
ش ص 205	معاملات اقتصادية اسلامية معاصرة	3	
ش ف 211	عقد الزواج في الفقه والقانون	3	ش ف 111
ش ف 212	فقه الجهاد والعلاقات الدولية	3	
ش ف 213	فقه المعاملات / 1	3	
ش ف 220 أ	أصول فقه (المصادر الاصلية)	3	ش ف 111
ش ف 310	فقه الايمان والندور والاطعمة	3	
ش ف 311	فرق الزواج في الفقه والقانون	3	
ش ف 312	أحكام التركات والمواريث	3	
ش ف 313	فقه المعاملات / 2	3	ش ف 213
ش ف 315	نظام الحكم والادارة في الاسلام	3	
ش د 316	أساليب تدريس العلوم الشرعية	3	
ش ف 319	فقه العقوبات	3	ش ف 111
ش ف 320 أ	أصول الفقه (المصادر التبعية)	3	ش ف 220 أ
ش أ 327	تخريج الأحاديث النبوية	3	
ش ف 410	فقه القضاء وطرق الاثبات	3	ش ف 111
ش ف 411	الفقه المقارن	3	ش ف 111
ش ف 414	دراسة نصيه من كتب الفقه وأصوله	3	ش ف 111
ش ف 420 أ	أصول فقه (طرق استنباط الاحكام)	3	ش ف 320 أ
ش ف 421	القواعد الفقهية	3	ش ف 111
ش ف 424	قضايا وفتاوى فقهية معاصرة	3	ش ف 111

Usûlü'd-Din Bölümü Dersleri			
المتطلب السابق	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
	3	تفسير (1)	ش أ 112
	3	فقه العبادات / 2	ش ف 113
	3	القواعد اللغوية في أصول الفقه / 1	ش ف 120
	3	السيرة النبوية وأعمال الخلفاء الراشدين	ش أ 121
	3	حديث / 1	ش أ 123
	3	المدخل إلى العقيدة الإسلامية	ش أ 130
	3	معاملات اقتصادية إسلامية معاصرة	ش ص 205
	3	تفسير (2)	ش أ 211
	3	فقه الأحوال الشخصية	ش ف 218
	3	علم أصول الفقه	ش ف 221
	3	حديث / 2	ش أ 224
	3	العقيدة الإسلامية / 1	ش أ 231
	3	أساليب البيان في القرآن والسنة	ش أ 311
	3	إعجاز القرآن الكريم	ش أ 312
	3	أساليب تدريس العلوم الشرعية	ش د 316
ش ف 111	3	أحكام المعاملات في الفقه الإسلامي	ش ف 318
	3	تخريج الأحاديث النبوية	ش أ 327
	3	العقيدة الإسلامية / 2	ش أ 332
ش أ 130	3	الفرق الإسلامية	ش أ 336
	3	مناهج المفسرين	ش أ 415
	3	شرح أحاديث الأحكام	ش أ 426
	3	مناهج المحدثين	ش أ 428
ش أ 130	3	مقارنة الأديان	ش أ 434
	3	تيارات فكرية معاصرة	ش أ 436

İslam Ekonomisi ve Finansı			
المتطلب السابق	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
	3	مبادئ في المحاسبة (1)	مح 101
	3	مبادئ الاقتصاد الكلي	ق 101
	3	مبادئ الاقتصاد الجزئي	ق 102
	3	مبادئ المصارف الإسلامية	ش ص 102
	3	مبادئ في الاقتصاد الرياضي	ق 105
	3	الإحصاء لطلبة الاقتصاد والإدارة	حص 107
ق 101	3	مدخل إسلامي إلى النظرية الاقتصادية الكلية	ش ص 207
ق 102	3	مدخل إسلامي إلى النظرية الاقتصادية الجزئية	ش ص 208
	3	فقه معاملات 1/	ش ف 213
	3	الاقتصاد الدولي والإسلامي	ش ص 220
	3	المالية العامة في الإسلام	ش ص 230
	3	الفكر الاقتصادي والمصرفي في الإسلام	ش ص 290
ش ف 213	3	فقه معاملات 2/	ش ف 313
ش ص 102	3	اقتصاديات النقود في الإسلام	ش ص 315
ق 101	3	اقتصاديات الزكاة والوقف	ش ص 330
ش ص 207	3	التنمية والتخطيط في الإسلام	ش ص 355
ش ص 102	3	المصارف الإسلامية المعاصرة	ش ص 412
	3	دراسة الجدوى الاقتصادية	ق 421
مح 101	3	محاسبة المؤسسات المالية الإسلامية	ش ص 440
ش ف 313	3	التمويل والاستثمار في الإسلام	ش ص 460
ش ص 208	3	الاقتصاد الاجتماعي في الإسلام	ش ص 470
ش ص 315	3	الأسواق المالية والنقدية	ش ص 462
ش ص 102	3	الرقابة على المصارف الإسلامية	ش ص 472
ش ف 313	3	التأمين والشركات الإسلامية	ش ص 482

İslam Araştırmaları Bölümü		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	المدخل إلى فقه التربية الإسلامية	ش د 110
3	فقه العبادات/ 2	ش ف 113
3	السيرة النبوية وإعمال الخلفاء الراشدين	ش.أ 121
3	المدخل إلى العقيدة الإسلامية	ش أ 130
3	حاضر العالم الإسلامي	ش.د 170
3	المضامين التربوية في الأحاديث النبوية	ش.د 201
3	معاملات اقتصادية إسلامية معاصرة	ش.ص 205
3	علم أصول الفقه	ش ف 221
3	أساليب تدريس العلوم الشرعية	ش د 316
3	أديان وفرق	ش أ 337
3	المضامين التربوية في العقيدة الإسلامية	ش د 402
3	دراسات في علم الاجتماع الإسلامي	ش د 403
3	نصوص من الدراسات الإسلامية بالانجليزية	ش.د.433
İslam Eğitimi Kısmı Dersleri		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	مؤسسات التربية الإسلامية	ش د 213
3	فقه الأحوال الشخصية	ش ف 218
3	حقوق الطفل وأحكامه	ش.د 221
3	دراسات في علم النفس الإسلامي	ش د 241
3	أنماط التربية الإسلامية	ش د 311
3	أساسيات الإدارة التربوية في الإسلام	ش د 318
3	اتجاهات في الفكر التربوي الإسلامي	ش د 401
3	مناهج التربية الإسلامية	ش د 412
3	مبادئ في الإحصاء والقياس التربوي	ت س 455

Aile Araştırmaları Kısmı Dersleri		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	فقه الأحوال الشخصية	ش ف 218
3	أحكام البيت المسلم وأدابه	ش د 220
3	حقوق الطفل وأحكامه	ش د 221
3	دراسات تربوية في آيات وأحاديث الأسرة	ش د 240
3	دراسات في علم النفس الإسلامي	ش د 241
3	أنماط التربية الإسلامية	ش د 311
3	دراسات في فقه المرأة	ش د 320
3	الأسرة والتحديات المعاصرة	ش د 322
3	النمو الإنساني ومتطلباته التربوية في الإسلام	ش د 324

Dava ve İslami Medya Araştırmaları Kısmı Dersleri		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	فقه الأحوال الشخصية	ش ف 218
3	إعداد الدعاة	ش د 230
3	مناهج الدعوة والدعاة	ش د 235
3	الخطابة والوعظ	ش د 319
3	الخبر في الإعلام الإسلامي	ش د 330
3	وسائل الاتصال الحديثة	ش د 331
3	برامج ومؤسسات الإعلام الديني	ش د 334
3	الإسلام في الإعلام الغربي	ش د 431
3	الحرب النفسية في الإسلام	ش د 432

EK 3: Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi Yüksek Lisans Programları Bölüm Dersleri Tablosu

Fıkıh ve Usûlü Bölümü Zorunlu Dersleri			
الفصل الذي يطرح فيه	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
الأول + الثاني	3	مناهج البحث في الدراسات الإسلامية	ش د ٦٠١
الأول	3	الزواج والطلاق في الفقه الإسلامي	ش ف ٦٠١
الأول	3	المعاملات في الفقه الإسلامي	ش ف ٦٠٢
الثاني	3	القياس والأدلة المختلف فيها - دراسة مقارنة	ش ف ٦٠٦
الثاني	3	قضايا فقهية معاصرة	ش ف ٦٠٧

Usûlü'd-Din Bölümü Zorunlu Dersleri			
الفصل الذي يطرح فيه	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
الأول + الثاني	3	مناهج البحث في العلوم الإسلامية	ش د ٦٠١
الأول	3	دراسات في علوم القرآن الكريم	ش أ ٦١٠
الثاني	3	دراسات في التفسير التحليلي	ش أ ٦١١
الأول	3	دراسات في علم مصطلح الحديث	ش أ ٦٢٠
الثاني	3	الأصول المنهجية لدراسة العقيدة	ش أ ٦٣٠

İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü Zorunlu Dersleri			
رمز المساق ورقمه	اسم المساق	الساعات المعتمدة	الفصل الذي يطرح فيه
ش ص ٦٠١	أساليب البحث ومصادر الدراسات الاقتصادية في الإسلام	3	الأول + الثاني
ش ص ٦٠٢	دراسات متقدمة في النظرية الاقتصادية الإسلامية	3	الأول + الثاني
ش ص ٦١١	التمويل والعمليات المصرفية الإسلامية	3	الأول
ش ص ٦١٠	النظرية النقدية والمصرفية ١	3	الثاني
ش ص ٦٣٢	دراسة متخصصة في فقه الزاوة	3	الأول

İslam Eğitimi Bölümü Zorunlu Dersleri			
رمز المساق ورقمه	اسم المساق	الساعات المعتمدة	الفصل الذي يطرح فيه
ش د ٦٠١	مناهج البحث في الدراسات الإسلامية	3	الأول + الثاني
ش د ٦٠٢	أصول التربية الإسلامية ومبادئها	3	الأول
ش د ٦١١ أ	تطور الفكر التربوي الإسلامي	3	الأول
ش د ٦١٢ أ	نصوص تربوية من الكتاب والسنة والأثر	3	الثاني
ت م ٦٠٥	نظرية المنهاج وتصميمه	3	الأول + الثاني

EK 3: Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi Doktora Programları Zorunlu Bölüm Dersleri Tablosu

Tefsir İlimleri Programı Dersleri			
الفصل الذي يطرح فيه	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
الثاني	3	دراسات نحوية و بيانية في القرآن الكريم	ASL701
الأول	3	دراسات معاصرة في علوم القرآن	ASL710
الثاني	3	دراسات متقدمة في مناهج المفسرين	ASL711
الأول	3	دراسات متقدمة في التفسير التحليلي	ASL712
الثاني	3	دراسات متقدمة في إعجاز القرآن الكريم	ASL713
الأول	3	دراسات متقدمة في الدفاع عن القرآن و علومه	ASL714
الثاني	3	دراسات في علم قواعد التفسير و الترجيح	ASL715

Hadis Programı Dersleri			
الفصل الذي يطرح فيه	الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
الثاني	3	دراسات نحوية و بيانية في القرآن الكريم	ASL701
الأول	3	دراسات متقدمة في علم المصطلح الحديث	ASL730
الثاني	3	النقد عند المحدثين	ASL731
الأول	3	دراسة نصية في كتب الحديث النبوي	ASL732
الثاني	3	دراسات متقدمة في علل الأحاديث	ASL733
الأول	3	دراسات متقدمة في مناهج المحدثين	ASL734
الثاني	3	السنة النبوية في الدراسات المعاصرة	ASL735

İslam Ekonomisi ve Finansı Programı		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	موضوعات متقدمة في الإقتصاد الإسلامي الكلي	IEB721
3	موضوعات متقدمة في الإقتصاد الإسلامي الجزئي	IEB722
3	الرفاه و الإقتصاد الإجتماعي في الإسلام	IEB723
3	الإسلام و النظرية النقد	IEB726
3	نظريات الفقه الإقتصادي الإسلامي	IEB730
3	الفكر المصرف في الإسلام	IEB741
3	مشكلات المصارف الإسلامية	IEB743

İslam Eğitimi Programı		
الساعات المعتمدة	اسم المساق	رمز المساق ورقمه
3	النظرية التربوية الإسلامية: دراسة مقارنة	ISS701
3	القيم التربوية الإسلامية و تطبيقاتها	ISS703
3	اتجاهات الفكر التربوي الإسلامي: دراسة نقدية	ISS705
3	حلقة متقدمة في البحث التربوي الإسلامي	ISS711
3	نظرية منهاج التربية الإسلامية و تطبيقاتها	ISS721
3	الشخصية الإنسانية في الفكر الإسلامي و الفكر الغربي	ISS730
3	التربية الإسلامية والتحديات المعاصرة	ISS740

EK 4: Yermuk Üniversitesi İslam Araştırmaları ve Şeriat Fakültesi İslam Araştırmaları Bölümü lisans Programı Ders İçerikleri

وصف مساقات منح درجة البكالوريوس تخصص الدراسات الإسلامية

(ش د 101) نظام الأسرة في الإسلام
يتناول مفهوم الأسرة وأهميتها وأهدافها والتخطيط لقيامها من خلال اختيار الزوج والخطبة وعقد الزواج (شروطه ، أركانه ، آثاره المادية والمعنوية) ثم انحلال العلاقة الزوجية وصوره وآثاره مع التركيز على بعض المشكلات والتحديات التي تواجه الأسرة.

(ش د 102) مفاهيم إسلامية أساسية
دراسة مفهوم الوسطية وملاحمها ، وبحث وسطية الإسلام في العقيدة والشريعة والأخلاق والحضارة ، وأثر ذلك في تحقيق العدل والأمن ومواجهة الغلو والتطرف ، ودور العلماء والدعاة في نشر الفكر الوسطي في المجتمع كما أشارت إليه رسالة عمان .

(ش د 110) المدخل إلى فقه التربية الإسلامية
المسائل الأساسية التي لا بد لدارسي التربية الإسلامية من الوقوف عليها بقدر واف من الفهم من مثل مفهوم التربية ، التربية الإسلامية وخصائصها وأهدافها ومجالاتها وموقعها بين العلوم التربوية ، كما تتناول الأصول العامة للتربية بدراسة مقارنة .

(ش د 130) المدخل إلى الدعوة والإعلام الإسلامي
التعريف بعلم الدعوة وعلاقته بالعلوم الأخرى ، عناصر العملية الدعوية ، تاريخ الدعوة وتطورها ، أصول الدعوة ووسائلها ، معلومات أساسية في الإعلام الإسلامي وعناصره ودوره في الدعوة وحل مشاكل الأمة .

(ش د 132) أخلاق الدعاة وأدبهم
دراسة الأصول النظرية العامة للأخلاق كالإلزام والمسؤولية والجزاء ثم دراسة تحليلية منهجية مؤصلة من الكتاب والسنة وسيرة الصحابة لجموع أخلاق الداعية المسلم وأثرها في مجتمع الدعوة .

(ش د 170) حاضر العالم الإسلامي
مقدمة عن المد الإسلامي ووجود المسلمين في العالم ثم دراسة تحليلية لأحوال المسلمين المعاصرة من مختلف النواحي والمجالات والكشف عن أسباب وصول الأمة إلى حالة التردّي الاقتصادي والحضاري والتفكك السياسي والهزيمة العسكرية وتحري الأسباب التي يمكن أن تؤدي بهم لمستقبل أفضل ودراسة لقضايا المسلمين الرئيسية ومشاكل الأقليات الإسلامية .

(ش د 200) أساليب البحث ومصادر الدراسات الإسلامية
تعريف الطالب بأهمية البحث العلمي وغاياته وأساليبه بدءاً من التفكير بالمشكلة وانتهاء بحلها وما يتوجب عمله لإنجاز بحث ناجح من معرفة بأصول البحث وقواعد التوثيق والكتابة وتحقيق المخطوطات والتعامل مع المصادر . ويتضمن البحث في شقه الآخر تعريفاً نظرياً وتدريباً عملياً على مصادر الدراسات الإسلامية وأصول التعامل معها . إضافة إلى تعريف الطالب بالمصادر الإلكترونية (الأقراص المدمجة) وطرق تشغيلها، والانترنت وكيفية التعامل مع المواقع الخاصة بالمصادر الشرعية.

(ش د 201) المضامين التربوية في الأحاديث النبوية
يهدف المساق إلى دراسة طائفة مختارة من الأحاديث النبوية للوصول إلى المضامين التربوية ذات العلاقة بالفرد (العالم والمتعلم) والأسرة والمجتمع ، وذلك بالاعتماد على فهم الحديث من مصادره الأصلية ودراسته في ضوء أسباب وروده ، وفي ضوء ما يقاربه من الأحاديث الأخرى وفي ضوء البلاغة النبوية للوصول إلى النتائج الموضوعية واستكشاف الدلالات والآثار التربوية.

(ش د 213) مؤسسات التربية الإسلامية
يتضمن هذا المساق التعريف بالمؤسسة التعليمية ، والتربوية ودورها في تكوين الإنسان وتنشئته ، كما يتناول نشأة تلك المؤسسات وتطورها ، مع التركيز على المدارس في الإسلام من حيث التعريف بالمدارس وتاريخ نشأتها وأنواعها وأهدافها وخصائصها ، وذكر نماذج لهذه المدارس ، وتتضمن كذلك التعريف بمؤسسة المسجد ، المكتاتب ، والجامعة ومؤسسات المجتمع الأهلية ، والنوادي الثقافية والمؤسسات الإعلامية ، ودورها في تربية الأجيال .

(ش د 220) أحكام البيت المسلم وآدابه
أحكام بناء البيت المسلم وتصميمه، وشروطه ومرافقه، وآداب العورة والنظر والاستئذان ، وآداب
الطعام، وآداب النوم، وآداب السفر، وآداب الزيارة والمخالطة. آداب استقبال المولود (التسمية، العقيقة،
الختان...).

(ش د 221) حقوق الطفل وأحكامه في الإسلام
حقوق الطفل عند تكوين الأسرة وقبل مولد الجنين، وحقوقه بعد الولادة من حقوق معنوية كحقه في
الاسم والنسب والحضانة، والحياة، والمساواة، والتعليم، وحسن المعاملة، واللعب، وفي التربية
الإيمانية. وكذلك حقوقه المادية كحقه في الرضاعة، والنفقة، والميراث. وحقوق الأطفال في القانون
الدولي والشريعة الإسلامية وفي القانون الأردني على وجه الخصوص.

(ش د 230) إعداد الدعاة
إعداد الدعاة وتكوينهم الإعداد العلمي ، واللغوي ، والتربوي ، والثقافي ، برنامج عملي لإعداد الدعاة
ومقومات رجل الإعلام الإسلامي ، مكتبة الداعية ومحتوياته .
(ش د 235) مناهج الدعوة والدعاة
التعريف بالمناهج الدعوية وأنواعها وأهدافها (المنهج العاطفي والعقلي والحسي ..الخ) خصائص
المناهج الدعوية أساليب الدعوة : الحكمة ، الموعظة الحسنة ، المجادلة بالتي هي أحسن ، القدوة ..الخ
كما يتطرق المساق إلى بعض مناهج كبار الدعاة .

(ش د 240) دراسات تربوية في آيات وأحاديث الأسرة
يتضمن المساق دراسة للمضامين التربوية لآيات والأحاديث المتعلقة بالأسرة، كآيات والأحاديث
الواردة في طاعة ومحبة الوالدين والتعامل معهم. والآيات والأحاديث الواردة في تربية الأبناء
وكيفية التعامل معهم (التعامل مع الذات وتوكيدها والوسائل المستخدمة في تعزيزها) ، والمرأة
والحجاب . والتركيز على ميزات الأسلوب القرآني والأسلوب النبوي في تناول هذه الموضوعات من
حيث سياق الآيات وظروف نزولها وأساليب التعبير عنها .

(ش د 241) دراسات في علم النفس الإسلامي
يهدف المساق إلى التعريف بعلم النفس وأهدافه من منظور إسلامي ومفهوم النمو الإنساني ومراحل
والدافعية الإنسانية والشخصية وانحرافها والمنهج الوقائي والعلاجي والتعلم الإنساني بما
يتضمنه من شروط التعلم الفعال وطرق التعلم وخصائص المعلم ووظائفه من منظور إسلامي .

(ش د 311) أنماط التربية الإسلامية
التعريف بأنماط التربية الإسلامية وتأصيلها من الكتاب والسنة ، وتهتم المادة بإبراز دور التربية
الإسلامية في تزويد التربية المعاصرة بالأطر النفسية والتربوية التي تفتقدها من خلال تناول موقف
التربية الإسلامية من كل نمط من أنماط التربية الآتية :- التربية العقلية ، الصحية والبدنية ،
والجنسية ، والبيئية ، والروحية ، والاجتماعية . ودراسة لأهم وسائل التربية الإسلامية .

(ش د 316) أساليب تدريس العلوم الشرعية
يتضمن هذا المساق تزويد الطلبة بمهارات تدريس العلوم الشرعية من حيث صياغة الأهداف التربوية
السلوكية ، والتخطيط للموقف الصفّي ، كما يشتمل على تعريف الطلبة بإجراءات تدريس فروع
العلوم الشرعية من تلاوة وتفسير وحديث وعقيدة وفقه وسيرة ، ويتناول أساليب التدريس الآتية :
الحوار والمناقشة ، حل المشكلات ، التعليم التعاوني ، والسؤال ، وتدريس المفاهيم والقيم ، والقصة ،
وتتضمن المادة دروساً تطبيقية نموذجية لكل أسلوب من أساليب التدريس السابقة .

(ش د 318) أساسيات الإدارة التربوية في الإسلام
يتضمن المساق تعريف الطالب بمفهوم كل من الإدارة التربوية والإدارة المدرسية والإدارة الصفية
ومعرفة أهم النظريات الحديثة في الإدارة التربوية والصفية ويركز هذا المساق على المفهوم
الإسلامي للإدارة التربوية من حيث فلسفتها وأهدافها وخصائصها وواجباتها وأنماطها ومبادئها
الأساسية وأهم أدوار وصفات الإداري التربوي المسلم ، هذا بالإضافة إلى التعرف على بعض
التطبيقات الإدارية من العهد النبوي وعهد الخلفاء الراشدين وما بعده .

(ش د 320) دراسات في فقه المرأة

الأحكام الفقهية التي تخص المرأة وتنفرديتها عن الرجل سواء في مجال العبادات من طهارة وحيض ونفاس وأحكام الصلاة والصيام والزكاة والحج. وفي مجال الأحوال الشخصية من مهر ونفقة وخلع وظهار وميراث وفي مجال المعاملات والعقوبات والجهاد كما يتناول دراسة النصوص الواردة في الكتاب والسنة المتعلقة بالمرأة.

(ش د 322) الأسرة والتحديات المعاصرة

أهم المشكلات والتحديات التي تواجه الأسرة كالمشكلات الاجتماعية مثل اختيار الأزواج ، وزواج الأقارب ، والعنوسة وتأخر سن الزواج وأثره على المجتمع. والمشكلات الاقتصادية كغلاء المهور، وارتفاع تكاليف الزواج والمسكن. وأهم المشكلات الثقافية، والمشكلات والتحديات المتعلقة بتربية الأطفال، ومشكلة كبار السن وإيوائهم، ومشكلة أصحاب الاحتياجات الخاصة وكيفية التعامل معهم، ويركز المساق على تحديات العولمة وثورة المعلومات والاتصالات ودور الأسرة في التعامل معها.

(ش د 324) النمو الإنساني ومتطلباته التربوية في الإسلام

يتناول هذا المساق مفهوم النمو الإنساني في الإسلام ومبادئه ، والعوامل المؤثرة فيه ، وطرق البحث في الظواهر النمائية ، كما يتناول بالتفصيل مراحل النمو الإنساني - كما في القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة والفكر الإسلامي - بدءاً بمرحلة ما قبل الولادة ، فمرحلة الطفولة (المبكرة والمتوسطة والمتأخرة) ثم مرحلة بلوغ الرشد . هذا ويتم توضيح مظاهر النمو المختلفة : الجسمي والعقلي والاجتماعي والانفعالي والروحي في كل مرحلة نمائية ، كما يتم توضيح المطالب التربوية لكل مرحلة نمائية منها

(ش د 330) الخبر في الإعلام الإسلامي

الخبر ، تعريفه ، عناصره ، قيمة ، صياغته ، مصادره ، الرقابة على الخبر ، تحليل الخبر ، نماذج عملية تحليلية .

(ش د 331) وسائل الاتصال الحديثة

التعريف بوسائل الاتصال الحديثة : الإذاعة ، الصحافة ، التلفاز ، القنوات الفضائية ، الإنترنت ، النشرات ، الملصقات . دور وسائل الاتصال في إيصال صورة دعوة الإسلام السمحة إلى الجماهير المختلفة ، ودورها في الدفاع عن الشبهات التي تثار ضده .

(ش د 333) من أعلام الدعوة الإسلامية

يختار المدرس طائفة من أعلام الدعوة الإسلامية على مر العصور مثل سعيد بن المسيب ، ابن تيمية ، العز بن عبد السلام ، ابن باديس ، الندوي ، البنا ، رشيد رضا ومحمد عبده ، محمد بن عبد الوهاب وغيرهم من حيث الأصول العامة لدعوتهم وخصائصها ودورهم في مسيرة الدعوة الإسلامية .

(ش د 334) برامج ومؤسسات الإعلام الديني

مبادئ وأسس إعداد البرامج الدينية ، والأساليب العلمية لكتابة البرامج الدينية ، ومدخل إلى مفهوم المؤسسة الإعلامية الدينية ، الإذاعة والتلفاز والقناة الفضائية ومواقع الإنترنت .

(ش د 401) اتجاهات في الفكر التربوي الإسلامي

مفهوم الفكر التربوي الإسلامي ، وسماته ومصادره ومبادئه الأساسية ، ووظائفه ، وتحليل لأهم اتجاهات الفكر التربوي الإسلامي ومناقشة جملة من قضاياها وإشكالياته ، وموقفه من تيارات الفكر التربوي الحديث .

(ش د 402) المضامين التربوية في العقيدة الإسلامية

يهدف المساق إلى بيان آثار مفردات العقيدة الإسلامية في الواقع النفسي والتربوي للفرد والمجتمع ، وذلك من خلال دراسة قضايا الوجود والتوحيد واليوم الآخر والقدر .

(ش د 403) دراسات في علم الاجتماع الإسلامي

يهدف المساق إلى التعريف بالمفاهيم الأساسية لعلم الاجتماع والمنظور القرآني والنبوي للمجتمع ودراسة مفاهيم الاجتماع في التراث الإسلامي (تربية، سياسة، اقتصاد، وغيرها) تطبيقاً على مقدمة ابن خلدون ، كما يتضمن دراسة ظهور وتطور علم الاجتماع الحديث ودراسة نقدية للمدارس الاجتماعية الوضعية وما ينبغي فعله نحو تأسيس علم اجتماع إسلامي .

(ش د 411) قراءات في التراث التربوي الإسلامي
تعريف التراث بعامه والتراث التربوي الإسلامي بخاصة ، كما تتعرض لمنهجية التعامل مع التراث التربوي الإسلامي وأبرز الإشكاليات المتعلقة بذلك ولتأسيس منهجية علمية واعية تتضمن المادة مجموعة من القراءات التربوية التراثية تمثل المراحل المختلفة التي مر بها الفكر التربوي الإسلامي بمدارسه المتنوعة من مثل :- كتابات الزينوجي وابن سحنون والغزالي والفارابي وابن سينا وابن خلدون وجمال الدين الأفغاني ومحمد عبده .

(ش د 412) مناهج التربية الإسلامية
يتضمن المساق التعريف بمناهج التربية الإسلامية وخصائصها ، وعناصر المنهاج التربوي الإسلامي (المحتوى والأهداف) . ويبحث صفات معلم التربية الإسلامية وكفاياته . كما تبين المادة العمليات المنهجية التي مرت بها التربية الإسلامية في الأردن من حيث تخطيطها وتطويرها ودراسة عناصر المنهاج التربوي الإسلامي وغاياته وضوابط تصميمه . ويتعرض لأسس مناهج التربية الإسلامية في الأردن ولعناصرها .

(ش د 421 / 1) أعلام تربوية إسلامية
دراسة تحليلية لسيرة طائفة من الرجال والنساء الذين تركوا بصمات واضحة في مسيرة الحضارة الإسلامية مجاهدين ومجاهدات، علماء وعالمات، عباد وعبادات، شعراء وشاعرات، مربون ومربيات، ويراعي في الاختيار الجمع بين نماذج تمثل العصور الإسلامية في الماضي والحاضر.

(ش د 422) حقوق المرأة في النظم والتشريعات
دراسة لوضع المرأة والنظرة إليها والتعامل معها في شتى أوجه الحياة حديثا بطريقة مقارنة ولا سيما فيما يخص حقوقها وواجباتها مع التركيز على الجوانب القانونية والاجتماعية لوضع المرأة في التشريع الأردني والمواثيق الدولية ومقارنة ذلك بالشرائع المختلفة بما في ذلك التشريع الإسلامي.

(ش د 431) الإسلام في الإعلام الغربي
صورة الإسلام والمسلمين والعرب بوجه عام في الإعلام الغربي ، ماهيتها أسبابها ، الخطاب الإسلامي المعاصر في نظر الغربيين ، تقييم هذه الصورة ، وسائل تصحيحها والرقى بها .

(ش.د 432) الحرب النفسية في الإسلام
التعريف بالدعوة والدعاية والحرب النفسية والمصطلحات ذات العلاقة، أهداف الحرب النفسية وأشكالها ووسائلها، وطرق مواجهتها، تأثيرها على الجمهور سلبيًا وإيجابيًا في السلم والحرب، الحرب النفسية من منظور إسلامي وذكر نماذج من الكتاب والسنة والسيرة النبوية.

(ش د 433) نصوص من الدراسات الإسلامية بالإنجليزية
دراسة نصوص إسلامية باللغة الإنجليزية بهدف إغناء قاموس الطالب بأهم المصطلحات الإسلامية ذات العلاقة بالموضوعات الشرعية من عقيدة وحديث وتفسير وفقه وغيرها. مع قراءة في الآيات القرآنية والأحاديث النبوية باللغة الإنجليزية ، وقراءه تعريفية بموضوعات في التربية الإسلامية والدعوة والإعلام الإسلامي .

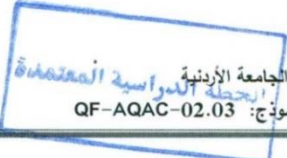
EK 5: Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi İslam Finansı ve Ekonomisi Bölümü
Lisan Programı Dersleri

مركز الاعتماد
و ضمان الجودة
مركز الاعتماد وضمان الجودة
التاريخ: 2016/4/1

الخطة الدراسية بكالوريوس
الإصدار: 01

الجامعة الأردنية
الكلية الشرعية والاسلامية
رقم النموذج: QF-AQAC-02.03

رابعاً: متطلبات التخصص: (84) ساعة معتمدة موزعة على النحو الآتي:
أ. متطلبات التخصص الإلزامية: (78) ساعة معتمدة.
ب. متطلبات التخصص الاختيارية: (6) ساعة معتمدة.

ا. متطلبات التخصص الإلزامية: (78) ساعة معتمدة وتشمل المواد التالية:

رقم المادة	اسم المادة	الساعات الأسبوعية		المتطلب السابق
		نظري	عملي	
0407097	تدريب عملي	3		
0407211	المعاوضات المالية	3		
0407214	التوثيق والمداينات والتبرعات	3		0407211
0407241	التأمين الاسلامي	3		0407214
0407313	الشركات في الفقه الاسلامي	3		0407214
0407314	العمليات المصرفية الاسلامية	3		0407211
0407317	السياسة النقدية والمالية الاسلامية	3		1607111
0407324	قواعد فقهية في المعاملات المالية	3		0407214
0407330	التسويق المصرفي الاسلامي	3		0407314
0407332	إدارة البنوك الإسلامية	3		1601102 0407314
0407415	ادارة الائتمان والمخاطر في المؤسسات المالية الاسلامية	3		1601102 0407241
0407416	محاسبة العمليات المصرفية الاسلامية	3		0407314 1602102
0407418	الاسواق المالية والنقدية الاسلامية	3		0407425
0407420	الرقابة والتدقيق الشرعي في المصارف الإسلامية	3		0407425
0407423	التشريعات التجارية للمؤسسات المالية الإسلامية	3		0407317
0407425	الخدمات المصرفية الاسلامية	3		0407314
0407426	مشروع تخرج	3		0407251

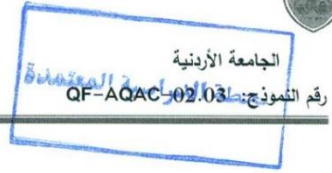

مركز الاعتماد
وضمان الجودة

مركز الاعتماد وضمان الجودة
التاريخ: 2016/4/1

الخطة الدراسية - بكالوريوس
الإصدار: 01

	3		3	مناهج البحث في المعاملات المالية المعاصرة	0407251
	3		3	مبادئ ادارة اعمال	1601102
	3		3	مبادئ محاسبة (1)	1602101
1602101	3		3	مبادئ محاسبة (2)	1602102
	3		3	مبادئ الادارة المالية	1603211
	3		3	الأعمال الإلكترونية	1605332
	3		3	الاقتصاد الجزئي	1607111
	3		3	الاقتصاد الكلي	1607110
	3		3	مبادئ الاحصاء	1607150

الطالب الذي أنهى 90 ساعة معتمدة يجب عليه أن يتدرب في احدى المؤسسات المالية الإسلامية التي تم تحديدها بناء على اتفاقيات.

ب. متطلبات التخصص الاختيارية: (6) ساعة معتمدة وتشمل المواد الآتية:

رقم المادة	اسم المادة	الساعات الأسبوعية		المتطلب السابق
		نظري	عملي	
0402323	فقه القانون المدني الأردني	3		3
0407228	آيات وأحاديث الأحكام في المعاملات المالية الإسلامية	3		3
0407230	تاريخ الفكر الاقتصادي الإسلامي	3		0407111
0407333	دراسات مصرفية إسلامية باللغة الإنجليزية	3		3
0407414	مصطلحات اقتصادية باللغة الانجليزية	3		3
0407427	المقاصد الشرعية في المعاملات المالية الإسلامية	3		3
0407429	ادارة الاستثمار والصكوك الاسلامية	3		1601102
1607421	الاقتصاد الإداري	3		1607110
1942102	المهارات الحاسوبية للكليات الإنسانية	3		1901099 1901098

مركز الاعتماد
و ضمان الجودة

مركز الاعتماد و ضمان الجودة
التاريخ: 2016/4/1

الخطة الدراسية - بكالوريوس
الإصدار: 01

الجامعة الأردنية
رقم النموذج: QF-AQAC-02.03
المعتمدة

ثالثاً: متطلبات الكلية: (27) ساعة معتمدة موزعة على النحو الآتي:

أ. المتطلبات الإجبارية: (27) ساعة معتمدة.

ب. المتطلبات الاختيارية: لا يوجد

ا. المتطلبات الإجبارية: (27) ساعة معتمدة وتشمل المواد التالية:

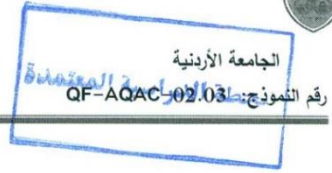
رقم المادة	اسم المادة	الساعات الأسبوعية		المتطلب السابق
		نظري	عملي	
0401111	علوم القرآن	3		
0401112	تلاوه وحفظ (1)	1	2	0401098,0401099
0401121	علوم الحديث	3		
0407111	مبادئ الاقتصاد الاسلامي	3		
0407165	أصول فقه عام	3		
0431123	السيرة النبوية	3		
0401132	أصول الايمان	3		
0431213	تلاوه وحفظ (2)	1	2	0401112
0431314	تلاوه وحفظ (3)	1	2	0431213
0452111	فقه الطهارة والصلاة والصيام	3		
0452212	فقه الزكاة والحج	3		

مركز الاعتماد وضمان الجودة
التاريخ: 2016/4/1

الخطة الدراسية - بكالوريوس
الإصدار: 01

	3		3	مناهج البحث في المعاملات المالية المعاصرة	0407251
	3		3	مبادئ ادارة اعمال	1601102
	3		3	مبادئ محاسبة (1)	1602101
1602101	3		3	مبادئ محاسبة (2)	1602102
	3		3	مبادئ الادارة المالية	1603211
	3		3	الأعمال الإلكترونية	1605332
	3		3	الاقتصاد الجزئي	1607111
	3		3	الاقتصاد الكلي	1607110
	3		3	مبادئ الاحصاء	1607150

الطالب الذي أنهى 90 ساعة معتمدة يجب عليه أن يتدرب في احدى المؤسسات المالية الإسلامية التي تم تحديدها بناء على اتفاقيات.

ب. متطلبات التخصص الاختيارية: (6) ساعة معتمدة وتشمل المواد الآتية:

رقم المادة	اسم المادة	الساعات الأسبوعية		المتطلب السابق
		نظري	عملي	
0402323	فقه القانون المدني الأردني	3		3
0407228	آيات وأحاديث الأحكام في المعاملات المالية الإسلامية	3		3
0407230	تاريخ الفكر الاقتصادي الإسلامي	3		0407111
0407333	دراسات مصرفية إسلامية باللغة الإنجليزية	3		3
0407414	مصطلحات اقتصادية باللغة الانجليزية	3		3
0407427	المقاصد الشرعية في المعاملات المالية الإسلامية	3		3
0407429	ادارة الاستثمار والصكوك الاسلامية	3		1601102
1607421	الاقتصاد الإداري	3		1607110
1942102	المهارات الحاسوبية للكليات الإنسانية	3		1901099 1901098

EK 6: Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'l-Fıkıh Bölümü Lisans Programı Dersleri

الخطبة الدراسية لتخصص				الفقه وأصوله				للطلبة المقبولين عام ٢٠١٨						
متطلبات الكلية الاجبارية (٢١ ساعة)				متطلبات التخصص الاجبارية (٧٥ ساعة)				متطلبات التخصص الاختيارية (٩ ساعة)						
رقم المادة	اسم المادة	ع.س	متطلب ١	متطلب ٢	رقم المادة	اسم المادة	ع.س	متطلب ١	متطلب ٢	رقم المادة	اسم المادة	ع.س	متطلب ١	متطلب ٢
٠٢٠١١٠٨	دراسات توجيه (١)	٣			٠٥٠١١١٠	فقه الطهارة والصلاة	٣			٠٢٠١١٠٩	إجازات توجيهية (٢)	٣		
٠٥٠١١٠١	المدخل إلى الفقه الاسلامي	٣			٠٥٠١٢٠١	اصول فقه (١)	٣			٠٥٠٢٣٠١	أعجاز القرآن الكريم	٣		
٠٥٠١٤٢٠	احكام الوقف واليه والقطه	٣	٠٥٠١١٠١		٠٥٠١٢٠٢	نظام الحكم في الاسلام	٣			٠٥٠٢٣٠٢	الفصص القرآني	٣		
٠٥٠٢١٠٠	علوم الحديث	٣			٠٥٠١٢١٢	فقه الاحوال الشخصية (١) الزواج	٣			٠٥٠٢٣٥٢	منافع الحديثين	٣		
٠٥٠٢١٠١	علوم القرآن	٣			٠٥٠١٢١٣	فقه الاحوال الشخصية (٢) الطلاق	٣			٠٥٠٢٤١١	الفرق في تاريخ المسلمين	٣		
٠٥٠٢١٠٢	تلاوه وحفظ (١)	١			٠٥٠١٢١٦	فقه الزكاة والصيام والحج	٣			٠٥٠٢٤٧٠	الدعوة والخطابه	٣		
٠٥٠٢١٠٣	تلاوه وحفظ (٢)	١	٠٥٠٢١٠٢		٠٥٠١٢٢٠	فقه المعاملات	٣							
٠٥٠٢١٠٤	تلاوه وحفظ (٣)	١	٠٥٠٢١٠٣		٠٥٠١٢٢١	اصول فقه (٢)	٣							
٠٥٠٢١١١	عقيدة اسلاميه (١)	٣			٠٥٠١٣١٢	احوال شخصية (٣) وصايا وموارث	٣							
					٠٥٠١٣٢٠	معاملات ماليه مصرفيه	٣							
					٠٥٠١٣٢١	اصول فقه/٣	٣							
					٠٥٠١٣٤١	فقه العقوبات(١)(حدود وتعازير)	٣							
					٠٥٠١٣٤٢	فقه العقوبات(٢)(القصاص والديات)	٣							
					٠٥٠١٣٤٣	فقه القضاء وطرق الاثبات	٣							
					٠٥٠١٤٠١	القواعد الفقيهيه	٣							
					٠٥٠١٤٠٣	العلاقات الدوليه في الاسلام	٣							
					٠٥٠١٤١١	فقه الايمان والنذور	٣							
					٠٥٠١٤٢٢	القانون المدني الاردني	٣							
					٠٥٠١٤٢٣	الفقه الحنابلي	٣							
					٠٥٠٢١٥٠	السيرة النبويه	٣							
					٠٥٠٢٢٠١	التفسير التحليلي	٣							
					٠٥٠٢٣١١	العقيدة الاسلاميه (٢)	٣							
					٠٥٠٢٣٥١	تخريج الحديث النبوي	٣							
					٠٥٠٢٣٩١	اساليب البحث وتحقق النصوص	٣							
					٠٥٠٢٤١٢	اديان مقارنة	٣							

عدد ساعات الخطبة الدراسية

١٣٢

ساعة معتمدة بالاضافة الى المتطلبات ال

اعداد: شعبة الحاسوب والاحص

EK 7: Mute Üniversitesi Şariat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümü Lisans Programı Dersleri

الخطة الدراسية لتخصص أصول الدين				الخطة الدراسية لتخصص أصول الدين			
متطلبات الكلية الاجبارية (٢١) ساعة				متطلبات الكلية الاجبارية (٢٢) ساعة			
م المادة	اسم المادة	متطلب ١	متطلب ٢	م المادة	اسم المادة	متطلب ١	متطلب ٢
٢٠١١.٨	دراسات نحوية (١)	٣		٥٠.١١١.٠	فقه الطهارة والصلاة	٣	
٥٠.١١.١	المدخل إلى الفقه الاسلامي	٣		٥٠.١٢.٣	اصول فقه عام	٣	
٥٠.١٤.٢٠	احكام الوقف واليهب واللقطة	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٢١٤	احوال شخصية/زواج وطلاق	٣	
٥٠.٢١.٠٠	علوم الحديث	٣		٥٠.١٢١٦	فقه الزكاة والصيام والحج	٣	
٥٠.٢١.١	علوم القران	٣		٥٠.١٢٢٠	فقه المعاملات	٣	
٥٠.٢١.٢	تلاوه وحفظ(١)	١		٥٠.١٣١٢	احوال شخصية (٣)/وصايا وموارث	٣	
٥٠.٢١.٣	تلاوه وحفظ(٢)	١	٥٠.٢١.٢	٥٠.٢١٥٠	السيرة النبوية	٣	
٥٠.٢١.٤	تلاوه وحفظ (٣)	١	٥٠.٢١.٣	٥٠.٢٢٠.١	التفسير التحليلي	٣	
٥٠.٢١١١	عقيدته اسلاميه(١)	٣		٥٠.٢٢٠.٢	تفسير موضوعي	٣	
				٥٠.٢٢٥٠	احاديث الاحكام	٣	
				٥٠.٢٢٥١	دراسات في الحديث من الصحيحين	٣	
				٥٠.٢٢٥٢	دراسات في الحديث من السنن	٣	
				٥٠.٢٢٦٠	ايات الاحكام	٣	
				٥٠.٢٣٠.١	اعجاز القران الكريم	٣	
				٥٠.٢٣١١	العقيدة الاسلاميه(٢)	٣	
				٥٠.٢٣١٢	عقيدة اسلامية (٣)	٣	
				٥٠.٢٣٥١	تخريج الحديث النبوي	٣	
				٥٠.٢٣٥٢	مناهج المحدثين	٣	
				٥٠.٢٣٩١	اساليب البحث وتحقيق النصوص	٣	
				٥٠.٢٤٠٥	مناهج المفسرين	٣	
				٥٠.٢٤١١	الفرق في تاريخ المسلمين	٣	
				٥٠.٢٤١٢	اديان مقارنه	٣	
				٥٠.٢٤٧٠	الدعوة والخطابه	٣	
				٥٠.٢٤٨١	الهدى النبوي في الأدب والرفائق	٣	
متطلبات التخصص الاختيارية (١٢) ساعة				متطلبات التخصص الاختيارية (١٢) ساعة			
رقم المادة	اسم المادة	متطلب ١	متطلب ٢	رقم المادة	اسم المادة	متطلب ١	متطلب ٢
٢٠١١.٩	دراسات نحوية (٢)	٣		٥٠.١١.٩	دراسات نحوية (٢)	٣	
٥٠.١٢.٢٠	معاملات مالية مصرفيه	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٢.٢٠	معاملات مالية مصرفيه	٣	٥٠.١١.١
٥٠.١٣٤٣	فقه القضاء وطرق الاتيات	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٣٤٣	فقه القضاء وطرق الاتيات	٣	٥٠.١١.١
٥٠.١٣٤٤	التشريع الجنائي في الاسلام	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٣٤٤	التشريع الجنائي في الاسلام	٣	٥٠.١١.١
٥٠.١٤.٣	العلاقات الدولية في الاسلام	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٤.٣	العلاقات الدولية في الاسلام	٣	٥٠.١١.١
٥٠.١٤١١	فقه الايمان والنتير	٣	٥٠.١١.١	٥٠.١٤١١	فقه الايمان والنتير	٣	٥٠.١١.١
٥٠.٢٣.٢	الفصص القراني	٣	٥٠.٢١.١	٥٠.٢٣.٢	الفصص القراني	٣	٥٠.٢١.١

عدد ساعات الخطة الدراسية

١٣٢

ساعة معتمدة بالاضافة الى المتطلبات الا

اعداد: شعبة الحاسوب والاحص

EK 8: Âli Beyt Üniversitesi Şeriat Fakültesi Usûlü'l-Fıkıh Bölümü Lisans Dersleri

ت	رقم المساق	اسم المساق	الساعات المعتمدة	المتطلب السابق
1.	0101117	علم القرآن الكريم	3	-
2.	0101280	أساليب البحث ومصادر الدراسات الإسلامية	3	-
3.	0101323	أصول الحديث	3	-
4.	0102152	فقه العبادات (1)	3	-
5.	0102251	فقه الأحوال الشخصية (1)	3	-
6.	0901132	حاسوب للإنسانية (2) للتحصينات	3	0901130
7.	1301110	النحو العربي (1)	3	-

(تالياً) متطلبات التخصص: يخصص لها: (81) ساعة معتمدة وتشمل:

- المساقات الإلزامية: يخصص لها (72) ساعة معتمدة، وتشمل المساقات الآتية:

ت	رقم المساق	اسم المساق	الساعات		المتطلب السابق
			الأسبوعية	عملي	
1.	0101100	التلاوة والتجويد (1)	1	-	0101099
2.	0101115	التفسير (1)	3	-	0101117
3.	0101126	السيرة النبوية	3	-	-
4.	0101200	التلاوة والتجويد (2)	1	-	0101100
5.	0101235	العقيدة الإسلامية (1)	3	-	-
6.	0101242	تخريج الحديث وعلم الرجال	3	-	-
7.	0101300	التلاوة والتجويد (3)	1	-	0101200
8.	0101313	تفسير آيات الأحكام	3	-	-
9.	0101422	أحاديث الأحكام	3	-	-
10.	0102154	المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية	3	-	-
11.	0102242	أصول الفقه (1)	3	-	-
12.	0102345	أصول الفقه (2)	3	-	0102242
13.	0102347	أصول الفقه (3)	3	-	0102345
14.	0102351	فقه المعاملات المالية (1)	3	-	-
15.	0102352	فقه الأحوال الشخصية (2)	3	-	-
16.	0102353	فقه العبادات (2)	3	-	-
17.	0102361	نظام الحكم في الإسلام	3	-	-
18.	0102362	فقه الجهاد والعلاقات الدولية	3	-	-
19.	0102445	القواعد الفقهية	3	-	-
20.	0102447	الفقه المأثور	3	-	-
21.	0102451	فقه المعاملات المالية (2)	3	-	0102351
22.	0102452	فقه العقوبات	3	-	-
23.	0102453	فقه الإيمان والنذور والحظر والإباحة	3	-	-
24.	0102454	فقه القضاء وطرق الإثبات	3	-	-
25.	0102456	المعاملات المالية المعاصرة	3	-	-
26.	0102462	أصول الاقتصاد الإسلامي	3	-	-

EK 9: Âli Beyt Üniversitesi Şariat Fakültesi Usûlü'd-Din Bölümü Lisans Dersleri

ثالثاً : متطلبات التخصص بخصيص لها ساعة (81) ساعة معتمدة وتشمل :						
ا: المساقات الإلزامية ويخصص لها : (72) ساعة معتمدة، وتشمل المساقات الآتية :						
المتطلب السابق	الساعات المعتمدة	الساعات الأسبوعية		اسم المساق	رقم المساق	ت
		عملي	نظري			
0101099 أو النجاح في امتحان المستوى	1	2	1	التلاوة والتجويد (1)	0101100	.1
-	3	-	3	الفصص القرآني	0101114	.2
0101117	3	-	3	التفسير (1)	0101115	.3
0101116	3	-	3	الحديث (1)	0101123	.4
-	3	-	3	السيرة النبوية	0101126	.5
0101100	1	2	1	التلاوة والتجويد (2)	0101200	.6
-	3	-	3	العقيدة الإسلامية(1)	0101235	.7
0101323	3	-	3	تخريج الحديث وعلم الرجال	0101242	.8
0101200	1	2	1	التلاوة والتجويد (3)	0101300	.9
0101115	3	-	3	التفسير(2)	0101312	.10
-	3	-	3	تفسير آيات الأحكام	0101313	.11
0101123	3	-	3	الحديث(2)	0101324	.12
0101323	3	-	3	مناهج المحدثين	0101325	.13
-	3	-	3	دراسات في الأدبيات	0101336	.14
0101235	3	-	3	العقيدة الإسلامية (2)	0101337	.15
0101115	3	-	3	أساليب البيان في القرآن والحديث	0101411	.16
0101117	3	-	3	إعجاز القرآن	0101415	.17
-	3	-	3	التفسير الموضوعي	0101418	.18
-	3	-	3	الحديث الموضوعي	0101425	.19
-	3	-	3	المذاهب العقيدية	0101426	.20
-	3	-	3	أصول الدعوة والخطابة والتدريس	0101431	.21
-	3	-	3	تيارات فكرية معاصرة	0101470	.22
-	3	-	3	أصول الفقه (1)	0102242	.23
-	3	-	3	فقه المعاملات المالية (1)	0102351	.24
-	3	-	3	فقه العبادات (2)	0102353	.25
-	3	-	3	المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية	0102154	.26

EK 8: Anket Formu

برنامج الدكتوراة

تخصص التربية الإسلامية

استبانة

تحية طيبة وبعد: يقوم الباحث بدراسة تهدف إلى التعرف على التعليم الشرعي في التعليم العالي لاستكمال متطلبات الحصول على درجة الدكتوراة في التربية الإسلامية وقد صممت هذه الإستبانة لجمع المعلومات حول موضوع الدراسة, يرجى منك الإجابة عن فقراتها شاكرين لك تعاونك مؤكداً لك بأن المعلومات التي ستقدمها لنا لا تستخدم إلا لأغراض البحث العلمي فقط.

الجنس: ذكر أنثى
المؤهل العلمي: بكالوريوس ماجستير دكتوراة

ملاحظة: يرجى منك وضع الإشارة (x) في المستوى الذي يناسبك أمام كل فقرة.

المجال الأول : الهيئة التدريسية					
غير موافق بشدة	غير موافق	محايد	أوافق	أوافق بشدة	فقرات
					(1) يستخدم أعضاء هيئة التدريس أساليب وطرق تدريس حديثة ومتنوعة في المحاضرات المنهجية
					(2) يقدم أعضاء هيئة التدريس النصح والإرشاد لطلبتهم وقت احتياجهم لها
					(3) إمام أعضاء هيئة التدريس بالمحتوى الدراسات للمساق التي يقومون بتدريسها
					(4) يحترم أعضاء هيئة التدريس طلبتهم ويتعاملون معهم معاملة طيبة
					(5) يحترم أعضاء هيئة التدريس وجهات نظر طلبتهم ويقدمون لهم فرصة التعبير عن آراءهم بحرية
					(6) يتمتع الجو الأكاديمي التعليمي بين الأستاذ والطالب بعدالة مطلقة

المجال الثاني : الخطط والمساقات التدريسية					
غير موافق بشدة	غير موافق	محايد	أوافق	أوافق بشدة	فقرات
					(7) تنمي المساقات التدريسية المطروحة في التخصص المهارات اللازمة في إعداد طالب العلم الشرعي
					(8) تحسن المساقات التدريسية قدرتي على استخدام أساليب وطرق تدريسية حديثة للفهم والمعرفة مثل أسلوب التفكير الناقد وطريقة حل المشكلات بدلاً من أسلوب الحفظ فقط
					(9) تقدم لي المساقات التي درستها على مدار سنواتي الجامعية إفادة مستقبلية في مختلف مجالات حياتي
					(10) توفر المراجع والمصادر الخاصة بالمقررات الدراسية والتي أكون بصدد دراستها
					(11) ترتبط المخرجات التدريسية باحتياجات سوق العمل
					(12) وضوح البرامج التدريسية والخطط الدراسية لكل تخصص
					(13) تغطي المساقات الإجبارية في الخطة الدراسية كافة احتياجات التخصص
					(14) تغطي المساقات الاختيارية في الخطة الدراسية كافة احتياجات التخصص
					(15) يتمتع المستوى العام للتدريس في الكلية بانطباع جيد جداً ورضى من قبل الطلبة

السؤال المفتوح:

16- ما الإقتراحات التي لديك لتحسين مستوى جودة التعليم في الكلية ؟

.....

.....

.....

.....

EK 9: Anket İzin Dilekçesi Onayı

بسم الله الرحمن الرحيم

إسم الجامعة: موش ألبأرسلان الحكومي

إسم الكلية: العلوم الإسلامية

إسم القسم: الدراسات الإسلامية

حضرة عميد كلية الشريعة والدراسات الإسلامية الأستاذ الدكتور أسامة الفقيه حفظه الله

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته , وبعد:

نفيدكم بأن الطالب يوسف تفويق أيدين بصدد إعداد دراسة بعنوان التعليم الديني في التعليم العالي وذلك للحصول على درجة الدكتوراة في تخصص التربية الإسلامية بقسم الدراسات الإسلامية بكلية موش ألبأرسلان

ونظراً لأن موضوع البحث يتطلب إجراء دراسة ميدانية والحصول على بيانات علمية, لذا نأمل التكرم بتسهيل مهمة الباحث وتمكينه من تطبيق الدراسة.

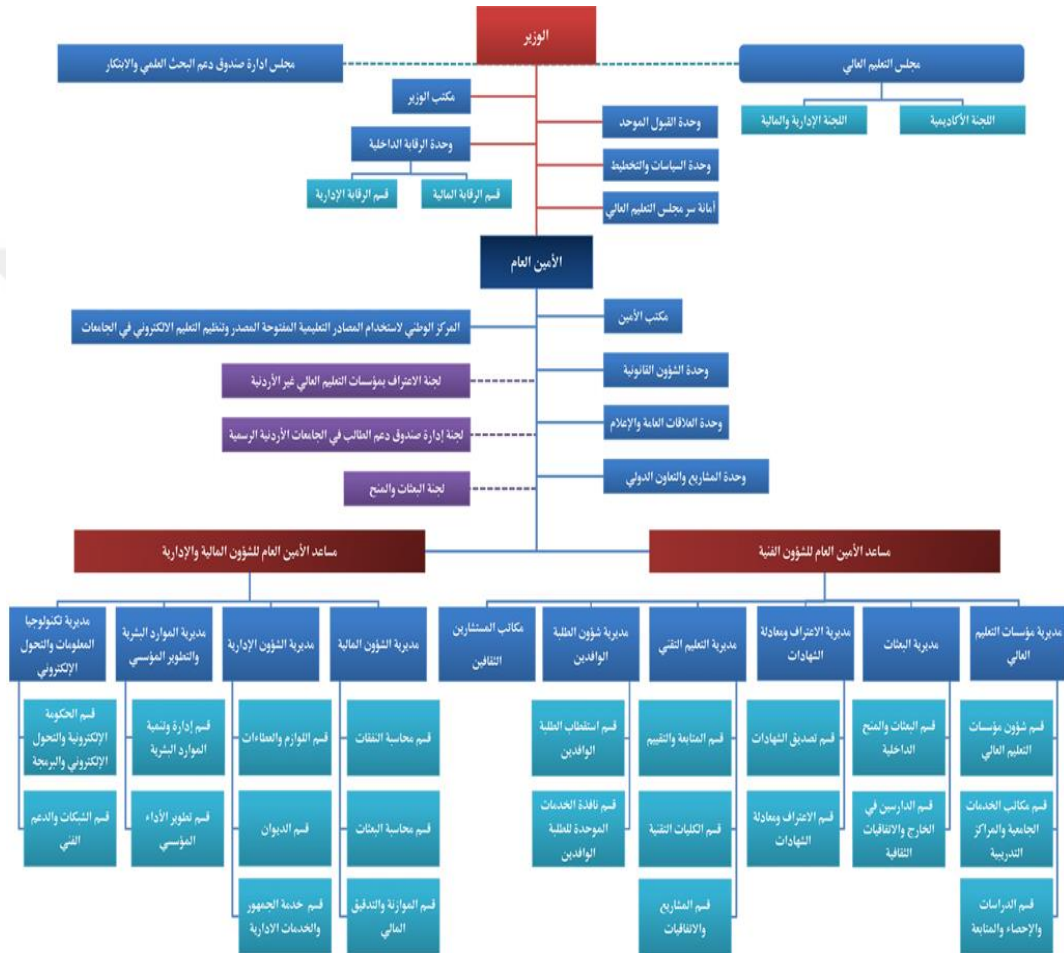
شاكرين ومقدرين لكم حسن تعاونكم

والله ولي التوفيق

نائب العميد
أ.د. نجلى كاراسو

لا عائق
:

EK 10: Ürdün Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı Teşkilat Şeması

EK 11: Resimler

Resim1: Ürdün Haritası

Resim 2: Yermuk Üniversitesi, İrbid

Resim 2: Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi, İrbid

Resim 3: Mohammed Omari, Yermuk Üniversitesi Şeriat ve İslam Araştırmaları Fakültesi Dekanı, (24.07.2017)

Resim 4: Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi, Kerak

Resim 5: Halid El-Ayasra, Mute Üniversitesi Şeriat Fakültesi Dekanı, Kerak (24.07.2017).

Resim 6: Ürdün Üniversitesi, Amman

ÖZGEÇMİŞ

Adı, soyadı	Yusuf		AYDIN
Doğum Yeri ve Yılı	Muş		1983
Bildiği Yabancı Diller	Arapça	Farsça	İngilizce
Düzeyi	ileri	Orta	Orta
Eğitim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2000	2004	Adana İmam Hatip Lisesi
Lisans	2005	2009	Ceraş Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Ürdün)
Yüksek Lisans	2009	2011	Yermuk Üniversitesi/İslam Eğitimi (Ürdün)
Doktora	2012	2018	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Din Eğitimi
Çalıştığı Kurumlar	Başlama – Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurum Adı
1.	2013	2016	Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Öğretim Gör.
2.	2016	Devam Ediyor	Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Araştırma Görevlisi
Yayımlar:	<p>1- Yusuf Aydın, “İslam Eğitimi Açısından Gazali’ye Göre Davranış Değişiklikleri” KTÜİFD, C. 2, S. 1, Bahar/2015, ss. 123-135. (Arapça)</p> <p>(تغيير السلون عند الغزالي من منظور علم النفس التربوي. يوسف أيدين)</p> <p>2- Yusuf Aydın, Ali Baltacı, “Okul Tükenmişlik Düzeyi ve Ebeveyn Tutum Algıları Arasındaki İlişki: İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, <i>Route Educational & Social Science Journal</i>, (Hakem değerlendirme sürecinde).</p>		
İletişim (e-posta)	yusufaydin19@hotmail.com		
Tarih	11. 12. 2018		
İmza			
Adı, Soyadı	Yusuf AYDIN		

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Yusuf AYDIN
Tez Adı	Ürdün’de Yükseköğretimde Din Eğitimi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Tez Türü	Doktora
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ
ProfÇoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

10.01.2019

